

PUBLICZNA SESJA SPRAWOZDAWCZA DOKTORANTÓW I ROKU SZKOŁY
DOKTORSKIEJ UNIWERSYTETU KOMISJI EDUKACJI NARODOWEJ W
KRAKOWIE

PUBLIC REPORTING SESSION OF 1ST YEAR PHD STUDENTS OF
UNIVERSITY OF THE NATIONAL EDUCATION COMMISSION KRAKÓW

KSIĘGA ABSTRAKTÓW

(LUTY 2026)

BOOK OF ABSTRACTS

(FEBRUARY 2026)

Publiczna Sesja Sprawozdawcza Doktorantów I roku Szkoły Doktorskiej UKEN		Public Reporting Session of 1st year PhD Students of Doctoral School UNEC
Kraków 4-5 lutego 2026		Krakow February 4-5, 2026

Księga abstraktów

(Luty 2026)

Book of abstracts

(February 2026)

Kraków

Publiczna Sesja Sprawozdawcza Doktorantów I Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Księga abstraktów (luty 2026).
Kraków 2026

Public Reporting Session of 1st year's PhD Students of University of the National Education Commission, Krakow. Book of abstracts (February 2026).
Krakow 2026

Teksty w formie dostarczonej przez autorów / Texts available as supplied by the authors

© Copyright by Authors, University of the National Education Commission, Kraków 2026

Oprac. Zespół pod kier. Danuty Kadłub

Free cover art by Canva - <https://about.canva.com/license-agreements/free-media/>

Free pictures by Flaticon - <https://www.flaticon.com/>

Spis treści

Table of Contents

Filozofia / Philosophy

Emilia Gładysz

Ciało jako granica: między doświadczeniem a reprezentacją w filozofii Szkoły z Kioto i postfenomenologii / The body as a boundary: between experience and representation in the philosophy of the Kyoto School and Postphenomenology 13

Soudabe Izadyari

Rewizja metody fenomenologicznej z perspektywy nauk kognitywnych / The revision of the phenomenological method from the perspective of cognitive science 15

Łukasz Silski

Pojęcie retroaktywności we współczesnej filozofii post-lacanowskiej / The concept of retroactivity in contemporary post-Lacanian philosophy 17

Historia / History

Natalia Kaszuba

Kobieta na zesłaniu i uchodźstwie. Rola Polek deportowanych z Kresów Wschodnich w życiu społecznym, wojskowym i rodzinnym (1939-1945) / Women in deportation and exile: the role of Polish women from the Eastern Borderlands in social, military, and family life (1939–1945) 21

Marcin Musiał

Emil Bobrowski (1876-1938). Socjalista niepodległościowy / Emil Bobrowski (1876-1938). Independence socialist 23

Paulina Weszka

Zmiany cywilizacyjno-infrastrukturalne na przełomie XIX i XX wieku na przykładzie Krakowa. Studium historyczno-antropologiczne / Civilizational and infrastructural transformations at the turn of the 19th and 20th centuries: the case of Kraków. A historical-anthropological study 25

Anna Żalińska

Materiały archiwalne w muzeach publicznych w Małopolsce po 1945 roku. Gromadzenie, ewidencjonowanie i udostępnianie / Archival materials in public museums in Małopolska after 1945. Acquisition, recording and sharing 27

Nikoła Rolewicz

Dyskursywny obraz starości w prasie współczesnej w związku z pandemią COVID-19 /
A discursive worldview of old age in contemporary press in connection with the
COVID-19 pandemic 31

Yuliia Soloviova

Geneza i przemiany terminologii łowieckiej w języku polskim, ukraińskim i rosyjskim.
Swoistość oraz ponadnarodowy zasięg słownictwa socjolektalnego / The origins and
evolution of hunting terminology in Polish, Ukrainian and Russian languages.
Distinctiveness and transnational scope of a group-specific vocabulary 33

Natalia Szewczyk

Dyplomacja przekładu i przekład dyplomacji. Studium przypadku autobiograficznej
narracji Romualda Spasowskiego w edycji angielskiej „The Liberation of One”
i polskiej „Spowiedź ambasadora” / Translation in diplomacy and diplomacy of
translation. A case study of Romuald Spasowski’s cross-linguistic autobiographical
narrative “The Liberation of One” and “Spowiedź ambasadora” 35

Literaturoznawstwo / Literary Studies

Magdalena Bylica

W kręgu spraw powszednich. Dramaturgia Włodzimierza Perzyńskiego (1877-1930) /
Everyday life in the dramas of Włodzimierz Perzyński (1877-1930) 39

Paulina Feliksik

Spektralna toksyczność Czarnobyla. Literatura poczarnobylska w perspektywie teorii
katastrofy i humanistyki środowiskowej / The spectral toxicity of Chornobyl. Post-
Chornobyl literature from the perspective of catastrophe theory and environmental
humanities 40

Marcelina Koncewicz

Sąd nad prawem. Prawo w literaturze II poł. XIX wieku / The judgement of law. Law
in literature of the second half of the 19th century 42

Anna Widomska-Cichoń

Bolesna błona świata. Poetycki wymiar prozy Zygmunta Haupta / The painful
membrane of the world. The poetic dimension of Zygmunt Haupt’s prose 44

Nauki o sztuce / Art Studies

Anna Grąbczewska

Kuratorowanie polskości po 1989 roku. O współczesnych wystawach tworzących
narrację wokół tożsamości polskiej / Curating polishness after 1989. On
contemporary exhibitions creating a narrative around polish identity 49

Weronika Ptak

Pozycja polskich artystek w polu sztuk wizualnych po 1989 roku / The position of polish women artists in the field of visual arts after 1989	51

Agata Sztorc-Gromaszek

„Nic o nas bez nas”. Estetyka niepełnosprawności i praktyki dostępności w polskiej sztuce współczesnej po 2019 roku – strategie artystyczne, kuratorskie i recepcja publiczności / “Nothing about us without us”. The aesthetics of disability and accessibility practices in Polish contemporary art after 2019 – artistic and curatorial strategies and audience reception	53

Geografia społeczno-ekonomiczna / Social & Economic Geography**Sebastian Kozubek**

Park kulturowy a polityka władz lokalnych w Polsce / Cultural parks in the context of local authorities’ policies in Poland	57

Dominika Miara

Popyt na specjalistów z zakresu turystyki w Polsce: ujęcie przestrzenne, strukturalne i aplikacyjne / Demand for tourism specialists in Poland: spatial, structural and application perspectives	59

Krzysztof Stokłosa

Krajobraz kulturowy polskiej części Karpat i Podkarpacia w aspekcie ewolucji, tożsamości i wartości / Cultural landscape of the Polish Carpathians and Podkarpacie in terms of evolution, identity, and values	61

Nauki o bezpieczeństwie / Security Sciences**Michał Frejlich**

Nowa triada jako instrument polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych / The new triad as an instrument of the United States foreign policy	65

Judyta Łuczkoś

Analiza zagrożeń dla zapewnienia bezpieczeństwa ruchu kolejowego – studium porównawcze Rzeczypospolitej Polskiej i Konfederacji Szwajcarskiej / Analysis of threats to ensuring railway traffic safety: a comparative study of the Republic of Poland and the Swiss Confederation	67

Joanna Pastuszek-Cybulska

Ochrona osób głuchych w sytuacjach współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski / Protecting deaf people in contemporary threats to Poland's security	69

Piotr Bukański

Analiza porównawcza skuteczności wykrywania fake newsów tworzonych za pomocą sztucznej inteligencji przez odbiorców i narzędzia AI do fact-checkingu / A comparative analysis of the effectiveness of detecting AI-generated fake news by human recipients and AI fact-checking tools 73

Eliza Gawrjolek

Festiwale designu jako efemeryczne media komunikacji społecznej. Analiza narracji i ich mediatyzacji / Design Festivals as Ephemeral Media of Social Communication: An Analysis of Narratives and Their Mediatization 75

Weronika Gorajczyk

Interfejsy aplikacji mobilnych opartych na microlearningu dla pokolenia Z w ujęciu komunikacji wizualnej i architektury informacji / Mobile application interfaces based on microlearning for Generation Z from the perspective of visual communication and information architecture 77

Sabina Kozłowska

Redefiniując demos: migranci i migracja w innowacjach deliberatywnych/ Redefining the demos: migrants and migration in deliberative innovations 81

Gabriela Kumorowska

Paradygmaty polityk publicznych wobec seksualności w epoce sztucznej inteligencji: między dialektyką ochrony prywatności, a technokratyczną kontrolą społeczną / Public policy paradigms toward sexuality in the age of Artificial Intelligence: between the dialectic of privacy protection and technocratic social control 83

Beata Przybycień

Implementacja polityki społecznej w zakresie opieki paliatywnej i hospicyjnej w Polsce. Między założeniami a praktyką / Social policy implementation in palliative and hospice care in Poland: Between policy assumptions and practice 85

Bartosz Łabuś

Instytucja statusu osoby skazanej / The institution of convicted person status 89

Zuzanna Topyłło

Przekształcanie norm moralnych w normy prawne. Perspektywa analitycznoprawna / Transformation of moral norms into legal norms: an analytical jurisprudence 91

Michał Zbroja

Reforma prawa kosmicznego w obliczu kolonizacji Wszechświata / Reform of space law in the face of the universe colonization 93

Beata Gazda

Komunikacja Pokolenia Z w Polsce w warunkach przemian cyfrowych: między użytkowaniem mediów a medialnością pokolenia / Communication of Generation Z in Poland under conditions of digital transformation: between media use and generational mediality 97

Paulina Kulik

Bikini medicine jako przejaw nierówności płci w systemie ochrony zdrowia. Socjologiczna analiza konsekwencji marginalizacji zdrowia kobiet na przykładzie niektórych chorób kardiologicznych / Bikini medicine as a manifestation of gender inequality in the healthcare system. A sociological analysis of the consequences of marginalizing women's health using the example of selected cardiovascular diseases 99

Paweł Szelegieniec

Dynamika procesów pracy i akumulacji kapitału w rosyjskim sektorze węglowym w latach 1991-2014. Próba syntezy perspektywy regulacjonistycznej i współczesnej radykalnej socjologii pracy / The dynamics of the labour processes and the capital accumulation in the Russian coal mining sector in 1991–2014: An attempt to synthesise the Regulationist approach with the contemporary radical sociology of labour..... 101

Wilfred Wokorach

Starzenie się w gospodarstwach domowych o niskich dochodach na obszarach wiejskich Ugandy – doświadczenia seniorów / Ageing in low income households in rural Uganda, lived experience of senior citizens 104

Pedagogika / Pedagogy

Monika Janiszewska

Znaczenia nadawane doświadczeniu stresu zawodowego przez nauczycieli wczesnej edukacji na ścieżce awansu zawodowego / Meanings attributed to the experience of occupational stress by early school education teachers on the professional promotion track 109

Magdalena Tomsia

Obraz relacji społecznych w narracjach młodych dorosłych dziewcząt w spektrum autyzmu / The representation of social relationships in the narratives of young adult women on the autism spectrum 111

Katarzyna Stasicka

Międzypokoleniowe uwarunkowania procesu wychowania a kształtowanie tożsamości i postaw życiowych Pokolenia Z / Intergenerational conditions of the upbringing process and shaping the identity and life attitudes of Generation Z 113

Maria Franelak

Zasoby psychologiczne a dobrostan i wypalenie zawodowe pracowników zawodów pomocowych / Psychological resources and well-being and occupational burnout among helping professionals 117

Karolina Master

Ocena skuteczności zintegrowanej interwencji neuromodulacyjnej (tDCS) oraz poznawczo-uwagowej realizowanej w środowisku wirtualnej rzeczywistości (VR) w redukcji impulsywności żywieniowej u dorosłych z ADHD / Evaluation of the effectiveness of an integrated neuromodulatory (tDCS) and cognitive-attentional intervention delivered in a virtual reality (VR) environment in reducing eating-related impulsivity in adults with ADHD 120

Sude Ozdemir

Wzajemne zależności między jakością snu, nastrojem i funkcjonowaniem poznawczym na różnych etapach menopauzy: podejście wielometodowe z wykorzystaniem dzienniczek oraz ekologicznej oceny chwilowej (EMA) / Interrelationships between sleep quality, mood, and cognitive function across menopausal stages: a multimethod approach using diaries and ecological momentary assessment (EMA) 122

Jakub Szycowski

Synergia treningu mindfulness i przezczaszkowej stymulacji stałoprądowej jako zintegrowana metoda redukcji dystresu u osób dorosłych/ Synergy of mindfulness training and transcranial direct current stimulation as an integrated method for distress reduction in adults 124

Krzysztof Bac

Twierdzenia ergodyczne i graniczne dla operatorów Markowa w przestrzeniach polskich / Ergodic and limit theorems for Markov operators on polish spaces 128

Sandra Branicka

Fenomenologiczno-hermeneutyczna analiza analogii stosowanych w nauczaniu matematyki / Phenomenological-hermeneutic analysis of analogies used in mathematics teaching 130

Sebastian Krupa

Przybliżone własności geometryczne przestrzeni Banacha / Approximate geometric properties of Banach spaces 131

Mateusz Kujawski

Egzotyczne dyfeomorfizmy 4-rozmaitości / Exotic diffeomorphisms of 4-manifolds 133

Karolina Chmura

Mechanizmy plastyczności aparatu fotosyntetycznego modelowego semihalofita *Mesembryanthemum crystallinum* L. w warunkach stresu osmotycznego / Mechanisms of photosynthetic apparatus plasticity in the model semihalophyte *Mesembryanthemum crystallinum* L. under osmotic stress conditions 137

Wilda Khafida

Reakcje mikro-sieci troficznych gleby na pozostałości po zużytych śrutach: zmiany wspólnot i implikacje dla funkcjonowania gleby / Soil micro-food web responses to spent gunshot residues: community shifts and soil function implications 139

Anna Ratajewicz

Epizoiczne grzyby kolonizujące egzoszkielety koprofagicznych chrząszczy z nadrodziny Scarabaeoidea – próba określenia ich znaczenia w ekosystemach lądowych / Epizoidic fungi colonizing the exoskeletons of coprophagous beetles from the superfamily Scarabaeoidea – an attempt to determine their importance in terrestrial ecosystems 143

Karolina Różewicz

Wpływ izolacji stresu na plastyczność synaptyczną w przyśrodkowej korze przedczołowej (mPFC) u dorosłych szczurów/ Effects of social isolation stress on synaptic plasticity in the medial prefrontal cortex (mPFC) of adult rats 145

Minh Tu To

Odporność ekosystemów leśnych na inwazję gatunków obcych w Ojcowskim Parku Narodowym / Resilience of forest ecosystems to the invasion of alien species in the Ojców National Park 148

Magdalena Bochnak

Korelacje kosmiczno-sejsmiczne: poszukiwanie mechanizmów fizycznych łączących promieniowanie kosmiczne i aktywność sejsmiczną / Cosmo–seismic correlations: searching for physical mechanisms linking cosmic rays and seismic activity 152

Miftahul Isty

Badania efektywności modelowania i zastosowań rzeczywistości rozszerzonej (AR) w przewyżnianiu trudności poznawczych w procesie nauczania elektromagnetyzmu/ Research on the effectiveness of modelling and augmented reality (AR) applications in overcoming cognitive difficulties in the teaching and learning of electromagnetism 154

Anita Andrzejewska

Zaświaty: fotografia wobec obecności niewidzialnego / The otherworld: photography in the presence of the invisible 157

Michał Mądracki

Migracja w praktyce eksperymentu wizualnego / Migration in the practice of visual experimentation 160

Aleksandra Polak

Praktyki Art-Based Research jako narzędzie badania strefy pośmiertnej ludowej eschatologii: dwuwarstwowy model zaświatów w Małopolsce (XIX–poł. XX w.) jako nowa perspektywa na ówczesną kulturę / Art-Based Research Practices as a tool for examining the afterlife in folk eschatology: a two-layered model of the otherworld in Lesser Poland (19th–Mid-20th century) as a new perspective on culture of that time 162

Program / Programme (February 4-5, 2026) - Timetable..... 166

I

Filozofia

Philosophy

Ciało jako granica: między doświadczeniem a reprezentacją w filozofii Szkoły z Kioto i postfenomenologii

Celem dysertacji jest podjęcie problematyki ciała w kontekście kryzysu reprezentacji w zachodniej filozofii oraz dominacji technicznego paradygmatu postrzegania cielesności. Głównym celem pracy jest analityczne opracowanie koncepcji ciała jako „granicy” rozumianej nie jako linia podziału, lecz jako dynamiczna przestrzeń mediacji i punkt styczny między byciem a poznawaniem. Badania opierają się na metodologii analizy porównawczej, filozofii transkulturowej oraz technohermeneutyce inspirowanej myślą Yuka Huia. Praca podzielona jest na trzy części, odzwierciedlające proces dialektyczny od zachodniego paradygmatu, przez wschodnią alternatywę, aż po transkulturową syntezę. Część pierwsza analizuje zachodnią tradycję fenomenologiczną i postfenomenologiczną. Punkt wyjścia stanowi myśl Martina Heideggera, w tym analiza narzędzia i pojęcie *Gestell*, które służą jako baza teoretyczna dla zrozumienia relacji technologicznej, przy jednoczesnym wskazaniu na ograniczenia ujęcia ciała jako *Körper* (ciało-obiekt). Analiza ta zostaje poszerzona o perspektywę Maurice’a Merleau-Ponty’ego, wprowadzającego ciało jako podmiot (*le corps propre*), oraz współczesną postfenomenologię Dona Ihdego i Petera-Paula Verbeeka. Rozprawa diagnozuje jednak, że mimo prób zniuansowania relacji człowiek–technika, zachodni myśliciele wciąż operują w ramach schematu podmiot-przedmiot, który okazuje się niewystarczający do analizy płynności doświadczenia w wirtualnych środowiskach immersyjnych. Część druga wprowadza alternatywne, wschodnie rozumienie cielesności, oparte na filozofii japońskiej. Odwołując się do historycznego fundamentu myśli Dōgena Zenji oraz ontologii miejsca (*Basho*) Nishidy Kitarō, praca prezentuje ciało jako przestrzeń „negatywności” i otwartości. Kluczową rolę odgrywa tu teoria kultuwacji Yuasy Yasuo, która przeciwstawia anatomicznemu ciału zachodniemu koncepcję *Karada* – ciała jako procesu, które „staje się” poprzez praktykę (*shugyo*) i integrację umysłu-serca (*kokoro*). Część trzecia stanowi syntezę obu tradycji, wykorzystując koncepcję kosmotechniki Yuka Huia. Zaproponowana rekonstrukcja podmiotu nie ma charakteru historycznego i nie powiela narracji o jego „końcu”, lecz stanowi filozoficzne przeformułowanie adekwatne do warunków współczesnego doświadczenia technologicznego. W oparciu o ideę rekurencyjności, rozprawa formułuje autorską definicję ciała jako granicy. Podmiot definiowany jest tu jako węzeł w procesie sprzężenia zwrotnego, w którym tym, co zachowuje ciągłość, jest cielesna zdolność do mediacji (*Karada*). Tak ujęty podmiot współ-staje się z technologią, co otwiera nowe perspektywy badawcze dla bioetyki i projektowania przestrzeni wirtualnych.

Słowa kluczowe: Szkoła z Kioto, postfenomenologia, ciało (*Karada*), Basho, kosmotechnika, media immersyjne, technohermeneutyka

The body as a boundary: between experience and representation in the philosophy of the Kyoto School and Postphenomenology

The aim of the dissertation is to address the issue of the body in the context of the crisis of representation in Western philosophy and the dominance of the technical paradigm of perceiving corporeality. The main objective of the work is the analytical development of the concept of the body as a "boundary" understood not as a dividing line but as a dynamic space of mediation and a point of contact between being and knowing. The research is based on the methodology of comparative analysis, transcultural philosophy, and techno-hermeneutics inspired by the thought of Yuk Hui. The work is divided into three parts reflecting the dialectical process from the Western paradigm through the Eastern alternative to a transcultural synthesis. The first part analyzes the Western phenomenological and postphenomenological tradition. The starting point is the thought of Martin Heidegger, including the analysis of the tool and the concept of *Gestell*, which serve as a theoretical basis for understanding the technological relation, while pointing out the limitations of the conception of the body as *Körper* (body-object). This analysis is expanded by the perspective of Maurice Merleau-Ponty, introducing the body as subject (*le corps propre*), and the contemporary postphenomenology of Don Ihde and Peter-Paul Verbeek. However, the dissertation diagnoses that despite attempts to nuance the human-technology relation, Western thinkers still operate within the subject-object schema, which proves insufficient for analyzing the fluidity of experience in virtual immersive environments. The second part introduces an alternative Eastern understanding of corporeality based on Japanese philosophy. Referring to the historical foundation of Dōgen Zenji's thought and the ontology of place (Basho) of Nishida Kitarō, the work presents the body as a space of "negativity" and openness. A key role is played here by Yuasa Yasuo's theory of cultivation, which opposes the Western anatomical body with the concept of *Karada* – the body as a process that "becomes" through practice (*shugyo*) and the integration of mind-heart (*kokoro*). The third part constitutes a synthesis of both traditions, using Yuk Hui's concept of cosmotechnics. The proposed reconstruction of the subject is not historical in nature and does not reiterate the narrative of its "end," but constitutes a philosophical reformulation adequate to the conditions of contemporary technological experience. Based on the idea of recursivity, the dissertation formulates an original definition of the body as a boundary. The subject is defined here as a node in a feedback process, in which what maintains continuity is the bodily capacity for mediation (*Karada*). The subject thus conceived co-becomes with technology, opening new research perspectives for bioethics and the design of virtual spaces.

Key words: Kyoto School, postphenomenology, body (*Karada*), cosmotechnics, techno-hermeneutics, immersive media, Basho

Bibliography:

Dōgen, Shōbōgenzō: The True Dharma-Eye Treasury (Vol. 1), trans. G. W. Nishijima & C. Cross, Numata Center for Buddhist Translation and Research, Berkeley 2007.

Heidegger M., The Question Concerning Technology and Other Essays, Harper & Row, New York 1977.

Heisig J. W., Philosophers of Nothingness: An Essay on the Kyoto School, University of Hawaii Press, Honolulu 2001.

Hui Y., Recursivity and Contingency, Rowman & Littlefield, London 2019.

Ihde D., *Technology and the Lifeworld: From Garden to Earth*, Indiana University Press, Bloomington 1990.

Merleau-Ponty M., *Phenomenology of Perception*, Routledge, London 2012.

Verbeek P.-P., *What Things Do: Philosophical Reflections on Technology, Agency, and Design*, Penn State University Press, University Park 2005.

Yuasa Y., *The Body: Toward an Eastern Mind-Body Theory*, SUNY Press, Albany 1987.

Mgr Soudabe Izadyari

Academic supervisor: dr hab. prof. UW Marek Pokropski (Uniwersytet Warszawski)

Auxiliary supervisor: dr Magdalena Reuter (ISKiF UKEN)

Rewizja metody fenomenologicznej z perspektywy nauk kognitywnych

Współcześnie obserwujemy renesans metod pierwszoosobowych i drugoosobowych w naukach kognitywnych. Badacze świadomości uświadamiają sobie, że nie wystarczy badać jedynie neuronalne korelaty świadomości i zachowania z perspektywy trzecioosobowej; aby poznać subiektywną perspektywę podmiotu, konieczne jest badanie jego/jej doświadczenia za pomocą metod pierwszo- lub drugoosobowych. Jedną z najważniejszych metod badania doświadczenia z perspektywy pierwszoosobowej jest fenomenologia. Fenomenologia została po raz pierwszy wprowadzona przez Husserla, a następnie rozwijana przez Heideggera, Merleau-Ponty'ego, Sartre'a oraz innych fenomenologów. Współcześnie filozofowie i badacze nauk kognitywnych wykorzystują różne metody fenomenologiczne do badania subiektywnego doświadczenia, takie jak neurofenomenologia (Varela, 1996), fenomenologia „*front-loaded*” (Gallagher, 2003), interpretatywna analiza fenomenologiczna (Smith, 1996), mikrofenomenologia (Petitmengin, 2006), wywiad fenomenologiczny (Høffding i Martiny, 2015) oraz próbkowanie doświadczenia opisowego (Hurlburt, 2017). Jednakże tradycyjne podejście do fenomenologii, zwłaszcza w wersji rozwiniętej przez Husserla, wydaje się napotykać na trudności metodologiczne we współczesnych badaniach nad doświadczeniem, mimo że od dawna stanowiło ono fundamentalną technikę badania struktury świadomości, podmiotowości i intencjonalności. Nadal nie jest w pełni jasne, w jaki sposób wgląd fenomenologiczny może zostać powiązany ze współczesnymi kontekstami badawczymi bez utraty swojego filozoficznego znaczenia. W niniejszym projekcie nie dążę do sformułowania ogólnej teorii świadomości. Zamiast tego koncentruję się na metodologicznej roli opisu fenomenologicznego, wykorzystując mikrofenomenologię jako konkretny przypadek. Mikrofenomenologia jest współczesną metodą opartą na badaniach drugoosobowych (bezpośredniej współpracy między prowadzącym wywiad a osobą badaną), która skupia się na szczegółowym i precyzyjnym opisie przeżywanego doświadczenia za pomocą wywiadów prowadzonych w sposób ukierunkowany. Celem wywiadu mikrofenomenologicznego jest ujawnienie dwóch wymiarów doświadczenia: diachronicznego i synchronicznego. W trakcie tych procesów uczestnicy są wspierani w wyjaśnianiu niuansów swojego rozumienia i działań. Dzięki analizie pojęciowej fenomenologii Husserla oraz szczegółowemu badaniu technik wywiadu mikrofenomenologicznego projekt ma na celu wyjaśnienie, w jaki sposób dane doświadczalne pierwszo- i drugoosobowe mogą być metodologicznie strukturyzowane, komunikowane

i oceniane. Badanie to ma na celu wniesienie wkładu do trwających debat nad statusem metodologicznym fenomenologii w interdyscyplinarnych badaniach nad świadomością.

Słowa kluczowe: fenomenologia, mikrofenomenologia, doświadczenie pierwszoosobowe, metodologia, nauki kognitywne, świadomość

The Revision of the Phenomenological Method from the Perspective of Cognitive Science

Today, we observe the renaissance of first-person and second-person methods in cognitive science. The researchers of consciousness realize that it is not only necessary to study neural correlates of consciousness and behavior from the third-person perspective but to get to know the subjective perspective of the subject we must study her/his experience using first- or second-person methods. One of the most important method to study experience from the first-person point of view is phenomenology. Phenomenology is a method first introduced by Husserl and developed by Heidegger, Merleau-Ponty, Sartre and other phenomenologists. Contemporary, several phenomenological methods are used by philosophers and cognitive scientists to study subjective experience, like neurophenomenology (Varela, 1996), front-loaded phenomenology (Gallagher, 2003), Interpretative Phenomenological Analysis (Smith, 1996), microphenomenology (Petitmengin, 2006), Phenomenological interview (Høffding & Martiny, 2015). Descriptive experience sampling (Hurlburt, 2017). However, the traditional approach of phenomenology, particularly as developed by Husserl, seems to face methodological challenges in contemporary research on experience, even though it has long been a fundamental technique for investigating the structure of consciousness, subjectivity, and intentionality. It is still not fully understood how phenomenological insight can be related to contemporary contexts of research without losing its philosophical meaning. In this project, I'm not aiming to provide a general theory of consciousness. Instead, I focus on the methodological role of phenomenological description by using micro-phenomenology as a concrete case. Micro-phenomenology is a contemporary method based on second-person studies (a direct cooperation between the interviewer and interviewee) that concentrates on a detailed and precise description of lived experience based on guided interviews. The aim of the microphenomenological interview is to reveal two dimensions of experience: diachronic and synchronic dimension. Through these processes, interviewees are helped to explain the nuanced aspects of their understanding and actions. With the help of conceptual analysis of Husserlian phenomenology and close examination of micro-phenomenological interview techniques, the project aims to clarify how first-person and second-person experiential data can be methodologically structured, communicated, and evaluated. The study aims to contribute to ongoing debates on the methodological status of phenomenology in interdisciplinary consciousness research.

Key words: phenomenology, micro-phenomenology first-person experience, methodology, cognitive science, consciousness

Bibliography:

- Gallagher, S. (2003). Phenomenology and experimental design toward a phenomenologically enlightened experimental science. *Journal of consciousness studies*, 10(9-10), 85-99.
- Høffding, S., & Martiny, K. (2016). Framing a phenomenological interview: what, why and how. *Phenomenology and the cognitive sciences*, 15(4), 539-564.
- Hurlburt, R. T. (2017). Descriptive experience sampling. *The Blackwell companion to consciousness*, 740-753.
- Petitmengin, C. (2006). Describing one's subjective experience in the second person: An interview method for the science of consciousness. *Phenomenology and the Cognitive sciences*, 5(3), 229-269.
- Smith, J. A. (1996). Beyond the divide between cognition and discourse: Using interpretative phenomenological analysis in health psychology. *Psychology and health*, 11(2), 261-271.
- Varela, F. J. (1996). Neurophenomenology: A methodological remedy for the hard problem. *Journal of consciousness studies*, 3(4), 330-349.

Mgr Łukasz Silski

Academic supervisor: dr hab. prof. IFiS PAN Adam Lipszyc (Polska Akademia Nauk)

Auxiliary supervisor: dr Andrzej Serafin (ISKiF UKEN)

Pojęcie retroaktywności we współczesnej filozofii post-lacanowskiej

Celem pracy jest teoretyczne opracowanie pojęcia retroaktywności, mającego swoje źródło we współczesnej filozofii postlacanowskiej. Retroaktywność, bądź wpływ wsteczny, określa relację, w ramach której efekt post factum wywołuje swoją przyczynę, a zarazem zakłada jej konieczność. Poszerzenie zagadnienia wpływu wstecznego, którego źródła w filozofii współczesnej lokowały się pierwotnie w domenę językoznawstwa (semiotyka Charlesa S. Peirce'a, prace teoretyczne Romana Jakobsona czy F. de Saussure'a), na kwestie ontologiczne stało się możliwe dzięki zapośredniczeniu w teorii psychoanalitycznej Jacques'a Lacana. Myśl postlacanowska, której jednym z głównych przedstawicieli jest szkoła słoweńska (Alenka Zupančič, Slavoj Žižek, Mladen Dolar) bądź związani z nią filozofowie nowej fali lacanowskiej (Adrian Johnston, Lorenzo Chiesa, Gabriel Tupinambá), dociążyła pojęcie retroaktywności, wprowadzając je w pole rozważań ontologicznych, ze wszystkimi tego kosztami i konsekwencjami teoretycznymi. Bazując swoją myśl na postheglowskich systemach pojęciowych, a w związku z tym akceptując kantowską tezę o całkowitym zapośredniczeniu doświadczenia w pojęciach (w myśli, w kategoriach), filozofowie ci wdrożyli wyniki rozwoju teoretycznego językoznawstwa, wraz z semiotyką Lacana, w rozważania na temat Bytu, a przez to również na temat historii. W mojej pracy zamierzam prześledzić sposób, w jaki, w ramach filozofii szkoły słoweńskiej, pojęcia językoznawcze przenoszone były na grunt ontologiczny, jakie były tego teoretyczne warunki możliwości, to znaczy konieczne założenia i wykluczenia pojęciowe, czyli jakie były tego koszty teoretyczne.

Moją hipotezą na tym etapie jest twierdzenie, że założenie wpływu wstecznego jako możliwego uniemożliwia przyjęcie kategorii substancji jako pojęcia pierwotnego. Drugą jest twierdzenie, że przyjęcie kategorii relacji jako pojęcia pierwotnego nie stoi w sprzeczności z zaakceptowaniem wpływu retroaktywnego. Część pracy skupi się na immanentnej krytyce, jaką nad teoriami szkoły słoweńskiej przeprowadził filozof Alain Badiou, ontolog poruszający się w obrębie myśli postlacanowskiej, odrzucający jednak framework postheglowski i zamiast tego opierający swoją ontologię na podwalinach platońskich. Praca podzielona będzie (prowizoryczny zarys) na części: analitykę ontologiczną (analizę pojęć) oraz próbę zastosowania wypracowanych schematów teoretycznych do analizy przykładów empirycznych, to jest historycznych bądź literackich (idąc od ogółu do szczegółu i z powrotem).

Słowa kluczowe: retroaktywność, wpływ wsteczny, ontologia, filozofia postlacanowska, lingwistyka

The concept of retroactivity in contemporary post-Lacanian philosophy

The aim of this paper is the theoretical elaboration of the concept of retroactivity, which has its source in contemporary post-Lacanian philosophy. Retroactivity, or backward influence, designates a relation in which the post factum effect brings about its cause, while simultaneously presupposing its necessity. The expansion of the question of backward influence, whose origins in contemporary philosophy were initially located in the domain of linguistics (the semiotics of Charles S. Peirce, the theoretical works of Roman Jakobson, or F. de Saussure), to ontological issues became possible through mediation in Jacques Lacan's psychoanalytic theory. Post-Lacanian thought, one of the main representatives of which is the Slovenian school (Alenka Zupančič, Slavoj Žižek, Mladen Dolar) or philosophers associated with it from the new wave of Lacanian philosophy (Adrian Johnston, Lorenzo Chiesa, Gabriel Tupinambá), enriched the concept of retroactivity by introducing it into the field of ontological inquiry, with all the costs and theoretical consequences this entails. Basing their thought on post-Hegelian conceptual systems, and thereby accepting Kant's thesis of the complete mediation of experience through concepts (in thought, in categories), these philosophers implemented the results of theoretical developments in linguistics, along with Lacan's semiotics, into reflections on Being, and thereby also on history. In this paper, I intend to trace the way in which, within the philosophy of the Slovenian school, linguistic concepts were transferred to the ontological field, what the theoretical conditions of possibility for this were — that is, the necessary assumptions and conceptual exclusions — in other words, what the theoretical costs were. My hypothesis at this stage is that assuming backward influence as possible precludes the acceptance of the category of substance as a primary concept. The second hypothesis is that accepting the category of relation as a primary concept is not incompatible with the acknowledgment of retroactive influence. Part of the paper will focus on the immanent critique that the philosopher Alain Badiou conducted on the theories of the Slovenian school, a post-Lacanian ontologist who nevertheless rejects the post-Hegelian framework, instead grounding his ontology in Platonic foundations. The paper will be divided (provisional outline) into sections: ontological analytics (conceptual analysis) and an attempt to apply the theoretical schemes developed to the analysis of empirical examples, that is, historical or literary (moving from the general to the particular and back again).

Key words: retroactivity, backwards influence, ontology, post-Lacanian philosophy, linguistics

Bibliography:

Badiou, A. (2005). Being and event (O. Feltham, Trans.). Continuum.

Badiou, A. (2009). Logics of worlds: Being and event, 2 (A. Toscano, Trans.). Continuum.

Comay, R., & Ruda, F. (2018). The dash—The other side of absolute knowing. MIT Press.

Hegel, G. W. F. (2011). Nauka logiki (Vols. 1–2; A. Landman, Trans.). Wydawnictwo Naukowe PWN. (Original work published 1812–1816)

Johnston, A. (2008). Žižek's ontology: A transcendental materialist theory of subjectivity. Northwestern University Press.

Lacan, J. (1998). The seminar of Jacques Lacan, Book V: The formations of the unconscious, 1957–1958 (J.-A. Miller, Ed.; R. Grigg, Trans.). Polity Press.

Lacan, J. (2006). The seminar of Jacques Lacan, Book XVI: From an Other to the other, 1968–1969 (J.-A. Miller, Ed.; B. Fink, Trans.). Polity Press.

Žižek, S. (2006). The parallax view. MIT Press.

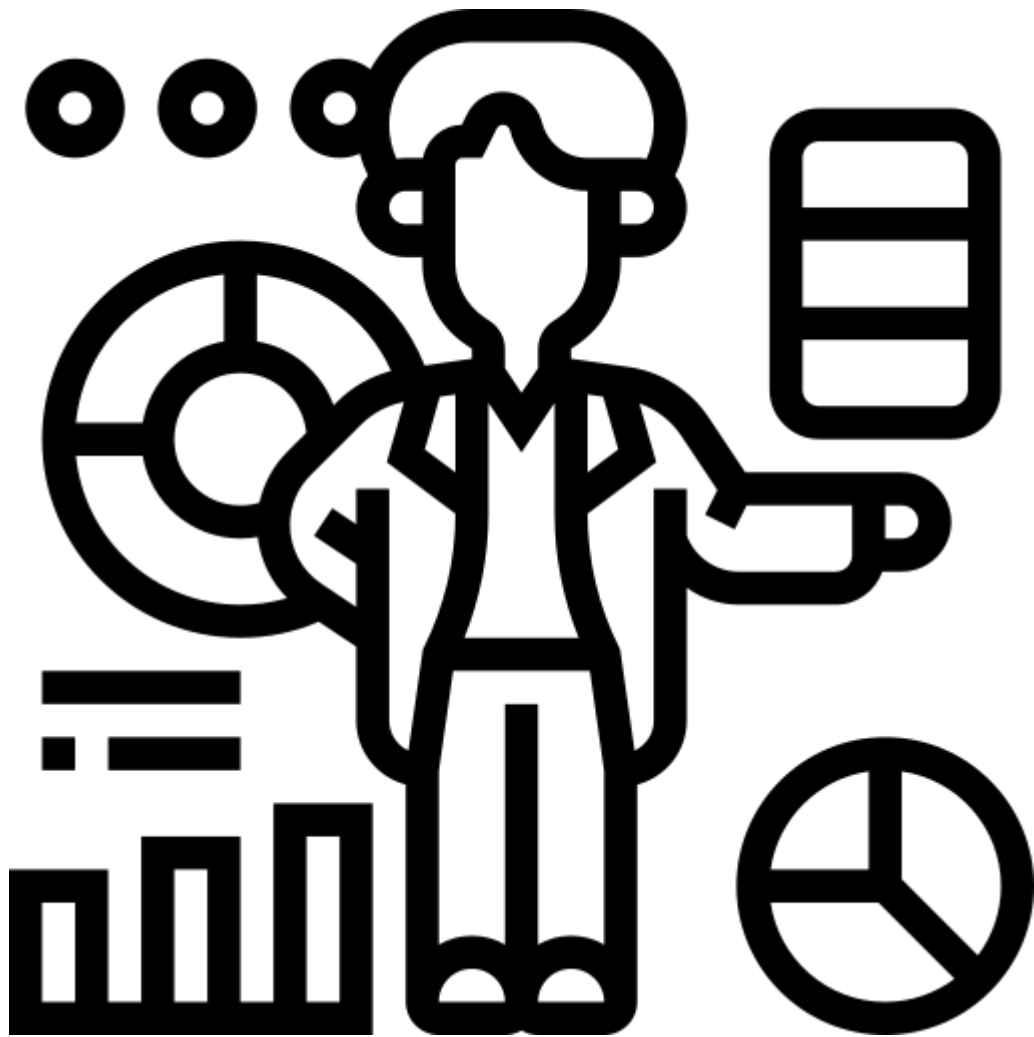
Žižek, S. (2012). Less than nothing: Hegel and the shadow of dialectical materialism. Verso.

II

Historia

History

Mgr Natalia Kaszuba

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Hubert Chudzio (IHiA UKEN)

Academic supervisor: dr. hab. prof. UKEN Konrad Meus (IHiA UKEN)

Kobieta na zesłaniu i uchodźstwie. Rola Polek deportowanych z Kresów Wschodnich w życiu społecznym, wojskowym i rodzinnym (1939-1945)

Deportacje polskich obywateli z Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej na Sybir nastąpiły w czterech masowych wywózkach w latach 1940–1941 zorganizowanych przez Związek Sowiecki. Wśród wywiezionych były całe rodziny. Cześć ludności, która doczekała podpisania umowy Sikorski-Majski w 1941 roku została objęta tzw. amnestią i udała się w dalszą drogę na południe z formującą się Armią Polską dowodzoną przez gen. Władysława Andersa. Z oddziałami wojska polskiego tysiące polskich cywili, w tym kobiety i dzieci, zostało ewakuowanych do Iranu, a następnie do osiedli uchodźczych w Afryce Wschodniej i Południowej, Indiach oraz Meksyku. Dzięki zorganizowanemu na nowo życiu po traumie zesłania, obywatele polscy musieli odnaleźć się w nowej rzeczywistości. Trwało to do czasu opuszczenia osiedli i powrotu do ojczyzny lub udania się w dalszą emigrację. Co istotne, to głównie kobiety i dzieci pokonywały tę drogę, podczas gdy mężczyźni brali czynny udział w wojnie. Dotychczasowo temat kobiet na zesłaniu i uchodźstwie został pozornie zbadany, a ich role społeczne, rodzinne i wojskowe pozostają w cieniu narracji o mężczyznach. Celem planowanej dysertacji jest rekonstrukcja i analiza losów polskich kobiet z Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej, które w latach 1939–1945 przeszły przez system sowieckich deportacji, łagrów, osiedli uchodźczych oraz emigracyjnych wspólnot na Bliskim Wschodzie, w Afryce i na innych kontynentach. Dodatkowo ukazane zostaną ich role w strukturze rodziny, wspólnotach zesłańczych i w specyfice kobiecej służby wojskowej. W badaniu również będzie brany pod uwagę wpływ warunków zesłania i uchodźstwa na ich społeczne i zawodowe funkcjonowanie oraz sposoby radzenia sobie z traumą zesłania. Role społeczne, obowiązki domowe i macierzyńskie kobiet, przypisywane kobiecej naturze, wydawały się niepodważalne i kształtujące ich życie. Moment wywózek całkowicie zburzył tę harmonię. Zamiast wyłącznie skupiać się na martyrologicznej narracji, w pracy zostanie wykorzystane podejście oparte na studiach przypadku, aby ukazać konkretne przykłady działań społecznych i rodzinnych kobiet oraz pełnieniu przez nie ról w wojsku. Ramy cezury badawczej wyznacza okres rozpoczęcia II wojny światowej. W tym okresie rozpoczęły się represje wobec polskiej ludności, które przygotowywały grunt pod masowe deportacje w głąb Związku Sowieckiego w latach 1940–1941. Wybór tej daty jest naturalny, ponieważ oznacza początek zmian w życiu Polek na Kresach. Górna granica datowania to 1945 rok, oznaczający formalny koniec działań wojennych II wojny światowej, stanowiący logiczny punkt zakończenia badań. W tym czasie ewakuacja Polaków do osiedli uchodźczych w Afryce, Indiach, Meksyku i Nowej Zelandii była w pełni zakończona. Rozprawa głównie będzie opierać się na analizie źródeł archiwalnych, egodokumentów, relacji ustnych świadków historii oraz ikonografii.

Słowa kluczowe: Syberia, Sybir, kobieta, II wojna światowa, Sybiraczki, role kobiet, zesłanie, uchodźstwo, matka, rodzina, deportacje, polskie osiedla uchodźcze, wojsko polskie

Women in deportation and exile: the role of Polish women from the eastern borderlands in social, military, and family life (1939–1945)

The deportations of Polish citizens from the Eastern Borderlands of the Second Polish Republic to Siberia were carried out by the Soviet Union in four mass waves between 1940 and 1941. Entire families were among those deported. Part of the population that survived until the signing

of the Sikorski–Mayski Agreement in 1941 was granted the so-called “amnesty” and continued their journey south together with the newly formed Polish Army under the command of General Władysław Anders. Along with Polish military units, thousands of Polish civilians — including women and children — were evacuated to Iran and subsequently transferred to refugee settlements in East and Southern Africa, India, and Mexico. Following the trauma of deportation, Polish citizens were forced to reorganize their lives and adapt to an entirely new social and cultural reality. This process lasted until their departure from the refugee settlements, either through repatriation to their homeland or further emigration. Importantly, it was primarily women and children who undertook this arduous journey, while men were largely engaged in active military service. To date, the issue of women in deportation and refugee exile has been only superficially explored, and their social, family, and military roles have remained overshadowed by male-centered wartime narratives. The aim of the planned dissertation is to reconstruct and analyze the experiences of Polish women from the Eastern Borderlands of the Second Polish Republic who, between 1939 and 1945, passed through the system of Soviet deportations, labor camps, refugee settlements, and emigrant communities in the Middle East, Africa, and other continents. The study will also present their roles within family structures, deportee communities, and the specific character of women’s military service. Furthermore, the research will examine the impact of deportation and refugee conditions on women’s social and professional functioning, as well as the strategies they employed to cope with the trauma of exile. The social roles, domestic responsibilities, and maternal duties traditionally attributed to women were long regarded as unquestionable and formative elements of their lives. However, the experience of deportation completely disrupted this perceived stability. Rather than focusing exclusively on a martyrological narrative, the dissertation will adopt a case-study approach to highlight concrete examples of women’s social and family activities, as well as their participation in military structures. The time frame of the research begins with the outbreak of World War II, when repression against the Polish population commenced, laying the groundwork for mass deportations deep into the Soviet Union in 1940–1941. This starting point is justified as it marks the beginning of profound changes in the lives of Polish women in the Eastern Borderlands. The upper chronological boundary is set in 1945, the formal end of World War II, which constitutes a logical conclusion to the study. By that time, the evacuation of Polish civilians to refugee settlements in Africa, India, Mexico, and New Zealand had been fully completed. The dissertation will be based primarily on the analysis of archival sources, ego-documents, oral history recordings, and iconographic materials.

Key words: Siberia, Sybir, women, World War II, Sybiraczki, women’s roles, exile, refugee experience, mother, family, deportation, Polish refugee settlements, Polish Army

Bibliography:

- Bobińska A., *Pomocnicza Wojskowa Służba Kobiet 2 Korpusu 1941 – 1945*, Warszawa 1999.
- Boćkowski D., *Czas nadziei. Obywatele Rzeczypospolitej Polskiej w ZSRR i opieka nad nimi placówek polskich w latach 1940-1943*, Warszawa 1999.
- Chudzio H. (red.), *Z mrozów Syberii pod słońce Afryki. W 70. rocznicę przybycia polskich Sybiraków do Afryki Wschodniej i Południowej*, Kraków 2012.
- Jolluck K., *Exile and Identity: Polish Women in the Soviet Union during World War II*, Pittsburgh 2002.

Pokolenia odchodzą. Relacje źródłowe polskich sybiraków z Wielkiej Brytanii. Nottingham, oprac. H. Chudzio, A. Hejczyk, Kraków 2014.

Pokolenia odchodzą... Birmingham, oprac. H. Chudzio, A. Śmigielska, M. Solarz, Kraków 2016.

Pokolenia odchodzą... Bradford, oprac. H. Chudzio, A. Hejczyk, A. Szopa, Kraków 2015.

Zapalec A. *Polskie kobiety represjonowane w czasie II wojny światowej i w pierwszych latach po jej zakończeniu: charakterystyka zjawiska*, [w:] *Przetrwalam: doświadczenia kobiet więzionych w czasach nazizmu i stalinizmu*, M. Buko, K. Madoń-Mitzner, M. Szymańska (red.), Warszawa 2017.

Zapalec A., *Świat kobiet w sowieckich łagrach: próba zarysu problematyki*, [w:] *Kobiety wojny: między zbrodnią a krzykiem o godność*, A. Bartuś (red.), Oświęcim 2014.

Żaroń Z., *Wojenne losy ludności polskiej na obczyźnie w latach 1939–1947*, Warszawa–Londyn 1994.

Mgr Marcin Musiał

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Krzysztof Kloc (IHIA UKEN)

Emil Bobrowski (1876-1938). Socjalista niepodległościowy

Celem projektu jest przygotowanie kompleksowej biografii historycznej Emila Bobrowskiego (1876–1938) – jednego z czołowych działaczy Polskiej Partii Socjalistycznej w okresie dwudziestolecia międzywojennego, lekarza, piśsudczyka oraz aktywnego uczestnika życia publicznego w obszarze ubezpieczeń społecznych i samorządu terytorialnego. Bogaty życiorys Bobrowskiego oraz wielość podejmowanych przez niego inicjatyw publicznych umożliwiają zastosowanie metodologii tzw. biografii pretekstowej, traktującej losy jednostki jako punkt wyjścia do analizy szerszych procesów historycznych. Zamierzeniem autora jest nie tylko przedstawienie całokształtu zróżnicowanej działalności głównego bohatera – od aktywności zawodowej i zaangażowania społecznego po działalność polityczną i samorządową – lecz także podjęcie kluczowych zagadnień z zakresu najnowszej historii Polski. W szczególności projekt obejmie analizę przemian sceny politycznej II Rzeczypospolitej w warunkach narastającego systemu autorytarnego, problem rozwoju i integracji systemu ubezpieczeń społecznych na ziemiach polskich oraz dylematy ideowe, przed którymi stanęli polscy socjaliści w okresie międzywojennym. Jednym z najistotniejszych pytań badawczych ujawniających się przy analizie życiorysu Bobrowskiego jest kwestia jego ewolucji ideowej, prowadzącej do poparcia obozu władzy po przewrocie majowym. Kluczowe znaczenie dla zrozumienia tego – jak i innych – wyborów politycznych będzie miało rozpoznanie stosunku Bobrowskiego do zasadniczych wyzwań epoki, takich jak walka o niepodległość, budowa podstaw państwowości polskiej oraz spory o kierunek rozwoju politycznego odrodzonego państwa. Analiza tych zagadnień pozwoli na ukazanie złożonych motywacji bohatera, a także na osadzenie jego postaw w kontekście osobistych doświadczeń oraz doświadczenia pokoleniowego polskich socjalistów przełomu XIX i XX wieku. Szczególne znaczenie będzie miało również omówienie aktywności Bobrowskiego po 1926 r., stanowiącej punkt wyjścia do pogłębionych badań nad środowiskiem tzw. lewicy sanacyjnej. Realizacja projektu oparta będzie na zastosowaniu metod badawczych właściwych warsztatowi historyka, takich jak krytyczna analiza źródeł pisanych, analiza porównawcza oraz analiza dyskursu. Bazę źródłową stanowić będą materiały zgromadzone w Archiwum Akt Nowych, Archiwum Narodowym w Krakowie, Wojskowym Biurze Historycznym oraz Zakładzie

Narodowym im. Ossolińskich, a także zasoby Biblioteki UJ, Biblioteki Narodowej i Ośrodka KARTA. Kwerenda archiwalna zostanie uzupełniona szeroko zakrojoną analizą prasy (socjalistycznej, specjalistycznej oraz reprezentującej odmienne opcje polityczne), a także krytyczną lekturą źródeł drukowanych i literatury przedmiotu. Planowane opracowanie monograficzne stanowić będzie istotne uzupełnienie polskiej historiografii poświęconej okresowi międzywojennemu oraz ważny głos w trwających debatach nad dziejami II Rzeczypospolitej, zwłaszcza w kontekście relacji między ruchem socjalistycznym a obozem sanacyjnym.

Słowa kluczowe: Socjalizm, Emil Bobrowski, II Rzeczpospolita, Polska Partia Socjalistyczna

Emil Bobrowski (1876-1938). Independence Socialist

The aim of this project is to produce a comprehensive historical biography of Emil Bobrowski (1876–1938), one of the leading figures of the Polish Socialist Party during the interwar period, a physician, a supporter of Józef Piłsudski, and an active participant in public life, particularly in the fields of social insurance and local government. The richness of Bobrowski's life and the wide range of his public activities make it possible to apply the methodological framework of a so-called "contextual" or "pretextual" biography, in which the individual life story serves as a starting point for the analysis of broader historical processes. The project seeks not only to reconstruct the full scope of Bobrowski's diverse activities—from his professional career and social engagement to his political and local-government work—but also to address several key issues in the modern history of Poland. These include the transformation of the political scene of the Second Polish Republic in the context of the gradual consolidation of an authoritarian system, the development and integration of social insurance schemes in Polish lands, and the ideological dilemmas faced by Polish socialists in the interwar period. One of the most important research questions arising from an in-depth analysis of Bobrowski's life concerns his ideological evolution, which ultimately led him to support the ruling camp after the May Coup of 1926. A thorough understanding of this and other political choices requires an examination of his attitudes toward the central challenges of the era, such as the struggle for independence, the construction of the foundations of an independent Polish state, and disputes over the direction of political development in the reborn republic. Addressing these issues will make it possible to identify the complex motivations behind Bobrowski's actions and to situate his views within the broader context of both his personal experiences and the generational experience of Polish socialists at the turn of the twentieth century. Attention will also be devoted to his political activity after 1926, which provides a valuable point of departure for a deeper analysis of the so-called left wing of the Sanation movement. The project will employ research methods characteristic of professional historical scholarship, including critical analysis of written sources, comparative analysis, and discourse analysis. The primary source base will consist of materials held in the Central Archives of Modern Records in Warsaw, the National Archives in Kraków, the Military Historical Bureau, and the Ossoliński National Institute, as well as collections of the Jagiellonian University Library, the National Library of Poland, and the KARTA Center. Archival research will be supplemented by an extensive press survey, covering socialist political newspapers, specialist periodicals, and publications representing opposing political camps, as well as by a critical review of printed sources and the existing scholarly literature. The planned monograph will constitute a significant addition to Polish historiography on the interwar period and will contribute meaningfully to ongoing debates on the history of the Second Polish Republic, particularly regarding relations between the socialist movement and the Sanation regime.

Key words: Socialism, Emil Bobrowski, Second Polish Republic, Polish Socialist Party

Bibliography:

Bobrowski Emil [w:] *Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919-1939. Słownik biograficzny*, t. 1. A-D, red. Kunert A. K., Warszawa 1998.

Bobrowski Emil [w:] *Encyklopedia Krakowa*, t. 1, red. Dziedzic S., Staniszevska-Mól A., Kraków 2023.

Kargol A., *Emila Bobrowskiego odpowiedź na dylematy pokolenia*, [w:] *Myśl i polityka: księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Jackowi Marii Majchrowskiemu*, red. Szlachta B., Kraków 2011.

Łaptos J., Mania A., *Bobrowski Emil*, [w:] *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. Majchrowski J. M., Warszawa 1994.

Myśliński J., Emil Bobrowski (1876-1938), [w:] *Słownik biograficzny działaczy polskiego ruchu robotniczego*. t. 1. A-D, red. Tych F., Warszawa 1985.

Olstowski P., *Biografistyka piśmudczyków. Stan badań oraz potrzeby dalszych prac badawczych*, „Czasy Nowożytnie”, t. 8, 2000, ss. 221-253.

Tomicki J., *Polska Partia Socjalistyczna 1892-1948*, Warszawa 1983.

Żarnowski J., "Lewica sanacyjna" w latach 1935-1939, "Przegląd Historyczny" 1958, nr 4, ss. 714-737.

Mgr Paulina Weszka

Academic supervisor: prof. dr hab. Łukasz Tomasz Sroka (IHIA UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Michał Niezabitowski (IHIA UKEN)

Zmiany cywilizacyjno-infrastrukturalne na przełomie XIX i XX wieku na przykładzie Krakowa. Studium historyczno-antropologiczne

Począwszy od 1866 roku, gdy reaktywowano samorząd miejski Krakowa, działający w ustroju autonomicznym, nastąpił bardzo pomyślny rozwój miasta. Po latach zastoju i upadku zaczęły zachodzić coraz bardziej wyraźne zmiany cywilizacyjne i infrastrukturalne. Kraków będąc dotychczas postrzegany jako prowincjonalne i zacofane miasto Galicji, w ciągu kolejnych dziesięcioleci zyskał cechy wielkomiejskie i stał się na nowo ważnym ośrodkiem polskiego życia kulturowego. Daleko postępujący rozwój został jednak zahamowany przez wybuch I wojny światowej w 1914 roku. Zmiany, które miały w tym czasie miejsce nie dotyczyły wyłącznie sfery technicznej i urbanistycznej. Celem rozprawy doktorskiej jest ukazanie modernizacji miasta także jako procesu społeczno-kulturowego, który wpływał na codzienne życie mieszkańców, organizację przestrzeni miejskiej oraz kształtowania się nowoczesnej tkanki miasta. Szczególna uwaga zostanie poświęcona refleksji nad funkcjonującymi w ówczesnym dyskursie miejskim pojęciami "cywilizacji" i "modernizacji" oraz sposobom, w jakie idee te przekładały się na praktyki urbanistyczne, infrastrukturalne i społeczne. Kraków tamtego okresu był miastem zakorzenionym w specyficznych warunkach politycznych i kulturowych: pod panowaniem austriackim, w ramach autonomicznej Galicji, miastem o silnej tożsamości historycznej i konserwatywnych elitach. W związku z tym praca wychodzi z założenia, że modernizacja była procesem złożonym. W jej

ramach analizowane będą zarówno impulsy zewnętrzne (transfer idei i technologii z takich ośrodków jak Wiedeń, Berlin, Londyn, Paryż), jak i wewnętrzne czynniki transformacji (lokalne potrzeby, inicjatywy samorządowe, napięcia społeczne). Zakres pracy będzie obejmować kluczowe obszary modernizacji Krakowa: rozwój komunikacji miejskiej (ze szczególnym uwzględnieniem sieci tramwajowej i transportu kolejowego), rozbudowę infrastruktury wodociągowo-kanalizacyjnej, wprowadzenie gazu i elektryczności, a także zmiany w organizacji przestrzeni publicznej i prywatnej. Analiza tych procesów zostanie uzupełniona o perspektywę antropologiczną, obejmującą refleksję nad rolą władz miejskich, inżynierów, urbanistów, elit intelektualnych oraz instytucji państwowych i samorządowych, a także nad doświadczeniem jednostki i emocjami towarzyszącymi tym przemianom - od entuzjazmu po postawy krytyczne i nostalgiczne. Praca ta jako pierwsza stanowi dogłębną analizę zmian cywilizacyjno-infrastrukturalnych mających miejsce w Krakowie w latach 1866–1914. Jej założeniem jest przedstawienie szerokiego obrazu tych przemian – nie tylko od strony technicznej i historycznej, lecz także poprzez próbę odtworzenia spojrzenia na modernizację oczami mieszkańców Krakowa. Rozprawa nie ogranicza się zatem do opisu samych procesów modernizacyjnych, lecz koncentruje się przede wszystkim na tym, w jaki sposób te zmiany były odbierane, komentowane i przeżywane przez ludzi żyjących w mieście.

Słowa kluczowe: Kraków, życie codzienne, antropologia miasta, modernizacja, cywilizacja, infrastruktura

Civilizational and infrastructural transformations at the turn of the 19th and 20th centuries: the case of Kraków. A historical-anthropological Study

Starting from 1866, when municipal self-government in Kraków was reactivated under an autonomous system, the city entered a period of very dynamic development. After years of stagnation and decline, increasingly visible civilizational and infrastructural changes began to take place. Kraków, previously perceived as a provincial and backward city of Galicia, over the following decades acquired the characteristics of a large city Polish cultural life. This far-reaching development was, however, halted by the outbreak of the First World War in 1914. The changes that occurred during this period did not concern only the technical and urban planning sphere. The aim of the doctoral dissertation is to present the modernization of the city as a socio-cultural process, which influenced the daily lives of its residents, the organization of urban space, and the formation of modern urban fabric. Special attention will be given to reflecting on the concepts of "civilization" and "modernization" that were present in the urban discourse of the time, as well as the ways in which these ideas translated into urban planning, infrastructure, and social practices. Kraków of that period was a city rooted in specific political and cultural conditions: under Austrian rule, within autonomous Galicia, a city with a strong historical identity and conservative elites. Therefore, the work assumes that modernization is a complex process. The analysis considers both external impulses, such as the transfer of ideas and technology from centers like Vienna, Berlin, London, and Paris, as well as internal factors of transformation, such as local needs, urban initiatives, and social tensions. The scope of the study covers key areas of Kraków's modernization: the development of urban transport (with particular emphasis on the tram network and railway transport), the expansion of water supply and sewage systems, the introduction of gas and electricity, as well as changes in the organization of public and private space. The analysis of these processes is complemented by an anthropological perspective, focusing on the role of municipal authorities, engineers, urban planners, intellectual elites, and state and local institutions, as well as on individual experiences and the emotions accompanying these transformations, ranging from enthusiasm to critical and nostalgic attitudes. This

dissertation is the first to provide an in-depth analysis of the civilizational and infrastructural changes that took place in Kraków between 1866 and 1914. Its aim is to present a broad picture of these transformations – not only from a technical and historical perspective, but also by attempting to reconstruct the view of modernization through the eyes of Kraków's inhabitants. Therefore, the dissertation does not limit itself to describing the modernization processes themselves, but focuses primarily on how these changes were perceived, commented on, and experienced by the people living in the city.

Key words: Kraków, everyday life, urban anthropology modernization, civilization, infrastructure

Bibliography:

- Broński K., *Rozwój gospodarczy większych miast galicyjskich w okresie autonomii*, Kraków 2003.
- Chmiel A., *Ustrój miasta Krakowa w XIX wieku (w zarysie) i działalność prezydentów miasta 1866–1924*, Kraków 1931.
- Dohnalik K., *Geneza i rozwój wodociągów i kanalizacji miasta Krakowa 1882-1982*, Kraków 1986.
- Kołodziej J., *Krakowskie tramwaje*, Rybnik 2010.
- Łupienko A., *W stronę systemu. Infrastruktura techniczna dziewiętnastowiecznego miasta na przykładzie Galicji*, Łódź 2022.
- Mroccka L., *Krakowianie. Szkice do portretu zbiorowego w dobie industrialnej transformacji 1890-1939*, Kraków 1999.
- Purchla J., *Jak powstał nowoczesny Kraków. Studium z historii rozwoju przestrzennego miasta*, Kraków 1979.

Mgr Anna Żalińska

Academic supervisor: prof. dr hab. Zdzisław Noga (IHiA UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Hubert Mazur (IHiA UKEN)

Materiały archiwalne w muzeach publicznych w Małopolsce po 1945 roku. Gromadzenie, ewidencjonowanie i udostępnianie

Celem projektu jest charakterystyka materiałów archiwalnych i porównanie sposobu zarządzania nimi w zbiorach muzeów publicznych na terenie historycznych województw krakowskiego, sandomierskiego i lubelskiego w Polsce. Przedstawione zostaną ścieżki gromadzenia materiałów archiwalnych w muzeach oraz ich miejsce w narodowym zasobie archiwalnym, w odniesieniu do ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach. Opisane zostaną sposoby prowadzenia ewidencji, procedury udostępniania i upowszechniania wiedzy o materiałach archiwalnych w muzeach, w odniesieniu do obowiązujących przepisów muzealnych i archiwalnych oraz metodyki muzealnej i archiwalnej. Porównanie zasobów i praktyk różnych muzeów w zakresie zarządzania zbiorami archiwalnymi pozwoli narysować możliwie pełny obraz materiałów archiwalnych w muzeach publicznych na wskazanym terenie, a także przyczyni się do zdiagnozowania istniejących problemów i wyzwań. Z pomocą takich narzędzi badawczych jak wizyty studyjne i ankiety, oceniony zostanie stan rzeczywisty, czyli sposób zarządzania przez muzea materiałami archiwalnymi w zbiorach, szczególnie w procesie ewidencjonowania i udostępniania. Przeprowadzona zostanie analiza literatury, kwerendy archiwalne (w tym analiza

dokumentacji własnej muzeów), analiza dokumentacji kontroli archiwów zakładowych muzeów przez archiwa państwowe, analiza aktów prawa powszechnie obowiązującego i wewnętrznego, wykorzystane zostaną dane GUS i inne dane statystyczne. W trakcie badań poszukiwane będą odpowiedzi na następujące pytania: Jakiego rodzaju materiały archiwalne najczęściej są przechowywane w muzeach i jakie są ich źródła pozyskania? Jak kształtują się przepisy wewnętrzne w muzeach odnośnie do ewidencjonowania i udostępniania materiałów archiwalnych? Jak muzea realizują obowiązki informacyjne o posiadanych archiwaliach? Jak przebiegają procesy digitalizacyjne w archiwach? Jak objąć materiały archiwalne bez względu na miejsce ich przechowywania i sposób ewidencji (lub jej brak) jednakową ochroną prawną? Na gruncie indywidualnych odpowiedzi na powyższe zagadnienia, zostaną sformułowane wnioski natury ogólnej. Porównanie i ocena struktury, metod ewidencjonowania i poziomu dostępności materiałów archiwalnych w muzeach jest kluczowa nie tylko dla badaczy, ale również innych użytkowników, do których należą genealodzy, regionaliści-pasjonaci, dziennikarze, nauczyciele, młodzież szkolna w procesie edukacji.

Słowa kluczowe: materiały archiwalne, metodologia archiwalna, muzeum, prawo archiwalne, źródłoznawstwo

Archival materials in public museums in Małopolska after 1945. Acquisition, recording and sharing

The project concerns issues in the field of archival science, specifically collecting and registering archival materials and sharing them in public museums in Poland. The aim of the paper is to characterise and compare the methods of managing archival materials in the collections of public museums in the historical provinces of Kraków, Sandomierz and Lublin in Poland. The historical and current methods of acquisition archival materials in museums will be presented, with reference to the public law (Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach). The methods of recording and sharing the archival materials in museums will be described, with reference to the archival methodology and museum practice. A comparison of the practices of different museums in the field of archival collection management will allow us to show broadly archival materials in public museums in the indicated area and will also contribute to the diagnosis of existing problems and challenges. Thanks to study visits and surveys the actual situation will be examined. A literature review will be conducted, along with archival query (including an analysis of the museums' own documentation, collected mainly during the acquisition process). Information provided by the state archives will be used as well as data from the Central Statistical Office and other data basis. The project search for an answer for following questions: What types of archival materials are most stored in museums and how they get there? What are the internal regulations in museums regarding recording and sharing archival materials? How do museums fulfil their obligations to provide information about their archives? How do digitization processes work in museum? How can archival materials be given equal legal protection regardless of where they are stored and how they are recorded? Based on individual answers to the above questions, general conclusions will be formulated. Comparing and evaluating the structure, recording methods and level of accessibility of archival materials in museums is crucial not only for researchers, but also for other users, including genealogists, regionalists, journalists, teachers and schoolchildren in the process of their education.

Key words: archival materials, archival methodology, museum, archival law, source science

Bibliography:

Boyd Rayward B., *Electronic Information and the Functional Integration of Libraries, Museum, and Archives*, [w:] *History and Electronic Artefacts*, ed. E. Higgs, Oxford 1998, pp. 207-225.

Czyż P. A., *Archiwistyka w muzealnictwie*, [w:] *Oblicza archiwów i współczesne wyzwania archiwistyki: studia archiwistyczne*, ed. P.A. Czyż, D. Magier, Siedlce 2019, pp. 43–68.

Gąsior R., *Archiwalia w muzeum: z problemów teorii archiwalnej*, „Archiwista Polski” 2013, no. 1, pp. 48–50.

Hedegaard R., *The benefits of archives, libraries and museums working together: a Danish case of shared databases*, „New Library World” 2004, no. 105 (7-8), pp. 290–296.

Konstankiewicz M., *Kształtowanie podstaw prawnych działalności archiwalnej w Polsce na przełomie XX i XXI w.*, „Archeion” 2019, vol. 120, pp. 337-366.

Rymar H. i in., *Prawne aspekty digitalizacji i udostępniania zbiorów muzealnych przez Internet*, wyd. Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2016.

Stachowski L., *Muzea jako strażnicy materiałów archiwalnych*, „Problemy Archiwistyki” 2009, no. 1, pp. 23–49.

Szczepaniak A., *Archiwalia i archiwum w muzeum państwowym: stan obecny i potrzeby*, „Problemy Archiwistyki” 2009, no. 1, pp. 7–11.

Wiśniewski J., *Archiwalia w bibliotekach i muzeach*, Poznań 2000.

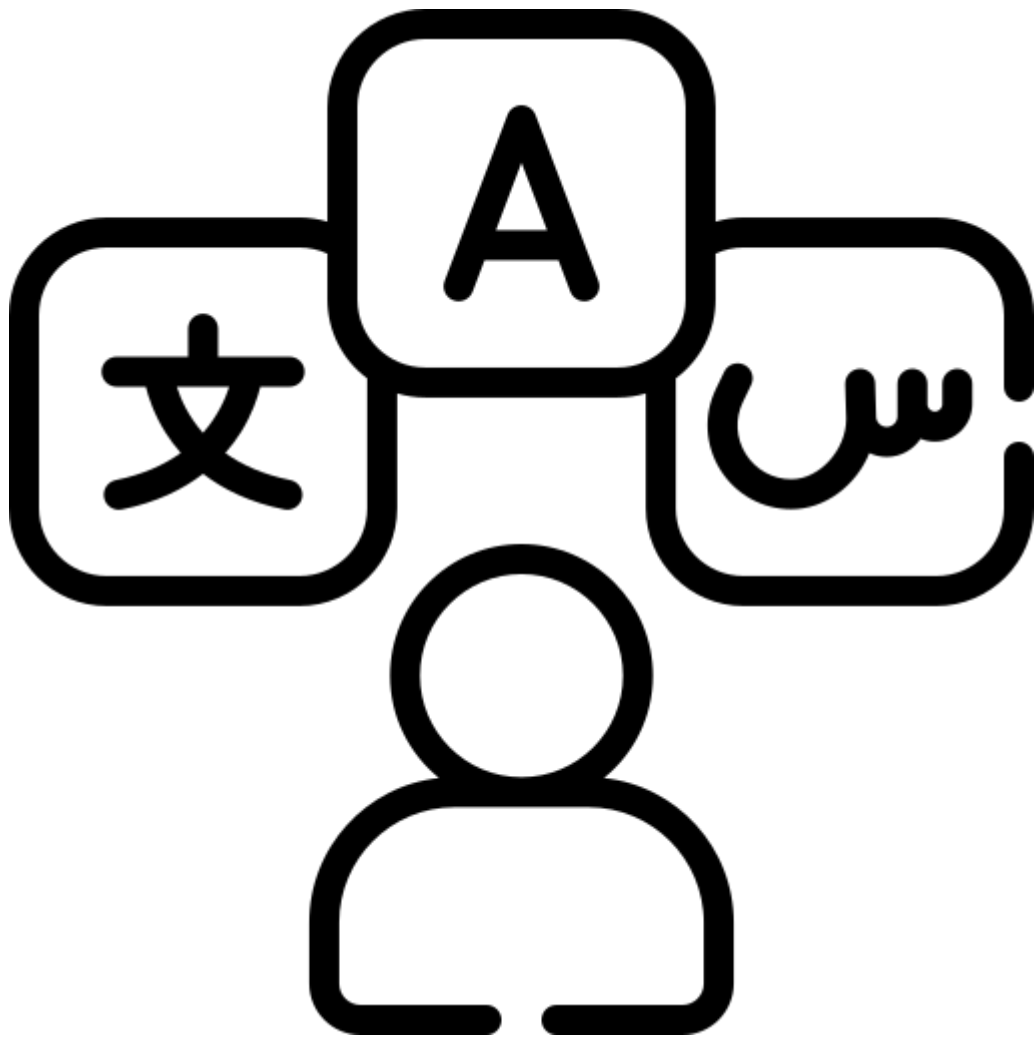
Wiśniewski J., *Materiały archiwalne w muzeach*, „Archiwista Polski” 2012, no. 3, pp. 65–70.

III

Językoznastwo

Linguistics

Mgr Nikola Rolewicz

Academic supervisor: prof. dr hab. Ewa Młynarczyk (IFP UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Krzysztof Waśkowski (IFP UKEN)

Dyskursywny obraz starości w prasie współczesnej w związku z pandemią COVID-19

Celem dysertacji jest zbadanie z perspektywy diachronicznej dyskursywnego obrazu starości w wybranej prasie współczesnej adresowanej do seniorów: „Polityka Senioralna” i „Świat Seniora”, prasie tabloidalnej: „Fakt” oraz „SuperExpress”, a także ogólnej: „Gazeta Wyborcza”, „Rzeczpospolita” z lat 2018-2025 w związku z pandemią koronawirusa SARS-CoV-2. Podstawę egzemplifikacyjną stanowią teksty prasowe wymienionych wyżej czasopism dostępnych online, które tematycznie powiązane są ze starością. Analiza została podzielona na cztery okresy synchroniczne: 1 stycznia 2018 r. – 13 marca 2020 r., 14 marca 2020 r. – 16 maja 2022 r., 17 maja 2022 r. – 30 czerwca 2023 r. oraz 1 lipca 2023 r. – 31 grudnia 2025 r. Porównanie dyskursywnych ujęć w wybranej prasie w czterech okresach synchronicznych pozwoli uchwycić dynamiczny aspekt językowo-kulturowego konceptu starości. Badanie uwzględni opis sposobu organizacji języka w tekstach czasopism oraz wskazanie, jak nadawcy medialni za pomocą intencjonalnie zastosowanego języka kształtują społeczne postrzeganie późnego okresu życia w powiązaniu z różnymi obszarami życia seniorów. Analiza zorientowana dyskursywnie umożliwi wyeksponowanie sposobów profilowania starości we wskazanych trzech typach prasy, a także identyfikację tendencji w wyborze tematyki w czasopismach skierowanych do seniorów, tabloidalnych i ogólnych w obrębie zagadnienia starości. Uporządkowane według ustalonych zasad teksty prasowe zostaną umieszczone w korpusie i poddane wielopoziomowej analizie (m.in. genologicznej, leksykalno-semantycznej, pragmatycznej), która obejmie: identyfikację strategii językowo-komunikacyjnych, ram interpretacyjnych, rekonstrukcję punktów widzenia i perspektyw dyskursywnych, wyodrębnienie słów kluczowych oraz odtworzenie profili, w jakich opisywana jest starość. Na poziomie mikrojęzykowym analiza kolokacji semantycznych ujawni łączliwość wybranego wyrazu w artykułach na temat starości w zależności od kontekstu występowania. Wyróżnienie pól leksykalnych i w ich obrębie analiza leksyki pomoże zidentyfikować relacje semantyczne między leksemami oraz pozwoli na zrekonstruowanie językowego sposobu konceptualizowania starości w wybranej prasie współczesnej. Na podstawie analizowanych tekstów będą także opisywane nośniki stereotypów językowych na temat starości. Ekscerpowane teksty prasowe są porządkowane za pomocą autorskiego klucza. Wstępny ogląd tekstów ekscerpowanych z „Gazety Wyborczej” pozwala stwierdzić, że w kontekście starości przeważają treści dotyczące finansów.

Słowa kluczowe: starość, dyskurs, prasa współczesna, profile starości, dyskursywny obraz świata, prasa ogólna, prasa tabloidalna, prasa adresowana do seniorów

A discursive worldview of old age in contemporary press in connection with the COVID-19 pandemic

The purpose of the dissertation is to examine, from a diachronic perspective, the discursive representation of old age in selected contemporary press targeted at seniors: „Polityka

Senioralna"; "Świat Seniora", tabloid press: "Fakt" and "SuperExpress", as well as in general-interest press: "Gazeta Wyborcza"; "Rzeczpospolita" published between 2018 and 2025, with particular attention to the context of the SARS-CoV-2 coronavirus pandemic. The empirical basis consists of press texts from the above-mentioned online periodicals that are thematically related to old age. The analysis is divided into four synchronic periods: January 1, 2018 – March 13, 2020; March 14, 2020 – May 16, 2022; May 17, 2022 – June 30, 2023; July 1, 2023 – December 31, 2025. A comparison of discursive approaches in selected press across four synchronic periods will allow for capturing the dynamic aspect of the linguistic and cultural concept of old age. The study will include a description of how language is organized in press texts and an indication of how media senders, through intentionally applied language, shape the social perception of the later stages of life in connection with various areas of seniors' lives. A discourse-oriented analysis will enable the highlighting of ways in which old age is profiled in the three indicated types of press, as well as the identification of trends in thematic selection in senior-oriented, tabloid and general-interest press within the thematic scope of old age. The press texts, organized according to established principles, will be included in a corpus and subjected to a multi-level analysis (including, among others, genre-based, lexical-semantic and pragmatic analysis). This analysis will cover the identification of linguistic and communicative strategies, interpretative frames, the reconstruction of viewpoints and discursive perspectives, the extraction of keywords, as well as the analysis of the profiles through which old age is represented. At the micro-linguistic level, the analysis of semantic collocations will reveal the co-occurrence patterns of a selected word in articles on old age depending on its context of use. The identification of lexical fields and the analysis of vocabulary within them will help to determine semantic relationships between lexemes and will allow for the reconstruction of linguistic patterns in the conceptualization of old age in selected contemporary press. Based on the analyzed texts, bearers of linguistic stereotypes about old age will also be described. The excerpted press texts are organized using an original authorial key. A preliminary review of the texts excerpted from the general-interest newspaper "Gazeta Wyborcza" indicates that, in the context of old age, financial issues predominate.

Key words: old age, discourse, contemporary press, profiles of old age, discursive worldview, general-interest press, tabloid press, senior-oriented press

Bibliography:

- Czachur W., Dyskursywny obraz świata. Kilka refleksji, „Tekst i Dyskurs – Text und Diskurs” 2011, no. 4, pp. 79-97.
- Kita M., Dyskurs prasowy, [w:] Style współczesnej polszczyzny, eds. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Kraków 2013, pp. 199-288.
- Lingwistyczne badania nad dyskursem. Kompendium, eds. W. Czachur, A. Rejter, M. Wójcicka, Kraków 2024.
- Lisowska-Magdziarz M., Dyskurs – semiotyka – wspólnota interpretacyjna. W stronę modelu zintegrowanego instrumentarium badań nad zawartością mediów (zaproszenie do dyskusji), „Global Media Journal” Polish Edition, no. 1, Spring.
- Piotrowicz-Krenc A., Witaszek-Samborska M., Koronapolszczyzna. Słownictwo czasów pandemii koronawirusa SARS-CoV-2, Poznań 2024.

Warnke I. H., Spitzmüller J., Wielopoziomowa lingwistyczna analiza dyskursu – DIAMEN, „Tekst i Dyskurs” 2009, no. 2, pp. 123-147.

Wojtak M., Rozłożone gazety. Studia z zakresu prasowego dyskursu, języka i stylu, Lublin 2015.

Wojtak M., Głosy z teraźniejszości. O języku współczesnej polskiej prasy, Lublin 2010.

Mgr Yuliia Soloviova

Academic supervisor: prof. dr hab. Marcelli Olma (IFP UKEN)

Geneza i przemiany terminologii łowieckiej w języku polskim, ukraińskim i rosyjskim. Swoistość oraz ponadnarodowy zasięg słownictwa socjolektalnego

Celem dysertacji jest udokumentowanie i omówienie słownictwa socjolektalnego oraz przeprowadzenie porównawczej analizy terminologii łowieckiej występującej w trzech językach słowiańskich: polskim, ukraińskim oraz rosyjskim. Kluczowym aspektem pracy będzie ustalenie podobieństw i odrębności występujących w terminologii łowieckiej poszczególnych języków oraz prześledzenie zachodzących w niej zmian na przestrzeni ostatnich dwóch stuleci. Podjęte zostaną ponadto rozważania skoncentrowane na środkach stylistycznych występujących w komunikacji myśliwych. Podstawę materiałową proponowanych badań stanowić będą głównie materiały źródłowe o zróżnicowanym charakterze, w tym słowniki specjalistyczne języka łowieckiego, kompendia wiedzy myśliwskiej oraz prasa fachowa. W celu realizacji projektu badawczego zostanie wykorzystany szereg metod badawczych, obejmujących badania ilościowe oraz jakościowe. Uzupełnienie analizy jakościowej oraz podstawę analizy ilościowej stanowić będzie metoda korpusowa, w ramach której powstanie trójjęzyczny korpus językowy, umożliwiający określenie frekwencji występowania wyrazów, ustalenie ich kolokacji oraz porównanie kontekstów. Jako główną hipotezę badawczą przyjęto, że terminologia łowiecka w badanych językach ma długą tradycję i wykazuje istotny stopień pokrewieństwa. Druga z hipotez zakłada, że współczesny język łowiecki należy do recesywnych odmian języka i jako taki zasługuje na podjęcie działań mających na celu uchronienie go od całkowitego zapomnienia. Aktualny stan badań w dziedzinie socjolektu łowieckiego charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem w zależności od badanego języka. W lingwistyce polskiej temat słownictwa łowieckiego został gruntownie opracowany. Leksykograficzne podstawy polskiego języka łowieckiego zostały ukazane przez Stanisława Hoppego oraz Wiktora Kozłowskiego. Do współczesnych autorów, którzy odegrali istotną rolę w rozwoju polskiego języka łowieckiego, należą Piotr Gawin, Marek Piotr Krzemień, oraz Jan Jerzy Jóźwiak. Badania nad współczesnym polskim językiem łowieckim prowadzone są zarówno na materiale literackim jak i użytkowym. Wśród utworów literackich analizowano twórczość Józefa Weyssenhoffa. Ponadto zostały poddane opisowi cechy polskiego języka łowieckiego oraz nazwy kół łowieckich. Choć przeważają prace jednojęzyczne, powstały także prace dwujęzyczne w języku polskim i rosyjskim. Należą do nich publikacje Beaty Malczewskiej oraz Joanny Smoły w zakresie nazw apelatywnych sarny, praca Joanny Smoły dotycząca nazewnictwa zwierzyny płowej oraz studium nad zającem w dwóch językach słowiańskich. W obszarze badań nad polsko-ukraińską terminologią łowiecką dotychczas nie przeprowadzono analiz porównawczych. W ramach projektu będą poszukiwane odpowiedzi na następujące pytania: a/ które terminy łowieckie mają wspólne pochodzenie, a które są swoiste

dla poszczególnych języków? b/ czy w obrębie objętych badaniami trzech języków słowiańskich dokonują się procesy zapożyczania terminów łowieckich? Niniejsze opracowanie winno pozwolić na kompleksową i systemową analizę terminologii łowieckiej występującej w trzech językach słowiańskich, a także przyczynić się do utrwalenia socjolektu łowieckiego jako istotnego komponentu dziedzictwa kulturowego bliskich sobie narodów słowiańskich.

Słowa kluczowe: socjolekt, język łowiecki, badania korpusowe, analiza diachroniczna

The origins and evolution of hunting terminology in Polish, Ukrainian and Russian languages. Distinctiveness and transnational scope of a group-specific vocabulary

The dissertation aims to document and examine the hunting terminology, as well as to conduct a comparative analysis of its usage in three Slavic languages: Polish, Ukrainian and Russian. The study will primarily focus on establishing the similarities and distinctions in the hunting terminology of the respective languages, as well as on tracing the changes it has undergone over the last two centuries. Furthermore, the study will include an examination of the stylistic devices present in hunters' communication. The core material base will consist mainly of diverse source materials, including specialized dictionaries of hunting terms, compendia of hunting-related knowledge, and professional press. A range of research methods, including both quantitative and qualitative approaches, will be employed. A corpus-based approach will complement the qualitative analysis and provide the foundation for the quantitative component. As a part of this method, a trilingual corpus will be developed, allowing for the analysis of word frequency, the identification of collocations, and the comparison of contexts. As the main research hypothesis, it was assumed that hunting terminology in Polish, Ukrainian and Russian languages has a long-established tradition, and exhibits a significant degree of similarity. The second hypothesis posits that the contemporary hunting language is considered one of the less prevalent varieties of the languages, and, consequently, it deserves actions to be taken to protect it from complete oblivion. The current state of research on the hunters' sociolect varies significantly depending on the language under investigation. Within Polish linguistics, the topic of hunters' vocabulary has been extensively researched. Stanisław Hoppe and Wiktor Kozłowski outlined the lexicographic foundations of the Polish hunters' language. Contemporary authors who played a significant role in the development of the Polish hunters' sociolect include Piotr Gawin, Marek Piotr Krzemień, and Jan Jerzy Józwiak. Research on contemporary Polish hunters' communication is conducted on both literary and functional texts. The literary analysis included the works of Józef Weyssenhoff. Moreover, the features of the Polish hunter's sociolect and the names of hunting clubs were described. While the majority of studies are monolingual, bilingual works in Polish and Russian have also been published. They comprise publications by Beata Malczewska and Joanna Smoła on the common names of roe deer, Joanna Smoła's study of deer nomenclature, and research on hares in two Slavic languages. In the field of research on Polish-Ukrainian hunting terminology, no comparative analyses have so far been conducted. The dissertation aims to address the following questions: a/which hunting terms share a common origin, and which are unique to each language? b/do processes of terminology borrowing occur within the studied languages? The present study is expected to provide a comprehensive and systematic analysis of hunting terminology occurring in three Slavic languages. Additionally, the research should contribute to

the consolidation of hunting sociolect as a substantial constituent of the cultural heritage shared by closely related Slavic nations

Key words: sociolect, hunters' language, corpus studies, diachronic analysis

Bibliography:

Averyn V., Myslyvstvo [Мисливство], Kharkiv: Radianskyi selianyn 1927.

Celychova E.K., Slovar' russkogo ohotnič'ego âzyka [Словарь русского охотничьего языка], Moskva: Veče 2019.

Gawin P., Terminologia łowiecka, Wyd. 4, Poradnik Łowiecki 2025.

Grabias S., Język w zachowaniach społecznych. Podstawy socjolingwistyki i logopedii, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 2019.

Grabias S., Środowiskowe i zawodowe odmiany języka – socjolekty [W:] J. Bartmiński (red.), Współczesny język polski, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowska 2001, s. 235-253.

Hoppe S., Polski język łowiecki, Warszawa: Wydawnictwo Rolnicze i Leśnie 1980.

Hoppe S., Słownik języka łowieckiego, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1981.

Kovbenko O. A., Dovidnyk myslyvtisia [Довідник мисливця], Uzhhorod 2021.

Rejmers N. F., Slovar' ohotnika [Словарь охотника], Moskva: Fizkul'tura i sport 1995.

Szczerbowski T., Polskie i rosyjskie słownictwo slangowe, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego 2018.

Mgr Natalia Szewczyk

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Joanna Dybiec-Gajer (IFA UKEN)

Dyplomacja przekładu i przekład dyplomacji. Studium przypadku autobiograficznej narracji Romualda Spasowskiego w edycji angielskiej „The Liberation of One” i polskiej „Spowiedź ambasadora”

Celem rozprawy jest analiza sposobów przekładu autobiografii dyplomatycznych, które funkcjonują jako narzędzia pamięci zarówno indywidualnej, jak i zbiorowej, skupiając się na dyskursie z okresu zimnowojennego. Studium przypadku obejmuje dwie wersje autobiografii Romualda Spasowskiego: pierwsze wydanie angielskie „The Liberation of One” (1986) oraz jedyne wydanie polskie „Spowiedź ambasadora” (2022). Zestawienie dwóch wersji językowych ma na celu zbadanie, w jaki sposób proces przekładu wpłynął na kształt narracji zimnowojennej, a także wypracowanie ram badawczych dla analizy tekstów z pogranicza literatury, polityki oraz historii. Analiza porównawcza tekstów umożliwi prześledzenie mechanizmów transformacji języka dyplomacji oraz narracji autobiograficznej w procesie przekładu, a także pozwoli zidentyfikować rolę tłumaczy i redaktorów jako współtwórców dyskursu politycznego i kulturowego. Autobiografia Spasowskiego, z powodu pełnionej przez niego funkcji ambasadora,

nie będzie traktowana tylko jako osobiste świadectwo, lecz także jako dokument funkcjonujący w sferze dyplomacji. Kolejnym założeniem pracy jest wprowadzenie i rozwinięcie kategorii, takich jak historia dyplomacji, przekład dyplomacji oraz przekład wspomnień dyplomatów, charakteryzując przekład nie tylko jako praktykę językową, lecz także formę dyplomacji kulturowej i politycznej. Zadaniem rozprawy jest wypełnienie luki badawczej z zakresu prac poświęconych analizie autobiografii dyplomatycznych i ich tłumaczeniom. Istotnym celem rozprawy jest zbadanie relacji między literaturą, dyplomacją a pamięcią. Autobiografia dyplomatyczna, jako gatunek hybrydyczny łączący pamiętnik, dokument historyczny oraz narrację polityczną, oferuje możliwość analizy procesu przekształcania pamięci indywidualnej w pamięć zbiorową. Badanie pozwoli ustalić, czy i w jaki sposób proces ten wzmacnia bądź neutralizuje ideologiczne ukierunkowanie narracji. Projekt podkreśli także znaczenie tłumaczy i redaktorów jako istotnych uczestników procesów dyplomatycznych. Świadectwo Spasowskiego pokazuje, że tłumacze odgrywali realną rolę zarówno w międzynarodowych negocjacjach, jak i w kształtowaniu dyskursu politycznego. Rozprawa dąży zatem do rekonstrukcji historii przekładu dyplomacji w Polsce. Projekt nie tylko odtwarza i porównuje wydarzenia przedstawione w dwóch wersjach językowych, lecz także otwiera nową perspektywę badawczą dotyczącą relacji między przekładem, pamięcią i dyplomacją.

Słowa kluczowe: przekład dyplomacji, dyplomacja przekładu, wspomnienia polskich dyplomatów, Descriptive Translation Studies, badania archiwalne

Translation in Diplomacy and Diplomacy of Translation. A Case Study of Romuald Spasowski's Cross-Linguistic Autobiographical Narrative "The Liberation of One" and "Spowiedź ambasadora"

The dissertation aims to analyse the strategies used in the translation of a diplomatic autobiographies, which function as tool of both individual and collective memory, with a particular focus in a Cold War discourse. The case study examines on two versions of Romuald Spasowski's autobiography: the first English edition "The Liberation of One" (1986) and the only Polish edition "Spowiedź ambasadora" (2022). The comparison of these two language versions seeks to investigate how the process of translation influenced the shaping of the Cold War narrative, as well as to develop an analytical framework for the study of texts situated in intersection of literature, politics, and history. The comparative analysis makes it possible to trace the mechanisms of transforming diplomatic language and autobiographical narrative in the process of translation, and to identify the role of translators and editors as co-creators of political and cultural discourse. Because of the position of Spasowski, as an ambassador, his autobiography is not only treated as personal testimony, but as a diplomatic document. Another objective of the thesis is to introduce and further develop terms such as, the history of diplomacy, the translation of diplomacy, and the translation of diplomats' memoirs, treating translation not merely as a linguistic practice but as a form of cultural and political diplomacy. The thesis aims to fill a research gap in the area of studies devoted to the analysis of diplomatic autobiographies and their translations. An important objective of the dissertation is also to examine the relations between literature, diplomacy, and memory. Diplomatic autobiography, as a hybrid genre combining memoir, historical document, and political narrative, offers an opportunity to analyse the process through which an individual memory is transformed into collective memory. The

study determines whether and how this process reinforces or neutralises the ideological direction of the narrative. Additionally, the project highlights translators and editors as significant participants in diplomatic processes. Spasowski's testimony demonstrates that translators played a tangible role in both, international negotiations, and shaping political discourse. The dissertation therefore seeks to reconstruct the history of the translation of diplomacy in Poland. Thesis not only reconstructs and compares events presented in both language versions but also opens a new research perspective on the relationship between translation, memory, and diplomacy.

Key words: translation in diplomacy, diplomacy of translation, memoirs of Polish diplomats, Descriptive Translation Studies, archival research

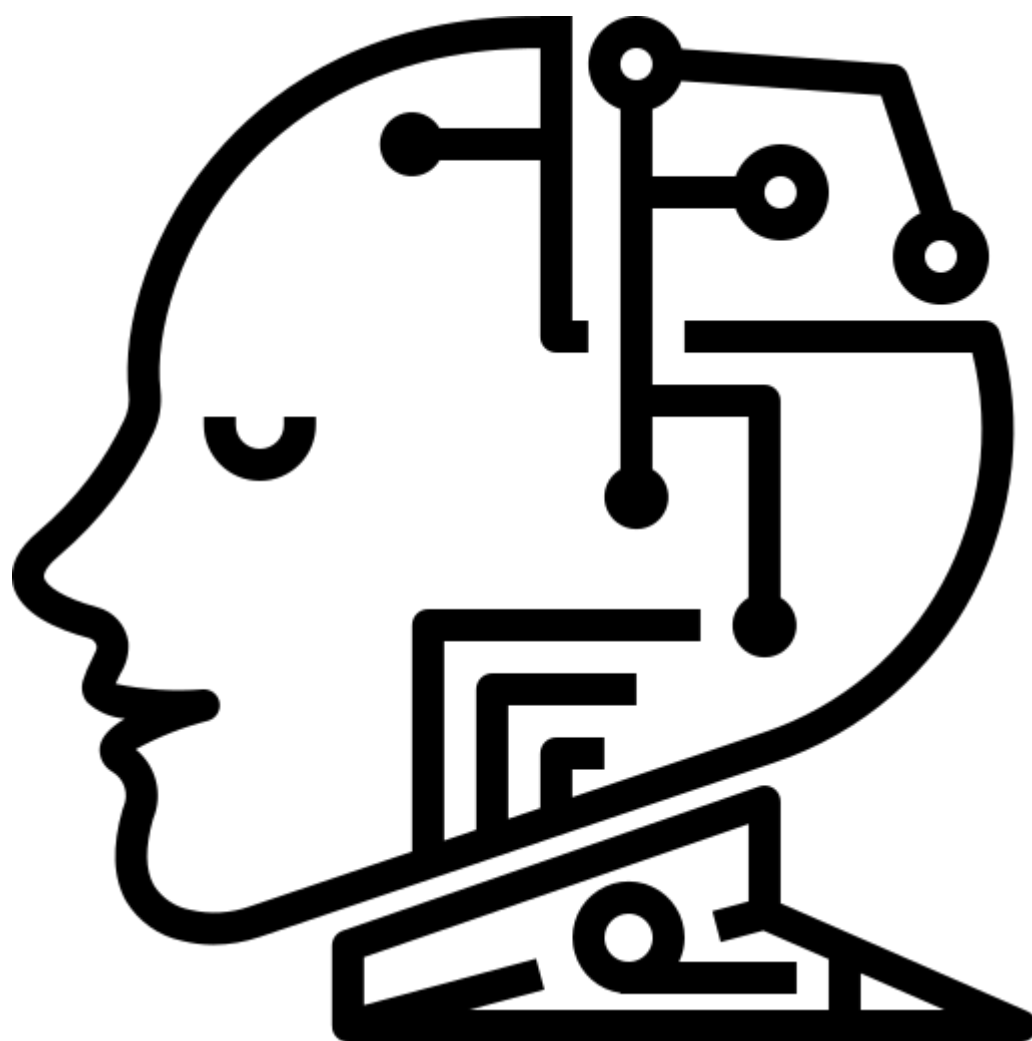
Bibliography:

- Baker, M., Routledge Encyclopedia of Translation Studies. New York, Routledge, 2009.
- Fernández, F., Evans, J., The Routledge Handbook of Translation and Politics. Abingdon, Oxon; New York, Routledge, 2018.
- Munday, J., A Systemic Model for Descriptive Translation Studies in Hermans, T. Crosscultural Transgressions. Routledge, 2002.
- Shahmerdanova, R., The Role of Translation in Global Diplomacy and International Relations. Vol. 2, 2025.
- Spasowski, R., Spowiedź ambasadora, oprac. M.M. Brymora, Warszawa, 2022.
- Spasowski, R., The Liberation of One, San Diego, 1986.
-

IV

Literaturoznawstwo

Literary Studies

W kręgu spraw powszednich. Dramaturgia Włodzimierza Perzyńskiego (1877-1930)

Celem planowanej dysertacji jest reinterpretacja dramaturgii Włodzimierza Perzyńskiego w perspektywie antropologii codzienności. Materiał badawczy stanowić będą wszystkie utwory dramatyczne autora – zarówno najbardziej znane *tragédies domestiques* (*Lekkomyślna siostra*, *Aszantka*, *Szczęście Frania*), jak i „niedoczytane” jednoaktówki oraz sztuki rzadko analizowane lub niepublikowane. Uzupełnieniem analiz będzie uwzględnienie recepcji krytycznej wybranych realizacji scenicznych dramatów Perzyńskiego. Projekt zakłada opis i interpretację sposobów przedstawiania „doświadczeń życia powszedniego” oraz jego przemian w dramaturgii Perzyńskiego na przełomie Młodej Polski i Dwudziestolecia międzywojennego. W dramatach uchwycona została bowiem mieszczańska (a zarazem: miejska) codzienność poddana przemianom obyczajowym i doświadczeniu nowoczesności. W metodologii badań dominować będzie ujęcie analityczno-interpretacyjne. Wykorzystane zostaną także narzędzia geopoetyki, antropologii kulturowej oraz badania nad kulturą mieszczańską przełomu XIX i XX wieku. Uwzględnione zostaną także ustalenia historycznoliterackie dotyczące realizmu i naturalizmu w dramacie polskim.

Słowa kluczowe: Włodzimierz Perzyński, Młoda Polska, Dwudziestolecie, dramat mieszczański, antropologia codzienności

Everyday Life in the dramas of Włodzimierz Perzyński (1877-1930)

The aim of the dissertation is to reinterpret the dramaturgy of Włodzimierz Perzyński from the perspective of the anthropology of everyday life. The study is based on a corpus of Perzyński's complete dramatic output, including both his best-known *tragédies domestiques* and lesser-known or rarely discussed one-act plays, as well as works that remain unpublished. Where relevant, the analysis will be complemented by references to the critical reception of selected stage productions of Perzyński's plays. The project focuses on the representation of everyday life and its transformations in Perzyński's dramaturgy at the turn from the Young Poland movement to the early interwar period in Poland. His plays depict bourgeois—and at the same time urban—everyday life shaped by changes in social mores and by the experience of modernity. Methodologically, the dissertation is grounded in descriptive analysis and interpretation of dramatic texts. The study will also draw on approaches developed within the anthropology of everyday life, cultural anthropology, geopoetics, and research on bourgeois culture at the turn of the twentieth century. In addition, the analysis will take into account historical-literary studies on realism and naturalism in Polish drama.

Key words: Włodzimierz Perzyński, Young Poland Movement, Polish interwar period, middle-class drama, anthropology of everyday life

Bibliography:

Codzienność w literaturze XIX (i XX) wieku. Od Adalberta Stiftera do współczesności, red. G. Borkowska i A. Mazur, Opole 2007.

Mieszczaństwo i mieszczańskość w literaturze polskiej drugiej połowy XIX wieku, red. E. Ihnatowicz, Warszawa 2000.

Kosińska K., *Powieści o „wieku nerwowym”*, Katowice 1988.

Matuszek G., *Naturalistyczne dramaty*, Kraków 2001.

Ratajczakowa D., *W kryształach i w płomieniu. Studia i szkice o dramacie i teatrze*, Wrocław 2006.

Rybicka E., *Modernizowanie miasta. Zarys problematyki urbanistycznej w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2003.

Rzońca J., *Kultura codzienna dwudziestolecia*, Warszawa 2024.

Stępień S., *Romantyczna nuda i nowoczesna świadomość. Adam Mickiewicz – George Gordon Byron. Próba paraleli*, „Wiek XIX. Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza” 2015, nr 8, s. 237–250.

Sulima R., *Antropologia codzienności*, Kraków 2000.

Socjologia codzienności, red. P. Sztompka i M. Bogunia-Borowska, Kraków 2008.

Mgr Paulina Feliksik

Academic supervisor: dr hab. prof UKEN Magdalena Roszczynialska (IFP UKEN)

Auxiliary supervisor: dr hab. prof UJ Elżbieta Rybicka (Uniwersytet Jagielloński)

Spektralna toksyczność Czarnobyla. Literatura poczarnobylska w perspektywie teorii katastrofy i humanistyki środowiskowej

Przedmiotem rozprawy będzie komparatystyczne ujęcie literatury poczarnobylskiej w perspektywie koncepcji biblioteki po-czarnobylskiej Tamary Hundorowej, teorii katastrofy oraz toksyczności. Analizie poddane zostaną utwory pisarzy ukraińskich (Oksana Zabuzko, Lina Kostenko, Jurij Szerbak, Teodozja Zariwna), białoruskich (Swietłana Aleksijewicz), polskich (Bohdan Zadura) oraz pochodzących z innych krajów (Francesco M. Cataluccio, Merle Hilbk, Michael Marder i Anaïs Tondeur). Podstawowe pytanie badawcze dotyczy zmienności relacji katastrofizmu i toksyczności. Z uwagi na ewolucję postrzegania Czarnobyla wykorzystane zostaną filozoficzne rozumienie katastrofizmu i apokaliptyczności w ujęciu Jacques’a Derridy oraz rozważania Konrada Wojnowskiego zwracające uwagę na zróżnicowanie skutków katastrof. Natomiast ze względu na wieloaspektowe konsekwencje promieniowania radioaktywnego istotnym punktem odniesienia będą badania Aleksandry Ross, skupiające się na środowiskowych aspektach katastrof nuklearnych. Kluczowe dla rozprawy pytania badawcze dotyczą sposobów przedstawiania w literaturze niewidocznego promieniowania radioaktywnego, a także jego wpływu na różne sfery rzeczywistości. Dlatego wykorzystane zostaną koncepcje hiperobiektyw Timothy’ego Mortona oraz powolnej przemocy (*slow violence*) Roba Nixona, wskazujące na wielopłaszczyznowość toksycznego zagrożenia. Ważnym punktem odniesienia będzie termin

spektralnej toksyczności (*spectral toxicity*) Nikolaia Skiverena. Propozycja tego badacza umożliwi zadanie pytań o poczucie ciągłego zagrożenia toksycznością i sposób jego ukazywania w literaturze. Na gruncie polskiego literaturoznawstwa można zaobserwować duże rozproszenie badań nad dyskursem czarnobylskim i brak komparatystycznego ujęcia literatury poczarnobylskiej. Wykorzystana metodologia wiąże się z podstawową dla rozprawy hipotezą etapowości literatury poczarnobylskiej. Podział oparty na koncepcji Hundorowej stawia podstawy do wyodrębnienia trzeciego etapu, który charakteryzowałby się możliwością rozszerzenia ujęcia nieantropocentrycznego, a także wieloznacznością i subwersywnością katastrofy oraz toksyczności. Celem jest stworzenie unikatowej siatki pojęciowej, języka opisu oraz scharakteryzowanie zmienności literatury poczarnobylskiej. Dzięki wykorzystaniu koncepcji toksyczności, zaistnieją podstawy do jej rozwoju w polskiej humanistyce, a podjęcie analizy literatury poczarnobylskiej przyczyni się do rozwinięcia badań nad narracjami pokatastroficznymi.

Słowa kluczowe: Czarnobyl, toksyczność, katastrofizm, humanistyka środowiskowa, katastrofy nuklearne

The spectral toxicity of Chornobyl. Post-Chornobyl literature from the perspective of catastrophe theory and environmental humanities

The subject of the dissertation will be a comparative approach to post-Chornobyl literature in the perspective of Tamara Hundorova's concept of the post-Chornobyl library, the theory of catastrophe, and toxicity. The works of Ukrainian writers (Oksana Zabuzhko, Lina Kostenko, Yuri Shcherbak, Teodozia Zariwna), Belarusian (Svetlana Alexievich), Polish (Bohdan Zadura), and writers from other countries (Francesco M. Cataluccio, Merle Hilbk, Michael Marder, and Anaïs Tondeur) will be analyzed. The basic research question concerns the variability of the relationship between catastrophism and toxicity. Due to the evolution of the perception of Chornobyl, the philosophical understanding of catastrophism and apocalypticism as presented by Jacques Derrida and the reflections of Konrad Wojnowski, which draw attention to the diversity of the effects of disasters, will be used. Due to the multifaceted consequences of radioactive radiation, Aleksandra Ross's research focusing on the environmental aspects of nuclear disasters will be an important point of reference. The key research questions for the dissertation concern the ways in which invisible radioactive radiation is presented in literature, as well as its impact on various spheres of reality. Therefore, Timothy Morton's concepts of hyperobjects and Rob Nixon's slow violence will be used to highlight the multifaceted nature of toxic threats. An important point of reference will be Nikolai Skivere's term spectral toxicity. This researcher's proposal will enable us to ask questions about the sense of constant threat of toxicity and how it is portrayed in literature. In Polish literary studies, research on the Chornobyl discourse is highly dispersed, and there is a lack of a comparative approach to post-Chornobyl literature. The methodology used is based on the thesis's fundamental hypothesis of the phased nature of post-Chornobyl literature. The division based on Hundorowa's concept lays the foundations for the identification of a third stage, which would be characterized by the possibility of expanding the non-anthropocentric approach, as well as the ambiguity and subversiveness of the disaster and toxicity. The aim is to create a unique conceptual framework, a language of description, and to characterize the variability of post-Chornobyl literature. Thanks to the use of the concept of toxicity, there will be

grounds for its development in Polish humanities, and the analysis of post-Chornobyl literature will contribute to the development of research on post-catastrophic narratives.

Key words: Chornobyl, toxicity, catastrophism, environmental humanities, nuclear disasters

Bibliography:

Buell Lawrance, *Toxic Discourse*, „Critical Inquiry” 1998, nr 24 (3), s. 639–665.

Derrida Jacques, *O apokalipsie*, wstęp i opracowanie Iwona Boruszkowska, Krzysztof Wojtasik, postłowie Iwona Boruszkowska, Michał Koza, Wydawnictwo Eperons-Ostrogi, Kraków 2018.

Hundorova Tamara, Post-Chornobyl: From (Non)Representation to an Ecocritical Reading of Nuclear Trauma, „Slavia Iaponica” 2021, nr 24, s. 59–76.

Hundorova Tamara, *The Post-Chornobyl Library: Ukrainian Postmodernism of the 1990s*, trans. Sergiy Yakovenko, Academic Studies Press, Brookline 2019.

Morton Timothy, *Hyperobjects. Philosophy and Ecology after the End of the World*, Combined Academic Publishers, Minneapolis, London 2013.

Nixon Rob, *Slow violence and the Environmentalism of the Poor*, Harward University Press, Harward, Massachusetts, London, 2011.

Po Czarnobylu. Miejsce katastrofy w dyskursie współczesnej humanistyki, pod. red. Iwony Boruszkowskiej, Katarzyny Glinianowicz, Aleksandry Grzemskiej, Pawła Krupy, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2017.

Ross Aleksandra, *Skażone technonatury. Środowiskowe opowieści o katastrofach nuklearnych*, Wydawnictwo słowo/obraz/terytoria, Gdańsk 2024.

Skiveren Nikolai, Spectral Toxicity: Atmospheres of Radiation in HBO’s Chernobyl and Svetlana Alexievich’s Voices of Chernobyl, „Ekphrasis. Images, Cinema, Theory” 2020, nr 2, s. 72–96.

Wojnowski Konrad, *Pożyteczne katastrofy*, Wydawnictwo Universitas, Kraków 2016.

Mgr Marcelina Koncewicz

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Renata Stachura-Lupa (IFP UKEN)

Sąd nad prawem. Prawo w literaturze II poł. XIX wieku

Istotą planowanej dysertacji będzie analiza wątków związanych z funkcjonowaniem prawa i wymiaru sprawiedliwości w literaturze II poł. XIX wieku. Zaproponowana tematyka wpisuje się w nurt badań law and literature, zajmujących się konotacjami prawa i literatury na różnych płaszczyznach (m.in. instytucje prawne w literaturze, regulacje prawne dotyczące literatury, prawo jako tekst literacki). Projekt spróbuje odpowiedzieć na pytania: w jaki sposób pisarze przedstawiają prawo i wymiar sprawiedliwości, będące w II połowie XIX wieku emanacją państw zaborczych? Jak jest opisywana sytuacja jednostki wobec aparatu państwowego zaborców? Co

wpływa na postrzeganie przez bohaterów literackich organów wymiaru sprawiedliwości? Wybrane podczas kwerendy teksty literackie, które zostały przeznaczone do interpretacji, to dzieła polskich pisarzy (m. in. Marii Konopnickiej, Elizy Orzeszkowej, Bolesława Prusa i Henryka Sienkiewicza), będące, zgodnie z założeniami literatury realistycznej, świadectwem sposobu myślenia o prawie ludzi tamtych czasów. W toku badań analizie zostaną poddane kreacje postaci takich jak sędziowie, adwokaci, prokuratorzy, przestępcy oraz ofiary przestępstw. Uwzględniony zostanie również kontekst historyczny ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji prawnej pod zaborami. W planowanej dysertacji zamierzone jest także wykorzystanie dotychczasowych badań historycznoliterackich w nurcie *law and literature*, a szczególnie prac Jarosława Kuisza i Marka Wąsowicza oraz Beaty Walęciuk-Dejneki. Badacze ci koncentrują się nie tylko na samych wątkach prawnych w polskiej literaturze, lecz podejmują także refleksję filozoficzną nad wpływem pozaprawnych czynników na egzekwowanie ustanowionych norm. Interdyscyplinarne spojrzenie na teksty literackie z XIX wieku pozwala zobaczyć uniwersalne dylematy bohaterów, którzy niejednokrotnie stali w obliczu konieczności dokonywania wyboru pomiędzy przestrzeganiem narzuconego im przez zaborców prawa i własnych zasad moralnych. W projekcie użyteczna powinna okazać się m.in. metoda *close reading* oraz narzędzia z zakresu retoryki i hermeneutyki prawniczej. Realizacja zamierzonych badań uzupełni istniejącą lukę w badaniach nad literaturą XIX wieku, dotyczącą związków prawa i literatury.

Słowa kluczowe: law and literature, bohater literacki, literatura polska, realizm, pozytywizm

The judgement of law. Law in literature of the second half of the 19th century

This dissertation aims to analyze the attitudes toward law expressed by characters in 19th-century Polish literature. The proposed research aligns with the field of law and literature studies, which explores the intersections of law and literature on multiple levels, including how legal institutions are portrayed in literature, how legal regulations influence literary works, and the conceptualization of law as a literary text. The project seeks to answer the following questions: How do writers depict the concept of justice and its implementation in the second half of the nineteenth century, especially as it reflects the powers of the era of national oppression? What is the status of the individual in relation to the state apparatus of the occupiers? What factors shape how literary characters perceive the judicial system? The analysis will focus on selected works by Polish authors such as Maria Konopnicka, Eliza Orzeszkowa, Bolesław Prus, and Henryk Sienkiewicz, which, consistent with the principles of realistic literature, reflect contemporary perspectives on law. The research will examine the portrayal of figures such as judges, lawyers, prosecutors, criminals, and victims. Contextual factors, including the legal situation during the partitions, will be given particular attention. The dissertation will also draw on existing historical and literary scholarships in the field of law and literature, especially the works of Jarosław Kuisz, Marek Wąsowicz, and Beata Walęciuk-Dejneka. These scholars not only explore legal themes in Polish literature but also analyze the philosophical impact of non-legal factors on the application of norms. An interdisciplinary approach to 19th-century literary texts reveals the universal dilemmas faced by characters who often must choose between obeying laws imposed by partitioning authorities and following their personal moral principles. The project will use methods such as *close reading* and analytical tools from rhetoric and legal hermeneutics. The

expected findings aim to fill a gap in current research on 19th-century literature regarding the relationship between law and literature.

Key words: law and literature, literary character, Polish literature, realism, positivism

Bibliography:

Budrowska K. i in., *Literatura w granicach prawa (XIX-XX w.)*, Warszawa 2013.

Kamień J. i in., *Estetyczne wymiary praktyki stosowania prawa*. Gdańsk 2025.

Literatura i prawo - charakterystyka zagadnienia, red. B. Wałęciuk-Dejneka, Siedlce 2025.

Literatura i prawo. Związki i relacje, red. B. Wałęciuk-Dejneka, Siedlce 2023.

Obsulewicz-Niewińska B. K., „Nieobałamucona” wrażliwość. Pisarze okresu pozytywizmu o filantropii i miłosierdziu, Lublin 2008.

Prawo i literatura: szkice, red. J. Kuisz, M. Wąsowicz, Warszawa 2015.

Prawo i literatura: szkice drugie, red. J. Kuisz, M. Wąsowicz, Warszawa 2017.

Prawo i literatura: antologia, red. J. Kuisz, M. Wąsowicz, Warszawa 2019.

Wałęciuk-Dejneka B., *Literatura i prawo: przegląd zjawiska*, Siedlce 2017.

Wałęciuk-Dejneka B., *Literatura i prawo: związki i relacje*, Siedlce 2023.

Westermarck K., *Muszę się trzymać prawa... Kultura prawna w twórczości Juliusza Słowackiego*, Warszawa 2023.

Mgr Anna Widomska-Cichoń

Academic supervisor: prof. dr hab. Paweł Próchniak (IFP UKEN)

Bolesna błona świata. Poetycki wymiar prozy Zygmunta Haupta

Celem rozprawy doktorskiej jest przyjrzenie się poetyckiemu wymiarowi prozy Zygmunta Haupta. W badaniach skupię się na podejmowanych przez pisarza literackich próbach uchwycenia świata jako nieukończzonego, otwartego projektu, który ciągle się staje. Punktem wyjścia uczynię somatyczne doświadczenie, które w pisarskim projekcie autora "Pierścienia z papieru" odgrywa szczególną rolę. Ciało stanowi w nim źródło muzyczności: to jego doświadczenie determinuje rytm opowieści snutej przez Haupta. R. Górczyńska (1989) dopatruje się go w rytmie marszu. Refleksja nad poetycką organizacją tekstu, objawiającą się m.in. w rytmiczności, prowadzi mnie będzie do badania napięcia rysującego się na przecięciu głosu i zapisu – a więc tego, co nieuchwytnie, chwilowe z tym, co trwałe i materialne. Gest pisarski jest w tym sensie próbą nadania utrwalonego (widzialnego) kształtu dla zasłyszanych niegdyś opowieści, równocześnie stanowiąc „gest ponawiający, odzyskujący” (Merleau-Ponty, 1976), który łączy mówiącego ze światem. Za francuskim fenomenologiem traktować będę głos Haupta jako mowę tworzącą nowe sensory (mowę wystawiającą) możliwą dzięki ciału czynnemu, zdolnemu do ekspresji. Takie ujęcie teoretyczne nie wyczerpuje jednak podejmowanego przeze mnie problemu somatyczności.

W swojej pracy szczególną uwagę poświęcę tym ciałom, które w prozie Haupta zostają zranione, okaleczone lub zdeformowane, tym samym wprowadzając radykalną nieciągłość oraz znosząc zwykle nieprzekraczalną granicę między ja a światem. Granica, o której mowa, zawsze przebiega na linii skóry, dlatego śledzenie sposobów odciskania się ciała na tkance tekstu uzupełnione zostanie o refleksję nad haptycznością (Paterson, 2020). Moment dotyku jest u Haupta momentem przepływu, szczególnej wymiany, dzięki której możliwa staje się transgresja; świat nie tylko jest dotykany i dotyka bohaterów omawianej prozy, ale wręcz w nich „wnika”. Płynność, która staje się nieodłącznym elementem takiego trybu poznawczego znajduje swoje realizacje w warstwie języka i w kompozycji, czyniąc płynnym sam tekst (Borowczyk, 2023). Dotychczas zagadnienie to było problematyzowane przez badaczy także jako m.in. niemożliwość przyporządkowania genologicznego (Niewiadomski, 2018), wariantywność (Utracka, 2018) czy gawędowość (A. Rzymska, 2001). W swojej pracy płynność tę będę traktowała jako jedną z fundamentalnych cech konstytuujących imaginariusz Haupta, co pokażę, poddając analizie tematy, tropy i językowe strategie wprowadzania przez pisarza tego, co płynne/niestałe/zmienne w obręb tworzonych tekstów. W tym celu wykorzystam rozpoznania G. Bachelarda (1975) dotyczące żywiołów, zwłaszcza wody, do badania przejawów wyobraźni akwatywnej. Poetycki żywioł opowieści – mający swoje źródło w zmysłowym doświadczeniu – zyskuje swoją realizację w akcie pisania. Ruch ręki piszącej znosi podział pomiędzy myślą a doświadczeniem, stając się „ucieleśnionym myśleniem” (Pallasmaa, 2015). Dopełnieniem refleksji nad gestem pisarskim i dotykiem będzie przyjrzenie się brulionowym wersjom omawianych w pracy opowiadań, które zdeponowane są w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Stanforda. Tak zarysowany projekt stawia sobie cel nadrzędny: badanie sposobów zapisu poetyckiej otwartości na świat przeżywany w opowiadaniach Haupta, a szczególnie na to, co pisarz w jednym z tekstów nazywa „bolesną błoną świata”. Przyjrzenie się zapisom somatycznego doświadczenia, poetyckiej materii języka, a także przejawom wyobraźni akwatywnej pozwoli wydobyć na powierzchnię to, co prozie Haupta udało się ocalić od zapomnienia: formy życia, „pierwotne prawidła istnienia (...) [które – A.W.] stanowią rdzenną wartość” tego pisarstwa, wartość, co należy zaznaczyć, szczególnie zagrożoną (Śliwiński, 2018).

Słowa kluczowe: Zygmunt Haupt, język poetycki, głos, dotyk, wyobraźnia akwatywna, krytyka genetyczna

The painful membrane of the world. The poetic dimension of Zygmunt Haupt's prose

The aim of my doctoral dissertation is to examine the poetic dimension of Zygmunt Haupt's prose. My research will focus on Haupt's literary attempts to capture the world as an unfinished, open-ended project in constant evolution. My starting point is the somatic experience, which plays a unique role for the author of "The Paper Ring". The body is a source of musicality: it is its experience which determines the rhythm of the narrative. R. Gorczyńska (1989) identifies this as the rhythm of a march. Reflecting on the poetic organization of the text, manifested in rhythmicity, will lead me to explore the tension at the intersection of voice and writing: the elusive and momentary versus the durable and material. In this sense, the act of writing becomes an attempt to give visible shape to stories once heard, while simultaneously constituting a "renewing, recovering gesture" (Merleau-Ponty, 1976) that links the speaker to the world.

Following the French phenomenologist, I treat Haupt's voice as a speech that creates new meanings (speaking speech), made possible by an active body capable of articulation. However, this theoretical approach does not exhaust the problem of somaticity. I will pay particular attention to wounded, mutilated, or deformed bodies in Haupt's prose, which introduce radical discontinuity and erase the usually impassable boundary between self and world. This boundary runs along the skin, so tracing the ways in which the body imprints itself on the tissue of the text will be supplemented by reflection on haptics (Paterson, 2020). For Haupt, the moment of touch is a moment of flow — a specific exchange that enables transgression. Fluidity, an inherent element of this cognitive mode, is realized at the level of language and composition, rendering the text itself fluid (Borowczyk, 2023). Researchers have previously problematized this issue as impossibility of genre classification (Niewiadomski, 2018), variant nature (Utracka, 2018), or narrative instability (A. Rzymska, 2001). I will approach this fluidity as a fundamental feature of Haupt's imaginarium, demonstrating it through analysis of the themes, tropes, and linguistic strategies Haupt used to introduce the fluid, unstable, and changeable into his texts. To this end, I will draw on G. Bachelard's (1975) explorations of the elements — especially water — to trace manifestations of aquatic imagination. The poetic element of storytelling — rooted in sensual experience — is realized in the act of writing. The movement of the writing hand dissolves the division between thought and experience, becoming "embodied thinking" (Pallasmaa, 2015). Reflection on the writing gesture and touch will be enhanced by examining notebook versions of Haupt's stories, held in the collections of the Stanford University Library. The primary goal of this project is to explore how poetic openness to the world is recorded in Haupt's stories, particularly in relation to what Haupt calls "the painful membrane of the world." Examining records of somatic experience, poetic language, and aquatic imagination will bring to the surface what Haupt's prose preserves from oblivion: forms of life and "primordial rules of existence (...) [which – A.W.] constitute the core value" of this writing — a value, it should be noted, that is particularly endangered (Śliwiński, 2018).

Key words: Zygmunt Haupt, poetic language, voice, touch, aquatic imagination, genetic criticism

Bibliography:

- Bachelard G., *Wyobrażenia poetycka. Wybór pism*, ed. by H. Chudak, trans. H. Chudak, A. Tatarkiewicz, Warszawa 1975.
- Borowczyk J., *Pierścień w archiwum. Genetyka i płynność opowiadań Zygmunta Haupta* (spuścizna pisarza w Stanford Libraries), „Forum Poetyki” 2023, vol. 32, pp. 62-80.
- Kopciński J., *Hermeneutyczna gra w nasłuchiwanie: Haupt, Białoszewski, Stasiuk*, „Teksty Drugie” 2024, no. 3, pp. 123-136.
- Merleau-Ponty M., *Fenomenologia percepcji*, eds. by J. Migasiński, M. Kowalska, Warszawa 2001.
- Merleau-Ponty M., *Proza świata. Eseje o mowie*, ed. by S. Cichowicz, Warszawa 1976.
- „Jestem bardzo niefortunnym wyborem”. *Studia i szkice o twórczości Zygmunta Haupta*, eds. by A. Niewiadomski, P. Panas, Lublin 2018.
- Pallasmaa J., *Myśląca dłoń: egzystencjalna i ucieleśniona mądrość w architekturze*, trans. Michał Choptiany, Kraków 2015.

Paterson M., „W jaki sposób dotyka nas świat”: estetyka haptyczna, trans. M. Kmiecik, „Ruch Literacki” 2020, no. 2 (359), pp. 181-212.

Zehnder Ch., Pamięć elementarna i jej granice. Żywioł i szczegóły w prozie Zygmunta Haupta, „Forum Poetyki” 2023, vol. 31, pp. 80-98.

V

Nauki o sztuce

Arts studies

Kuratorowanie polskości po 1989 roku. O współczesnych wystawach tworzących narrację wokół tożsamości polskiej

Przedmiotem dysertacji jest analiza narracji współczesnych wystaw poruszających tematykę polskości. Celem pracy jest odpowiedź na pytania: jakie obrazy polskości wyłaniają się z tych narracji oraz w jaki sposób odnoszą się one do poglądów na polskość, które możemy znaleźć we współczesnej debacie filozoficznej, socjologicznej i publicystycznej. Za cezurę wyznaczającą badany okres przyjęty jest 1989 rok jako przełom polityczny, który umożliwił otwarte dyskusje o polskości i wywołał istotne zmiany w funkcjonowaniu wystawiennictwa w Polsce. W badanym okresie różne ważne wydarzenia historyczne – m.in. reakcja po początkowym entuzjazmie Solidarności, wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, katastrofa w Smoleńsku, obchody 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości – były silnymi impulsami pobudzającymi aktywność ekspozycyjną. Liczne wystawy podejmowały związane z polskością tematy, często wchodząc ze sobą w spór i powodując szerokie dyskusje, wychodzące poza granice świata sztuki. Badane wystawy niejednokrotnie wprost odnosiły się do debat, które toczą się obecnie na gruncie nauk humanistycznych i społecznych. Dyskusja o idei polskiej, o geograficzno-kulturowym położeniu Polski, romantycznym etosie bohaterskim, o polskiej nowoczesności, o polskim mesjanizmie, o polskości w kontekście klasowym – te wszystkie debaty, które odbywają się w ostatnich latach, mają swoje odbicie i rozwinięcie w sztuce eksponowanej według przemyślanych kuratorskich zamierzeń (od Labiryntu Janusza Boguckiego do Polaków Portret Własny 2022-2025 Aleksandra Janickiego). W ramach pracy zostaną zbadane relacje pomiędzy nimi a narracjami o polskości we współczesnych wystawach. Powstanie typologia analizowanych wystaw oraz zostanie zbadane ich umiejscowienie w ogólnym dyskursie na temat polskości. Przedmiot badań zostanie wpisany w szersze tło historyczne – dzieje tradycji wystaw o polskości – które to wystawy często posiadały ogromne oddziaływanie społeczne i do dziś możemy znaleźć do nich liczne odwołania w sztuce współczesnej. W dysertacji analizie zostaną podane same wystawy, które poruszają temat polskości, ale także dyskusje wokół nich na polu naukowym i publicystycznym. Poza analizą źródeł pierwotnych (teksty kuratorskie, katalogi, publikacje wystawowe, manifesty artystyczne) i opracowań (w szczególności recenzji, tekstów naukowych odnoszących się do badanych wystaw, prac dotyczących narracji w sztuce, zwłaszcza narracji narodowych) projekt zakłada także uwzględnianie bezpośrednich wypowiedzi twórców wystaw, poprzez przeprowadzenie częściowo ustrukturyzowanych wywiadów. Analizy i interpretacje pozwolą na przedstawienie obrazów polskości, jakie wyłaniają się z koncepcji kuratorskich i wystaw polskiej sztuki współczesnej po 1989 roku oraz na sprawdzenie, czy mogą one w znaczący sposób wpłynąć na współczesne definiowanie polskości.

Słowa kluczowe: polskość, sztuka współczesna, strategie kuratorskie, tożsamość narodowa, narracje kuratorskie

Curating polishness after 1989. On contemporary exhibitions creating a narrative around polish identity

The subject of the dissertation is an analysis of the narratives of contemporary exhibitions exploring the theme of Polishness. The aim of the work is to answer the following questions: what images of Polishness emerge from these narratives and how do they relate to the views on Polishness that can be found in contemporary philosophical, sociological and journalistic debate. The year 1989 is taken as the starting point for the period under study, as it was a decisive political shift that enabled open discussions about Polishness and brought significant changes in the functioning of exhibitions in Poland. During the period under study, various important historical events – including the reaction after the initial enthusiasm for Solidarity, Poland's accession to the European Union, the Smolensk air disaster, and the celebrations of the 100th anniversary of Poland's restoration of sovereignty – were strong impulses stimulating exhibition activity. Numerous exhibitions addressed topics related to Polishness, often entering into conflict with each other and provoking wide-ranging discussions that went beyond the boundaries of the art world. The exhibitions examined often referred directly to debates currently taking place in the humanities and social sciences. The discussion about the Polish idea, about the geographical and cultural location of Poland, the romantic heroic ethos, about Polish modernity, about Polish messianism, about Polishness in a class context – all these debates, which have been taking place in recent years, are reflected and developed in the art exhibited according to the curators' intentions (from Janusz Bogucki's *Labyrinth* to Aleksander Janicki's *Poles – Their Own Portraits 2022–2025*). This work will examine the relationships between these debates and narratives about Polishness in contemporary exhibitions. A typology of the analysed exhibitions will be created and their place in the general discourse on Polishness will be examined. The subject of the research will be placed in a broader historical context – the history of exhibitions on Polishness – many of which are still frequently referenced in contemporary art. The dissertation will analyse not only the exhibitions themselves, but also the discussions surrounding them in the academic and journalistic fields. In addition to the analysis of primary sources (curatorial texts, catalogues, exhibition publications, artistic manifestos) and studies (in particular reviews, academic texts relating to the exhibitions under study, works on narrative in art, especially national narratives), the project also takes into account the direct statements of the exhibition creators through semi-structured interviews. The analyses and interpretations will provide an overview of images of Polishness emerging from curatorial concepts and exhibitions of Polish contemporary art after 1989, and will examine whether they can significantly influence the contemporary defining of Polishness.

Key words: polishness, contemporary art, curatorial strategies, national identity, curatorial narratives

Bibliography:

- Branicka, Monika, Adam Mazur i Grzegorz Borkowski. 2008. *Nowe zjawiska w sztuce polskiej po 2000. Wydanie drugie uzupełnione*. Warszawa: Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski.
- Czapliński, Przemysław. 2016. *Poruszona mapa: wyobrażenia geograficzno-kulturowa polskiej literatury przełomu XX i XXI wieku*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

- Rottenberg, Anda. 2009. Przeciąg: teksty o sztuce polskiej lat 80. Warszawa: Fundacja Open Art Projects.
- Solewski, Rafał. 2024. Afirmacja i krytyka: metafizyczność i polskość w sztuce pierwszego dwudziestolecia XXI wieku = Affirmation and criticism: metaphysicality and Polishness in the art of the first two decades of the 21st century. Kraków: WN UKEN. doi:10.24917/9788368020427.
- Szczerski, Andrzej. 2015. Cztery nowoczesności: teksty o sztuce i architekturze polskiej XX wieku. Kraków: Studio Wydawnicze DodoEditor.
- Murzyn, Łukasz, Bernadeta Stano, Sebastian Stankiewicz i Rafał Solewski. 2018. #dziedzictwo i odpowiedź w sztuce współczesnej = #heritage and response in contemporary art. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Rojek, Paweł. 2016. Awangardowy konserwatyzm: idea polska w późnej nowoczesności. Kraków: Ośrodek Myśli Politycznej.
- Rojek, Paweł. 2019. Naród, religia i sztuka współczesna. Od Labiryntu Janusza Boguckiego do Epoki błękitu Jakuba Woynarowskiego i Jakuba Skoczka, w: Ł. Białkowski, P. Sikora (red.), Przechwałki, pogroźki. Konflikt i jego mechanika w sztukach wizualnych w Polsce, Szczecin: TRAFO Trafostacja Sztuki, Wydawnictwo Kolegium Sztuk Wizualnych Akademii Sztuki w Szczecinie, s. 96-115.

Mgr Weronika Ptak

Academic supervisor: prof. dr hab. Agata Jakubowska (Uniwersytet Warszawski)

Auxiliary supervisor: dr Martyna Nowicka-Wojnowska (ISiD UKEN)

Pozycja polskich artystek w polu sztuk wizualnych po 1989 roku

Celem planowanej pracy doktorskiej jest analiza udziału polskich artystek w obiegu sztuk wizualnych oraz zbadanie wpływu mechanizmów polskiego rynku sztuki i uwarunkowań społecznych na kształtowanie ich pozycji zawodowej i artystycznej. Projekt koncentruje się na pojęciu sukcesu artystycznego, rozumianego zarówno w kategoriach rynkowych i instytucjonalnych, jak i w perspektywie samych artystek. Punktem wyjścia dla badań jest obserwowany w ostatniej dekadzie wzrost zainteresowania twórczości kobiet, widoczny zarówno na globalnym rynku sztuki, jak i w polskim kontekście wystawienniczym i aukcyjnym. Zjawisko to znajduje potwierdzenie w działaniach instytucji sztuki oraz raportach branżowych, takich jak Sotheby's Insight Report. Women Artists in the Market (2025). Projekt pracy doktorskiej podejmuje pytanie o to, w jaki sposób sytuacja polskich artystek odzwierciedla te zmiany oraz jakie czynniki decydują o ich widzialności, wartościowaniu oraz ogólnej pozycji w obiegu sztuki w Polsce, którego współczesny kształt formuje się od przełomu 1989 roku. Ramą teoretyczną projektu jest koncepcja pola sztuk wizualnych Pierre'a Bourdieu, umożliwiająca analiz zróżnicowanych sposobów definiowania sukcesu artystycznego w odniesieniu do pozycji artystek wobec instytucji sztuki, krytyki i rynku. Ujęcie to pozwala badać relacje między kapitałem symbolicznym i ekonomicznym z uwzględnieniem uwarunkowań płciowych i społecznych. Metodologicznie praca opiera się na komplementarnym zastosowaniu metod badawczych, obejmującym wywiad narracyjny, krytyczną analizę dyskursu oraz narzędzia art market studies,

rzadko wykorzystywane w polskich badaniach nad sztuką współczesną. Badanie zostanie przeprowadzone na próbie dziesięciu polskich artystek wybranych z uwzględnieniem wieku, medium, w którym pracuje i statusu w obiegu sztuki. Analizie poddana zostanie ich autonarracja dotycząca drogi artystycznej oraz zewnętrzne wobec tej narracji wskaźniki widoczności w polu sztuk wizualnych i sukcesu na rynku sztuki. Pozwoli to na identyfikację indywidualnych i wspólnych doświadczeń oraz czynników strukturalnych wpływających na przebieg kariery artystycznej oraz odniesiony sukces. Projekt wpisuje się w nurt krytycznych badań nad instytucjami kultury i rynkiem sztuki oraz feministycznej historii sztuki, podejmując prób uzupełnienia dominujących narracji dotyczących pola sztuk wizualnych, opartych głównie na doświadczeniu artystów-mężczyzn.

Słowa kluczowe: polskie artystki, pole sztuk wizualnych, rynek sztuki, sukces artystyczny, art market studies, feministyczna historia sztuki

The position of polish women artists in the field of visual arts after 1989

The aim of the proposed doctoral dissertation is to analyse the participation of Polish women artists in the field of visual arts and to examine the impact of the mechanisms of the Polish art market and broader social conditions on the shaping of their professional and artistic positions. The project focuses on the concept of artistic success, understood both in market and institutional terms, as well as from the perspective of the artists themselves. The point of departure for the research is the increased interest in women's artistic practice observed over the past decade, evident both in the global art market and in the Polish exhibition and auction context. This phenomenon is reflected in the activities of art institutions and in industry reports such as Sotheby's Insight Report. Women Artists in the Market (2025). The doctoral project addresses the question of how the situation of Polish women artists reflects these changes and which factors determine their visibility, valuation, and overall position within the Polish art circuit, whose contemporary form has been developing since the political transformation of 1989. The theoretical framework of the project is Pierre Bourdieu's concept of the field of visual arts, which enables an analysis of the diverse ways in which artistic success is defined in relation to artists' positions across art institutions, criticism, and the market. This approach allows for an examination of the relationships between symbolic and economic capital, taking into account gendered and social conditions. Methodologically, the study is based on the complementary application of research methods, including narrative interviews, critical discourse analysis, and art market studies (which are still rarely employed in Polish research on contemporary art). The research will be conducted on a sample of ten Polish women artists selected with regard to age, artistic medium, and status within the circulation of art. The analysis will focus on their self-narratives concerning their artistic careers, as well as on external indicators of visibility within the field of visual arts and success on the art market. This approach will make it possible to identify both individual and shared experiences, as well as structural factors influencing artistic careers and achieved success. The project is situated within the field of critical studies of cultural institutions and the art market, as well as feminist art history, and seeks to complement dominant narratives of the field of visual arts, which have largely been based on the experiences of male artists.

Key words: Polish women artists, field of visual arts, art market, artistic success, art market studies, feminist art history

Bibliography:

- Bachórz A., Stachura K., Trajektorie sukcesu artystycznego. Strategie adaptacji artystów w polu kultury, 2015.
- Borysiewicz E., Gorczyca Ł., Mazur A., Tu jest sztuka. Warszawska scena galeryjna, Warszawa 2021.
- Bourdieu P., Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego, 2007.
- Bryl M., Rynek sztuki w Polsce, Warszawa 2018.
- Chadwick W., Kobiety, sztuka i społeczeństwo, Poznań 2015.
- Golka M., Rynek sztuki, Poznań 1991.
- Krajewski M., Schmidt F., Wizualne niewidzialne. Sztuki wizualne w Polsce - stan, rola i znaczenie, Warszawa 2018.
- Nochlin L., Women Artists: The Linda Nochlin Reader, London 2015.
- Plebańczyk K., W poszukiwaniu miary sukcesu kariery artystycznej, [w:] Zarządzanie w Kulturze, 2024, t. 25, nr 1-2, s. 369-382.
- Sikorska K., Potrzeba widoczności. Tryby pracy współczesnych artystek wizualnych, [w:] Widok. Teorie i Praktyki Kultury Wizualnej, nr 21, 2018.
- Sikorska K., Training for Art and Femininity: Analysis of Life Stories of Contemporary Polish Artists, [w:] Przegląd Kulturoznawczy, nr 4 (50), s. 677-697, 2021.
- Sotheby's Insight Report, Women Artists in the Market, red. S. Milleisen, R. Elimelekh, 2025.
- Szenajch P., Odczarowanie talentu. Socjografia stawania się uznanym artystą, 2022.

Mgr Agata Sztorc-Gromaszek

Academic supervisor: dr hab. prof. UŁ Aneta Pawłowska (Uniwersytet Łódzki)

Auxiliary supervisor: dr Ewelina Jarosz (IFP UKEN)

„Nic o nas bez nas”. Estetyka niepełnosprawności i praktyki dostępności w polskiej sztuce współczesnej po 2019 roku – strategie artystyczne, kuratorskie i recepcja publiczności

W planowanej rozprawie doktorskiej analizie poddane zostaną wybrane wystawy polskiej sztuki współczesnej zrealizowane po 2019 roku, w których problematyka niepełnosprawności stanowi kluczowy element narracji i odnosi się do doświadczeń neuroróżnorodności oraz cielesnej nienormatywności. Podstawę teoretyczną pracy stanowi koncepcja estetyki niepełnosprawności Tobina Siebersa, ujmująca niepełnosprawność jako zasób krytyczny. W tym ujęciu sztuka staje się przestrzenią spotkania różnorodnych form cielesności, a niepełnosprawność – źródłem wiedzy

o ludzkim doświadczeniu. Praca ma na celu zbadanie, w jaki sposób twórczość osób z niepełnosprawnościami prezentowana na badanych wystawach wpisuje się w założenia teorii Siebersa oraz jaki potencjał emancypacyjny i afektywny generuje. Istotnym kontekstem badań jest rosnące znaczenie dostępności w praktykach kuratorskich po 2019 roku, szczególnie w związku z wdrażaniem regulacji prawnych dotyczących dostępności, w tym Ustawy o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Uwzględnianie percepcji, emocji i potrzeb publiczności oraz osób artystycznych, zwłaszcza z niepełnosprawnościami, interpretuję jako przejaw afektywnego kuratorstwa w ujęciu Marzi Varutti. W pracy postawione zostaną następujące pytania badawcze: (1) w jaki sposób niepełnosprawność i neuro różnorodność są konceptualizowane i reprezentowane w wybranych polskich wystawach sztuki współczesnej po 2019 roku? (2) w jaki sposób prace i świadomość odbiorców o niepełnosprawności artystów, kształtowana przez materiały na wystawie wpływa na ich odbiór prac wpływają na percepcję odbiorców? (3) jakie strategie kuratorskie są stosowane w wystawach podejmujących temat niepełnosprawności i w jakim stopniu realizują nurt afektywnego kuratorstwa? Celem rozprawy jest również wypracowanie metodologii łączącej analizę dzieł sztuki, refleksję instytucjonalną i badania recepcji. Pierwsza część obejmie analizę archiwalnych wystaw, m.in. „Głusza”, „Piosenka o mojej rodzinie”, „Termin ważności niepełnosprawności minął”. Druga część poświęcona będzie badaniom odbioru sztuki w przestrzeniach wystaw realizowanych w trakcie doktoratu, m.in. „Migotliwość synaps” oraz „A*tystki w trasie” oraz inne. Zastosowane zostaną analizy tekstów, ankiety badające emocje i świadomość odbiorców oraz wywiady pogłębione z kuratorami, artystami i pracownikami instytucji, prowadzone zgodnie z zasadami etyki partycypacyjnej w myśl hasła „nic o nas bez nas” i triangulacji metod.

Słowa kluczowe: estetyka niepełnosprawności, sztuka współczesna, niepełnosprawność, dostępność, afektywne kuratorstwo

“Nothing about us without us.” The aesthetics of disability and accessibility practices in Polish contemporary art after 2019 – artistic and curatorial strategies and audience reception

The planned doctoral dissertation will analyze selected exhibitions of Polish contemporary art realized after 2019, in which the issue of disability is a key element of the narrative and refers to experiences of neurodiversity and bodily non-normativity. The theoretical basis of the work is Tobin Siebers' concept of the aesthetics of disability, which views disability as a critical resource. This approach conceptualizes art as a space for the encounter of diverse forms of corporeality, with disability thus becoming a source of knowledge about human experience. The study aims to examine how the art of people with disabilities presented at the exhibitions under study fits into Siebers' theory and what emancipatory and affective potential it generates. It is imperative to recognize the growing significance of accessibility in curatorial practices following 2019, particularly in the context of the implementation of legal regulations on accessibility, including the Act on Ensuring Accessibility for Persons with Special Needs. The consideration of the perceptions, emotions, and needs of the audience and artists, especially those with disabilities, can be interpreted as a manifestation of affective curating in Marzia Varutti's terms. The following research questions will be posed in the thesis: (1) How are disability and neurodiversity

conceptualised and represented in selected Polish contemporary art exhibitions after 2019? (2) How does the audience's awareness of the artists' disabilities, shaped by the artworks and the materials in the exhibitions, influence their reception of the works and their perception? (3) What curatorial strategies are used in exhibitions addressing the topic of disability, and to what extent do they implement the trend of affective curating? The dissertation's objective is twofold: firstly, to develop a methodology combining the analysis of works of art, institutional reflection, and reception studies; and secondly, to provide a comprehensive analysis of the relationship between the two. The first part will include an analysis of archival exhibitions, including "Głusza", "Piosenka o mojej rodzinie", and "Termin ważności niepełnosprawności minął". The second part will concentrate on the research conducted on the reception of art in exhibition spaces at the time of the doctoral program, including "Migotliwość synaps" and "A*tystki w trasie" and others. Text analysis, surveys examining the emotions and awareness of the audience, and in-depth interviews with curators, artists, and institution employees will be used, conducted in accordance with the principles of participatory ethics under the slogan "nothing about us without us" and triangulation of methods.

Key words: aesthetics of disability, contemporary art, disability, accessibility, affective curating

Bibliography:

Garland-Thomson, R., *Gapienie się, czyli o tym, jak patrzymy i pokazujemy siebie innym*. Warszawa 2020.

Howes, D., Introduction to sensory museology, *The Senses and Society* 2014, vol. 9, no. 3, pp. 259–267, doi:10.2752/174589314X14023847039917.

Muca, K., *Opowiedzieć niepełnosprawność. Wybrane problemy kulturowych reprezentacji niepełnosprawności*. Gdańsk 2024.

Pawłowska, A., Sowińska-Heim, J. (eds.), *Osoby z niepełnosprawnością i sztuka: udostępnianie, percepcja, integracja*. Łódź 2019.

Siebers, T., *Estetyka niepełnosprawności*. Warszawa 2023.

Szubielska, M., Art-based way of telling the world I am autistic and trying sense-making of this experience, *Disability & Society* 2024, vol. 39, no. 1, pp. 260–264, doi:10.1080/09687599.2023.2227333.

Varutti, M., The affective turn in museums and the rise of affective curatorship, *Museum Management and Curatorship* 2022, vol. 38, pp. 61–75, doi:10.1080/09647775.2022.2132993.

VI

Geografia & Ekonomia **Geography & Economics**

Mgr Sebastian Kozubek

Academic supervisor: dr hab. prof. UJ Mirosław Mika (Uniwersytet Jagielloński)

Auxiliary supervisor: dr Robert Faracik (IPEiA UKEN)

Park kulturowy a polityka władz lokalnych w Polsce

W polskim ustawodawstwie, na mocy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przewidziano pięć form ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym jedną formę obszarowej ochrony krajobrazu kulturowego, jaką jest park kulturowy. Pomimo ponad dwudziestu lat funkcjonowania tej regulacji oraz wskazywanego w literaturze przedmiotu dużego potencjału tej formy ochrony, parki kulturowe pozostają w Polsce rozwiązaniem stosowanym relatywnie rzadko. Fakt ten kieruje uwagę badawczą na gminy, które zdecydowały się na ustanowienie parku kulturowego. Taka sytuacja rodzi potrzebę rozpoznania przyczyn, dla których w wybranych gminach władze lokalne zdecydowały się na powołanie parku kulturowego, a także identyfikacji czynników wpływających na tę decyzję. W szczególności dotyczy to rozwiązań prawno-organizacyjnych wdrażanych przez władze lokalne w procesie ustanawiania parków kulturowych oraz konsekwencji tych decyzji identyfikowanych przez samorząd terytorialny na poziomie lokalnym. Studia literatury wskazują, że o ile formalnoprawne uwarunkowania utworzenia parku kulturowego były przedmiotem zainteresowania badaczy, to zagadnienia związane z ich funkcjonowaniem w polityce lokalnej, zwłaszcza w kontekście organizacyjnym, potrzeb ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego, a także uwarunkowań rozwoju lokalnego pozostają słabiej rozpoznane, szczególnie z perspektywy władz lokalnych. Planowany projekt badawczy wypełnia tym samym lukę badawczą w tym zakresie. Z tego względu celem głównym rozprawy jest diagnoza czynników ustanowienia parków kulturowych w Polsce, a także wynikających z tego konsekwencji dla samorządu terytorialnego na poziomie lokalnym oraz realizowanych przez te jednostki polityk. Założony cel badawczy zostanie zrealizowany z wykorzystaniem metod badawczych o charakterze eksploracyjnym. Podstawowym źródłem danych będą informacje pozyskane w trakcie badań sondażowych przeprowadzonych techniką wywiadów częściowo ustrukturyzowanych przeprowadzonych z przedstawicielami władz lokalnych gmin, na terenie których ustanowiono parki kulturowe. Ponadto, autor wykorzysta dane pochodzące ze źródeł zastanych, w tym literatura przedmiotu, artykuły prasowe, akty prawne, dokumenty planistyczne i strategiczne gmin, a także materiały sesyjne z posiedzeń rad gmin. Przeprowadzone badania będą podstawą do sformułowania rekomendacji dla władz lokalnych w Polsce dotyczących procesu ustanawiania parków kulturowych oraz jego następstw.

Słowa kluczowe: krajobraz kulturowy, park kulturowy, polityka lokalna, rozwój lokalny

Cultural Parks in the Context of Local Authorities' Policies in Poland

Polish legislation provides for five distinct forms of cultural heritage protection, including one specifically dedicated to the area-based protection of the cultural landscape – the cultural park. Despite over twenty years of this regulation being in force and the significant potential of this form of protection highlighted in the literature, cultural parks remain a relatively implemented solution in Poland. This fact directs research attention towards those municipalities that have decided to establish a cultural park. Consequently, there is a need to identify the reasons why

local authorities in selected municipalities opted to create a cultural park, as well as to identify the factors influencing such decisions. This particularly concerns the legal and organizational solutions implemented by local authorities during the establishment process and the consequences of these decisions as identified by local governments at the local level. Literature reviews indicate that while the formal and legal conditions for creating a cultural park have been subject to scholarly interest, issues related to their functioning within local policy – especially regarding organizational contexts, heritage and landscape protection needs, and local development determinants – remain less explored, particularly from the perspective of local authorities. Therefore, the primary objective of this dissertation is to diagnose the factors behind the establishment of cultural parks in Poland and the resulting implications for local government units and their respective policies. The stated research goal will be achieved using exploratory research methods. The primary source of data will be information obtained through interviews conducted with representatives of local authorities in municipalities where cultural parks have been established. Furthermore, the author will utilize secondary data sources, including subject literature, press articles, legal acts, municipal planning and strategic documents, as well, as minutes from municipal council sessions. The conducted research will serve as a basis for formulating recommendations for local authorities in Poland regarding the process of establishing cultural parks and its subsequent outcomes.

Key words: cultural landscape, cultural parks, local development, local policy

Bibliography:

- Ashworth, G. J., Graham, B., Tunbridge, J. E. (2016). *A geography of heritage. Power, Culture and Economy*, Nowy Jork: Routledge.
- Bandarin, F., van Oers, R. (2012). *The historic urban landscapes: managing heritage in an urban century*, Wiley-Blackwell.
- Bielawska-Pałczyńska, J., Fogel, A., Grajewski, G., Grzesica, K., Marcinek, R., Myczkowski, Z., Nowak-Gąsienica, A., Piaskowski, R., Przybyło, T., Siwek, A. (2022). *Park kulturowy. Szansa i wyzwanie*, Warszawa: NID.
- Bonini Baraldi, S., Shoup, D. D. (2014). Heritage management at the local level: Rhetoric and results in the case of Gaziantep, Turkey. *International Journal of Cultural Policy*, 20(5), 588-612.
- Churski, P., Herodowicz, T., Konecka-Szydłowska, B., Perdał, R. (2020). *Teoretyczny i praktyczny wymiar polityki rozwoju zorientowanej terytorialnie*, Warszawa: PAN.
- Mika, M., Pawlusiński, R., Zawilińska, B. (2015). *Park narodowy a gospodarka lokalna. Model relacji ekonomicznych na przykładzie Babiogórskiego Parku Narodowego*, Kraków, IGiGP.
- Murzyn-Kupisz, M., Hołuj, D., Działek, J. (2022). *Dziedzictwo kulturowe w badaniach. Tom III: Społeczno-ekonomiczne oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Stan badań oraz perspektywy i potrzeby badawcze w kontekście polskim*, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Uniwersytet Jagielloński, Warszawa – Kraków.
- Myczkowski, Z., Marcinek, R., Siwek, A. (2017). *Park kulturowy jako forma ochrony krajobrazu kulturowego (historycznego)*, Kraków: OT NID.

OECD (2018). Culture and local development: maximising impact. Guide for local governments, communities and museums, Paris.

Przygodzki, Z. (2015). Kapitał terytorialny w zintegrowanym planowaniu rozwoju. Barometr Regionalny, 13 (4), 29 - 33.

Mgr Dominika Miara

Academic supervisor: prof. dr hab. Danuta Piróg (IPEiA UKEN)

Popyt na specjalistów z zakresu turystyki w Polsce: ujęcie przestrzenne, strukturalne i aplikacyjne

Rynek usług turystycznych w Polsce jest jednym z najszybciej rozwijających się sektorów gospodarki o czym świadczy dynamiczny wzrost liczby osób w nim zatrudnionych. Rodzi to potrzebę stałego poszukiwania pracowników, co skutkuje zapotrzebowaniem od strony ilościowej oraz strukturalnej. Przedsiębiorcy turystyczni, aby zapewnić dobre warunki do funkcjonowania swoich firm, muszą odpowiadać na ewolucję cech popytu wobec świadczonych usług (rodzaje turystyki, preferencje klientów, itp.), a także uwzględniać zmiany uwarunkowań prawnych, społecznych, ekonomicznych oraz środowiskowych. Studenci kształcący się na kierunkach turystycznych obdarzają zaufaniem uczelnie wyższe nakładając tym samym na nie domniemany obowiązek zapewnienia takiego wykształcenia, które pozwoli pozyskać im atrakcyjne zatrudnienie. Aby tak się stało uczelnie kształcące kadry turystyki powinny dostosowywać ofertę studiów do zapotrzebowania rynku pracy w tej branży. Uznany i wiarygodnym źródłem informacji o popycie na konkretne kompetencje i kwalifikacje pracownicze są treści ofert pracy. Informują one także o wielkości i przestrzennym zróżnicowaniu zapotrzebowania rynku pracy na konkretnych pracowników. Wstępne studia literatury dowodzą jednak, że zarówno kwestie popytu na specjalistów z zakresu turystyki, jak i wypracowanie praktycznych rozwiązań dotyczących korekt procesu kształcenia, nie znalazły swojego odzwierciedlenia w badaniach naukowych. W świetle tych ustaleń celem rozprawy doktorskiej jest dokonanie przestrzennej i strukturalnej diagnozy realnego popytu na specjalistów legitymujących się akademickim wykształceniem turystycznym w Polsce. Efektem badań będzie wieloaspektowe rozeznanie relacji popytowo-podażowych na rynku usług turystycznych. W obszarze aplikacyjnym za cel postawiono sformułowanie rekomendacji dla uczelni zainteresowanych optymalizacją oferty edukacyjnej. Doprowadzi to do ustalenia ewentualnych rozminięć pomiędzy pulą kompetencji wymaganych przez pracodawców od poszukiwanych pracowników, a zestawem umiejętności nabywanych w toku studiów turystycznych. Do realizacji celu zostaną wykorzystane odpowiednie metody badawcze. Kwerenda literatury pozwoli na przedstawienie stanu badań na temat rynku pracy osób z wykształceniem turystycznym. Analiza danych statystycznych umożliwi zaprezentowanie ilościowych zmian m.in. w wielkości i strukturze osób pracujących w badanym obszarze. Analiza źródeł obejmie przede wszystkim akademickie programy kształcenia i sylwetki absolwentów. Analiza danych zastanych zostanie wykorzystana do zgromadzenia ogłoszeń o pracę i ofert kierunków turystycznych na uczelniach wyższych. Wywiady pogłębione zostaną przeprowadzone z pracodawcami, a dotyczyć będą sprecyzowania ich oczekiwań wobec poszukiwanych pracowników. Zebrane dane zostaną

poddane opracowaniu kartograficznemu, graficznemu i stosownie przeanalizowane za pomocą metod ilościowo-jakościowych.

Słowa kluczowe: oferta pracy, popyt, pracownik, rynek pracy, studia wyższe, turystyka

Demand for tourism specialists in Poland: spatial, structural and application perspectives

The tourism services market in Poland is one of the fastest growing sectors of the economy, as evidenced by the dynamic growth in the number of people employed in it. This creates a need for a constant search for employees, which results in quantitative and structural demand. In order to ensure good conditions for the functioning of their businesses, tourism entrepreneurs must respond to the evolution of demand characteristics for the services they provide (types of tourism, customer preferences, etc.), as well as take into account changes in legal, social, economic and environmental conditions. Students studying tourism-related subjects place their trust in higher education institutions, thereby imposing on them a presumed obligation to provide education that will enable them to obtain attractive employment. For this to happen, it is important that tourism educators adapt their study programmes to the needs of the labour market in this industry. Job advertisements are a recognised and reliable source of information about the demand for specific employee skills and qualifications. They also provide information about the size and spatial diversity of labour market demand for specific employees. However, preliminary literature studies show that both the demand for tourism specialists and the development of practical solutions for adjustments to the education process have not been reflected in scientific research. In light of these findings, the aim of the doctoral dissertation is to conduct a spatial and structural diagnosis of the real demand for specialists with academic education in tourism in Poland. The result of the research will be a multifaceted understanding of the supply and demand relations in the tourism services market. In the application area, the goal is to enable recommendations for universities interested in optimising their educational offer. This will lead to the identification of possible discrepancies between the pool of competences required by employers from prospective employees and the set of skills acquired in the course of tourism studies. Appropriate research methods will be used to achieve this objective. A literature review will allow us to present the state of research on the labour market for people with tourism education. The analysis of statistical data will enable the presentation of quantitative changes, including in the size and structure of the workforce in the area under study. The analysis of sources will primarily cover academic education programmes and graduate profiles. The desk research method will be used to collect job advertisements and offers of tourism courses at universities. In-depth interviews will be conducted with employers to clarify their expectations of the employees they are looking for. The collected data will be processed cartographically and graphically and analysed using quantitative and qualitative methods.

Key words: job offer, demand, employee, labour market, higher education, tourism

Bibliography:

- Alejziak, B. (2005). Analiza ofert pracy oraz poszukiwanych kwalifikacji w sektorze usług turystycznych. *Folia Turistica/Akademia Wychowania Fizycznego im. B. Czecha w Krakowie*, (16), 37-63.
- Alejziak, B. (2017). Potencjał zawodowy studentów kierunku „turystyka i rekreacja” na progu wejścia na rynek pracy. Wybrane aspekty. *Folia Turistica*, 43(null), 59-84.
- Barczak, M. (2022). Kształcenie kadr branży turystycznej w Polsce. *Rynek pracy*, 181(2), 11-31.
- Barczak, M., Drabek, D., Borek, D. (2024). Analiza społeczna i administracyjnoprawna trendów w kierunkach studiów turystycznych w Polsce w latach 2014–2021. *Turystyka-zarządzanie, administracja, prawo*, (3), 30-43.).
- Kachniewska, M., Bednarska, M., Para, A., Zawistowska, H., Białowas, S. (2014). Metodologia badania rynku pracy w turystyce.
- Ministerstwo Sportu i Turystyki. (2017). Raport z badania - Badanie rynku pracy w turystyce. Katowice: wykonawca: Grupa BST.
- Piróg, D. (2018). Problematyka pracy w badaniach z zakresu turystyki w Polsce w XXI wieku: ewolucja nurtów, paradygmatów i podejść. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 32(3), 263-274.
- Piróg, D., Hibszer, A. (2024). Utilising the potential of job postings for auditing learning outcomes and improving graduates' chances on the labour market. *Higher Education Quarterly*, 78(1), 113-134.
- Podhorodecka, K., Bąk-Filipek, E. (2022). Zmiany na rynku pracy w sektorze turystycznym w Polsce w dobie pandemii Covid-19. *Rynek Pracy*, 182(3), 6-18.
- Zawistowska, H. (2022). Rynki pracy branż turystycznych w świetle badań prowadzonych przez sektorową radę Ds. Kompetencji–Turystyka (srk-t). *Potrzeby kompetencyjne przedsiębiorców. Rynek Pracy*, 181(2), 78-97.

Mgr Krzysztof Stokłosa

Academic supervisor: dr hab. prof. UP Mariusz Szubert (IZISS UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Paweł Krąż (IPEIA UKEN)

Krajobraz kulturowy polskiej części Karpat i Podkarpacia w aspekcie ewolucji, tożsamości i wartości

Przedmiotem badań pracy będzie krajobraz kulturowy obszaru Karpat i Podkarpacia. Badania krajobrazu są wielowątkowe i pozostają wciąż aktualnym tematem badawczym. Na tle wieloaspektowego podejścia badawczego na uwagę zasługują dwa ujęcia definicyjne krajobrazu kulturowego postrzeganego przez M. Dobrowolską (1948:156) jako: „syntezę działalności społeczeństwa w jego środowisku geograficznym, (...) [który] odzwierciedla najlepiej współzależność i związek życia przyrody i społeczeństw ludzkich, nasilenie i szybkość przeobrażeń, zachodzących w ciągu długiego rozwoju historycznego” oraz współczesne

rozwinięcie: „historycznie ukształtowany fragment przestrzeni geograficznej, powstały w wyniku zespolenia oddziaływań środowiskowych i kulturowych, tworzących specyficzną strukturę, objawiającą się regionalną odrębnością postrzeganą jako swoista fizjonomia” (Myga-Piątek, 2001, 2012). Te dwa ujęcia stanowią podstawę holistycznego podejścia badawczego przyjętego w dysertacji. Głównym celem będzie przedstawienie ewolucji krajobrazu kulturowego polskich Karpat i Podkarpacia oraz rozpoznanie dynamiki i intensywności przekształceń w okresie powojennym. Celem szczegółowym będzie określenie tożsamości krajobrazu, czyli cech szczególnych wyróżniających krajobraz, takich jak składniki materialne i niematerialne. Ponadto projekt będzie obejmował analizę wartości krajobrazu w kontekście estetycznym, emocjonalnym i symbolicznym dla mieszkańców oraz użytkowników. Do podstawowych metod badawczych należeć będzie analiza źródeł historycznych, mająca na celu określenie ewolucji w podejściu diachronicznym. W celu opracowania materiałów kartograficznych wykorzystane zostaną narzędzia GIS do gromadzenia, przetwarzania danych i udostępniania wyników analizy GIS. Zastosowane zostaną ankiety pozwalające zbadać wartość krajobrazu oraz badania terenowe pozwalające zinwentaryzować przemiany oraz zidentyfikować markery kulturowe, rozumiane jako wyznaczniki miejscowej kultury (Myga-Piątek, 2012; Bożek i Szubert, 2026). Badanie krajobrazu kulturowego w takim podejściu umożliwi lepsze zrozumienie wyzwań oraz problemów z jakimi mogą zmagać się mieszkańcy, jakie są ich przyczyny oraz w jaki sposób mogą chronić swoje dobro. Spodziewane efekty badań przyczynią się do pogłębienia wiedzy o procesie kształtowania krajobrazu kulturowego Karpat i Podkarpacia oraz do rozwoju metod oceny jego wartości i tożsamości krajobrazowej. W pracy zostaną wykorzystane między innymi literatura przedmiotu z zakresu krajobrazu kulturowego obszaru Karpat i Podkarpacia, ponadto źródła historyczne.

Słowa kluczowe: krajobraz kulturowy, ewolucja krajobrazu, tożsamość krajobrazu, przekształcenie krajobrazu, dynamika krajobrazu, krajobraz historyczny, Karpaty, Podkarpacie

Cultural landscape of the Polish Carpathians and Podkarpacie in terms of evolution, identity, and values

The subject of the research will be the cultural landscape of the Carpathians and the Subcarpathian region. Landscape studies are multi-threaded and remain a topical research field. Against the background of this multifaceted research approach, two definitional perspectives on the cultural landscape deserve particular attention: that proposed by M. Dobrowolska (1948:156), who understood it as “a synthesis of society’s activity within its geographical environment, (...) [which] best reflects the interdependence and relationship between the life of nature and human societies, the intensity and pace of transformations occurring over the course of long historical development,” and a contemporary elaboration defining it as “a historically shaped fragment of geographical space, created as a result of the integration of environmental and cultural influences, forming a specific structure manifested as regional distinctiveness perceived as a distinctive physiognomy” (Myga-Piątek, 2001, 2012). These two perspectives provide the basis for the holistic research approach adopted in the dissertation. The main objective will be to present the evolution of the cultural landscape of the Polish Carpathians and Podkarpacie and to identify the dynamics and intensity of transformations in the post-war period.

A specific objective will be to determine landscape identity, i.e., the distinctive features that differentiate the landscape, including both tangible and intangible components. In addition, the project will include an analysis of landscape values in aesthetic, emotional, and symbolic terms for residents and users. The primary research methods will include the analysis of historical sources, aimed at determining evolution from a diachronic perspective. GIS tools will be used to compile cartographic materials, including the collection and processing of data and the dissemination of GIS analysis results. Surveys will be applied to examine landscape values, and field research will be conducted to inventory transformations and identify cultural markers understood as indicators of local culture (Myga-Piątek, 2012; Bożek & Szubert, 2026). Studying the cultural landscape through this approach will enable a better understanding of the challenges and problems residents may face, their causes, and the ways in which they can protect their heritage. The expected research outcomes will contribute to deepening knowledge about the process of shaping the cultural landscape of the Carpathians and Podkarpacie, and to the development of methods for assessing its value and landscape identity. The thesis will draw, inter alia, on subject literature concerning the cultural landscape of the Carpathians and Podkarpacie, as well as on historical sources.

Key words: cultural landscape, landscape evolution, landscape identity, landscape transformation, landscape dynamics, historical landscape, Carpathians, Subcarpathian region

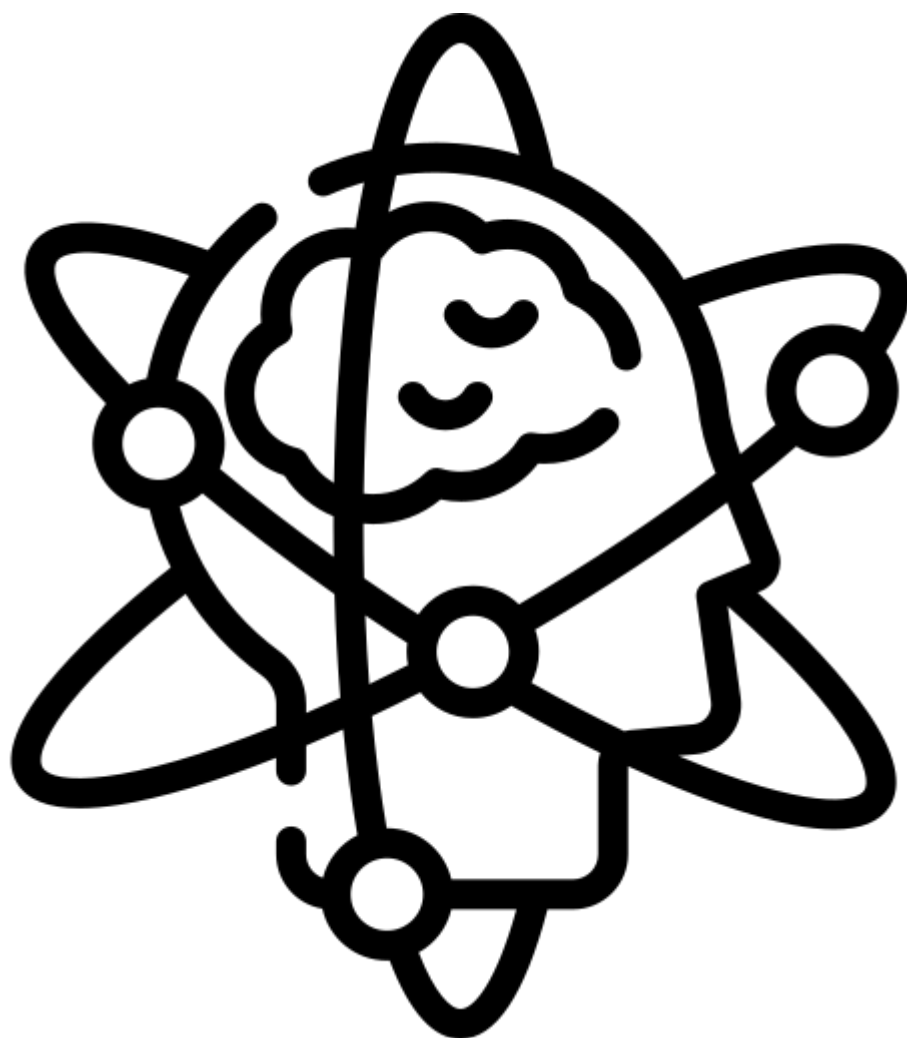
Bibliography:

- Bożek, K., & Szubert, M. (2026). Tożsamość krajobrazu Ziemi Wieluńskiej – studium przypadku. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 22, 9–48. <https://doi.org/10.24917/20845456.22.1>
- Dobrowolska, M. (1948). Dynamika krajobrazu kulturalnego. *Przegląd Geograficzny*, 21(3–4), 151–205.
- Myga-Piątek, U. (2001). Spór o pojęcie krajobrazu w geografii i dziedzinach pokrewnych. *Przegląd Geograficzny*, 73(1–2), 163–176.
- Myga-Piątek, U. (2005). Historia, metody i źródła badań krajobrazu kulturowego. *Problemy Ekologii Krajobrazu*, 17, 71–77.
- Myga-Piątek, U. (2012). *Krajobrazy kulturowe: Aspekty ewolucyjne i typologiczne*. Uniwersytet Śląski.
-

VII

Nauki o bezpieczeństwie

Security Sciences

Mgr Michał Frejlich

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Rafał Kopeć (IBiI UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Paweł Łubiński (IBiI UKEN)

Nowa triada jako instrument polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych

Praca doktorska stanowi uzupełnienie luki badawczej dotyczącej integracji elementów nowej triady i jej zastosowania w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych. Powiązania między poszczególnymi elementami triady – wojskami specjalnymi, siłami kosmicznymi oraz siłami cybernetycznymi – są niedostatecznie zbadane pod kątem ich zintegrowanego wpływu na politykę zagraniczną USA i współczesne bezpieczeństwo międzynarodowe. Niniejsze badania mają na celu wypełnienie wskazanej luki poprzez przeprowadzenie przekrojowej analizy koncepcji współdziałania trzech elementów triady w wywieraniu wpływu na politykę globalną. Triada sił operacji specjalnych, sił kosmicznych oraz cybernetycznych łączy unikalne możliwości poszczególnych komponentów w oddziaływaniu na ład międzynarodowy. Nowa triada może służyć jako narzędzie realizacji zarówno „hard power”, jak i „soft power”. O ile siły operacji specjalnych reprezentują formę twardej siły, o tyle siły cybernetyczne i kosmiczne są częścią miękkich narzędzi wpływu. Taka konfiguracja sprawia, że zintegrowana nowa triada stanowi elastyczne narzędzie, które można określić jako element strategii „smart power”. Nowa triada ma stać się podstawą strategii odstraszania Stanów Zjednoczonych wobec nowych zagrożeń rozwijających się poniżej progu wojny konwencjonalnej. Wojska specjalne Stanów Zjednoczonych podporządkowane US Special Operations Command są jednostkami wojskowymi przeznaczonymi do prowadzenia tzw. operacji specjalnych. Precyzyjne i skrycie przeprowadzone działania mogą wpływać na sytuację polityczną i militarną bez konieczności angażowania dużych sił i środków, co czyni je skutecznym i elastycznym instrumentem wywierania tajnego wpływu. Siły operacji specjalnych stale ewoluują, dostosowując się do szybko zmieniających się realiów polityki międzynarodowej oraz współczesnego i przyszłego środowiska działań zbrojnych. Siły operacji specjalnych, będące zarówno wykonawcami, jak i skutecznym narzędziem reakcji na działania asymetryczne i hybrydowe ze strony państwowych i pozapaństwowych aktorów, pozostają niezwykle ważnym elementem przyszłej sztuki wojny. Z kolei siły kosmiczne stanowią podstawę dominacji USA w przestrzeni kosmicznej. Unikalne zdolności tego komponentu zapewniają strategiczną przewagę w zakresie gromadzenia informacji oraz odstraszania. Natomiast siły cybernetyczne podporządkowane US Cyber Command umożliwiają prowadzenie interwencji w cyberprzestrzeni oraz sprawowanie kontroli nad globalnym przepływem informacji w ramach tej piątej domeny operacji militarnych, której znaczenie w strategii wojskowej systematycznie rośnie. Jako główną metodę badawczą wybrano analizę jakościową źródeł. Uzupełniana jest ona przez wywiady eksperckie.

Słowa kluczowe: Stany Zjednoczone, Siły Operacji Specjalnych, bezpieczeństwo międzynarodowe, cyberbezpieczeństwo, działania asymetryczne, działania niekonwencjonalne, działania hybrydowe

The new triad as an instrument of the United States foreign policy

The dissertation fills a research gap concerning the integration of the elements of the New Triad and its application in US foreign policy. The links between the individual elements of the triad – special forces, space forces and cyber forces – have not been sufficiently explored in terms of their integrated impact on US foreign policy and contemporary international security. This study aims to fill this gap by conducting a cross-sectional analysis of the concept of the three elements of the triad working together to influence global politics. The triad of special operations forces, space forces and cyber forces combines the unique capabilities of each component in influencing the international order. The New Triad can serve as a tool for exercising both hard power and soft power. While special operations forces represent a form of hard power, cyber and space forces are part of soft tools of influence. This configuration makes the integrated New Triad a flexible tool that can be described as part of a 'smart power' strategy. The New Triad is to become the basis of the United States' deterrence strategy against new threats developing below the threshold of conventional warfare. The United States Special Operations Forces, subordinate to the US Special Operations Command, are military units designed to conduct so-called special operations. Precise and covert operations can influence the political and military situation without the need to engage large forces and resources, making them an effective and flexible instrument of covert influence. Special operations forces are constantly evolving, adapting to the rapidly changing realities of international politics and the contemporary and future environment of military operations. Special operations forces, which are both executors and an effective tool for responding to asymmetric and hybrid actions by state and non-state actors, remain an extremely important element of the future art of war. In addition, space forces are the foundation of US dominance in outer space. The unique capabilities of this component provide a strategic advantage in terms of information gathering and deterrence. Cyber forces under US Cyber Command, on the other hand, enable intervention in cyberspace and control over the global flow of information within this fifth domain of military operations, whose importance in military strategy is steadily growing. Qualitative source analysis was chosen as the main research method. It is supplemented by expert interviews.

Key words: United States of America, Special Operations Forces, international security, cybersecurity, asymmetric warfare, unconventional warfare, hybrid warfare

Bibliography:

- Army Special Operations Command. (2025). Army Special Operations Forces Strategy 2030. 3rd PSYOP Battalion (A)(D), Delta Company, Multimedia Support Detachment.
- Czajkowski, M. (2020). Przestrzeń kosmiczna w strategii bezpieczeństwa narodowego USA. Wydawnictwo Księgarnia Akademicka.
- Dziwisz, D. (2015). Stany Zjednoczone a międzynarodowe bezpieczeństwo cybernetyczne. Communications4you.
- Frącik, K. (2018). Operacje specjalne w świetle teorii adm. McRavena. Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Gruszczak, A., & Kaempf, S. (2024). Routledge Handbook of the Future of Warfare (1st edition.). Routledge.
- Gryga, M. (2023). Wojska Specjalne Stanów Zjednoczonych. Wydawnictwo Defence24.

- Gut, J. (2019). Siły Specjalne wybranych państw: Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Niemcy, Federacja Rosyjska. Difin.
- Hamel, B. (2024). Reframing the Special Operations Forces- Cyber-Space Triad Special Operations' Contributions to Space Warfare. *Military Review*, 104-SE, pp. 121–129.
- Hansen, L. F. (2024). From Triangles to Circles. Reshaping Cyber-Space-Sof Triad for Maximum Operational Impact. *Special Warfare Journal*, 37(2), pp. 26–28.
- United States Special Operations Command. (2025). SOF Renaissance. People. Win. Transform. United States Special Operations Command.

Mgr Judyta Łuczkoś

Academic supervisor: prof. dr hab. Sergiusz Wasiuta (IBiI UKEN)

Analiza zagrożeń dla zapewnienia bezpieczeństwa ruchu kolejowego – studium porównawcze Rzeczypospolitej Polskiej i Konfederacji Szwajcarskiej

Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest analiza zagrożeń i wyzwań dotyczących bezpieczeństwa ruchu kolejowego, ze szczególnym uwzględnieniem infrastruktury kolejowej Rzeczypospolitej Polskiej oraz Konfederacji Szwajcarskiej. Wybór tych państw jest uzasadniony ich zróżnicowanym doświadczeniem w zakresie członkostwa w Unii Europejskiej oraz poziom bezpieczeństwa kolei w Szwajcarii, który jest powszechnie uznawany za wysoki. Aktualność podjętej problematyki bazuje na statystykach wskazujących na to, że w 2024 roku odnotowano w Polsce wzrost liczby pasażerów kolei, a także poprawę wskaźników bezpieczeństwa kolejowego. Głównym celem badawczym dysertacji jest dokonanie analizy podobieństw oraz różnic dotyczących bezpieczeństwa ruchu kolejowego i typów zagrożeń obserwowanych w Polsce i Szwajcarii. Cele szczegółowe obejmują natomiast porównanie struktur sieci kolejowych obu krajów ze szczególnym uwzględnieniem połączeń międzynarodowych, analizę systemu prawnego, regulującego funkcjonowanie transportu kolejowego, ocenę wdrożonych rozwiązań systemowych w obszarze bezpieczeństwa oraz stopień implementacji unijnych norm przez Szwajcarię. Ponadto praca zakłada sklasyfikowanie i omówienie charakterystycznych dla obu krajów zagrożeń kolejowych, analizę poczucia bezpieczeństwa wśród pasażerów oraz wypracowanie wniosków na podstawie przeprowadzonych badań. Rozprawa doktorska zostanie podzielona na dwie główne części: teoretyczną oraz empiryczną. W pierwszej z nich omówione zostaną kluczowe definicje dotyczące bezpieczeństwa i zagrożeń w transporcie kolejowym, a także przeanalizowane będą zarówno krajowe, jak i unijne regulacje prawne obejmujące Polskę oraz Szwajcarię. Dodatkowo zaprezentowane zostaną struktury sieci kolejowych oraz rola instytucji sprawujących nadzór i utrzymujących bezpieczeństwo. Część badawcza skupi się na porównaniu poziomu bezpieczeństwa ruchu kolejowego w obu krajach w oparciu o dane statystyczne i specyfikę regionów, na analizie zagrożeń na przejazdach kolejowo-drogowych, a także na sondażach dotyczących postrzegania bezpieczeństwa przez mieszkańców Polski i Szwajcarii. Całość uzupełnią wywiady przeprowadzone z pracownikami kolei. Realizacja wskazanych badań przyczyni się do wysnucia wniosków dotyczących poziomu bezpieczeństwa kolejowego w Polsce, a synteza porównawcza umożliwi stworzenie swego rodzaju Rekomendacji i kierunków dalszych badań.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo kolejowe, zagrożenia kolejowe, infrastruktura kolejowe, transport kolejowy

Analysis of Threats to Ensuring Railway Traffic Safety: A Comparative Study of the Republic of Poland and the Swiss Confederation

The subject of this doctoral dissertation is a detailed analysis of the threats and challenges associated with railway traffic safety, with particular emphasis on the railway infrastructure of Poland and Switzerland. The selection of these two countries is justified by their differing experiences regarding membership in the European Union, as well as the high—according to public opinion—level of railway safety in Switzerland. The relevance of the topic is further confirmed by statistical data indicating an increase in the number of railway passengers in Poland in 2024, as well as an improvement in the country's railway safety indicators. The primary research objective of this dissertation is to analyse the differences and similarities in railway traffic safety and the types of threats observed in Poland and Switzerland. The specific objectives include a comparison of the railway network structures of both countries, with particular attention to international connections; an examination of the legal frameworks governing railway transport; an assessment of the systemic solutions implemented in the field of safety; and an evaluation of the extent to which Switzerland has adopted European Union standards. Furthermore, the dissertation aims to classify specific threats, analyse passengers' perceptions of safety, and formulate conclusions based on the conducted research. The dissertation will be divided into two main parts: theoretical and empirical. The theoretical section will discuss key definitions related to safety and threats in railway transport, and will analyse both national and EU legal regulations applicable to Poland and Switzerland. It will also present the structures of the railway networks and the role of institutions responsible for supervision and safety maintenance. The empirical section will focus on comparing the level of railway traffic safety in both countries based on statistical data and regional characteristics, analysing threats at railway–road crossings, and examining survey results concerning safety perceptions among residents of Poland and Switzerland. The dissertation will be complemented by interviews conducted with railway employees. Conducting the proposed research will make it possible to formulate conclusions regarding the level of railway safety in Poland, while the comparative analysis will enable the development of recommendations and the identification of directions for further research.

Key words: railway safety, railway threats, railway infrastructure, railway transport

Bibliography:

- Ustawa z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym, (Dz. U. 2003 Nr 86 poz. 789 z późn. zm.).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/798 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie bezpieczeństwa kolei (Dz.U.UE.L.2016.138.102 z późn, zm.).
- Zgromadzenie Federalne Konfederacji Szwajcarskiej, Ustawa kolejowa (Eisenbahngesetz – EBG), SR 742.101, z dnia 20 grudnia 1957 r.

Desmaris C., The reform of passenger rail in Switzerland: more performance without competition?, „Network Industries quarterly”, 2014, vol. 16, no. 2, <https://www.network-industries.org/wp-content/uploads/2019/07/NIQ-Vol16-No2-2014.pdf> [23.07.2025].

Banaś D., Bezpieczeństwo ruchu kolejowego w Polsce na tle europejskim w latach 2010-2017 według wspólnych wskaźników bezpieczeństwa (CSI), „Prace Komisji Geografii Komunikacji PTG”, 2022, vol. 25, no. 1.

Kacperczyk R., Środki transportu A.28 Część 1, Difin, 2016.

Mgr Joanna Pastuszek-Cybulska

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Małgorzata Bereźnicka (IBiI UKEN)

Auxiliary supervisor: dr hab. prof. UKEN Przemysław Wywiół (IBiI UKEN)

Ochrona osób głuchych w sytuacjach współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski

Podjęta przeze mnie praca badawcza dotyczy oszacowania w jakim stopniu obecny system bezpieczeństwa narodowego w Polsce uwzględnia potrzeby osób głuchych w zakresie przygotowania, komunikacji i reagowania w sytuacjach kryzysowych. Postawienie diagnozy w tym zakresie pozwoli w dalszej kolejności na przygotowanie rozwiązań uwzględniających potrzeby i możliwości osób niesłyszących w samodzielnym i adekwatnym reagowaniu w sytuacji zagrożenia. Współczesne napięcia geopolityczne wraz z przykładami reagowania kryzysowego stanowiąc będą dla mnie matrycę i pole analiz do oceny przydatności stosowanych metod i narzędzi w przedmiotowym zakresie. Dlatego, ważnym aspektem pracy badawczej będzie rozpoznanie i wybranie najskuteczniejszych metod stosowanych przez państwa mające bogate doświadczenie w zarządzaniu kryzysowym w kontekście antyterrorystycznym, jak np. Izrael, Stany Zjednoczone Ameryki. Istotne miejsce zajmie również ocena zarządzania kryzysowego w zakresie katastrof naturalnych, które niejako na stałe są wpisane w obszar geograficzny Australii (cyklony tropikalne lub pożary buszu), Japonii (sejsmika, erupcje wulkanów, tsunami), Kanady (pożary i powodzie). Zebrana literatura, już na tym wstępnym etapie, ukazuje interesujące sposoby komunikowania się z osobami głuchymi w perspektywie zbliżających się lub przewidywanych zagrożeń. Jest to m.in. wdrażanie piktogramów w komunikacji niewerbalnej lub określonych emblematów nakładanych na odzież, by osoby głuche w fazie szoku doznanego po zaistnieniu sytuacji kryzysowej mogły zostać szybko zidentyfikowane i poddane adekwatnym procedurom zaradczym. Gwarancje opieki, jak również konieczność rozpoznania i zarządzania osobami niesamodzielnymi lub niepełnosprawnymi nałożone są jako odpowiedzialność własna państwa. Gwarancje te wynikają również ze zobowiązań wynikających z przynależności do wspólnot międzynarodowych, np. Organizacji Narodów Zjednoczonych (por. „Wytyczne dotyczące ochrony i bezpieczeństwa osób głuchych w konfliktach zbrojnych” rekomendowane przez Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka). Tuż po finalizacji etapu analizy porównawczej stosowanych rozwiązań i praktyk, jak również oceny efektywności podejmowanych przedsięwzięć względem niesłyszących, rozpoczęta zostanie faza badań, w której punktem kulminacyjnym będzie przeprowadzenie wywiadów (walor jakościowy) oraz ankiet (walor ilościowy). W wyniku badań uzyskane zostaną dane które, poddane analizie,

zaowocują wnioskami i sformułowaniem praktycznych diagnoz i rekomendacji wraz z możliwościami implementacyjnymi proponowanych rozwiązań. Badania są więc ukierunkowane na zidentyfikowanie potrzeb oraz zagrożeń interpretowanych przez społeczność głuchych w kontekście współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski, wraz z wykreowaniem podstawy do wdrożenia odpowiednich rozwiązań. Wpisując niniejsze badania w szeroki kontekst nauk o bezpieczeństwie jako przykładu nauk społecznych, otrzymane zostaną wyniki umożliwiające realne oddziaływanie (np. edukacyjne) na społeczność głuchych, z jednoczesną szansą na poprawę ich jakości życia w przedmiotowym zakresie.

Słowa kluczowe: głusi, sytuacja kryzysowa, zagrożenie bezpieczeństwa kraju

Protecting deaf people in contemporary threats to Poland's security

The research work I have undertaken concerns the assessment of the extent to which the current national security system in Poland takes into account the needs of deaf people in terms of preparation, communication and response to crisis situations. Understanding this will allow for the development of solutions that address the needs and capabilities of deaf people in responding independently and adequately to threats. Contemporary geopolitical tensions, along with examples of crisis response, will serve as a matrix and a field of analysis for assessing the usefulness of methods and tools used in this area. Therefore, a key aspect of the research will be identifying and selecting the most effective methods used by countries with extensive experience in crisis management in the counterterrorism context, such as Israel and the United States. A significant role will also be played by assessing crisis management practices related to natural disasters, which are, to some extent, a permanent feature of the geographic landscapes of Australia (tropical cyclones or bushfires), Japan (seismic, volcanic eruptions, tsunamis), and Canada (fires and floods). The collected literature, even at this initial stage, reveals interesting ways to communicate with deaf people in the face of impending or anticipated threats. These include implementing pictograms in nonverbal communication or specific emblems applied to clothing, so that deaf people in the shock phase following a crisis can be quickly identified and cared for. Guarantees of care, as well as the need to recognize and manage dependent or disabled persons, are imposed as the state's own responsibility by legally binding documents, as well as obligations arising from membership in international communities, e.g. the United Nations (see "Guidelines for the Protection and Safety of Deaf Persons in Armed Conflicts" recommended by the UN High Commissioner for Human Rights). Immediately after the finalization of the comparative analysis of solutions and practices, as well as the assessment of the effectiveness of the implemented initiatives for the deaf, the research phase will begin, culminating in interviews (qualitative) and surveys (quantitative). The research will generate data that, when analyzed, will lead to conclusions and the formulation of practical diagnoses and recommendations, along with the implementation possibilities of the proposed solutions. The research is therefore aimed at identifying the needs and threats interpreted by the deaf community in the context of contemporary threats to Poland's security, along with creating a basis for implementing appropriate solutions. By placing this research in the broad context of security sciences as an example of social sciences, based on research conducted using a methodology adapted to social problems, results will be obtained that will enable a real impact

(e.g. educational) on the deaf community, with a simultaneous opportunity to improve their quality of life in this area.

Key words: deaf, crisis situation, threat to national security

Bibliography:

Kubiak, M., Szmitkowski, P. (red.). (2019). Ochrona i obrona ludności cywilnej w Polsce. Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach.

Lis-Staranowicz, D. (2021). The Right of the Deaf to Polish Sign Language. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, 6 (64), pp. 395–405 - https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15804_ppk_2021_06_31

Piwowski, J., Gierszewski, J. (red.). (2018). W poszukiwaniu tożsamości nauk o bezpieczeństwie. Difin.

Szmitkowski, P. (2020). Ochrona osób z niepełnosprawnościami w sytuacji nadzwyczajnych zagrożeń. Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach.

Ścibiorek, Z., Zamiar, Z. (red.). (2016). Teoretyczne i metodologiczne podstawy problemów z zakresu bezpieczeństwa. Wydawnictwo Adam Marszałek.

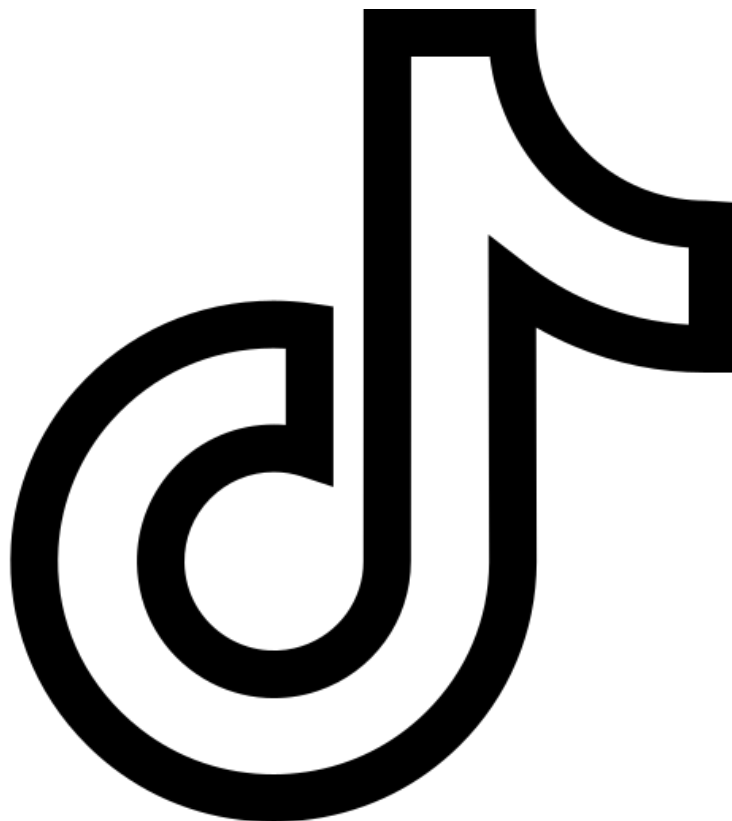
Wywiat, P., Ziarko, A. (red.). (2018). Bezpieczeństwo współczesnego świata: doświadczenia i perspektywy.

VIII

**Nauki o komunikacji
społecznej i mediach**

**Communication
& Media Studies**

Analiza porównawcza skuteczności wykrywania fake newsów tworzonych za pomocą sztucznej inteligencji przez odbiorców i narzędzia AI do fact-checkingu

Rozprawa poświęcona jest analizie dezinformacji generowanej przez duże modele językowe (LLM) oraz ocenie skuteczności jej wykrywania zarówno przez narzędzia do automatycznego fact-checkingu oparte o algorytmy AI, jak i przez odbiorców mediów. Praca wpisuje się w aktualny dyskurs naukowy dotyczący zagrożeń informacyjnych wynikających z dynamicznego rozwoju generatywnej sztucznej inteligencji. Głównym celem badawczym jest porównanie skuteczności identyfikowania fake newsów przez wybrane narzędzia AI na podstawie danych uzyskanych od uczestników badania ilościowego, natomiast celem uzupełniającym ocena wpływu krótkiego treningu z zakresu edukacji medialnej na zdolność rozpoznawania fałszywych informacji. Metodologia obejmuje trzy etapy: generowanie tekstowych materiałów dezinformacyjnych z wykorzystaniem chatbotów opartych na modelach LLM i zróżnicowanych technik promptowania, testowanie narzędzi fact-checkingowych przy użyciu klasycznych miar jakości klasyfikacji (accuracy, precision, recall, F1-score) oraz badanie empiryczne z udziałem respondentów podzielonych na grupę eksperymentalną i kontrolną. Analiza statystyczna pozwoli porównać wyniki obu grup oraz zestawzić je z rezultatami osiąganymi przez narzędzia AI. Rozprawa zakłada weryfikację hipotezy, zgodnie z którą narzędzia sztucznej inteligencji osiągają wyższą średnią skuteczność w identyfikowaniu dezinformacji niż uczestnicy badania, przy czym skuteczność ta zależy od kategorii tematycznej i długości analizowanych treści. Zakłada się również, że odbiorcy mediów wykazują tendencję do nadmiernego sceptycyzmu, częściej uznając informacje prawdziwe za fałszywe. Wyniki pracy dostarczą istotnych danych porównawczych dla rozwoju narzędzi fact-checkingowych oraz projektowania skutecznych działań z zakresu edukacji medialnej.

Słowa kluczowe: fake news, sztuczna inteligencja, fact-checking, dezinformacja, edukacja medialna

A comparative analysis of the effectiveness of detecting AI-generated fake news by human recipients and AI fact-checking tools

The dissertation examines the phenomenon of disinformation generated by large language models (LLMs) and assesses the effectiveness of its detection by both AI-based automated fact-checking tools and media audiences. The study is situated within the current scholarly discourse on information threats arising from the rapid development and widespread availability of generative artificial intelligence. The primary research objective is to compare the effectiveness

of identifying fake news by selected AI tools and by participants in a quantitative study. A secondary objective is to assess the impact of a short media literacy training on individuals' ability to recognize false information. The methodology comprises three stages: the generation of textual disinformation materials using LLM-based chatbots and diverse prompting techniques; the evaluation of fact-checking tools using standard classification performance metrics (accuracy, precision, recall, and F1-score); and an empirical study involving respondents divided into an experimental group and a control group. Statistical analysis enables a comparison of the results obtained by both participant groups and their alignment with the outcomes achieved by AI tools. The dissertation tests the hypothesis that artificial intelligence tools demonstrate higher average accuracy in identifying disinformation than human participants, while their effectiveness varies depending on thematic category and text length. It is also assumed that media audiences exhibit a tendency toward excessive skepticism, more frequently classifying true information as false. The findings provide comparative data relevant to the development of automated fact-checking tools and to the design of effective media literacy interventions aimed at counteracting AI-generated disinformation.

Key words: fake news, artificial intelligence, fact-checking, disinformation, media literacy

Bibliography:

- Aïmeur, E., Amri, S., & Brassard, G. (2023). Fake news, disinformation and misinformation in social media: A review. *Social Network Analysis and Mining*, 13, 30. <https://doi.org/10.1007/s13278-023-01028-5>
- Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *The Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–235.
- Barclay, D. A. (2018). Fake news, propaganda, and plain old lies: How to find trustworthy information in the digital age. Rowman & Littlefield.
- Monti, F., Frasca, F., Eynard, D., Mannion, D., & Bronstein, M. (2019). Fake news detection on social media using geometric deep learning. arXiv. <https://arxiv.org/abs/1902.06673>
- Olanl, F., Jayawickrama, U., Ogiemwonyi Arakpogun, E., Suklan, J., & Liu, S. (2024). Fake news on social media: The impact on society. *Information Systems Frontiers*, 26, 443–458.
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: How the new personalized web is changing what we read and how we think*. Penguin Press.
- Tandoc, E. C., Lim, Z. W., & Ling, R. (2018). Defining “fake news”: A typology of scholarly definitions. *Digital Journalism*, 6(2), 137–153.
- Tiwari, S., & Jain, S. (2024). Fake news detection using machine learning algorithms. *SSRN Electronic Journal*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4831725>
- Wang, A., & Gu, T. (2025). Exploring the convergence of generative AI and fake news detection: Technological advancements and challenges. In *2025 IEEE 6th International Seminar on Artificial Intelligence, Networking and Information Technology (AINIT)* (pp. 1603–1607). IEEE.

Węcel, K. (2023). Artificial intelligence—friend or foe in fake news campaigns. *Economics and Business Review*, 9(2).

---

mgr Eliza Gawrjołek

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Władysław Marek Kolasa (INoI UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Maciej Saskowski (INoI UKEN)

Festiwale designu jako efemeryczne media komunikacji społecznej. Analiza narracji i ich mediatyzacji

W warunkach „płynnej nowoczesności” oraz społeczeństwa sieci szczególnego znaczenia nabierają formaty komunikacji zdolne organizować doświadczenia, tematy i wyobrażenia społeczne mimo złożoności i niepewności. W tym kontekście coraz istotniejszą rolę odgrywa design, który nie funkcjonuje dziś wyłącznie jako praktyka wytwarzania obiektów, lecz jako język i system komunikacji kulturowej – forma epistemiczna działająca nie jako reprezentacja świata, lecz jako narzędzie jego konceptualizacji, porządkowania i symbolicznego przeprojektowywania. Na tym tle festiwale designu – intensywne, czasowo ograniczone wydarzenia offline – stają się istotnymi węzłami wytwarzania sensów: łączą dyskursy estetyczne, technologiczne i społeczne, a ich oddziaływanie wykracza poza czas i miejsce trwania dzięki wtórnej mediatyzacji. Celem rozprawy jest analiza polskich festiwali designu jako efemerycznych mediów komunikacji społecznej oraz identyfikacja narracji, strategii narracyjnych, tematów i ram interpretacyjnych wytwarzanych i negocjowanych w ich przestrzeni. Projekt zakłada, że nie mamy do czynienia z komunikowaniem masowym sensu stricte, lecz z formatem komunikacji, który może generować rezonans o zasięgu masowym poprzez system medialny i cyfrowy obieg narracji. Rozprawa osadzona jest w orientacji kulturowo-semiotycznej w naukach o komunikacji społecznej i mediach, przy jednoczesnym wykorzystaniu wybranych empirycznych narzędzi badań nad mediami. Metodologia obejmuje analizę narracji oraz analizę dyskursu wizualnego i multimodalnego, osadzoną w ramach teoretycznych agenda-setting i agenda-framing. Rdzeniem projektu jest moduł badawczy: obieg medialny narracji festiwalowych między przestrzenią offline, a online. Obieg medialny jest tu ujmowany nie w kategoriach marketingu, lecz jako element cyrkulacji sensu: środowisko transformacji, rekontekstualizacji i „przekładów” narracji festiwalowych w kanałach cyfrowych. Rama komunikacyjna projektu może być zapisana jako zmodyfikowana formuła Lasswella: kto (rozproszony nadawca instytucjonalny: organizatorzy, kuratorzy, projektanci, partnerzy/miasto) – mówi co (narracje, ramy interpretacyjne) – jakim kanałem (kanał hybrydowy offline–online) – do kogo (publiczności i interesariuszy) – z jakim skutkiem (mediatyzowany rezonans, cyrkulacja tematów i wyobrażeń zmiany). Wkład pracy polega na doprecyzowaniu pojęcia festiwalu jako efemerycznego medium oraz na zaproponowaniu ram analitycznych do badania produkcji i obiegu narracji designu.

Słowa kluczowe: festiwale designu, design, komunikacja społeczna, mediatyzacja, agenda setting, framing, media efemeryczne

Design Festivals as Ephemeral Media of Social Communication: An Analysis of Narratives and Their Mediatization

In the conditions of "liquid modernity" and network society, communication formats capable of organizing experiences, topics, and social imaginaries despite complexity and uncertainty assume particular significance. Within this context, design plays an increasingly important role—not functioning solely as a practice of object production, but as a language and system of cultural communication, an epistemic form that operates not as a representation of the world, but as a tool for its conceptualization, ordering, and symbolic redesigning. Against this backdrop, design festivals—intense, temporally limited offline events—become significant nodes of meaning-making: they interconnect aesthetic, technological, and social discourses, and their impact extends beyond the time and place of their occurrence through secondary mediatization. The aim of this dissertation is to analyze Polish design festivals as ephemeral media of social communication and to identify narratives, narrative strategies, themes, and interpretive frames produced and negotiated within their space. The project assumes that we are not dealing with mass communication in the strict sense, but rather with a communication format capable of generating resonance on a mass scale through the media system and the digital circulation of narratives. The dissertation is grounded in a cultural-semiotic orientation within the sciences of social communication and media, while employing selected empirical media research tools. The methodology combines narrative analysis, visual and multimodal discourse analysis, and agenda-setting and framing instruments as tools for identifying topics and the ways they are framed. The core of the project constitutes a research module: the circulation of festival narratives between physical and digital spaces (offline→online). This circulation is understood not in marketing terms, but as an element of meaning circulation: an environment of transformation, recontextualization, and "translation" of festival narratives through digital channels. The communicative framework of the project can be articulated as a modified Lasswell formula: who (dispersed institutional sender: organizers, curators, designers, partners/city) → says what (narratives, interpretive frames) → through what channel (hybrid offline–online channel) → to whom (audiences and stakeholders) → with what effect (mediatized resonance, circulation of themes and imaginaries of change). The contribution of this work lies in refining the concept of the festival as an ephemeral medium and in proposing analytical frameworks for studying the production and circulation of design narratives.

Key words: design festivals; ephemeral media; social communication; mediatization; mediated circulation of narratives; agenda-setting; framing; visual discourse; hybrid offline–online channel

Bibliography:

- Baran, S. J., & Davis, D. K. (2021). *Mass Communication Theory: Foundations, Ferment, and Future*. Oxford University Press.
- Bauman, Z. (2006). *Płynna nowoczesność*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Buchanan, R. (1992). Wicked Problems in Design Thinking. *Design Issues*, 8(2), 5–21.
- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.
- Couldry, N., & Hepp, A. (2017). *The Mediated Construction of Reality*. Cambridge: Polity Press.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Thousand Oaks: Sage.
- Dayan, D., & Katz, E. (1992). *Media Events: The Live Broadcasting of History*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.

- Getz, D. (2012). *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events*. London: Routledge.
- Gwóźdź, A. (2020). Praktyki designu w mediach: wprowadzenie. *Przegląd Kulturoznawczy*, 1, VII–IX.
- Jenkins, H., Ford, S., & Green, J. (2013). *Spreadable Media: Creating Value and Meaning in a Networked Culture*. New York: NYU Press.
- Julier, G. (2009). Od kultury wizualnej do kultury designu. Przeł. M. Składanek. *Kultura Współczesna*, 3, 55.
- Krippendorff, K (2006) *The Semantic Turn*, Boca Raton FL, CRC Press, the Taylor and Francis Group.
- Laughey, D. (2007). *Key Themes in Media Theory*. Open University Press.
- Luhmann, N. (2009). *Realność mediów masowych* (J. Barbacka, Tłum.). Wrocław: Wydawnictwo GAJT.
- Machin, D. (2013). *Introduction to Multimodal Analysis*. London: Bloomsbury.
- Manzini, E. (2015). *Design, When Everybody Designs*. Cambridge, MA: MIT Press.
- McCombs, M. (2004). *Setting the Agenda: The Mass Media and Public Opinion*. Cambridge: Polity Press.
- McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*. SAGE Publications.
- Patterson, P., & Smith, J. (2022). *Social Network Analysis in the Creative Industries: An Under-Utilised Framework for Cultural Event Research*. ResearchGate.
- Powers, D. (2019). *On Trend: The Business of Forecasting the Future*. Urbana: University of Illinois Press.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Rojek-Adamek, P. (2019). *Designerzy: Rola zawodowa projektanta w oglądzie socjologicznym*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Taylor, I. A., & Carter, O. (red.). (2020). *Media Materialities: Form, Format and Ephemeral Meaning*. Bristol: Intellect.

Mgr Weronika Gorajczyk

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Renata Alicja Frączek (INOI UKEN)

Interfejsy aplikacji mobilnych opartych na microlearningu dla pokolenia Z w ujęciu komunikacji wizualnej i architektury informacji

Rozprawa doktorska koncentruje się na analizie microlearningu jako formy komunikacji edukacyjnej w środowiskach cyfrowych wykorzystywanych przez pokolenie Z. Głównym celem pracy jest poszerzenie wiedzy na temat cech poznawczych, komunikacyjnych i zachowań użytkowników z pokolenia Z w kontekście edukacji cyfrowej, ze szczególnym uwzględnieniem krótkich, wizualnych form przekazu. Badanie obejmuje analizę sposobów organizacji i prezentacji treści edukacyjnych w aplikacjach mobilnych oraz w mediach społecznościowych, takich jak TikTok i Instagram, stanowiących kluczowe środowiska komunikacyjne pokolenia Z. Analizie poddane zostają strategie komunikacji wizualnej oraz struktury architektury informacji i ich wpływ na zaangażowanie użytkowników, percepcję użyteczności oraz efektywność przyswajania wiedzy. Zastosowano metodologię mieszaną, obejmującą analizę danych ilościowych i jakościowych, badania ankietowe, testy wiedzy, eyetracking oraz wywiady indywidualne

i retrospektywne. Opracowany prototyp aplikacji edukacyjnej pełni funkcję narzędzia badawczego umożliwiającego empiryczną weryfikację przyjętych założeń.

Słowa kluczowe: microlearning, pokolenie Z, komunikacja wizualna, architektura informacji, media społecznościowe, edukacja cyfrowa

Mobile application interfaces based on microlearning for Generation Z from the perspective of visual communication and information architecture

This doctoral dissertation examines microlearning as a form of educational communication within digital media environments used by Generation Z. The primary aim of the study is to expand understanding of Generation Z's cognitive characteristics, communication practices, and learning behaviors in digital education contexts, with particular emphasis on short, visually oriented content formats. The research analyzes the organization and presentation of educational content in mobile applications and social media platforms, particularly TikTok and Instagram, which constitute key communication environments for Generation Z. The study focuses on visual communication strategies and information architecture structures and their influence on user engagement, perceived usability, and learning effectiveness. A mixed-methods approach is employed, including quantitative and qualitative data analysis, surveys, knowledge tests, eyetracking studies, and individual and retrospective interviews. The development of an educational application prototype serves as a research instrument for empirical verification of the study's assumptions.

Key words: microlearning, Generation Z, visual communication, information architecture, social media, digital education

Bibliography:

- Buchem, I., & Hamelmann, H. (2010). Microlearning: A strategy for ongoing professional development. *eLearning Papers*, 21.
- Clark, R. C., & Lyons, C. (2010). Graphics for learning: Proven guidelines for planning, designing, and evaluating visuals in training materials. Pfeiffer.
- Emerson, L. C., & Berge, Z. L. (2018). Microlearning: Knowledge management applications and competency-based training in the workplace. *Knowledge Management & E-Learning*, 10(2).
- Hug, T., & Friesen, N. (2009). Outline of a microlearning agenda. *eLearning Papers*, 16.
- Nielsen, J. (1994). Usability engineering. Morgan Kaufmann.
- Norman, D. A. (2018). Dizajn na co dzień. Wydawnictwo Smak Słowa.
- Pew Research Center. (2023). Teens, social media and technology. <https://www.pewresearch.org>
- Rosenfeld, L., & Morville, P. (2017). Architektura informacji w serwisach internetowych. Helion.
- Seemiller, C., & Grace, M. (2016). Generation Z goes to college. Jossey-Bass.

Van Dijck, J., & Poell, T. (2018). Social media platforms and education. In J. Burgess, A. Marwick, & T. Poell (Eds.), *The SAGE handbook of social media*. SAGE.

IX

Nauki o polityce i administracji

**Political Science and Public
Administration**

Redefiniując demos: migranci i migracja w innowacjach deliberatywnych

Migracje stanowią trwały i istotny element historii ludzkości – zarówno przeszłej, jak i współczesnej – odgrywając kluczową rolę w kształtowaniu struktur demograficznych, kulturowych i gospodarczych społeczeństw. Ludzie przemieszczają się oraz osiedlają w różnych częściach świata z przyczyn, między innymi ekonomicznych, politycznych, religijnych i społecznych, włączając się w nowe wspólnoty i przyczyniając się do ich rozwoju. W starożytnych Atenach, kolebce demokracji, już w 451 roku p.n.e. wprowadzono pierwotne prawo definiujące i ustanawiające zasady naturalizacji cudzoziemców. W kolejnych stuleciach następowały na przemian okresy liberalizacji i zaostrzenia przepisów. Około 229 roku p.n.e. przeprowadzono gruntowną reformę prawa dotyczącego naturalizacji, która uprościła procedury i zniósła zbędne ograniczenia. Od tego momentu dekrety nie „czyniły kogoś Ateńczykiem”, lecz nadawały mu „politeię” – prawa obywatelskie – co świadczy o historycznej zmienności granic wspólnoty politycznej. Doświadczenia te wpisują się w fundamentalne założenie teorii demokracji, zgodnie z którym ustrój ten opiera się na zasadzie rządów ludu (demos). Z tego względu inkluzja stanowi jeden z kluczowych warunków demokratycznej legitymizacji. W normatywnych teoriach demokracji wykluczenie analizowane jest jako zjawisko podważające zarówno legitymizację władzy, jak i równość polityczną, rozumianą jako równość uczestnictwa oraz równość uznania w sferze publicznej. W konsekwencji liczni badacze postulują rozszerzenie pojęcia uczestnictwa politycznego poza wąski paradygmat obywatela jako wyborcy, prowadzące do szerszego ujęcia kategorii demos. W tym kontekście celem niniejszej rozprawy doktorskiej będzie zbadanie, w jaki sposób współczesne demokracje mierzą się z wyzwaniem inkluzji migrantów – zarówno jako uczestników procesów politycznych, jak i jako przedmiotu debaty publicznej. Analizie poddane zostaną praktyki oraz dyskursy związane z różnymi formami deliberacji publicznej, które w wielu krajach świata zyskują na znaczeniu jako narzędzia demokratycznej odnowy. Projekt skupi się na dwóch wymiarach: (1) kto może uczestniczyć w procesach deliberatywnych, oraz (2) jakie tematy w tych procesach są uznawane za istotne dla wspólnoty politycznej. Badanie pozwoli odpowiedzieć na poniższe pytania: jak innowacje deliberatywne uwzględniają lub pomijają migrantów jako uczestników procesu deliberatywnego; oraz jak innowacje deliberatywne uwzględniają lub pomijają tematykę migracji jako przedmiot procesu deliberatywnego? Praca doktorska osadzona będzie w teorii demokracji deliberatywnej. Wpisze się także w nurt badań z zakresu teorii obywatelstwa oraz teorii społeczeństwa obywatelskiego. Zaproponuje konceptualną i empiryczną redefinicję tego, czym jest wspólnota polityczna (demos) we współczesnych społeczeństwach zróżnicowanych przez procesy migracyjne. Pomoże zrozumieć, czy procesy deliberatywne są lub mogą stać się bardziej inkluzywnym narzędziem dyskusji społecznej, hamującym erozję demokracji.

Słowa kluczowe: demokracja, demos, innowacje demokratyczne, migracja, migranci, obywatelstwo, inkluzja, wykluczenie, sfera publiczna

Redefining the demos: migrants and migration in deliberative innovations

Migration has long been a defining force in human history, shaping demographic, cultural, and economic structures across societies. Individuals relocate for economic, political, religious, and social reasons, integrating into new communities and contributing to their development. In ancient Athens, the cradle of democracy, an early law introduced in 451 BCE defined the principles of naturalisation of foreigners. In subsequent centuries, periods of liberalisation and restriction alternated. Around 229 BCE, a comprehensive naturalisation reform streamlined procedures and removed unnecessary barriers. Thereafter, decrees no longer simply “made someone an Athenian”, but granted them “politeia” – citizenship rights – underscoring the historical contingency of the boundaries of the political community. These historical experiences align with a fundamental premise of democratic theory, which asserts that democracy is based on the principle of rule by the people (demos). Consequently, inclusion constitutes one of the key conditions of democratic legitimacy. In normative theories of democracy, exclusion is analysed as a phenomenon that undermines both democratic legitimacy and political equality, understood as equality of participation and equality of recognition in the public sphere. As a result, numerous scholars argue for extending the concept of political participation beyond the narrow paradigm of the citizen as a voter, thereby advancing a broader understanding of the concept of the demos. Against this backdrop, the aim of this doctoral dissertation is to examine how contemporary democracies confront the challenge of including migrants – both as participants in political processes and as subjects of public debate. The analysis focuses on practices and discourses associated with various forms of public deliberation, which have gained prominence in many countries worldwide as instruments of democratic renewal. The project will focus on two dimensions: (1) who can participate in deliberative processes, and (2) which topics within these processes are considered relevant to the political community. The research will seek to answer the following questions: how do deliberative innovations include or exclude migrants as participants in the deliberative process; and how do deliberative innovations include or exclude migration-related issues as subjects of the deliberative process? The doctoral dissertation will be grounded in deliberative democracy theory, while also making significant contributions to the theories of citizenship and civil society. The project aims to provide both a conceptual and empirical redefinition of what constitutes a political community (demos) in contemporary societies characterised by migratory processes. By doing so, it will seek to enhance the understanding of whether deliberative processes are, or can become, more inclusive mechanisms for social discourse – capable of countering the ongoing erosion of democracy.

Key words: democracy, demos, democratic innovations, migration, migrants, citizenship, inclusion, exclusion, public sphere

Bibliography:

- Bauböck, R. (2007). Stakeholder citizenship and transnational political participation: A normative evaluation of external voting. *Fordham Law Review*, 75(5), 2393–2447.
- Beetham, D. (1991). *The legitimization of power*. Macmillan.
- Bohman, J. (2010). Introducing democracy across borders: From demos to demoï. *Ethics & Global Politics*, 3(1), 1–11.

- Dahl, R. A. (1995). *Demokracja i jej krytycy* [Democracy and its critics] (S. Amsterdamski, Trans.). Wydawnictwo Naukowe PWN. (Original work published 1989).
- Fraser, N. (1990). Rethinking the public sphere: A contribution to the critique of actually existing democracy. *Social Text*, (25/26), 56–80.
- Kryńska, E. J. (n.d.). *Migracje jako zjawisko historyczne* [Migrations as a historical phenomenon]. University of Białystok Repository.
- https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/16661/1/E_J_Krynska_Migracje_jako_zjawisko_historyczne.pdf
- Lesińska, M. (2014). Migracje [Migrations]. In A. Florczak & A. Lisowska (Eds.), *Organizacje międzynarodowe w działaniu* (pp. 359–371). OTO Agencja Reklamowa.
- Osborne, M. J. (1983). *Naturalization in Athens* (Vol. 4). Paleis der Academiën.
- Saward, M. (2006). The representative claim. *Contemporary Political Theory*, 5(3), 297–318.
- Young, I. M. (2000). *Inclusion and democracy*. Oxford University Press.

Mgr Kumorowska Gabriela

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Robert Kłaczyński (IDiSM UKEN)

Paradygmaty polityk publicznych wobec seksualności w epoce sztucznej inteligencji: między dialektyką ochrony prywatności, a technokratyczną kontrolą społeczną

W realiach dynamicznego postępu technologii sztucznej inteligencji, polityki publiczne w zakresie kształtowania dyskursów seksualnych, stają przed wyzwaniami, które nie miały dotąd precedensu. Innowacyjne instrumenty cyfrowe, generują bowiem zarówno możliwości poszerzenia zakresu podmiotowości jednostki, jak i ryzyko związane z intensyfikacją nadzoru, dostrzegalne w nasilających się dążeniach instytucji państwowych i korporacyjnych do monitorowania i zarządzania sferą intymności. Tym samym seksualność, tradycyjnie ujmowana w kategoriach relatywnej prywatności, coraz częściej postrzegana jest przez pryzmat rozległych interwencji technologicznych i politycznych, co stwarza nowe wyzwania poznawcze w zakresie kształtowania paradygmatów polityk publicznych. Celem pracy jest analiza mechanizmów wpływu sztucznej inteligencji na paradygmaty polityk publicznych regulujących seksualność, uwzględniająca aspekt ochrony prywatności oraz technokratycznego nadzoru społecznego. W tym kontekście, kluczowym problemem badawczym, wyrażonym w formie pytania badawczego jest: W jaki sposób rozwój i implementacja technologii sztucznej inteligencji wpływa na kształtowanie paradygmatów polityk publicznych regulujących seksualność? Hipoteza główna dysertacji zakłada natomiast, iż rozwój i implementacja technologii sztucznej inteligencji prowadzi do transformacji paradygmatów polityk publicznych w obszarze seksualności, wymuszając konieczność wypracowania nowego modelu, równoważącego ochronę prywatności jednostki z technokratyczną kontrolą społeczną. W pracy doktorskiej, przyjęto konieczność zastosowania metodologii mieszanej, łączącej jakościowe i ilościowe aspekty badanego zjawiska. Wybrane zostało podejście badawcze obejmujące; metodę analizy dokumentów i treści

zastosowaną w celu zdefiniowania pojęcia seksualności i sztucznej inteligencji w politykach publicznych oraz wyodrębnienia dominujących paradygmatów; analizę dyskursu, umożliwiającą rekonstrukcję przeważających narracji dotyczących prywatności i seksualności w debacie publicznej; oraz metodę sondażu diagnostycznego mierzącą percepcję prywatności i wolności seksualnej, w kontekście sztucznej inteligencji. Dysertacja skupia się więc na uzasadnieniu w jaki sposób sztuczna inteligencja wykorzystywana jest w ramach polityk publicznych wobec seksualności, prowadząc do powstawania nowych konfiguracji wartości w obrębie paradygmatów oraz na identyfikacji owych sposobów wpływu, poprzez analizę regulacji prawnych, ocenę znaczeń dyskursu, a także badanie opinii użytkowników cyfrowych. Wnioski wyłonione w toku analizy, stanowiąc mogą bowiem podstawę dla formułowania rekomendacji dla przyszłych polityk publicznych w zakresie seksualności i nowych technologii, jak również pozwalają zrozumieć dynamikę procesów, w których seksualność jawi się jako przestrzeń konfrontacji dwóch antagonistycznych logik: autonomicznej, w której dominuje prawo do prywatności oraz technokratycznej, stanowiącej formę standaryzacji zachowań.

Słowa kluczowe: polityki publiczne, paradygmaty polityk publicznych, seksualność, sztuczna inteligencja, dialektyka, prywatność cyfrowa, ochrona danych osobowych, biopolityka, technokracja, kontrola społeczna, prawo do intymności, algorytmiczne zarządzanie, społeczeństwo nadzoru

Public policy paradigms toward sexuality in the age of Artificial Intelligence: between the dialectic of privacy protection and technocratic social control

In the context of rapid advances in artificial intelligence technology, public policies in the area of shaping sexual discourses face unprecedented challenges. Innovative digital instruments generate both opportunities to expand the scope of individual agency and risks associated with intensified surveillance, as evidenced by the growing efforts of state and corporate institutions to monitor and manage the sphere of intimacy. Thus, sexuality, traditionally viewed in terms of relative privacy, is increasingly perceived through the prism of extensive technological and political interventions, which creates new epistemic challenges for the development of public policy paradigms. The aim of the research is to analyse the mechanisms of artificial intelligence's influence on public policy paradigms regulating sexuality, taking into account the aspects of privacy protection and technocratic social surveillance. In this context, the key research problem, expressed in the form of a research question, is: How does the development and implementation of artificial intelligence technology influence the shaping of public policy paradigms regulating sexuality? The main hypothesis of the dissertation postulates that the development and implementation of artificial intelligence technology leads to a transformation of public policy paradigms in the area of sexuality, forcing the need to develop a new model that balances the protection of individual privacy with technocratic social control. In the doctoral thesis, it was decided that a mixed methodology combining qualitative and quantitative aspects of the phenomenon under study would be necessary. The research approach includes; a method of document and content analysis which will be used to define the concepts of sexuality and artificial intelligence in public policies and to identify dominant paradigms; discourse analysis, enabling the reconstruction of overarching narratives on privacy and sexuality in public debates; and a survey research method, measuring perceptions of privacy and sexual freedom in the

context of artificial intelligence. Accordingly, the dissertation focuses on demonstrating how artificial intelligence is used in public policies on sexuality, leading to the emergence of new configurations of values within paradigms, and on identifying these modes of influence through the analysis of legal regulations, the evaluation of the discourse meanings, and the study of digital users' opinions. The conclusions drawn from the analysis may contribute to the development of recommendations for future public policies on sexuality and new technologies, as well as provide insight into the dynamics of processes in which sexuality appears as a space of confrontation between two antagonistic logics: one autonomous, dominated by the right to privacy, and the other technocratic, constituting a form of behaviour standardisation.

Key words: public policy paradigms, sexuality, artificial intelligence, dialectic, digital privacy, personal data protection, biopolitics, technocracy, social control, right to intimacy, algorithmic governance, surveillance society

Bibliography:

- Dutil, P., & Williams, J. (2017). Regulation governance in the digital era: A new research agenda. *Canadian Public Administration*, 60(4), 562-580.
- Foucault M. (1995), *Historia seksualności* (B. Banasiak, T. Komendant & K. Matuszewski, tłum., T. Komendant, Wstęp).
- Foucault M., (1998), *Nadzorować i karać: narodziny więzienia*, tłum. T. Komendant, Fundacja Aletheia, Warszawa.
- Foucault M., (2011), *Narodziny biopolityki: Wykłady z Collège de France 1978/1979*, Dom Wydawniczy PWN.
- Martin, K. D., & Zimmermann, J. (2024). Artificial intelligence and its implications for data privacy. *Current opinion in psychology*, 58, 101829.
- Nissenbaum, H. (2009). *Privacy in context: Technology, policy, and the integrity of social life*. In *Privacy in context*. Stanford University Press.
- Pawlak, A. (2021). *Prawo do prywatności w dobie sztucznej inteligencji*.
- Rubin, G. (1975). *The traffic in women: Notes on the "political economy" of sex*.
- Szatur-Jaworska B. (red.), *Polityki publiczne. Wybrane zagadnienia teoretyczne i metodologiczne*, Wyd. UW, 2018.
- Zuboff, S. (2023). *The age of surveillance capitalism*. In *Social theory re-wired* (pp. 203-213). Routledge.

Mgr Beata Przybycień

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Marek Klimek (IZiSS UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Ewelina Zdebska (IZiSS UKEN)

Implementacja polityki społecznej w zakresie opieki paliatywnej i hospicyjnej w Polsce. Między założeniami a praktyką

Celem planowanej rozprawy doktorskiej jest identyfikacja i analiza mechanizmów implementacji polityki społecznej w zakresie opieki paliatywnej i hospicyjnej w Polsce z perspektywy jej realizatorów. Opieka paliatywna i hospicyjna stanowi istotny element systemu wsparcia społecznego, jednak dotychczas była analizowana przede wszystkim z perspektywy medycznej i klinicznej, podczas gdy jej instytucjonalne i organizacyjne uwarunkowania pozostają słabo rozpoznane. Praca podejmuje próbę wypełnienia tej luki poprzez osadzenie problematyki opieki paliatywnej i hospicyjnej w perspektywie nauk o polityce i administracji oraz traktowanie jej jako szczególnego obszaru polityki społecznej analizowanego przez pryzmat procesu implementacji. W rozprawie szczególny nacisk zostanie położony na identyfikację ram prawnych i mechanizmów instytucjonalnych regulujących funkcjonowanie opieki paliatywnej i hospicyjnej, a także na rozpoznanie uwarunkowań organizacyjnych i finansowych postrzeganych przez realizatorów świadczeń jako istotne dla przebiegu procesu implementacji. Analizie poddana zostanie również rola organizacji pozarządowych oraz jednostek samorządu terytorialnego w procesie implementacji polityki społecznej, jak również znaczenie zaangażowania społecznego, w tym wolontariatu i inicjatyw obywatelskich, jako czynnika uzupełniającego działania instytucjonalne. Istotnym elementem pracy będzie także ukazanie relacji pomiędzy formalnymi założeniami polityki społecznej a praktyką funkcjonowania placówek hospicyjnych. W badaniach zastosowane zostanie podejście mieszane, łączące metodę instytucjonalno-prawną, metodę systemową oraz sondaż diagnostyczny. Analiza dokumentów prawnych i strategicznych umożliwi identyfikację ram prawnych i instytucjonalnych funkcjonowania opieki paliatywnej i hospicyjnej, natomiast perspektywa systemowa pozwoli uchwycić współzależności między podmiotami odpowiedzialnymi za realizację polityki społecznej. Badania empiryczne dostarczą danych dotyczących funkcjonowania placówek oraz uwarunkowań przebiegu procesu implementacji. Uzyskane wyniki pozwolą na pogłębienie wiedzy na temat mechanizmów polityki społecznej w obszarze opieki u kresu życia oraz sformułowanie wniosków istotnych zarówno z punktu widzenia teorii polityki społecznej, jak i praktyki funkcjonowania systemu opieki paliatywnej i hospicyjnej w Polsce.

Słowa kluczowe: polityka społeczna, opieka paliatywna i hospicyjna, implementacja polityki społecznej, organizacje pozarządowe, samorząd terytorialny, wolontariat i zaangażowanie społeczne

Social policy implementation in palliative and hospice care in Poland: between policy assumptions and practice

The aim of the planned doctoral dissertation is to identify and analyze the mechanisms of social policy implementation in the field of palliative and hospice care in Poland from the perspective of policy implementers. Palliative and hospice care constitutes an important element of the social support system; however, to date it has been examined primarily from a medical and clinical perspective, while its institutional and organizational determinants remain insufficiently explored. The dissertation seeks to fill this gap by situating palliative and hospice care within the framework of political and administrative sciences and treating it as a specific area of social policy analyzed through the lens of the implementation process. The dissertation will place particular emphasis on identifying the legal frameworks and institutional mechanisms regulating the functioning of palliative and hospice care, as well as on recognizing organizational and financial

conditions perceived by service providers as significant for the course of the implementation process. The analysis will also address the role of non-governmental organizations and local government units in the implementation of social policy, as well as the importance of civic engagement—including volunteering and grassroots initiatives—as factors complementing institutional activities. An important element of the study will be the examination of the relationship between the formal assumptions of social policy and the practical functioning of hospice facilities. The research will employ a mixed-methods approach, combining the institutional-legal method, the systems approach, and a diagnostic survey. The analysis of legal and strategic documents will enable the identification of the legal and institutional frameworks governing palliative and hospice care, while the systems perspective will allow for the examination of interdependencies among actors responsible for the implementation of social policy. Empirical research will provide data on the functioning of care facilities and the conditions influencing the implementation process. The results will contribute to a deeper understanding of social policy mechanisms in end-of-life care and will allow for the formulation of conclusions relevant both to social policy theory and to the practical functioning of the palliative and hospice care system in Poland.

Key words: social policy, palliative and hospice care, social policy implementation, non-governmental organizations, local government, volunteering and civic engagement

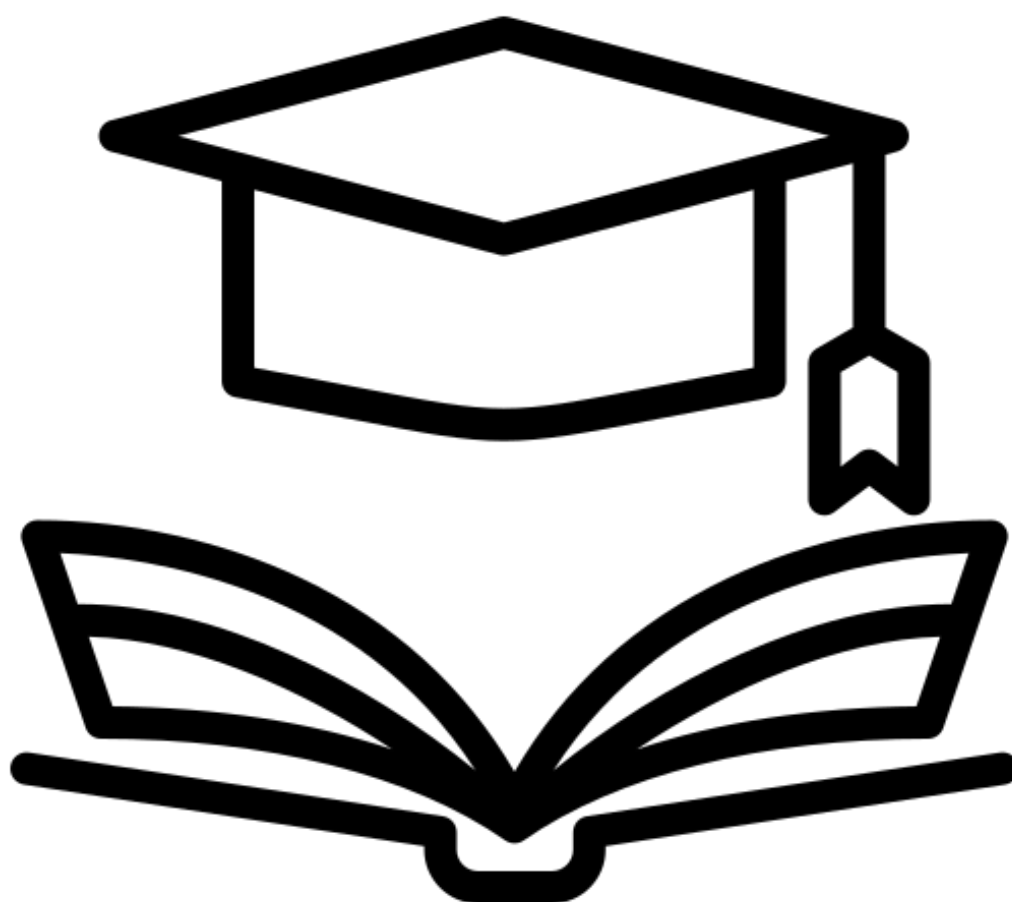
Bibliography:

- Bäcker, R., i in. (red.). (2016). *Metodologia badań politologicznych*. Warszawa: Towarzystwo Nauk Politycznych.
- Birkland, T. A. (2019). *An introduction to the policy process: theories, concepts, and models of public policy making*. New York: Routledge.
- Clark, D. (2006). Palliative care in Europe: an emerging approach to comparative analysis. *Clinical Medicine*, 6(2), 197–201.
- Dzierżanowski, T. (2020). Dostępność opieki paliatywnej dla dorosłych w Polsce. *Medycyna Paliatywna*, 12(2), 75–83.
- Frydrych, J., Gołdys, A., Wysocka, M., & Pasierski, T. (2019). Compassionate communities – społeczności wspierające – nowoczesna forma organizacji opieki paliatywnej. *Medycyna Paliatywna*, 11(3), 115–119.
- Kruczkowski, M. (2021). Opieka paliatywna jako zadanie publiczne metropolii. W: R. Mędrzycki (red.), *Metropolie wobec wyzwań i problemów społecznych* (s. 73–89). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Whitelaw, S. (2022). The expression of "policy" in palliative care: a critical review. *Health Policy*, 126(12), 1185–1191.
- Wilczkowski, K., i in. (2024). The organisation of hospice and palliative care in Poland according to data from the National Health Fund: a cross-sectional study. *Palliative Medicine in Practice*, 18(2), 47–57.

X

Nauki prawne

Legal Sciences

Instytucja statusu osoby skazanej

Niezależnie od kształtu indywidualnej odpowiedzialności karnej skonkretyzowanej w wyroku sądu (oraz jej pozostałych form, dopełniających odpowiedzialność represyjną), przeważająca większość sprawców staje się w bezpośrednim związku ze skazaniem podmiotem jednego, lub kilku dodatkowych ograniczeń praw i wolności, które nie wynikają wprost z orzeczenia skazującego. Takich ograniczeń jest w sumie bardzo wiele. Wśród najbardziej podstawowych z nich mieszczą się m. in. konstytucyjny zakaz kandydowania w wyborach do Sejmu i Senatu, zakaz pełnienia określonych funkcji lub wykonywania pewnych zawodów – np. sędziego, czy nauczyciela, utrata stanowiska, a także niemożność zasiadania w wybranych organach spółek. W razie skazania za przestępstwo na tle seksualnym niektóre dane osobowe sprawców, takie jak np. aktualne miejsce ich pobytu, zostają udostępnione w specjalnym publicznym rejestrze. Mając powyższe na względzie stawiam trzy hipotezy. Po pierwsze, pełen aktualny zakres pozapenalnych ograniczeń praw skazanego nie jest obecnie znany w nauce prawa karnego, a niewykluczone, że również sądom. Po drugie, sankcje pozapenalne nie są przez ustawodawcę ustanawiane w sposób racjonalny. Po trzecie, prawo karne tworzy *sui generis* instytucję, którą będę nazywał „statusem osoby skazanej”. Polega ona na całokształcie podmiotowych ograniczeń obowiązujących względem jednostki z powodu skazania za przestępstwo, w okresie po odbyciu przez nią kary. Dopełnieniem tej konstrukcji normatywnej jest natomiast instytucja zatarcia skazania. Ona kończy bowiem ów szczególny status, wyrażając cezurę czasową dla traktowania jednostki jako skazanego w ramach systemu prawnego i dalszego obciążania go sankcjami pozapenalnymi. Projekt badawczy ma wobec tego na celu: (I) rekonstrukcję wszystkich obecnie obowiązujących pozapenalnych ograniczeń praw i wolności osoby skazanej, oddziałujących na jednostkę po odbyciu przez nią kary, kształtujących wspólnie „status osoby skazanej”; (II) racjonalizację zrekonstruowanych regulacji; (III) weryfikację, czy składają się one na jakiś model, a jeżeli nie – opracowanie takiego modelu; (IV) opracowanie modelowych zasad orzekania tych środków w oparciu o kryterium konstytucyjne, a jeżeli w toku realizacji badań okaże się to możliwe – również funkcjonalne; (V) weryfikację, czy prawo karne tworzy instytucję „statusu osoby skazanej”, jej racjonalizację i analizę dogmatyczną; (VI) rekonstrukcję i racjonalizację funkcji instytucji zatarcia skazania, a także zasięgu wywieranych przez nią materialnoprawnych skutków; (VII) ustalenie – w drodze badań aktowych – sposobu, w jaki instytucja zatarcia skazania jest rozumiana przez sądy; (VIII) ocena konstytucyjna i funkcjonalna zrekonstruowanych funkcji zatarcia skazania oraz jego skutków, zwłaszcza w perspektywie instytucji „statusu osoby skazanej”.

Słowa kluczowe: prawo karne, status osoby skazanej, zatarcie skazania, ograniczanie praw, Krajowy Rejestr Karny, prawo do prywatności, zakaz wykonywania zawodu, represja, prewencja, zabezpieczenie, probacja

The institution of convicted person status

Regardless of the form of individual criminal liability specified in a court judgement (and its other forms, supplementing repressive liability), the vast majority of perpetrators become, in direct connection with their conviction, subject to one or more additional restrictions on their rights and freedoms that do not result directly from the conviction. There are many such restrictions. Among the most basic are the constitutional ban on standing for election to the Sejm and Senate, the ban on holding certain positions or practising certain professions, e.g. judge or teacher, loss of position, and the inability to sit on certain corporate bodies. In the event of a conviction for a sexual offence, certain personal data of the perpetrators, such as their current place of residence, are made available in a special public register. With this in mind, I propose three hypotheses. First, the full current scope of non-criminal restrictions on the rights of convicted persons is not currently known in criminal law scholarship, and possibly also in the courts. Second, non-criminal sanctions are not established by the legislator in a rational manner. Thirdly, criminal law creates a sui generis institution, which I will refer to as the “status of a convicted person”. It consists of a set of subjective restrictions imposed on an individual due to their conviction for a crime, in the period after they have served their sentence. This normative construct is complemented by the institution of expungement of a conviction. It ends this special status, marking a temporal break in the treatment of the individual as a convicted person within the legal system and the continued imposition of non-criminal sanctions. The research project therefore aims to: (I) reconstruct all currently applicable non-criminal restrictions on the rights and freedoms of convicted persons, which affect individuals after they have served their sentences and together shape the ‘status of a convicted person’; (II) rationalise the reconstructed regulations; (III) verify whether they constitute a model, and if not, develop such a model; (IV) develop model rules for adjudicating these measures based on constitutional criteria, and if possible in the course of the research, also functional criteria; (V) verification of whether criminal law creates the institution of the ‘status of a convicted person’, its rationalisation and dogmatic analysis; (VI) reconstruction and rationalisation of the function of the institution of expungement of a conviction, as well as the scope of its substantive legal effects; (VII) determining, through file research, how the institution of expungement of convictions is understood by the courts; (VIII) constitutional and functional assessment of the reconstructed functions of expungement of convictions and its effects, especially in the perspective of the institution of ‘convicted person status’.

Key words: criminal law, status of a convicted person, expungement of a conviction, restriction of rights, National Criminal Register, right to privacy, prohibition from practising a profession repression, prevention, security, probation

Bibliography:

- A. Zientara, Sporne problemy dotyczące wyłączenia możliwości zatarcia skazania na podstawie art. 106a k.k., PS 2010, nr 3.
- B.J. Stefańska, Zatarcie skazania, Warszawa 2014.
- D. Kwiatkowski, Obowiązek usunięcia z rejestrów wpisu o zatartym skazaniu, Pal. 2020, nr 3.

- J. Gola, G. Klich, Prawomocne skazanie przez sąd jako negatywna przesłanka zatrudnienia oraz dokonywania niektórych czynności w administracji publicznej (w:) Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa, red. J. Skorupka, I. Hayduk-Hawrylak, Warszawa 2011.
- J. Kędzia, Odmowa udzielenia koncesji karanemu przedsiębiorcy, BURE 2007, nr 4.
- J. Majewski, Czy każde skazanie za publicznoskargowe przestępstwo umyślne pozbawia prawa wybieralności do organów stanowiących samorządu terytorialnego?, ZPBAS 2010, nr 4.
- J. Szczucki, Fikcja niekaralności, NP 1956, nr 7–8.
- K. Czajkowski, Przedawnienie. Zatarcie skazania, Warszawa 1970.
- M. Leciak, Problematyka „Europejskiego Rejestru Skazanych”, PriP 2007, nr 4.
- P. Kociubiński, Niegodność wyborcza a niektóre instytucje prawa karnego i konstytucyjnego, PS 2012, nr 1.

Mgr Zuzanna Topyłło

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Czesław Kłak (IPEiA UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Dorota Ferenc-Kopeć (IPEiA UKEN)

Przekształcanie norm moralnych w normy prawne. Perspektywa analitycznoprawna

Celem tytułowej pracy doktorskiej jest wieloaspektowa charakterystyka mechanizmów przekształcania norm moralnych w normy prawne, dokonywanych w dwóch podstawowych formach tak zwanej inkorporacji moralności do prawa – w drodze stanowienia prawa oraz poprzez orzecznictwo sądowe. Metodyka opracowania opiera się na przyjęciu perspektywy analitycznej. Kluczowa będzie metoda badania przekształcenia opartą o analizę porównawczą. Polega ona, w największym skrócie, na porównaniu podobieństw i różnic charakterystycznych dla tych dwóch rodzajów norm. Ustalone w trakcie tego porównania podobieństwa stanowiąc będą podłoże omawianego przekształcania norm, uzasadniając tezę o jego możliwości, różnice zaś – pewne bariery językowo-faktyczne konieczne do pokonania. W ramach powyższej analizy zostaną zbadane następujące właściwości porównywanych norm: 1. Obowiązkiwanie porównywanych norm – tu zagadnienia dotyczące formalnych kryteriów obowiązkiwania, efektywności (skuteczności) norm moralnych i norm prawnych oraz ich uzasadnienia aksjologicznego (to ostatnie sformułowanie jest pewnym uproszczeniem, które zamierzam zniuansować w toku pisanie pracy doktorskiej). 2. Forma porównywanych norm – poruszone zostaną zagadnienia odnoszące się do budowy normy moralnej oraz normy prawnej, a następnie kwestie związane z ich wykładnią oraz językiem, w którym są one formułowane. 3. Istotność porównywanych norm – ważność zagadnień, których dotyczą normy moralne oraz normy prawne, charakterystyka argumentacji przedstawianej w celu ich uzasadnienia oraz problematyka stojącego za nimi autorytetu. Pierwszy podrozdział w każdym z tych trzech rozdziałów pracy będzie dotyczył podobieństw między normami moralnymi a normami prawnymi (odpowiednio, w sposobie obowiązkiwania, formie i istotności przypisywanej tym dwóm rodzajom norm). Zaś w drugim

podrozdziale zostaną przedstawione różnice między nimi. Celem trzeciego podrozdziału będzie analiza przekształceń norm moralnych w normy prawne w odniesieniu do ich obowiązywania, formy i istotności, przy uwzględnieniu zachodzących w tym przypadku, a wykazanych wcześniej podobieństw i różnic.

Słowa kluczowe: norma prawna, norma moralna, przekształcanie, obowiązywanie norm, forma norm, istotność norm, analiza porównawcza

Transformation of moral norms into legal norms: an analytical jurisprudence

The aim of the doctoral thesis is to provide a multifaceted characterization of the mechanisms of transforming moral norms into legal norms, carried out in two basic forms of the so-called incorporation of morality into law – through lawmaking and through court rulings. The methodology of the study is based on an analytical perspective. The key method of research will be a comparative analysis of transformation. In short, it consists of comparing the similarities and differences characteristic of these two types of norms. The similarities identified in this comparison are considered to form the basis for the transformation of norms under discussion, justifying the thesis of its possibility, while the differences are regarded as certain linguistic and factual barriers to be overcome. As part of the above analysis, the following properties of the compared norms will be examined: 1. The validity of the norms – here, issues concerning the formal criteria for validity, the efficacy of moral and legal norms, and their axiological justification (the latter term is a simplification, which I intend to nuance in the course of writing my doctoral thesis). 2. The form of the norms – issues related to the structure of moral and legal norms will be discussed, followed by issues related to their interpretation and the language in which they are formulated. 3. The salience of the compared norms – the importance of the issues addressed by moral and legal norms, the characteristics of the arguments presented to justify them, and the issue of the authority behind them. The first subsection in each of these three chapters will concern the similarities between moral norms and legal norms (respectively, in terms of their validity, form, and the salience attributed to these two types of norms). The second subsection will present the differences between them. The aim of the third subsection will be to analyze the transformation of moral norms into legal norms in terms of their validity, form, and salience, taking into account the similarities and differences that occur in this case and have been demonstrated earlier.

Key words: legal norm, moral norm, transformation, validity of norms, form of norms, salience of norms, comparative analysis

Bibliography:

Alexy Robert, On the Concept and the Nature of Law, <https://research-1ebsco-1com-18iab5q2v2ccb.hps.bj.uj.edu.pl/c/cjr7n/viewer/pdf/haub3ohzbz?route=details> [access: 24.06.2025].

Atienza Manuel, Manero Juan Ruiz, A Theory of Legal Sentences, <https://link-1springer-1com-1hz1pibr11a6f.hps.bj.uj.edu.pl/book/10.1007/978-94-007-0848-8> [access: 24.06.2025].

- Austin John Langshaw, *How to do things with words?*, 2nd ed., <https://academic-1oup-1com-1buq7uw0801b8.hps.bj.uj.edu.pl/book/5162> [access: 21.07.2025].
- Guastini Riccardo, *The Two Faces of Analytical Legal Philosophy*, Genova 2025 [Unpublished document].
- Grabowski Andrzej, *Prawnicze pojęcie obowiązywania prawa stanowionego. Krytyka niepozytywistycznej koncepcji prawa*, Kraków: Księgarnia Akademicka, 2009.
- Hart Herbert, *The Concept of Law*, <https://books-library.net/files/books-library.online-02052042Jy2T4.pdf> [access: 24.06.2025].
- Lazari-Pawłowska Ija, *Metaetyka*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1975.
- Ossowska Maria, *Podstawy nauki o moralności*, ed. P.J. Smoczyński, Fundacja Biblioteki Etycznej, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1994.
- Peczenik Aleksander, *On Law and Reason*, <https://link-1springer-1com-1hz1pib6904f1.hps.bj.uj.edu.pl/book/10.1007/978-1-4020-8381-5> [access: 24.06.2025].
- Petrażycki Leon, *O nauce, prawie i moralności. Pisma wybrane*, trans. J. Licki, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985.

Mgr Michał Zbroja

Academic supervisor: dr hab. prof. ALK Katarzyna Malinowska (Akademia Leona Koźmińskiego)

Auxiliary supervisor: dr Piotr Uhma (IPEiA UKEN)

Reforma prawa kosmicznego w obliczu kolonizacji Wszechświata

Zakłada się, iż do 2030 roku ludzka populacja wrośnie do 8,6 miliardów, a do 2050 aż 9,8 mld. Równocześnie, według raportów ONZ, globalnie podnoszą się temperatury, zwiększa się zanieczyszczenie powietrza i oceanów, a także wzrasta poziom wód ze względu na topnienie pokryw lodowych. Wobec powyższych problemów, eksploracja i ewentualna kolonizacja przestrzeni kosmicznej stają się realną alternatywą dla przetrwania ludzkiego gatunku, jak i dostatniego funkcjonowania państw. Jednakże ważną rolę w rozwoju technologii kosmicznych odgrywają dziś nie tylko instytucje publiczne, ale także w dużej części podmioty prywatne, takie jak SpaceX czy Blue Origin. Wobec tak zarysowanej tematyki należy wskazać, iż przedmiotem niniejszej pracy będzie analiza prawna kwestii dotyczących zajmowania i zasiedlania terenów pozaziemskich przez Państwa, a także możliwości reformy obecnego międzynarodowego prawa kosmicznego, dopuszczającego prywatne przedsiębiorstwa do wykonywania najbardziej obiecujących i lukratywnych z obecnej perspektywy działań w powyższym zakresie, obejmujących obszary turystyki kosmicznej oraz górnictwa kosmicznego. Celem dysertacji będzie więc zaproponowanie postulatów *de lege ferenda* co do możliwości prywatyzacji odpowiednich sektorów prawa kosmicznego i wyznaczenie najbardziej optymalnej ścieżki w kontekście kolonizacji Wszechświata. Zanim jednak kwestie te zostaną przeanalizowane, w pierwszej kolejności przedstawiona zostanie geneza omawianej dziedziny i jej ewolucja – aby zobrazować wszelką materię, która będzie poddawana analizie i na podstawie której wskazany test będzie

bazował. Opisana zostanie tutaj historia prawa kosmicznego, z uwzględnieniem najważniejszych umów międzynarodowych. Dopiero po przedstawieniu obecnego stanu prawnego w pierwszej kolejności badaniom zostaną poddane różne modele kolonizacji, w tym najważniejsze, autorskie teorie pokojowego nabycia terenów pozaziemskich. Każdy z tych modeli zostanie przeanalizowany pod kątem jego wykonalności, potencjalnych korzyści oraz ryzyka, a także zgodności z istniejącymi traktatami i konwencjami międzynarodowymi, potencjalnie wskazując opcję optymalnie najkorzystniejszą. Następnym obszarem badań będzie analiza zmian w prawie dotyczących turystyki kosmicznej docelowo prowadzonej przez prywatne przedsiębiorstwa. Kwestia ta stawia nowe wyzwania prawne, tyżące się przede wszystkim spraw związanych z bezpieczeństwem pasażerów czy odpowiedzialnością za wypadki. Problemy związane z górnictwem kosmicznym będą ostatnim, poruszonym tematem. Płaszczyzna ta nie jest obecnie w pełni regulowana przez prawo międzynarodowe i należałoby wypracować odpowiednie schematy gwarantujące, iż eksploracja i użytkowanie przestrzeni kosmicznej będą prowadzone dla dobra i w interesie wszystkich krajów. Dla osiągnięcia powyższych wyników badań, wykorzystane zostaną przede wszystkim metody teoretycznoprawna, prawnoporównawcza oraz historycznoprawna.

Słowa kluczowe: kosmos, kolonizacja, Księżyc, komercjalizacja

Reform of space law in the face of the universe colonization

It is estimated that by 2030, the human population will grow to 8.6 billion, and by 2050 to as many as 9.8 billion. At the same time, according to UN reports, global temperatures are rising, air and ocean pollution is increasing, and water levels are rising due to melting ice caps. In view of these problems, the exploration and possible colonization of space are becoming a real alternative for the survival of the human species and the prosperous functioning of states. However, an important role in the development of space technology is played today not only by public institutions, but also, to a large extent, by private entities such as SpaceX and Blue Origin. In view of the above, it should be noted that the subject of this paper will be a legal analysis of issues related to the occupation and settlement of extraterrestrial territories by states, as well as the possibility of reforming current international space law, which allows private companies to carry out the most promising and lucrative activities in this area from the current perspective, including space tourism and space mining. The aim of the dissertation will therefore be to put forth *de lege ferenda* proposals regarding the possibility of privatizing relevant sectors of space law and to determine the most optimal path in the context of the colonization of the Universe. However, before these issues are analyzed, the origins of the field in question and its evolution will first be presented in order to illustrate all the material that will be analyzed and on which the test will be based. The history of space law will be described here, taking into account the most important international agreements. Only after presenting the current legal situation will various colonization models be examined, including the most important original theories of peaceful acquisition of extraterrestrial territories. Each of these models will be analyzed in terms of its feasibility, potential benefits and risks, as well as compliance with existing international treaties and conventions, potentially indicating the most advantageous option. The next area of research will be an analysis of changes in the law concerning space tourism, ultimately conducted by private companies. This issue poses new legal challenges, primarily concerning passenger safety

and liability for accidents. The final area of research will be issues related to space mining. This area is not currently fully regulated by international law, and appropriate frameworks should be developed to ensure that the exploration and use of outer space is conducted for the benefit and in the interests of all countries. In order to achieve the above research results, theoretical-legal, comparative-legal, and historical-legal methods will be used primarily.

Key words: space, colonization, Moon, commercialization

Bibliography:

Cole S., Space tourism: prospects, positioning, and planning, "Journal of Tourism Futures" 2015, no 1 (2), pp. 131–140, doi.org/10.1108/jtf-12-2014-0014.

Freeland S., Fly Me To The Moon: How Will International Law Cope With Commercial Space Tourism?, "Melbourne Journal of International Law" 2010, Vol. 11, No. 1, pp. 90-118, https://www.researchgate.net/publication/265634879_FLY_ME_TO_THE_MOON_HOW_WILL_INTERNATIONAL_LAW_COPE_WITH_COMMERCIAL_SPACE_TOURISM_How_Will_International_Law_Cope_with_Commercial_Space_Tourism Accessed 24 January 2026.

Levchenko I., Xu S., Mazouffre S., Keidar M., Bazaka K., Mars Colonization: Beyond Getting There, "Global Challenges" 2019, Volume 3, Issue 1, pp. 8-10, doi.org/10.1002/gch2.201800062.

Myszona-Kostrzewa K., Mreńca E., Zientarski P.B., Prawne aspekty działalności kosmicznej, Kancelaria Senatu, Warszawa 2019, pp. 165-185, https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/userfiles/_public/k11/kancelaria/pokonferencyjne/19/prawne_aspekty_dzialalnosci_kosmicznej.pdf Accessed 24 January 2026.

Peeters W., Simpson M., International Institute for Space Commerce: Responding to the Need for Strategic Thinking in the Commercial Space Sector, "New Space" 2014, Volume 2, Issue 2, pp. 68-73, doi.org/10.1089/space.2013.0033.

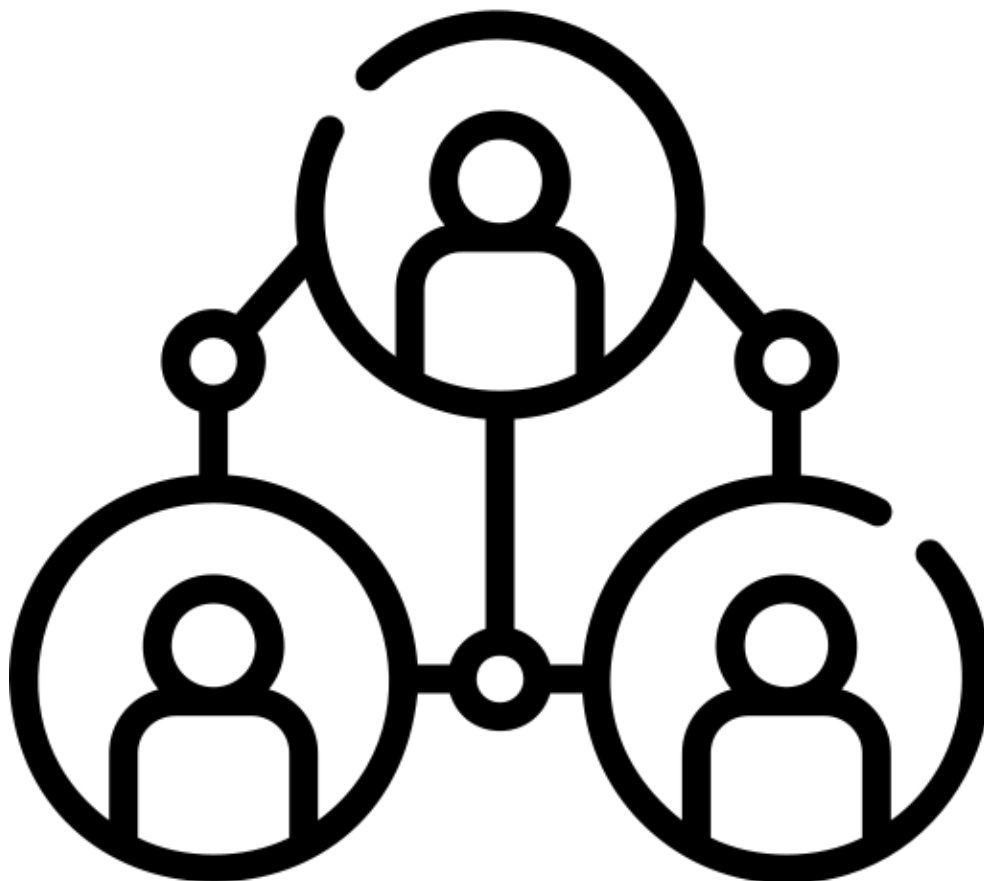
Sarnacki D., Property Rights in Space: Asteroid Mining, "Texas A&M University School of Law" 2014, Vol. 2, No. 1, pp. 123-146, doi.org/10.37419/jpl.v2.i1.6.

Shaw L. E., Asteroids, the New Western Frontier: Applying Principles of the General Mining Law of 1872 to Incentive Asteroid Mining, "Journal of Air Law and Commerce" 2013, Volume 78, Issue 1, pp. 127-140, <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/147637619.pdf> Accessed 24 January 2026.

World Meteorological Organization, State of the Climate 2025 Update COP30, pp. 2-15, <https://wmo.int/sites/default/files/2025-11/State%20of%20the%20Climate%202025%20Update%20COP30%20%2831%20oct%29.pdf> Accessed 24 January 2026.

XI

Nauki socjologiczne **Sociological sciences**

Mgr Beata Gazda

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Aldona Guzik (ISiF UKEN)

Auxiliary supervisor: dr hab. prof. UKEN Radosław Marzęcki (ISiF UKEN)

Komunikacja Pokolenia Z w Polsce w warunkach przemian cyfrowych: między użytkowaniem mediów a medialnością pokolenia

Projekt rozprawy doktorskiej podejmuje problematykę transformacji ekologii komunikacyjnej młodych dorosłych w Polsce (Pokolenia Z) w warunkach zaawansowanej mediatyzacji życia społecznego. Punktem wyjścia jest teza o przejściu od komunikacji rozumianej jako wymiany treści do komunikacji jako formy istnienia społecznego w rzeczywistości „on-life”, w której praktyki komunikacyjne, tożsamościowe i relacyjne są trwale sprzężone z mediami cyfrowymi. Szczególną uwagę poświęcono roli smartfona oraz wizualnych platform komunikacyjnych jako kluczowych infrastrukturalnych i kulturowych mediatorów codziennych interakcji. Celem rozprawy jest wielowymiarowa analiza wpływu dominacji mediów mobilnych na procesy kształtowania tożsamości, budowania więzi społecznych oraz zmiany wzorców percepcji i uwagi wśród przedstawicieli Pokolenia Z w Polsce. Ramę teoretyczną pracy stanowi integracja klasycznych i współczesnych koncepcji socjologii i teorii mediów. Inspiracją analityczną jest myśl Marshalla McLuhana, w szczególności pojęcie medium jako „przedłużenia zmysłów”, osadzona w strukturze społeczeństwa sieci Manuela Castellsa. W celu uniknięcia technologicznego determinizmu perspektywa ta zostaje skonfrontowana z klasycznymi paradygmatami socjologicznymi. Koncepcja „jaźni odzwierciedlonej” Charlesa H. Cooleya umożliwia analizę mechanizmów cyfrowej walidacji i społecznego potwierdzania tożsamości, natomiast dramaturgiczna perspektywa Ervinga Goffmana służy rozpoznaniu procesów hybrydyzacji ról oraz zacierania granic między sferą prywatną i publiczną w przestrzeniach cyfrowych. Interakcjonizm symboliczny Herberta Blumera pozwala na analizę codziennych praktyk nadawania znaczeń nowym kodom kulturowym, takim jak memy, emoji czy formaty wizualne, zaś kategoria „postawy blasé” Georga Simmla stanowi narzędzie opisu strategii adaptacyjnych wobec permanentnego przebodźcowania. Rozprawa wypełnia istotną lukę w polskiej socjologii mediów, przesuwając punkt ciężkości z dominujących analiz patologizacji korzystania z internetu na badanie formy medium oraz społecznych konsekwencji jego wszechobecności. W toku badań poddano refleksji redefinicję kapitału społecznego w warunkach komunikacji sieciowej oraz zjawisko „samotności razem” opisywane przez Sherry Turkle. Badania empiryczne zostaną przeprowadzone z wykorzystaniem triangulacji metodologicznej, obejmującej indywidualne wywiady pogłębione (IDI) służące rekonstrukcji biografii cyfrowych, zogniskowane wywiady grupowe (FGI) analizujące procesy negocjowania znaczeń, badania ilościowe (CAWI) pozwalające określić skalę zjawisk takich jak FOMO czy phubbing, a także elementy netnografii. Projekt wnosi wkład do socjologii komunikacji i mediów poprzez wprowadzenie kategorii analitycznej jednostki jako medium oraz dostarcza pogłębionej diagnozy komunikacji „on-life” w polskim kontekście społecznym.

Słowa kluczowe: Pokolenie Z, pokolenie medialne, tożsamość cyfrowa, on-life, socjologia mediów

Communication of Generation Z in Poland under conditions of digital transformation: between media use and generational mediality

The doctoral dissertation project addresses the transformation of the communication ecology of young adults in Poland (Generation Z) under conditions of advanced mediatization of social life. The point of departure is the thesis of a shift from communication understood as the exchange of content to communication as a form of social existence in the “on-life” reality, in which communicative, identity-related, and relational practices are permanently coupled with digital media. Particular attention is paid to the role of the smartphone and visual communication platforms as key infrastructural and cultural mediators of everyday interaction. The aim of the dissertation is a multidimensional analysis of the impact of the dominance of mobile media on identity formation processes, the construction of social bonds, and changes in patterns of perception and attention among representatives of Generation Z in Poland. The theoretical framework integrates classical and contemporary concepts from sociology and media theory. The analytical inspiration is Marshall McLuhan’s thought, in particular the notion of the medium as an “extension of the senses.” This perspective is embedded in Manuel Castells’s structure of the network society and is confronted with classical sociological paradigms in order to avoid technological determinism. Charles H. Cooley’s concept of the “looking-glass self” enables analysis of mechanisms of digital validation and social confirmation of identity, while Erving Goffman’s dramaturgical perspective serves to identify processes of role hybridization and the blurring of boundaries between the private and public spheres in digital spaces. Herbert Blumer’s symbolic interactionism allows examination of everyday practices of ascribing meaning to new cultural codes such as memes, emoji, and visual formats, whereas Georg Simmel’s category of the “blasé attitude” functions as a tool for describing adaptive strategies in response to permanent overstimulation. The dissertation fills an important gap in Polish media sociology by shifting the focus from dominant analyses that pathologize internet use to the study of the form of the medium and the social consequences of its ubiquity. The research reflects on the redefinition of social capital in conditions of networked communication and on the phenomenon of “alone together” described by Sherry Turkle. Empirical research will be conducted using methodological triangulation, including individual in-depth interviews (IDIs) for reconstructing digital biographies, focus group interviews (FGIs) to analyze processes of negotiating meanings, quantitative research (CAWI) to determine the prevalence of phenomena such as FOMO or phubbing, and elements of netnography. The project contributes to the sociology of communication and media by introducing the analytic category of the individual as a medium and by providing an in-depth diagnosis of “on-life” communication in the Polish social context.

Key words: Generation Z, media generation, digital identity, on-life, sociology of media

Bibliography:

- Blumer, H. (2007). *Interakcjonizm symboliczny: perspektywa i metoda*. Zakład Wydawniczy NOMOS.
- Castells, M. (2010). *The rise of the network society*. Wiley-Blackwell.
- Cooley, C. H. (1902). *Human nature and the social order*. Charles Scribner's Sons.

- Gackowski, T., Brylska, K. & Patera, M. (2018). Korzystanie z mediów społecznościowych jako praktyka społeczna różnych pokoleń medialnych. Laboratorium Badań Medioznawczych UW.
- Goffman, E. (2020). Człowiek w teatrze życia codziennego. Wydawnictwo Aletheia.
- Hodalska, M. & Buksa, Ł. (2025). Przewinięci. Smartfon w polskiej codzienności. Przeglądanie telefonu w świetle badań empirycznych. Wydawnictwo TOC; Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej UJ.
- McLuhan, M. (2004). Zrozumieć media. Przedłużenia człowieka. Wydawnictwa Naukowo-Techniczne.
- Simmel, G. (2006). Most i drzwi. Wybór esejów. Oficyna Naukowa.
- Turkle, S. (2011). Alone together: Why we expect more from technology and less from each other. Basic Books.
- van Dijck, J. (2013). The culture of connectivity: A critical history of social media. Oxford University Press.

Mgr Paulina Kulik

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Aldona Guzik (ISiF UKEN)

Bikini medicine jako przejaw nierówności płci w systemie ochrony zdrowia. Socjologiczna analiza konsekwencji marginalizacji zdrowia kobiet na przykładzie niektórych chorób kardiologicznych

Projekt badawczy podejmuje problem systemowych nierówności płci w systemie ochrony zdrowia, analizowanych z perspektywy socjologii medycyny i studiów nad płcią. Punktem wyjścia jest koncepcja bikini medicine, rozumiana jako redukowanie zdrowia kobiet do obszaru reprodukcji i seksualności oraz marginalizowanie innych aspektów ich funkcjonowania zdrowotnego. Zjawisko to traktowane jest jako przejaw szerszych mechanizmów władzy, wiedzy i norm kulturowych, które wpływają na sposób konstruowania wiedzy medycznej, praktyk klinicznych oraz relacji między pacjentkami a instytucjami ochrony zdrowia. Celem projektu jest identyfikacja i analiza mechanizmów reprodukcji nierówności płci w medycynie, ze szczególnym uwzględnieniem dyskursów definiujących zdrowie kobiet, instytucjonalnych wzorców praktyki diagnostyczno-terapeutycznej oraz doświadczeń pacjentek. Projekt zmierza do odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób uwarunkowania płciowe, utrwalone w dyskursie medycznym i praktyce zawodowej, wpływają na nierówne traktowanie kobiet w systemie ochrony zdrowia oraz na społeczne konsekwencje tych procesów. Badanie osadzone jest w wielopoziomowych ramach teoretycznych, łączących teorię władzy/wiedzy Michela Foucaulta, koncepcję habitusu i przemocy symbolicznej Pierre'a Bourdieu, klasyczne ujęcia socjologii medycyny oraz feministyczną teorię punktu widzenia i intersekcjonalność. Takie podejście umożliwia analizę nierówności płci na poziomie makro (dyskursy i instytucje), mezo (praktyki zawodowe i edukacja medyczna) oraz mikro (indywidualne doświadczenia i narracje pacjentek). Projekt ma charakter metodologicznie mieszany (mixed-methods). Obejmuje analizę dyskursu kampanii zdrowotnych, materiałów edukacyjnych i wybranych tekstów medycznych, badania

ilościowe z udziałem pacjentów i personelu medycznego oraz badania jakościowe oparte na wywiadach pogłębionych. Zastosowanie triangulacji metod i źródeł danych pozwoli na kompleksowe uchwycenie strukturalnych i doświadczeniowych wymiarów nierówności płci w ochronie zdrowia. Oczekiwany rezultat projektu jest empiryczna operacjonalizacja zjawiska bikini medicine jako kategorii socjomedycznej, pogłębienie wiedzy na temat relacji między płcią, wiedzą i władzą w medycynie oraz krytyczna rewizja założenia o neutralności systemu ochrony zdrowia. Projekt wnosi istotny wkład do socjologii medycyny i badań nad nierównościami społecznymi, wypełniając lukę w polskich badaniach empirycznych i formułując rekomendacje dla polityki zdrowotnej, praktyki klinicznej oraz edukacji medycznej.

Słowa kluczowe: bikini medicine, płeć, socjologia medycyny, zdrowie kobiet, nierówności zdrowotne, syndrom Yentl, choroby kardiologiczne

Bikini medicine as a manifestation of gender inequality in the healthcare system. A sociological analysis of the consequences of marginalizing women's health using the example of selected cardiovascular diseases

This research project addresses the problem of systemic gender inequalities in healthcare, examined from the perspective of the sociology of medicine and gender studies. The point of departure is the concept of bikini medicine, understood as the reduction of women's health to reproductive and sexual domains, accompanied by the marginalization of other dimensions of women's health and illness. This phenomenon is conceptualized as an expression of broader mechanisms of power, knowledge production, and cultural norms that shape medical knowledge, clinical practices, and relationships between female patients and healthcare institutions. The primary aim of the project is to identify and analyse the mechanisms through which gender inequalities are reproduced within healthcare systems, with particular attention to medical discourses defining women's health, institutional patterns of diagnostic and therapeutic practice, and patient experiences. The project seeks to answer how gendered assumptions embedded in medical discourse and professional practice contribute to unequal treatment of women in healthcare and to the broader social consequences of these processes. The study is grounded in a multi-level theoretical framework combining Michel Foucault's theory of power/knowledge, Pierre Bourdieu's concepts of habitus and symbolic violence, classical approaches within the sociology of medicine, as well as feminist standpoint theory and the concept of intersectionality. This framework enables the analysis of gender inequalities across macro-level structures (discourses and institutions), meso-level professional practices and medical education, and micro-level individual experiences and patient narratives. Methodologically, the project adopts a mixed-methods design. It includes discourse analysis of health campaigns, educational materials, and selected medical texts, quantitative research involving patients and medical professionals, and qualitative research based on in-depth interviews. The triangulation of methods and data sources allows for a comprehensive examination of both structural and experiential dimensions of gender inequality in healthcare. The expected outcomes of the project include the empirical operationalization of bikini medicine as a socio-medical category, an enhanced understanding of the interrelations between gender, knowledge, and power in medicine, and a critical reassessment of the assumption of neutrality in healthcare systems. The project contributes to the sociology of medicine and gender inequality

research by addressing a significant gap in Polish empirical studies and by formulating recommendations relevant to health policy, clinical practice, and medical education.

Key words: bikini medicine, gender, medical sociology, women's health, health inequalities, Yentl syndrome, heart disease

Bibliography:

- Annandale, E. (2014). The sociology of health and medicine: A critical introduction. Polity Press.
- Bourdieu, P. (2001). Male domination. Stanford University Press.
- Connell, R. (2012). Gender in world perspective. Polity Press.
- Criado Perez, C. (2019). Invisible women: Data bias in a world designed for men. Chatto & Windus.
- Foucault, M. (1973). The birth of the clinic. Tavistock.
- Hamberg, K. (2008). Gender bias in medicine. *Women's Health*, 4(3), 237–243.
- Ostrowska, A. (2006). *Socjologia medycyny*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Pagliaro, P., Femminò, S., Thairi, C., Comità, S., Alloatti, G., & Penna, C. (2020). Sex and gender differences in cardiovascular diseases. *Conditioning Medicine*, 274–284. <http://www.conditionmed.org/Data/View/10282>
- Skrzypulec-Plinta, V., Drosdzol-Cop, A. (2017). Zdrowie kobiety w perspektywie ginekologii, położnictwa i seksuologii. Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach.
- Turner, B. S. (1995). *Medical power and social knowledge*. Sage.

Mgr Paweł Szelegieniec

Academic supervisor: Dr hab. Paweł Walawender (ISKiF UKEN)

Dynamika procesów pracy i akumulacji kapitału w rosyjskim sektorze węglowym w latach 1991-2014. Próba syntezy perspektywy regulacjonistycznej i współczesnej radykalnej socjologii pracy

Projekt jest próbą konceptualizacji syntezy dwóch "radykalnych" perspektyw z zakresu nauk społecznych: paryskiego nurtu szkoły regulacjonistycznej (ekonomia polityczna, socjologia ekonomiczna) i radykalnego nurtu socjologii pracy badającej ewolucję procesów pracy w odniesieniu do rosyjskiego przemysłu węglowego. Praca ma na celu sprawdzenie na ile połączenie tych dwóch ujęć jest dopuszczalne i spełnia kryteria naukowej rzetelności pod względem stworzenia spójnej perspektywy teoretycznej i analizy badawczej w stosunku do wybranych sektorów węglowych Rosji od upadku ZSRR do początku wojny ukraińsko-rosyjskiej w 2014 roku. Tym samym niniejszy projekt mieści się w zakresie badań podstawowych. Proponowana praca ma na celu połączenie regulacjonistycznego "reżimu akumulacji" z radykalno-socjologicznymi koncepcjami "reżimu fabrycznego" i "podwójnej nieokreśloności siły roboczej" w rosyjskim przemyśle węglowym. Szkoła regulacjonistyczna pozwala uchwycić makrostrukturę kapitalizmu w wybranym przez autora sektorze gospodarki, natomiast teoria

procesu pracy umożliwia zbadanie, jak sposób akumulacji kapitału i stosunki produkcji kształtują codzienność pracy fabrycznej. Prezentowany temat wydaje się istotny ze względu na próbę powiązania ze sobą rzadko poruszanych w Polsce kwestii w peryferyjnym państwie imperialnym. Tym samym perspektywa teoretyczna projektu odchodzi od dominujących w polskiej socjologii ujęć neoweberowskich czy funkcjonalistycznych. Zdaniem autora połączenie ujęć regulacjonistycznego i radykalnej socjologii pracy może przyczynić się do lepszego zrozumienia dynamiki procesów społecznych, jakie zachodzą we współczesnej Rosji, która na przestrzeni ostatnich 30 lat przeszła przez co najmniej trzy kryzysy społeczne: kryzys wywołany upadkiem ZSRR; kryzys transformacji kapitalistycznej z którego wyłonił się obecnie panujący w tym kraju kapitalizm oligarchiczny; kryzys będący efektem światowego kryzysu gospodarczego i "stagnacji sekularnej", w jakiej gospodarki państw wysoko rozwiniętych nadal się znajdują. Zbiegło się to z drastycznymi zmianami światowymi - z tzw. kryzysem fordyzmu w wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych, załamaniem się "bloku wschodniego", reformami rynkowymi w Chinach, oraz z ostatecznym upadkiem modeli rozwojowych opartych na substytucji importu na rzecz neoliberalnego programu ekonomicznego w państwach "peryferyjnych". Wszystkie te zmiany stworzyły warunki materialne do przejścia do nowego światowego porządku produkcyjnego opartego na elastycznych stosunkach pracy oraz globalizacji procesów produkcyjnych. W stosunku do świata pracy rosyjska transformacja okazała się silnie dezintegrująca strukturalnie i organizacyjnie, niszcząc te kanały oporu robotniczego, które późny reżim stalinowski musiał tolerować, a które nie były już potrzebne w gospodarce kapitalistycznej. Te, które pozostały zostały wdrożone w mechanizmu reprodukcji panowania kapitału i kontroli nad pracą.

Słowa kluczowe: socjologia pracy, socjologia ekonomiczna, ekonomia polityczna, kapitalizm, sektor węglowy, Rosja

The dynamics of the labour processes and the capital accumulation in the Russian coal mining sector in 1991–2014: An attempt to synthesise the Regulationist approach with the contemporary radical sociology of labour

The project is an attempt to conceptualize the synthesis of two perspectives within the "radical currents" of social sciences: the Parisian current of the "Regulation School" (political economy, economic sociology) and the radical sociology of work focusing on the evolution of the labour processes in the Russian coal industry. The aim of the proposed work is to examine to which extend the combination of those two approaches is acceptable and meets the criteria of scientific reliability to create a coherent theoretical perspective and research programme in relation to the selected coal mining sectors in Russia since the collapse of the USSR to the beginning of the Ukrainian-Russian war in 2014. Thus, this project belongs the field of the basic research programme. The proposed thesis aims to combine the Regulationist "regime/mode of accumulation" with the radical-sociological concepts of "factory regime" and "double indeterminacy of the labour force" in the Russian coal industry. The Regulation School allows to analyse the macrostructure of capitalism in the chosen sector of the economy, while the theory of the labour process enables to examine how the mode of capital accumulation and production relations shape everyday factory work. The problematic highlighted in the project seems to be important due to its attempt to combine issues which are rarely discussed in Poland in a peripheral imperial state. Thus, the theoretical perspective of the project departs from the neo-

Weberian or functionalist approaches dominant in Polish sociology. According to the author, the combination of the Regulation theory and the radical sociology of work approaches is capable to contribute to worthy understanding of the dynamics of social processes taking place within the contemporary Russia. Over the last 30 years, Russia has undergone at least three social crises: the crisis caused by the collapse of the USSR; the crisis of capitalist transformation, from which the current oligarchic capitalism emerged; crisis resulting from the global economic crisis and the "secular stagnation" within the economies of highly developed countries. All this has been combined with dramatic global changes: the so-called crisis of Fordism in highly developed capitalist countries, the collapse of the "Eastern Bloc," market reforms in China, and the final breakdown of the import substitution development programmes in favour of the neoliberal economic agenda in the "peripheral" countries. All those changes have created the material conditions for the transition to a new global production regime based on flexible labour relations and the globalization of production processes. In relation to the labour issues, the transformation in Russia used to be structurally and organizationally disintegrating, destroying those channels of worker's resistance that the late Stalinist regime was forced to tolerate but which were no longer needed in the capitalist economy. Thus, the remained ones were incorporated into the mechanism of the reproduction of capital's domination and control over labour.

Key words: sociology of labour, economic sociology, political economy, capitalism, coal mining, Russia

Bibliography:

- Adler Paul, [2007], The Future of Critical Management Studies: A Paleo-Marxist Critique of Labour Process Theory, "Organization Studies", vol. 28.
- Arnot Bob, [1988], Controlling Soviet Labour: Experimental Change from Brezhnev to Gorbachev, Macmillan Press, New York.
- Artobolevskiy Sergey, [2003], Coal mining areas in Russia: National, regional or local problem, "Mining Technology", vol. 112, nr 1.
- Boyer Robert, [1990], The Regulation School: A Critical Introduction, Columbia University Press, New York.
- Burawoy Michael, [1979], Manufacturing Consent: Changes in the Labour Process under Monopoly Capitalism, University of Chicago Press, Chicago.
- Burawoy Michael, [1985], Politics of Production: Factory Regimes under Capitalism and Socialism, Verso, London.
- Clarke Simon, [1988], Overaccumulation, class struggle and the regulation approach, "Capital & Class", vol. 12, nr 3.
- Clarke Simon, [2009], Development of Capitalism in Russia, Routledge.
- Jessop Bob, [1990], Regulation theories in retrospect and prospect, "Economy and Society", vol. 19, nr 2.
- Lipietz Alain, [1986], Behind the Crisis: The Exhaustion of a Regime of Accumulation. A 'regulation school' perspective on some French empirical works, "Review of Radical Political Economy", vol. 18, nr 1-2.

- Morrison Claudio et al., [2023], Sociology, labour and transition in post-Soviet Russia: A view from within, "Capital & Class", vol. 47, nr 2.
- Neilson David, [2011], Remaking the Connections: Marxism and the French Regulation School, "Review of Radical Political Economy", vol. 44, nr 2.
- O'Doherty Damian, Willmott Hugh, [2009], The Decline of Labour Process Analysis and the Future Sociology of Work, "Sociology", vol. 43, nr 5.
- Rosier Bernard, Dockès Pierre, [1987], Cykle ekonomiczne: kryzysy i przemiany społeczne - perspektywa historyczna [Economic Circles: Crises and Social Changes – The Historical Perspective], Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Smith Chris, [2006], The double indeterminacy of labour power: Labour effort and labour mobility, "Work, Employment and Society", vol. 20, nr 2.
- Smith Chris, [2015], Continuity and Change in Labor Process Analysis Forty Years After 'Labor and Monopoly Capital', "Labor Studies Journal", vol. 40, nr 3.

Mgr Wilfred Wokorach

Academic supervisor: dr hab. prof. UJ Mariusz Dzięglewski (Uniwersytet Jagielloński)

Auxiliary supervisor: dr. Łukasz Cywiński (ISKiF UKEN)

Starzenie się w gospodarstwach domowych o niskich dochodach na obszarach wiejskich Ugandy – doświadczenia seniorów

Seniorzy na obszarach wiejskich Ugandy borykają się ze złożonymi problemami wynikającymi ze starzenia się, do których należą: powszechna niestabilność społeczno-ekonomiczna, ograniczone możliwości zatrudnienia, osłabione systemy wsparcia rodzin oraz niedostateczny dostęp do podstawowych usług, takich jak opieka zdrowotna, ubezpieczenia, dostęp do czystej wody i opieka społeczna. Wyzwania te mogą być w dużej mierze związane z wieloma czynnikami, takimi jak brak formalnych oszczędności i emerytur lub ubezpieczenia zdrowotnego wynikający z nieformalnego zatrudnienia przez całe życie; wiele osób żyje w skrajnym ubóstwie, złym stanie zdrowia i izolacji społecznej; oraz znaczna opieka nad wnukami osieroconymi z powodu HIV/AIDS lub pozostawionymi przez rodziców, którzy przenieśli się do ośrodków miejskich w poszukiwaniu lepszego życia. Zatem te obciążenia, w połączeniu z naturalnymi skutkami starzenia się, zwiększają ich podatność na zagrożenia. W niniejszym badaniu zbadano starzenie się gospodarstw domowych o niskich dochodach w czterech regionach Ugandy, aby zrozumieć codzienne życie seniorów, ze szczególnym uwzględnieniem największych plemion etnicznych w regionie, takich jak Luo (północ), Iteso (wschód), Buganda (centrum) i Ankole (południowy zachód). Zakres badania zakłada dogłębne zrozumienie praktyk i norm kulturowych, roli osób starszych w społeczności, a także systemów wsparcia w społeczeństwie. Badanie będzie powiązane z programami zabezpieczenia społecznego dostępnymi dla osób starszych, takimi jak program Senior Citizens Grant (SCG), który ma na celu wspieranie osób starszych w wieku 65 lat i starszych miesięcznym stypendium w wysokości 25 000 szylingów ugandyjskich (UGX) (7,30 USD). Program jest realizowany we współpracy z agencjami rozwoju, w tym z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Wspólnoty Narodów i Rozwoju (FCDO), UK Aid, Irish Aid, UNICEF i Bankiem

Światowym. Chociaż program SCG został zaprojektowany z myślą o poprawie dobrostanu poprzez skromne, regularne transfery gotówkowe, jego wpływ pozostaje niepewny. Kwota dotacji pozostała niezmienną od momentu jego powstania w 2010 roku, pomimo rosnących kosztów utrzymania, a także nieregularnych harmonogramów płatności, dużych odległości do ośrodków płatności, niepełnosprawności, chorób, braku możliwości podróżowania na duże odległości z powodu starzenia się, nie wspominając o kosztach transportu, które są nieopłacalne. Badanie będzie miało charakter eksploracyjny i jakościowy i będzie oparte na dwóch zbiorach danych, tj. przeglądzie danych wtórnych w oparciu o analizę i syntezę dostępnych czasopism, dokumentacji programowej oraz dokumentów programowych organizacji pozarządowych. Badanie będzie uwzględniać aspekt płci i celowo obejmie osoby z niepełnosprawnościami, których doświadczenia związane z SCG są kształtowane przez dodatkowe bariery. Celem badania jest: zbadanie, jak osoby starsze w wiejskich gospodarstwach domowych o niskich dochodach rozumieją i opisują swoje doświadczenia związane ze starzeniem się, analiza roli rodziny, sieci społecznościowych i norm kulturowych w kształtowaniu dobrostanu i godności osób starszych, ocena doświadczeń osób starszych z formalnymi programami ochrony socjalnej (np. SCG) i innymi instytucjonalnymi systemami wsparcia, zrozumienie, w jaki sposób starzenie się w ubóstwie wpływa na poczucie tożsamości, autonomii i przynależności społecznej osób starszych. Główne pytanie badawcze brzmi: jak seniorzy mieszkający w wiejskich gospodarstwach domowych o niskich dochodach w Ugandzie doświadczają i rozumieją starzenie się w swoim codziennym życiu? Drugi zestaw danych będzie dotyczył na analizie danych pierwotnych zebranych w terenie z wykorzystaniem różnych metod, takich jak wywiady pogłębione i wywiady grupowe z członkami gospodarstw domowych, w tym osobami powyżej 65. roku życia. Z uwagi na fakt, że badanie koncentruje się na zrozumieniu doświadczeń seniorów, wykorzystane zostaną ramy teoretyczne z zakresu socjologii i polityki społecznej, a także innych teorii nauk społecznych. Zastosowany zostanie paradygmat fenomenologiczny, oparty na metodach takich jak narracja, obserwacja i wywiady pogłębione. Inne paradygmaty nauk społecznych obejmują paradygmat interpretacyjny, który stara się zrozumieć problemy społeczne w danej społeczności poprzez interpretację znaczeń, jakie ludzie nadają swojemu codziennemu życiu. W badaniu weźmie udział łącznie około 108 uczestników: 5 rodzin (FGI), 2 lokalnych liderów w każdym regionie. 5 osób na rodzinę plus 2 lokalnych liderów ($4 \times 27 = 108$). Respondenci zostaną dobrani celowo, w tym beneficjenci SCG, lokalni liderzy, pracownicy socjalni oraz przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego, tacy jak organizacje społeczne (CBO). przywódcy religijni (księża i katecheci, pastory, imamowie) oraz organizacje pozarządowe, między innymi. Zebrane i dostępne materiały fotograficzne z terenu, aby uchwycić warunki ekonomiczne praktyk zawodowych itp. Należy pamiętać, że przed zebraniem wszystkich materiałów fotograficznych wymagane będą zgoda respondentów oraz wymagane pozwolenie od uniwersytetu.

Słowa kluczowe: starzenie się, ubóstwo, wsparcie rodziny i społeczności, dostępność, dostęp społeczny, osoba starsze, doświadczenie życiowe, opieka społeczna

Ageing in Low Income Households in Rural Uganda, Lived Experience of Senior Citizens

Senior citizens in rural Uganda face complex conditions attributed to ageing, key among which are; widespread socio-economic vulnerability, limited employment opportunities, weakened

family support systems, and inadequate essential services such as healthcare, insurance, clean water, and social welfare. These challenges by and large could be associated to many factors such as lack formal savings and pensions, or health insurance attributed to lifelong informal employment; many live in extreme poverty, poor health, and social isolation; and a significant care for grandchildren orphaned by HIV/AIDS or left behind by parents who migrated urban centers in search of better life. Thus these pressures, combined with the natural effects of ageing, heighten their vulnerability. This study explores ageing in low income households across the four regions of Uganda to understand their everyday life of senior citizens focusing on the largest ethnic tribes per region such as the Luo (Northern), Iteso (Eastern), Buganda (Central) and Ankole (South Western). The scope of the study is presumed to give an in-depth understanding of the cultural practices and norms, the role of older persons in the community as well as the support systems in the society. The study will be linked to social protection schemes available for the older persons such as the Senior Citizens Grant (SCG) which was designed to support the older persons aged 65 years and above with a monthly stipend of Ugandan Shillings (UGX) 25,000 (USD 7.30). The programme is being implemented in partnership with development agencies including the Foreign, Commonwealth and Development Office (FCDO), UK Aid, Irish Aid, UNICEF, and the World Bank. Although the SCG was designed to improve wellbeing through modest, regular cash transfers, its impact remains uncertain, the grant amount has remained unchanged since its inception in 2010 despite the rising cost of living and in addition to irregular payment schedules, long distances to payment centers, disability, illness, inability to travel long distance due to ageing, leave alone the unaffordable transport costs. The study will employ an exploratory, qualitative design and will be based on two sets of data, i.e. review of secondary data based on the analysis and synthesis of available journals, policy documentations and non-governmental organisations programme document. The study will be gender sensitive and will intentionally include persons with disabilities whose experiences with the SCG are shaped by additional barriers. The study seeks: To examine how older persons in low income rural households understand and describe their lived experience of ageing, to analyse the role of family, community networks, and cultural norms in shaping the wellbeing and dignity of older persons, to assess older persons' experiences with formal social protection programmes (e.g. SCG) and other institutional support systems, to understand how ageing in poverty influences older persons' sense of identity, autonomy, and social belonging. The primary research question, how do senior citizens living in low income households in rural Uganda experience and make sense of ageing in their everyday lives? The second set of data will be on analysis of primary data collected from the field using different methods such as in-depth interviews, and focus group interviews with household members including individuals above the age of 65 years. The fact that the study is focused on understanding the experience of the senior citizens, a theoretical framework from both the sociological and social policy disciplines, as well as other social science theories will be relied upon. Phenomenological paradigm will be used based on methods such as narratives, observation and in depth interviews among others. Other social science paradigms include, the interpretive paradigm which tries to understand social issues in the community through interpretation of meanings people attach to their everyday life. A total of about 108 participants will be involved; 5 families (FGI), 2 local leaders in each region. 5 people per family plus 2 local leaders ($4 \times 27 = 108$). The respondents will be purposively selected, including SCG beneficiaries, local leaders, social welfare officers, and representatives of civil society such as community based organisations (CBO's), religious leaders (priests and catechists, pastors, Imams), and non-

governmental organizations among others. Photographic resources from the field will be collected and analyzed to capture economic conditions of the household everyday practices etc. It's important to note that consent will be sought from the respondents and permission will be sought from the University before any photographic resource is collected.

Key words: ageing, poverty, family and community support, accessibility, social protection, senior citizens, lived experiences, social welfare

Bibliography:

Akampurira Sarah (2024), Impact of Government Social Protection Programs on Poverty Eradication: A Case Study of the Uganda Social Assistance Grants for Empowerment (SAGE) Program

Fiona, S., & Juan, Y. (2009). Pensions in Africa: OECD working paper on insurance and private pensions (No. 30). Organization for Economic Co-Operation and Development

Kidd, Stephen. (2016). Uganda's Senior Citizens' Grant: A success story from the heart of Africa.

Kim, W. O. (2012). Institutional review board (IRB) and ethical issues in clinical research. Korean Journal of Anesthesiology, 62(1), 3. <https://doi.org/10.4097/kjae.2012.62.1.3>

Le Grand, J., Hills, J., & Piachaud, D. (2002). Understanding social exclusion. Oxford University Press.

Ministry of Gender, Labour and social Development (MGLSD), (2014): Draft Comprehensive Social Protection Policy

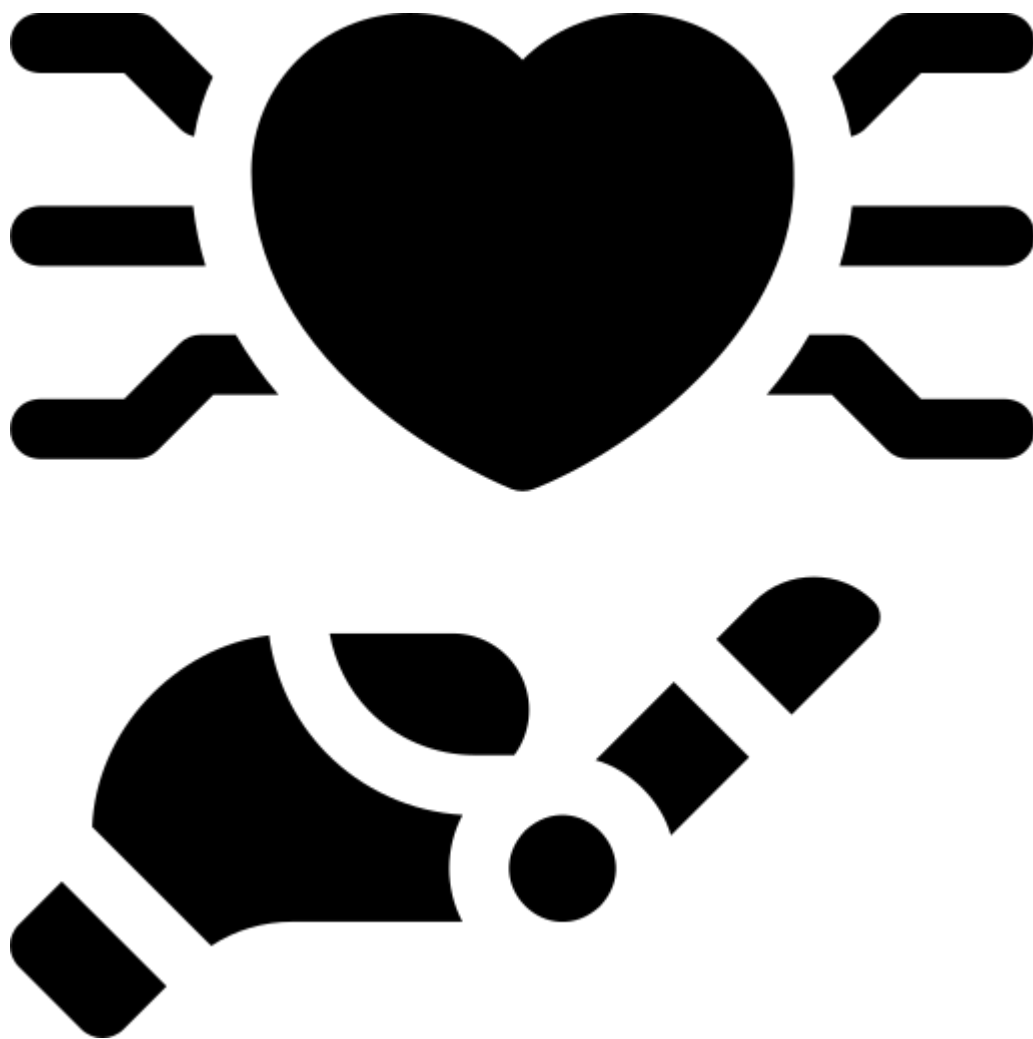
Namuddu et al. (2014) Evidence on graduation in Uganda's social assistance grants for empowerment (SAGE) scheme and the possibility of promoting sustainable livelihoods for labor constrained household through a linkages approach. International Conference, Kigali, Rwanda

Wandera, S. O., Kwagala, B., & Ntozi, J. (2015). Determinants of access to health care by older persons in Uganda: A cross-sectional study. Makerere University

XII

Pedagogika

Pedagogy

Znaczenia nadawane doświadczeniu stresu zawodowego przez nauczycieli wczesnej edukacji na ścieżce awansu zawodowego

Praca nauczyciela od wielu lat zaliczana jest do zawodów o wysokim poziomie obciążenia psychicznego. Badania krajowe i międzynarodowe jednoznacznie wskazują, że stres zawodowy stanowi stały element codziennego funkcjonowania pedagogów i wynika m.in. z nadmiaru obowiązków, presji odpowiedzialności za rozwój uczniów, złożonych relacji interpersonalnych oraz rosnących wymagań formalno-administracyjnych. Szczególnym obszarem generującym napięcie psychiczne jest proces awansu zawodowego nauczycieli, który bywa doświadczany jako źródło dodatkowego stresu, niepewności oraz przeciążenia. Problem ten wydaje się szczególnie istotny w odniesieniu do nauczycieli wczesnej edukacji, których praca charakteryzuje się silnym zaangażowaniem emocjonalnym, odpowiedzialnością opiekuńczo-wychowawczą oraz intensywną współpracą z rodzicami. Przedmiotem badań są znaczenia nadawane doświadczeniu stresu zawodowego nauczycieli wczesnej edukacji związane z realizacją ścieżki awansu zawodowego. Analizie podlegają m.in. źródła stresu, emocje towarzyszące realizacji procedur awansowych (takich jak dokumentowanie dorobku, obserwacje czy ocena pracy), strategie radzenia sobie ze stresem oraz postrzegana rola wsparcia pedagogicznego i organizacyjnego w środowisku szkoły. Celem badań jest rozpoznanie, opisanie i zrozumienie nadawania znaczeń doświadczeniu stresu zawodowego nauczycieli wczesnej edukacji w kontekście realizacji ścieżki awansu zawodowego, ze szczególnym uwzględnieniem źródeł stresu, sposobów jego przeżywania oraz znaczeń nadawanych mu przez badanych nauczycieli, zarówno według tzw. starej, jak i nowej ścieżki awansu. Z uwagi na eksploracyjny charakter problemu badawczego zastosowano podejście jakościowe, osadzone w paradygmacie interpretatywno-fenomenologicznym. Główną metodą badawczą jest Interpretacyjna Analiza Fenomenologiczna (IPA), która umożliwia wnikliwą analizę indywidualnych doświadczeń oraz sposobów nadawania im sensu przez badanych. Materiał empiryczny stanowią wywiady pogłębione przeprowadzone z nauczycielami wczesnej edukacji znajdującymi się na różnych etapach awansu zawodowego. Analiza danych prowadzona jest zgodnie ze standardami IPA, z uwzględnieniem dwupoziomowej hermeneutyki oraz procedur zwiększających rzetelność i wiarygodność interpretacji. Oczekiwany rezultat badań jest wielowymiarowy opis doświadczeń stresu zawodowego nauczycieli wczesnej edukacji na ścieżce awansu oraz identyfikacja powtarzalnych wzorów przeżywania tego procesu. Uzyskane wyniki mogą mieć istotne znaczenie zarówno dla samej pracy nauczyciela, jak i dla praktyki oświatowej, stanowiąc podstawę do formułowania rekomendacji wspierających dobrostan nauczycieli oraz refleksji nad kształtem systemu awansu zawodowego w polskiej edukacji.

Słowa kluczowe: stres zawodowy, nauczyciel, wczesna edukacja, awans zawodowy

Meanings attributed to the experience of occupational stress by early school education teachers on the professional promotion track

For many years, the teaching profession has been classified as an occupation with a high level of psychological burden. Both national and international research explicitly indicate that occupational stress is a permanent element of educators' daily functioning, resulting from factors such as excessive workload, the pressure of responsibility for student development, complex interpersonal relationships, and increasing formal and administrative requirements. A specific area generating psychological tension is the teacher promotion process, which is often experienced as a source of additional stress, uncertainty, and overload. This issue appears particularly significant concerning early school education teachers, whose work is characterized by intense emotional involvement, caretaking and educational responsibility, and close cooperation with parents. The present study focuses on the meanings attributed to the experience of occupational stress by early school education teachers in relation to their professional promotion track. The analysis encompasses the sources of stress, emotions accompanying the implementation of promotion-related procedures (including documentation of achievements, classroom observations, and performance appraisals), stress-coping strategies, and the perceived role of pedagogical and organizational support within the school environment. The aim of the study is to identify, describe, and understand the construction of meaning regarding the experience of occupational stress among early school teachers within the context of the professional promotion track. Particular emphasis is placed on the sources of stress, the ways it is experienced, and the meanings assigned to it by the surveyed teachers under both the 'old' and 'new' promotion tracks. Given the exploratory nature of the research problem, a qualitative approach was adopted, grounded in the interpretive-phenomenological paradigm. The primary research method is Interpretative Phenomenological Analysis (IPA), which enables a meticulous interpretive analysis of participants' lived experiences. The empirical material consists of in-depth interviews conducted with early school education teachers at various stages of their professional promotion. Data analysis is carried out in accordance with IPA standards, incorporating double hermeneutics and procedures designed to enhance the reliability and credibility of the interpretations. The anticipated result of this research is a multipronged description of the occupational stress experienced by early school teachers on the promotion track and the identification of recurring patterns in how this process is lived. The findings may be of significant importance both for the teaching profession and for educational practice, serving as a basis for formulating recommendations to support teachers' well-being and fostering reflection on the structure of the professional promotion system in Polish education.

Key words: occupational stress, teacher, early school education, professional promotion

Bibliography:

- Błaszczak, I. (2020). Rozważania o znaczeniu doskonalenia zawodowego nauczycieli edukacji. *Roczniki Pedagogiczne*, 12(48)(2), pp.129–143.
- Dunham, J. (1999). *Stress in teaching* (2nd ed.). Routledge.
- Grzegorzewska, M. K. (2006). *Stres w zawodzie nauczyciela: Specyfika, uwarunkowania i następstwa*
- Humeniuk, E., Dąbska, O., Pawlikowska Łagód, K., & Bytof, B. (2017). Poziom stresu zawodowego wśród nauczycieli, *Chowanna*, 1(48), pp.293–301.

- Kyriacou, C. (2001). Teacher stress: Directions for future research. *Educational Review*, 53(1), pp.27–35.
- Kyriacou, C., & Sutcliffe, J. (1979). A note on teacher stress and locus of control. *Journal of Occupational Psychology*, 52(3), pp.227–228.
- Lazarus, R. S. (1986). Paradygmat stresu i radzenia sobie. *Nowiny Psychologiczne*, (3-4), pp.2–39.
- Maslach, C., Leiter, M. P. (2011). Prawda o wypaleniu zawodowym: Co robić ze stresem w organizacji
- Musiał, E. (2023). W drodze do doskonałości, czyli perspektywa rozwoju zawodowego nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej w nowym systemie awansu zawodowego Społeczeństwo. *Edukacja. Język.*, 17, pp.93–109.
- Najwyższa Izba Kontroli. (2018). System awansu zawodowego nauczycieli (P/17/027)
- Wiłkomirska, A., Zielińska, A. (2013). Ocena systemu awansu zawodowego nauczycieli w Polsce: Studium empiryczne, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Mgr Magdalena Tomsia

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Katarzyna Plutecka (IP UKEN)

Obraz relacji społecznych w narracjach młodych dorosłych dziewcząt w spektrum autyzmu

Od wielu lat prowadzone są badania nad neuroróżnorodnością, które doprowadziły do wypracowania standardowych metod diagnozy oraz form terapii i wsparcia rozwoju osób w spektrum autyzmu. Przez długi czas badania te obejmowały głównie populację chłopców, co przyczyniło się do powstania niepełnego obrazu zaburzenia oraz pomijania różnic uwarunkowanych płcią. Płeć odgrywa istotną rolę zarówno w procesie diagnozowania spektrum autyzmu, jak i w rozumieniu charakteru objawów oraz ich wpływu na codzienne funkcjonowanie. U dziewcząt objawy ASD często mają mniej wyraźny charakter i bywają maskowane, co skutkuje opóźnioną lub niepostawioną diagnozą. Przygotowany projekt badawczy koncentruje się na ukazaniu zjawiska relacji społecznych młodych dorosłych dziewcząt w spektrum autyzmu, odpowiadając na pytanie o obraz doświadczanych przez nie relacji społecznych. Podjęcie tej tematyki wynika z przekonania, że mimo dynamicznego rozwoju badań nad spektrum autyzmu, wciąż niewiele z nich odnosi się bezpośrednio do doświadczeń dziewcząt, u których obraz objawów często odbiega od typowych kryteriów diagnostycznych przypisywanych ASD. Celem praktycznym badania jest opracowanie wskazówek dla pedagogów i terapeutów, sprzyjających lepszej personalizacji oddziaływań terapeutycznych. Badanie zostanie przeprowadzone z wykorzystaniem metodologii jakościowej, w oparciu o wywiady pogłębione zgodne z Interpretatywną Analizą Fenomenologiczną (IPA), poprzedzone etapem badań pilotażowych. Analiza zebranego materiału empirycznego zostanie przeprowadzona zgodnie z zasadami analizy tematycznej według Braun i Clarke, co umożliwi identyfikację kluczowych tematów oraz znaczeń nadawanych doświadczeniom społecznym przez uczestniczki. Uzyskane wyniki posłużą do sformułowania rekomendacji w zakresie diagnozy, terapii i edukacji, uwzględniających perspektywę płci oraz specyfikę funkcjonowania dziewcząt w spektrum autyzmu. Projekt ma

również potencjał zwiększenia świadomości społecznej na temat specyfiki autyzmu u dziewcząt – grupy dotychczas marginalizowanej zarówno w badaniach naukowych, jak i w praktyce klinicznej.

Słowa kluczowe: spektrum autyzmu, neuroróżnorodność, różnice płciowe, relacje społeczne, zaburzenia zachowania, wspomaganie rozwoju

The representation of social relationships in the narratives of young adult women on the autism spectrum

For many years, research on neurodiversity has been conducted, leading to the development of standard diagnostic methods as well as forms of therapy and developmental support for individuals on the autism spectrum. For a long time, this research focused primarily on the male population, which contributed to the formation of an incomplete understanding of the disorder and the neglect of sex-related differences. Sex plays a significant role both in the process of diagnosing autism spectrum disorder and in understanding the nature of its symptoms and their impact on daily functioning. In girls, ASD symptoms are often less pronounced and may be masked, resulting in delayed or missed diagnoses. The proposed research project focuses on presenting the phenomenon of social relationships among young adult girls on the autism spectrum, addressing the question of how they experience and perceive their social relationships. This topic was undertaken based on the belief that despite the dynamic development of autism spectrum research, relatively few studies directly address the experiences of girls, whose symptom presentation often differs from the typical diagnostic criteria associated with ASD. The practical aim of the study is to develop guidelines for educators and therapists that support better personalization of therapeutic interventions. The study will be conducted using a qualitative methodology, based on in-depth interviews in line with Interpretative Phenomenological Analysis (IPA), preceded by a pilot study phase. The analysis of the collected empirical material will be carried out in accordance with the principles of thematic analysis as outlined by Braun and Clarke, enabling the identification of key themes and meanings attributed to social experiences by the participants. The results obtained will be used to formulate recommendations in the areas of diagnosis, therapy, and education, taking into account a gender-sensitive perspective and the specific characteristics of functioning among girls on the autism spectrum. The project also has the potential to increase social awareness of the specific features of autism in girls—a group that has so far been marginalized both in scientific research and in clinical practice.

Key words: autism spectrum, neurodiversity, gender differences, social relationships, behavioral disorders, developmental support

Bibliography:

- Attwood, T. (2023). Zespół Aspergera. Kompletny przewodnik. Wydawnictwo Harmonia.
- Błęszyński, J. (2023). Co osoby z autyzmem mówią nam o edukacji. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

- Braun, V., Clarke, V. (2024). Analiza Tematyczna Praktyczny Przewodnik. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hendrickx, S. (2018). Kobiety i dziewczyny w spektrum autyzmu. Od wczesnego dzieciństwa do późnej starości). Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Milton, D. (2012). On the ontological status of autism: The 'double empathy problem'. *Disability & Society*, 27(6), 883–887.
- Pietkiewicz, I., Smith, J. (2013). Praktyczny przewodnik interpretacyjnej analizy fenomenologicznej w badaniach jakościowych w psychologii. Wydawnictwo: Stowarzyszenie Psychologia i Architektura.
- Pisula, E. (2024). Autyzm. Przyczyny, symptomy, terapia. Wydawnictwo Harmonia.
- Pisula, E. (2012). Autyzm – od badań mózgu do praktyki psychologicznej. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Price, D. (2023). Autyzm bez maski. Nieznane oblicza neuroróżnorodności. Wydawnictwo Linia.

Mgr Katarzyna Stasicka

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Ireneusz Świtała (IP UKEN)

Auxiliary supervisor: dr hab. prof. UKEN Anna Szkolak-Stępień (IP UKEN)

Międzypokoleniowe uwarunkowania procesu wychowania a kształtowanie tożsamości i postaw życiowych Pokolenia Z

Pokolenie Z stanowi pierwszą generację, która nie doświadczyła bezpośrednio traumatycznych wydarzeń historycznych, takich jak wojna czy realia systemu komunistycznego, pozostaje jednak spadkobiercą doświadczeń wcześniejszych pokoleń przekazywanych w procesie wychowania. Wzorce wychowawcze charakterystyczne dla pokolenia Baby Boomers oraz generacji X i Y, ukształtowane w odmiennych warunkach społeczno-kulturowych, znajdują odzwierciedlenie w doświadczeniach młodych dorosłych. Kontekst ten stanowi istotne tło dla analizy procesów kształtowania tożsamości i postaw życiowych Pokolenia Z, dorastającego w warunkach dynamicznych przemian kulturowych, technologicznych i edukacyjnych. Przedmiotem badań są międzypokoleniowe uwarunkowania wychowania oraz ich znaczenie dla kształtowania tożsamości i postaw życiowych młodych dorosłych należących do Pokolenia Z. Celem badań jest analiza wpływu tych uwarunkowań na proces formowania tożsamości oraz postaw życiowych przedstawicieli Pokolenia Z. Problematyka badawcza koncentruje się na pytaniu, w jaki sposób międzypokoleniowe uwarunkowania wychowania oddziałują na tożsamość i postawy życiowe młodych dorosłych z Pokolenia Z. Badania zostaną przeprowadzone w paradygmacie metod mieszanych (mixed methods). W części ilościowej zastosowane zostaną standaryzowane narzędzia: Kwestionariusz Negatywnych Doświadczeń z Dzieciństwa (ACE), Kwestionariusz Pozytywnych Doświadczeń z Dzieciństwa (PCE) oraz Kwestionariusz Refleksyjności Rodzicielskiej (PRFQ), uzupełnione o autorskie pytania dotyczące m.in. roli mediów społecznościowych oraz poczucia stabilności ekonomicznej. Część jakościowa obejmie wywiady półustrukturyzowane z osobami uzyskującymi skrajne wyniki w badaniu ilościowym. Próba badawcza obejmie od 500 do 1000 osób z Pokolenia Z - studentów, młodych rodziców oraz pedagogów z terenu całej Polski.

Znaczenie badań wynika z ich aktualności oraz możliwości uchwycenia procesów kształtowania tożsamości w trakcie ich trwania. Projekt zakłada, że zwiększona refleksyjność Pokolenia Z wobec własnych doświadczeń rozwojowych może sprzyjać ograniczaniu międzypokoleniowego przekazu trudnych doświadczeń oraz rozwojowi bardziej świadomych i empatycznych modeli wychowania, istotnych dla praktyki pedagogicznej i wychowawczej.

Słowa kluczowe: Pokolenie Z, międzypokoleniowość, wychowanie, tożsamość, postawy, wartości, proces

Intergenerational conditions of the upbringing process and shaping the identity and life attitudes of Generation Z

Generation Z is often described as the first generation that has not directly experienced traumatic historical events such as war or the realities of the communist system; nevertheless, it remains the heir to the experiences of previous generations transmitted through the process of upbringing. Educational patterns characteristic of the Baby Boomer generation as well as Generations X and Y, shaped under different socio-cultural conditions, are reflected in the experiences of young adults. This context provides an important background for analysing the processes of identity formation and the development of life orientations among Generation Z, who are growing up amid dynamic cultural, technological, and educational changes. The subject of the study comprises the intergenerational determinants of upbringing and their significance for the formation of identity and life orientations among young adults belonging to Generation Z. The aim of the study is to analyse the influence of these intergenerational determinants on the process of identity formation and the development of life orientations among representatives of Generation Z. The research problem focuses on the question of how intergenerational determinants of upbringing affect the identity and life orientations of young adults from Generation Z. The research will be conducted within a mixed methods paradigm. The quantitative component will employ standardised instruments: the Adverse Childhood Experiences Questionnaire (ACE), the Positive Childhood Experiences Questionnaire (PCE), and the Parental Reflective Functioning Questionnaire (PRFQ), supplemented with author-designed questions concerning, among others, the role of social media and perceived economic stability. The qualitative component will consist of semi-structured interviews with participants who obtain extreme scores in the quantitative phase. The research sample will include between 500 and 1,000 individuals from Generation Z - students, young parents, and educators from across Poland. The significance of the study stems from its topical relevance and the possibility of capturing identity formation processes as they unfold. The project assumes that the increased reflexivity of Generation Z with regard to their own developmental experiences may contribute to limiting the intergenerational transmission of adverse experiences and to the development of more conscious and empathetic models of upbringing, which are highly relevant to pedagogical and educational practice.

Key words: Generation Z, intergenerational, upbringing, identity, attitudes, values, process

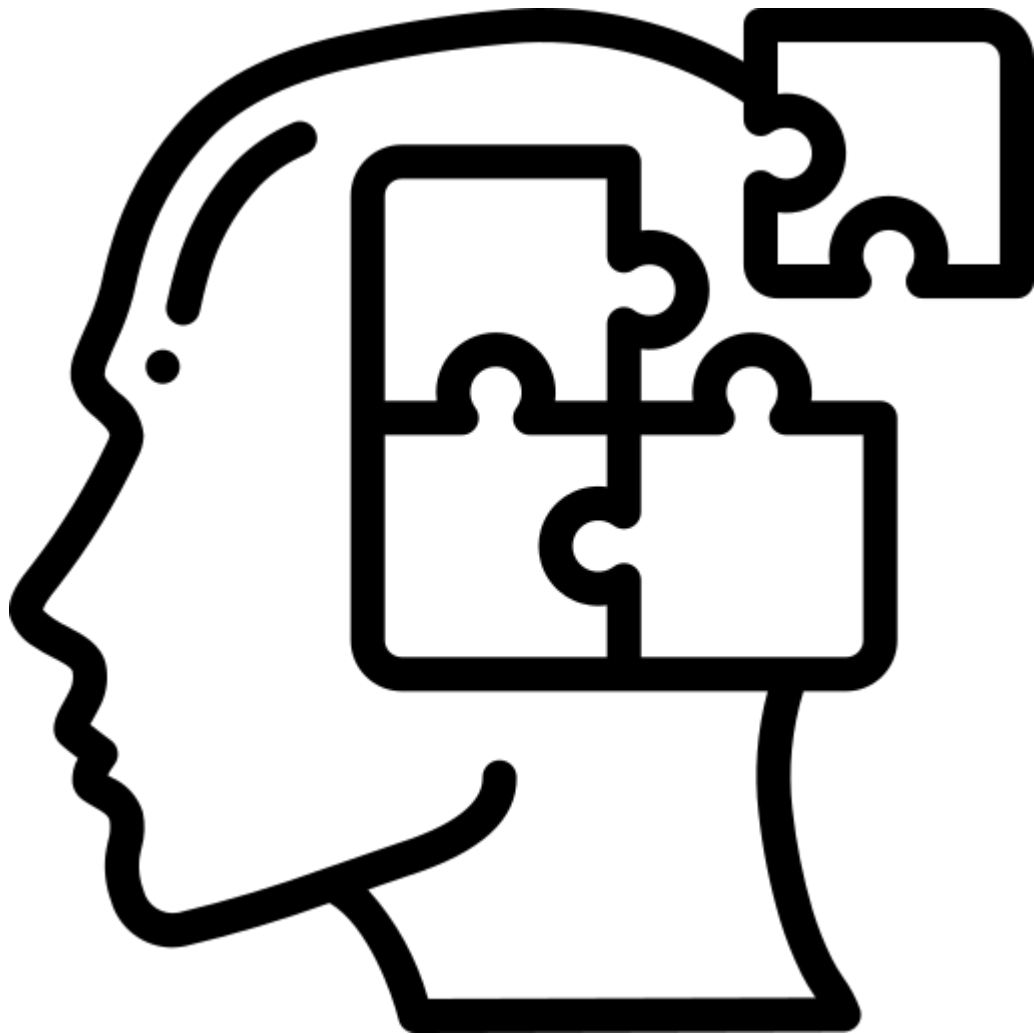
Bibliography:

- Brzezińska, A. I., Bardziejewska, J., & Zi—kowska, A. (2008). Szanse rozwoju w okresie dorastania. In A. I. Brzezińska (Ed.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (pp. 487–544). Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Frankl, V. E. (2006). *Man's search for meaning*. Beacon Press.
- Koprowski, K. (2017). *Idały wychowawcze na przestrzeni dziejów*. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie.
- Kozak, A., & Wasilewski, J. (2022). *Uwięzieni w słowach rodziców. Jak uwolnić się od zakł«ć, które rzucono na nas w dzieciństwie*. Onepress.
- Szokolak-Stępień, A., & Ir, E. (2024). *Edukacja całościowa: Trwałość a zmiana*. Wydawnictwo Naukowe.
- Íwita, a, I., & Karpuszenko, E. (2025). *Szkice o wychowaniu młodzi«y: W kr«gu wybranych zachowań ryzykownych kształtujących tożsamość*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej.
- Twenge, J. M. (2023). *Generations: The real differences between Gen Z, Millennials, Gen X, Boomers, and Silents—and what they mean for America's future*. Atria Books.
-

XIII

Psychologia

Psychology

Zasoby psychologiczne a dobrostan i wypalenie zawodowe pracowników zawodów pomocowych

Przedstawiciele zawodów pomocowych, tacy jak pracownicy ratownictwa medycznego, pielęgniarstwa i położnictwa, ze względu na specyfikę swojej pracy są szczególnie narażeni na chroniczne obciążenie emocjonalne, obniżony dobrostan i ryzyko wystąpienia wypalenia zawodowego (Ilić i in., 2017; Leszczyński i in., 2019; Maben i in., 2024; Taylor i in., 2024). W obliczu tych wyzwań kluczowe znaczenie ma identyfikacja zasobów psychologicznych, które sprzyjają utrzymaniu dobrostanu psychicznego i chronią przed wypaleniem zawodowym. Wypalenie zawodowe definiowane jest jako przedłużona reakcja na chroniczne stresory emocjonalne i interpersonalne związane z pracą, przejawiająca się wyczerpaniem emocjonalnym, depersonalizacją oraz obniżonym poczuciem dokonań osobistych (Maslach, Schaufeli & Leiter, 2001). Dobrostan psychiczny rozumiany jest jako konstrukt obejmujący zarówno komponent hedonistyczny, związany z doświadczaniem pozytywnych emocji i satysfakcji z życia, jak i komponent eudajmonistyczny, odnoszący się do poczucia sensu, realizacji potencjału i funkcjonowania społecznego (Keyes, 2002). Badania wskazują, że wdzięczność oraz poczucie sensu życia mogą stanowić istotne zasoby osobiste pracowników zawodów pomocowych. Wdzięczność związana jest z niższym poziomem wypalenia zawodowego i wyższym dobrostanem. Poczucie sensu życia wiąże się z niższym poziomem wyczerpania emocjonalnego, depersonalizacji oraz z wyższym poczuciem osobistych osiągnięć (Burke i O'Donovan, 2023; Diniz i in., 2023; Hooker i in., 2020; O'Higgins i in., 2022). Istotnym mechanizmem regulującym funkcjonowanie psychiczne w warunkach chronicznego stresu są strategie regulacji emocji. Badania wskazują, że strategie adaptacyjne wiążą się z niższym poziomem wypalenia zawodowego i stresu, natomiast strategie nieadaptacyjne związane są z większą podatnością na negatywne konsekwencje długotrwałego obciążenia emocjonalnego (Pálfi i in., 2024; Salvarani i in., 2019; Szczygieł 2010). Celem badania jest identyfikacja poziomu wdzięczności, poczucia sensu życia, dobrostanu psychicznego, wypalenia zawodowego oraz strategii regulacji emocji wśród pracowników ratownictwa medycznego, pielęgniarstwa i położnictwa, a także analiza wzajemnych zależności między tymi zmiennymi. Badanie ma charakter ilościowy i zostanie przeprowadzone na reprezentatywnej próbie pracowników z uwzględnieniem stażu pracy. Zastosowane zostaną wystandaryzowane narzędzia psychometryczne, w tym: Mental Health Continuum, Gratitude Questionnaire, Meaning in Life Questionnaire, Emotion Regulation Questionnaire, Link Burnout Questionnaire oraz Kwestionariusz Aprobata Społecznej. Oczekuje się, że wyniki potwierdzą istotne pozytywne związki zasobów osobistych z dobrostanem psychicznym, negatywne związki między zasobami a wypaleniem oraz wykażą mediacyjną rolę strategii regulacji emocji. Wyniki badania mogą stanowić podstawę do projektowania programów profilaktyki wypalenia zawodowego oraz interwencji psychologicznych ukierunkowanych na wzmacnianie dobrostanu.

Słowa kluczowe: dobrostan psychiczny, wdzięczność, poczucie sensu życia, regulacja emocji, wypalenie zawodowe, zawody pomocowe

Psychological resources and well-being and occupational burnout among helping professionals

Representatives of helping professions, such as emergency medical service workers, nurses, and midwives, due to the specific nature of their work, are particularly exposed to chronic emotional strain, reduced well-being, and an increased risk of occupational burnout (Ilić et al., 2017; Leszczyński et al., 2019; Maben et al., 2024; Taylor et al., 2024). In light of these challenges, identifying psychological resources that promote mental well-being and protect against occupational burnout is of crucial importance. Occupational burnout is defined as a prolonged response to chronic emotional and interpersonal stressors related to work, manifested by emotional exhaustion, depersonalization, and a reduced sense of personal accomplishment (Maslach, Schaufeli, & Leiter, 2001). Mental well-being is understood as a construct encompassing both a hedonic component, related to the experience of positive emotions and life satisfaction, and a eudaimonic component, referring to a sense of meaning, fulfillment of personal potential, and social functioning (Keyes, 2002). Research indicates that gratitude and a sense of meaning in life may constitute important personal resources for helping professionals. Gratitude is associated with lower levels of occupational burnout and higher levels of well-being. A sense of meaning in life is linked to lower levels of emotional exhaustion and depersonalization, as well as to a higher sense of personal accomplishment (Burke & O'Donovan, 2023; Diniz et al., 2023; Hooker et al., 2020; O'Higgins et al., 2022). An important mechanism regulating psychological functioning under conditions of chronic stress involves emotion regulation strategies. Studies indicate that adaptive strategies are associated with lower levels of occupational burnout and stress, whereas maladaptive strategies are linked to greater vulnerability to the negative consequences of prolonged emotional strain (Pálfi et al., 2024; Salvarani et al., 2019; Szczygieł, 2010). The aim of the study is to identify levels of gratitude, sense of meaning in life, mental well-being, occupational burnout, and emotion regulation strategies among emergency medical service workers, nurses, and midwives, as well as to analyze the interrelationships among these variables. The study adopts a quantitative design and will be conducted on a representative sample of professionals, taking into account length of service. Standardized psychometric instruments will be employed, including the Mental Health Continuum, Gratitude Questionnaire, Meaning in Life Questionnaire, Emotion Regulation Questionnaire, Link Burnout Questionnaire, and the Social Desirability Questionnaire. It is expected that the results will confirm significant positive associations between personal resources and mental well-being, negative associations between resources and burnout, and will demonstrate the mediating role of emotion regulation strategies. The findings may provide a basis for the development of burnout prevention programs and psychological interventions aimed at enhancing well-being.

Key words: mental well-being, gratitude, sense of meaning in life, emotion regulation, occupational burnout, helping professions

Bibliography:

- Burke, J., & O'Donovan, R. (2023). Gratitude as a protective factor against burnout in healthcare professionals: a systematic review. *British Journal of Healthcare Management*, 29(4), 1-11. <https://doi.org/10.12968/bjhc.2021.0163>
- Ilić, I. M., Arandjelović, M. Ž., Jovanović, J. M., & Nešić, M. M. (2017). Relationships of work-related psychosocial risks, stress, individual factors and burnout - questionnaire survey among emergency physicians and nurses. *Medycyna Pracy (Work Health Saf)*, 68(2), 167–178. <https://doi.org/10.13075/mp.5893.00516>
- Keyes, C. L. M. (2002). The mental health continuum: From languishing to flourishing in life. *Journal of Health and Social Behavior*, 43(2), 207-222. <https://doi.org/10.2307/3090197>
- Leszczyński, P., Panczyk, M., Podgórski, M., Owczarek, K., Gałązkowski, R., Mikos, M., Charuta, A., Zacharuk, T., & Gotlib, J. (2019). Determinants of occupational burnout among employees of the Emergency Medical Services in Poland. *Annals of Agricultural and Environmental Medicine*, 26(1), 114–119. <https://doi.org/10.26444/aaem/94294>
- Nowakowska, S., & Wolniewicz, Ł. (2017). Professional burnout among nurses and paramedics. *Medical Science Pulse*, 11(2), 22–25.
- Maben, J., Taylor, C., Jagosh, J., Carrieri, D., Briscoe, S., Klepacz, N., & Mattick, K. (2024). Causes and solutions to workplace psychological ill-health for nurses, midwives and paramedics: The Care Under Pressure 2 realist review. National Institute for Health and Care Research (NIHR). <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK603164/>
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397–422. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.397>
- Pálfi, K., Major, J., Horváth-Sarródi, A. et al. Adaptive emotion regulation might prevent burnout in emergency healthcare professionals: an exploratory study. *BMC Public Health* 24, 3136 (2024). <https://doi.org/10.1186/s12889-024-20547-0>
- Salvarani, V., Rampoldi, G., Ardenghi, S., Bani, M., Blasi, P., Ausili, D., ... & Strepparava, M. G. (2019). Protecting emergency room nurses from burnout: The role of dispositional mindfulness, emotion regulation and empathy. *Journal of nursing management*, 27(4), 765-774.
- Szczygieł, D. (2010). Regulacja emocji a dobrostan. Konsekwencje wyprzedzającej i korygującej regulacji emocji. *Psychologia Jakości Życia*, 9(1), 7-24. <https://www.researchgate.net/publication/284173394>
- Taylor, C., Maben, J., Jagosh, J., Carrieri, D., Briscoe, S., Klepacz, N., & Mattick, K. (2024). Care under pressure 2: A realist synthesis of causes and interventions to mitigate psychological ill health in nurses, midwives and paramedics. *BMJ Quality & Safety*, 33(8), 523-538. <https://doi.org/10.1136/bmjqs-2023-016468>
- Wolanin, A. (2020). Wdzięczność a dobrostan człowieka - zależności i mechanizmy. *Polskie Forum Psychologiczne*, XXV(4), 406-416. <https://doi.org/10.14656/PFP20200402>

Mgr Karolina Master

Academic supervisor: dr hab. prof. IP PAN Robert Balas (Polska Akademia Nauk)

Auxiliary supervisor: dr prof. UKEN Radosława Herzog-Krzywoszańska (IP UKEN)

Ocena skuteczności zintegrowanej interwencji neuromodulacyjnej (tDCS) oraz poznawczo-uwagowej realizowanej w środowisku wirtualnej rzeczywistości (VR) w redukcji impulsywności żywieniowej u dorosłych z ADHD

Wraz ze wzrostem klinicznego znaczenia zaburzeń odżywiania i otyłości coraz większą uwagę badawczą poświęca się roli impulsywności oraz deficytów kontroli hamowania. Dorośli z ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) stanowią populację wysokiego ryzyka, z 3–4-krotnie wyższą częstością występowania zaburzenia z napadami objadania się (BED; Binge-Eating Disorder) (Appolinário i in., 2024; Giel i in., 2022). Zjawisko to wiąże się ze wspólną neurobiologiczną podstawą, obejmującą zwiększoną podatność na sygnały nagradzające oraz hipoaktywność prawej grzbietowo-bocznej kory przedczołowej (rDLPFC), kluczowej dla kontroli poznawczej (Kober, Boswell, 2016). Celem badania jest ocena skuteczności interwencji łączącej przezczaszkową stymulację prądem stałym (tDCS) nad rDLPFC z treningiem poznawczo-uwagowym realizowanym w środowisku wirtualnej rzeczywistości (VR), wzbogaconym o rejestrację okulograficzną, w redukcji impulsywności żywieniowej oraz zachcianek pokarmowych u dorosłych z ADHD. Anodowa stymulacja rDLPFC wykazała dotychczas skuteczność w redukcji zachcianek, a innowacyjność proponowanego podejścia polega na synergicznym połączeniu neuromodulacji z treningiem w realistycznym środowisku VR, umożliwiającym obiektywny pomiar biasu uwagowego (Forman i in., 2023). Badanie zostanie przeprowadzone w schemacie randomizowanego, podwójnie zaślepionego eksperymentu czynnikowego. Uczestnicy zostaną przydzieleni do jednej z czterech grup w zależności od rodzaju stymulacji (aktywna tDCS vs. sham) oraz obecności treningu w VR. Aktywna interwencja obejmie anodową stymulację rDLPFC (F4; 2 mA, 20 min) prowadzoną przez 10 sesji równoległe z treningiem poznawczo-uwagowym (Dot-Probe, Go/No-Go, Delay Discounting). Efekty będą oceniane w punktach pre-test, post-test oraz follow-up po dwóch tygodniach. Zakłada się, że interwencja łączona doprowadzi do istotnie większej redukcji zachcianek (FCQ-T-r) i impulsywności (BIS-11 oraz zadania poznawcze) w porównaniu z warunkami kontrolnymi. Oczekuje się, że efekty te będą mediowane poprawą kontroli hamowania oraz redukcją uwagowego biasu, mierzoną wskaźnikami eyetrackingu w VR. Nasilenie objawów BED (BES) zostanie zweryfikowane jako czynnik moderujący skuteczność interwencji. Uzyskane wyniki mogą pogłębić wiedzę nad mechanizmami impulsywnego jedzenia i wspierać rozwój innowacyjnych interwencji klinicznych.

Słowa kluczowe: ADHD, binge-eating disorder, food craving, impulsywność, DLPFC, tDCS, virtual reality

Evaluation of the Effectiveness of an Integrated Neuromodulatory (tDCS) and Cognitive–Attentional Intervention Delivered in a Virtual Reality (VR) Environment in Reducing Eating-Related Impulsivity in Adults with ADHD

Growing rates of eating disorders and obesity have shifted clinical research toward mechanisms of impulsivity and impaired inhibitory control. Adults with ADHD constitute a particularly vulnerable group, with a three- to fourfold increased prevalence of binge-eating disorder (BED) relative to the general population. This overlap is thought to arise from shared neurobiological mechanisms, including heightened responsivity to reward-related cues and reduced functional engagement of the right dorsolateral prefrontal cortex (rDLPFC), a region central to cognitive control. The present study investigates whether combining transcranial direct current stimulation (tDCS) targeting the rDLPFC with cognitive–attentional training embedded in an immersive virtual reality (VR) environment can effectively reduce eating-related impulsivity and food craving in adults with ADHD. While anodal stimulation of the rDLPFC has shown promise in attenuating craving responses, the proposed approach extends prior work by integrating neuromodulation with ecologically valid VR-based training and eye-tracking to capture attentional bias in real time. A randomized, double-blind, factorial design will be employed. Adults with ADHD will be assigned to one of four conditions defined by stimulation type (active vs. sham tDCS) and the presence of VR-based training. The active protocol will involve ten sessions of anodal rDLPFC stimulation (F4; 2 mA, 20 min) administered concurrently with cognitive–attentional tasks (Dot-Probe, Go/No-Go, Delay Discounting). Outcomes will be assessed at baseline, post-intervention, and at a two-week follow-up. We hypothesize that the combined intervention will yield greater reductions in food craving and impulsivity than single-component or control conditions. These effects are expected to be driven by enhanced inhibitory control and diminished attentional bias toward food-related cues, as indexed by eye-tracking metrics within VR. Severity of BED symptoms will be examined as a moderating factor influencing intervention efficacy. Overall, the study aims to advance mechanistic understanding of eating-related impulsivity and inform the development of innovative, interdisciplinary treatment approaches.

Key words: ADHD, binge-eating disorder, food craving, impulsywność, DLPFC, tDCS, virtual reality

Bibliography:

- Appolinário, J. C., Nardi, A. E., McElroy, S. L., Sanches, M., & Costa, R. F. (2024). Attention-deficit/hyperactivity disorder and binge eating: Epidemiological and clinical associations. *Journal of Psychiatric Research*, 167, 25–34.
- Beaumont, C., i.in. (2021). Modulation of food craving by anodal transcranial direct current stimulation over the right dorsolateral prefrontal cortex. *Appetite*, 157, 104989.
- Chao, A. M., Grilo, C. M., & Sinha, R. (2014). Food cravings, binge eating, and eating disorder psychopathology in binge-eating disorder. *Eating Disorders*, 22(1), 31–40.
- Dubreuil-Vall, L., & Camprodon, J. A. (2021). tDCS effects on cognitive control in ADHD: A randomized, crossover trial. *Neuropsychologia*, 156, 107830.
- Giel, K. E., Schag, K., Martus, P., Max, S. M., & Plewnia, C. (2022). Ameliorating cognitive control in patients with binge eating disorder by electrical brain stimulation: study protocol of the randomized controlled ACCElect pilot trial. *Journal of Eating Disorders*, 10(1), 26. <https://doi.org/10.1186/s40337-022-00544-7>

- Kaisari, P., Dourish, C. T., & Higgs, S. (2017). Attention deficit hyperactivity disorder (ADHD) and disordered eating: A systematic review and a framework for future research. *Appetite*, 116, 26–35.
- Max, S. M., Schag, K., Giel, K. E., & Plewnia, C. (2023). Behavioural biases in the interaction with food objects in virtual reality and its clinical implication for binge eating disorder. *Eating and Weight Disorders - Studies on Anorexia Bulimia and Obesity*, 28(1), 46. <https://doi.org/10.1007/s40519-023-01571-2>

Mgr Sude Ozdemir

Academic supervisor: dr hab. prof. USWPS Marta Jackowska (Uniwersytet SWPS)

Auxiliary supervisor: dr prof. UKEN Radosława Herzog-Krzywoszańska (IP UKEN)

Wzajemne zależności między jakością snu, nastrojem i funkcjonowaniem poznawczym na różnych etapach menopauzy: podejście wielometodowe z wykorzystaniem dzienniczków oraz ekologicznej oceny chwilowej (EMA)

Przejście menopauzalne stanowi hormonalnie uwarunkowany okres rozwojowy w życiu kobiety, charakteryzujący się wyraźnymi wahaniami oraz stopniowym spadkiem poziomu hormonów jajnikowych, w szczególności estrogenu i progesteronu, co wiąże się ze zmianami jakości snu, regulacji nastroju, występowaniem objawów naczynioruchowych oraz funkcjonowaniem poznawczym (Williams & Maki, 2025; Yang et al., 2024). Pomimo że wcześniejsze badania opierały się głównie na projektach przekrojowych lub laboratoryjnych, nadal niewiele wiadomo na temat codziennych i chwilowych dynamik tych obszarów w warunkach życia codziennego, zwłaszcza w porównaniu kobiet znajdujących się we wczesnym etapie przejścia menopauzalnego z kobietami po menopauzie (Arigo et al., 2020; Reuben et al., 2021). Celem niniejszego badania jest zbadanie zarówno różnic międzyosobniczych, jak i wewnątrzosobniczych dynamik czasowych łączących sen, nastrój, objawy naczynioruchowe oraz funkcjonowanie poznawcze u kobiet w wieku średnim, w odniesieniu do wybranych czynników psychospołecznych (np. odporności psychicznej lub postrzeganego wsparcia społecznego). Do badania zostanie zrekrutowane łącznie 80–100 zdrowych kobiet w wieku 45–60 lat, które zostaną sklasyfikowane zgodnie z kryteriami STRAW+10 jako kobiety w okresie przejścia menopauzalnego oraz kobiety po menopauzie (Harlow et al., 2012). Kryteria wykluczenia obejmują aktualne stosowanie hormonalnej terapii zastępczej, pracę zmianową, ciężkie schorzenia somatyczne lub psychiatryczne oraz brak możliwości przestrzegania intensywnego protokołu badań podłużnych. Uczestniczki wypełnią ocenę bazową obejmującą dane demograficzne, nasilenie objawów depresyjnych oraz zasoby psychospołeczne. Badanie wykorzystuje 14-dniowy intensywny podłużny schemat badawczy, łączący dzienniczki codzienne oraz ekologiczną ocenę chwilową (EMA). Dzienniczki będą obejmować retrospektywne podsumowania dotyczące charakterystyki snu, nocnych objawów naczynioruchowych, subiektywnie odczuwanych trudności poznawczych oraz dziennego stresu. Pomiary EMA będą obejmować ocenę chwilowego nastroju, czujności, stresu, objawów naczynioruchowych, czynników kontekstowych oraz krótkich mobilnych zadań poznawczych mierzących uwagę, pamięć roboczą i kontrolę hamowania. Dane zostaną poddane analizie z wykorzystaniem modelowania wielopoziomowego w celu zbadania zarówno zależności wewnątrzosobniczych (fluktuacje dzienne i chwilowe), jak i różnic międzyosobniczych (wczesne

przejście menopauzalne vs okres po menopauzie). Interakcje między poziomami pozwolą ocenić, czy status menopauzalny moderuje związki pomiędzy snem, nastrojem, objawami naczynioruchowymi a funkcjonowaniem poznawczym. Integrując pomiary dzienne i chwilowe, badanie dostarcza ekologicznie trafnych danych na temat wzajemnych zależności procesów fizjologicznych, poznawczych i psychospołecznych zachodzących w okresie przejścia menopauzalnego oraz po menopauzie. Oczekuje się, że uzyskane wyniki pozwolą zidentyfikować okresy podatności i odporności, dostarczą podstaw do przyszłych strategii interwencyjnych oraz przyczynią się do pogłębienia zrozumienia biopsychospołecznych mechanizmów leżących u podstaw zmian zachodzących u kobiet w wieku średnim.

Słowa kluczowe: menopauza, ekologiczna ocena chwilowa, dzienniczek codzienny, nastrój, miary snu, funkcjonowanie poznawcze, zdrowie kobiet, zmiany hormonalne

Interrelationships between sleep quality, mood, and cognitive function across menopausal stages: a multimethod approach using diaries and ecological momentary assessment (EMA)

The menopausal transition represents a hormonally driven period in a woman's life, characterized by pronounced fluctuations and gradual declines in ovarian hormones, particularly estrogen and progesterone, and associated with changes in sleep quality, mood regulation, vasomotor symptoms, and cognitive functioning (Williams & Maki, 2025; Yang et al., 2024). While previous research has primarily relied on cross-sectional or laboratory-based studies, little is known about the day-to-day and moment-to-moment dynamics of these domains in real-life settings, particularly when comparing women in the menopausal transition and postmenopausal women (Arigo et al., 2020; Reuben et al., 2021). The present study aims to examine both between-person differences and within-person temporal dynamics linking sleep, mood, vasomotor symptoms, and cognitive performance in midlife women, in relation to selected psychosocial resources (e.g., resilience or perceived social support). A total of 80–100 healthy women aged 45–60 years will be recruited and classified according to STRAW+10 criteria into women in the menopausal transition and postmenopausal women (Harlow et al., 2012). Exclusion criteria include current hormone replacement therapy, shift work, severe medical or psychiatric conditions, and inability to comply with intensive longitudinal assessments. Participants will complete a baseline assessment including demographic information, depressive symptoms, and psychosocial resources. The study employs a 14-day intensive longitudinal design combining daily diaries and ecological momentary assessment (EMA). Daily diaries will capture retrospective summaries of sleep characteristics, nocturnal vasomotor symptoms, perceived cognitive difficulties, and daily stress. EMA prompts, will assess momentary mood, alertness, stress, vasomotor symptoms, contextual factors, and brief mobile cognitive tasks targeting attention, working memory, and inhibitory control. Data will be analyzed using multilevel modeling to examine both within-person associations (day-to-day and moment-to-moment fluctuations) and between-person differences. Cross-level interactions will test whether menopausal status moderates the links between sleep, mood, vasomotor symptoms, and cognitive performance. By integrating daily and momentary assessments, this study provides ecologically valid insights into how physiological, cognitive, and psychosocial processes interact during the menopausal transition and postmenopause. Findings are expected to identify periods

of vulnerability and resilience, inform future intervention strategies, and contribute to a deeper understanding of biopsychosocial mechanisms underlying midlife changes in women.

Key words: menopause, ecological momentary assessment, daily diary, mood, sleep measures, cognitive function, women's health, hormonal changes

Bibliography:

- Arigo, D., Brown, M. M., Pasko, K., Ainsworth, M. C., Travers, L., Gupta, A., Downs, D. S., & Smyth, J. M. (2020). Rationale and design of the Women's Health and Daily Experiences Project: Protocol for an ecological momentary assessment study to identify real-time predictors of midlife women's physical activity. *JMIR Research Protocols*, 9(10), Article e19044. <https://doi.org/10.2196/19044>
- Harlow, S. D., Gass, M., Hall, J. E., Lobo, R., Maki, P., Rebar, R. W., Sherman, S., Sluss, P. M., de Villiers, T. J., & STRAW+10 Collaborative Group (2012). Executive summary of the Stages of Reproductive Aging Workshop +10: Addressing the unfinished agenda of staging reproductive aging. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 97(4), 1159–1168. <https://doi.org/10.1210/jc.2011-3362>
- Reuben, R., Karkaby, L., McNamee, C., Phillips, N. A., & Einstein, G. (2021). Menopause and cognitive complaints: Are ovarian hormones linked with subjective cognitive decline? *Climacteric*, 24(4), 321–332. <https://doi.org/10.1080/13697137.2021.1892627>
- Williams, M., & Maki, P. M. (2025). A review of cognitive, sleep, and mood changes in the menopausal transition: Beyond vasomotor symptoms. *Obstetrics & Gynecology*, 146(3), 350–359. <https://doi.org/10.1097/AOG.0000000000005914>
- Yang, J. L., Hodara, E., Sriprasert, I., Shoupe, D., & Stanczyk, F. Z. (2024). Estrogen deficiency in menopause and the role of hormone therapy: Integrating the findings of basic science research with clinical trials. *Menopause*, 31(10), 926–939. <https://doi.org/10.1097/GME.0000000000002407>

Mgr Jakub Szycowski

Academic supervisor: dr hab. n. med. prof. UW Paweł Holas (Uniwersytet Warszawski)

Auxiliary supervisor: dr prof. UKEN Łukasz Krzywoszański (IP UKEN)

Synergia treningu mindfulness i przezczaszkowej stymulacji stałoprądowej jako zintegrowana metoda redukcji dystresu u osób dorosłych.

Współczesne odkrycia w obszarach psychologii klinicznej i neuronauki oraz rozwój bezinwazyjnych metod stymulacji mózgu stwarzają perspektywę optymalizacji skuteczności tradycyjnych interwencji redukcji stresu. Niniejszy projekt doktorski stanowi próbę pogłębienia dotychczasowych ustaleń poprzez zbadanie potencjalnego efektu synergii pomiędzy krótkoterminowym treningiem medytacji uważności (mindfulness) a przezczaszkową stymulacją stałoprądową (tDCS). Konceptualizacja badania opiera się na podejściu wykorzystującym tDCS jako narzędzie torujące, które obniża próg pobudliwości neuronów, wspierając neuroplastyczne zmiany adaptacyjne, co w efekcie wzmacnia skuteczność treningu mentalnego. Celem projektu

jest ocena, czy trening mindfulness z równoległe zastosowaną neurostymulacją obszarów kory przedczołowej odpowiedzialnych za funkcje wykonawcze i regulację emocjonalną prowadzi do większej redukcji dystresu niż poszczególne interwencje osobno. Badanie zostanie zrealizowane w paradygmacie eksperymentalnym z randomizacją oraz zastosowaniem procedury podwójnie ślepej próby, co pozwoli na wyeliminowanie efektu placebo. Projekt uwzględnia cztery grupy badawcze, w tym aktywne grupy kontrolne dla obu czynników interwencyjnych, co umożliwi precyzyjne odseparowanie efektów specyficznych dla każdej z metod od ich interakcji. Głównym przedmiotem analizy będzie wpływ zintegrowanej interwencji na redukcję dystresu psychologicznego oraz identyfikacja mediatorów tego efektu. Aby uzyskać pełny obraz mechanizmów leżących u podstaw zmiany, zaplanowano wielowymiarową ocenę skuteczności w perspektywie wewnątrz- i międzygrupowej. Obejme ona nie tylko subiektywne miary psychometryczne, ale również wskaźniki obiektywne: behawioralne zadanie oceniające funkcjonowanie poznawcze w obszarze uwagi i pamięci roboczej oraz pomiar psychofizjologiczny w postaci analizy zmienności rytmu serca (HRV), traktowanego jako biomarker elastyczności autonomicznego układu nerwowego i zdolności do samoregulacji w obliczu stresorów. Oczekuje się, że wyniki projektu pozwolą na ocenę skuteczności protokołów łączonych w kontekście wzmacniania rezerwy poznawczej i psychofizjologicznej odporności na stres. Projekt ma charakter eksploracyjny, jednak jego implikacje mogą znaleźć zastosowanie w projektowaniu zaawansowanych interwencji wspierających zdrowie psychiczne i efektywność uczenia się.

Słowa kluczowe: tDCS, mindfulness, funkcje wykonawcze, neuroplastyczność, dystres psychologiczny, HRV, samoregulacja

Synergy of mindfulness training and transcranial direct current stimulation as an integrated method for distress reduction in adults.

Recent findings in clinical psychology and neuroscience, alongside the advancement of non-invasive brain stimulation methods, offer a promising avenue for optimizing the efficacy of traditional stress reduction interventions. This doctoral project aims to extend current knowledge by investigating the potential synergistic effect between short-term mindfulness training and transcranial direct current stimulation (tDCS). The study is conceptualized around the use of tDCS as a priming tool that lowers the neuronal excitability threshold, thereby facilitating adaptive neuroplasticity and enhancing the efficacy of mental training. The primary objective of the project is to assess whether mindfulness training, combined with concurrent neurostimulation of prefrontal cortex areas responsible for executive functions and emotion regulation, leads to a greater reduction in distress compared to either intervention alone. The study will employ a randomized, double-blind experimental design to rigorously control for placebo effects. The protocol includes four distinct groups, incorporating active controls for both intervention factors, which will allow for the precise disentanglement of method-specific effects from their interaction. The core analysis will focus on the impact of this integrated intervention on psychological distress reduction and the identification of potential mediators. To achieve a comprehensive understanding of the mechanisms underlying these changes, a multidimensional assessment framework is planned, utilizing both within- and between-group perspectives. This framework encompasses not only subjective psychometric measures but also objective indicators: behavioral tasks assessing cognitive performance in attention and working

memory, and psychophysiological measurements via Heart Rate Variability (HRV) analysis—regarded as a biomarker of autonomic nervous system flexibility and self-regulatory capacity in response to stressors. It is anticipated that the findings will clarify the efficacy of combined protocols in enhancing cognitive reserve and psychophysiological resilience to stress. While exploratory in nature, the project’s implications may significantly inform the design of advanced interventions aimed at supporting mental health and learning efficiency.

Key words: tDCS, mindfulness, executive functions, neuroplasticity, psychological distress, HRV, self-regulation

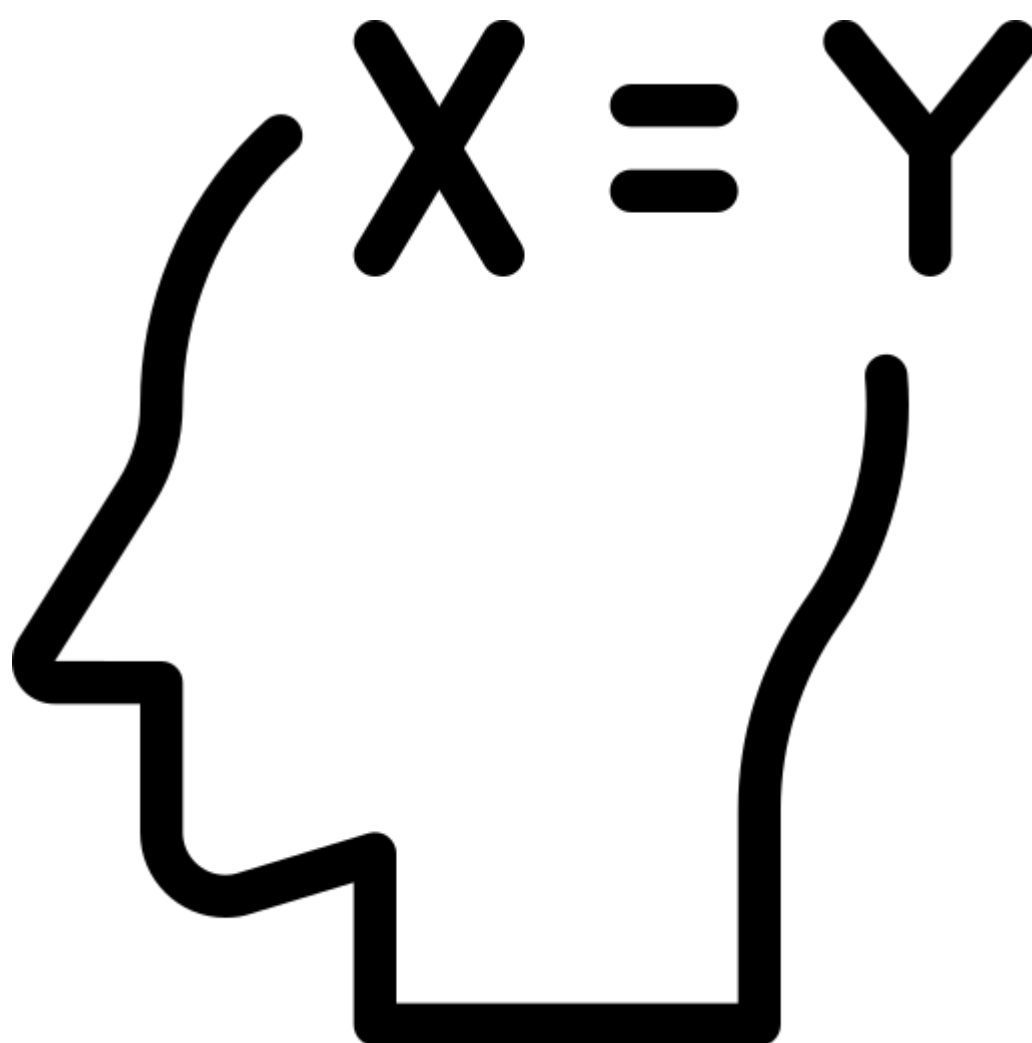
Bibliography:

- Abellaneda-Pérez, K., Potash, R. M., Pascual-Leone, A., & Sacchet, M. D. (2024). Neuromodulation and meditation: A review and synthesis toward promoting well-being and understanding consciousness and brain. *Neuroscience and biobehavioral reviews*, 166, 105862. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2024.105862>
- Bikson, M., Name, A., & Rahman, A. (2013). Origins of specificity during tDCS: anatomical, activity-selective, and input-bias mechanisms. *Frontiers in human neuroscience*, 7, 688. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2013.00688>
- Divarco, R., Ramasawmy, P., Petzke, F., & Antal, A. (2023). Stimulated brains and meditative minds: A systematic review on combining low intensity transcranial electrical stimulation and meditation in humans. *International journal of clinical and health psychology: IJCHP*, 23(3), 100369. <https://doi.org/10.1016/j.ijchp.2023.100369>
- Goldberg, S. B., Riordan, K. M., Sun, S., & Davidson, R. J. (2022). The Empirical Status of Mindfulness-Based Interventions: A Systematic Review of 44 Meta-Analyses of Randomized Controlled Trials. *Perspectives on psychological science : a journal of the Association for Psychological Science*, 17(1), 108–130. <https://doi.org/10.1177/1745691620968771>
- Holas, P., & Jankowski, T. (2013). A cognitive perspective on mindfulness. *International journal of psychology: Journal international de psychologie*, 48(3), 232–243. <https://doi.org/10.1080/00207594.2012.658056>
- Laborde, S., Mosley, E., & Thayer, J. F. (2017). Heart Rate Variability and Cardiac Vagal Tone in Psychophysiological Research - Recommendations for Experiment Planning, Data Analysis, and Data Reporting. *Frontiers in psychology*, 8, 213. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00213>
- Mancuso, L. E., Ilieva, I. P., Hamilton, R. H., & Farah, M. J. (2016). Does Transcranial Direct Current Stimulation Improve Healthy Working Memory?: A Meta-analytic Review. *Journal of cognitive neuroscience*, 28(8), 1063–1089. https://doi.org/10.1162/jocn_a_00956
- Stagg, C. J., & Nitsche, M. A. (2011). Physiological basis of transcranial direct current stimulation. *The Neuroscientist : a review journal bringing neurobiology, neurology and psychiatry*, 17(1), 37–53. <https://doi.org/10.1177/1073858410386614>

XIV

Matematyka

Mathematics

Mgr Krzysztof Bac

Academic supervisor: dr hab. prof. UP Andrzej Wiśnicki (Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie)

Auxiliary Supervisor: dr Aleksandra Huczek (IM UKEN)

Twierdzenia ergodyczne i graniczne dla operatorów Markowa w przestrzeniach polskich

Projekt dotyczy analizy twierdzeń ergodycznych i granicznych dla operatorów Markowa działających w przestrzeniach polskich, ze szczególnym uwzględnieniem losowych spacerów i kocykli ergodycznych. Celem badań jest uogólnienie klasycznych wyników teorii ergodycznej, w tym twierdzenia Kingmana dla ciągów podaddytywnych, na bardziej ogólne struktury obejmujące niezwarte przestrzenie metryczne oraz losowe odwzorowania lipschitzowskie. Badania obejmą zarówno lewe, jak i prawe spacery losowe na półgrupach odwzorowań $\text{Lip}(X)$, gdzie odwzorowania wybierane są losowo zgodnie z ustaloną miarą prawdopodobieństwa. Kluczowym narzędziem analizy będzie produkt skośny (skew product), pozwalający traktować losowe iteracje jako deterministyczne układy dynamiczne na przestrzeni produktowej. W ramach projektu planowane jest uzyskanie nowych rezultatów dotyczących twierdzeń granicznych dla operatorów Markowa i kocykli w przestrzeniach polskich. Istotnym elementem będzie także badanie istnienia i własności miar stacjonarnych oraz ergodycznych, które opisują typowe zachowanie spacerów losowych. Uogólnienie wyników na przestrzenie niezwartych metrycznych umożliwi analizę bardziej realistycznych procesów stochastycznych pojawiających się m.in. w dynamice płynów, fizyce statystycznej, analizie danych i modelach uczenia maszynowego. Metodologia badań łączy narzędzia teorii ergodycznej, analizy funkcjonalnej oraz teorii prawdopodobieństwa. W szczególności wykorzystane zostaną twierdzenie ergodyczne Kingmana, konstrukcja produktu skośnego oraz analiza operatorów Markowa działających w przestrzeniach funkcji ograniczonych $B_b(X)$ i całkowalnych $L^1(X, B, \mu)$. Planowane jest również zastosowanie wyników Gordina–Lifšica, Maxwella–Woodroofe’a i Zhao–Woodroofe’a w kontekście twierdzeń granicznych. Otrzymane rezultaty teoretyczne zostaną zweryfikowane eksperymentalnie poprzez symulacje numeryczne losowych iteracji odwzorowań w przestrzeniach polskich. Projekt stanowi próbę połączenia uogólnionej teorii ergodycznej z analizą stochastycznych układów dynamicznych, otwierając drogę do nowych zastosowań w badaniach nad stabilnością i asymptotyką losowych procesów w niezwartych przestrzeniach.

Słowa kluczowe: twierdzenia graniczne, spacery losowe, podaddytywny kocykl, przestrzenie ergodyczne

Ergodic and limit theorems for Markov operators on polish spaces

The project concerns the analysis of ergodic and limit theorems for Markov operators acting on Polish spaces, with particular emphasis on random walks and ergodic cocycles. The aim of the research is to generalize classical results of ergodic theory, including Kingman’s subadditive ergodic theorem, to more general structures encompassing non-compact metric spaces and random Lipschitz mappings. The study will address both left and right random walks on semigroups of mappings $\text{Lip}(X)$, where the mappings are chosen randomly according to a fixed probability measure. A key analytical tool will be the skew product construction, which makes it

possible to treat random iterations as deterministic dynamical systems on a product space. Within the framework of the project, new results concerning limit theorems for Markov operators and cocycles on Polish spaces are planned. An important component of the research will also be the study of the existence and properties of stationary and ergodic measures that describe the typical behavior of random walks. Extending the results to non-compact metric spaces will enable the analysis of more realistic stochastic processes arising, among others, in fluid dynamics, statistical physics, data analysis, and machine learning models. The research methodology combines tools from ergodic theory, functional analysis, and probability theory. In particular, the project will make use of Kingman's ergodic theorem, the skew product construction, and the analysis of Markov operators acting on spaces of bounded functions $B_b(X)$ and integrable functions $L^1(X, B, \mu)$. The results of Gordin–Lifšic, Maxwell–Woodroffe, and Zhao–Woodroffe will also be applied in the context of limit theorems. The theoretical results obtained will be experimentally verified through numerical simulations of random iterations of mappings on Polish spaces. The project represents an attempt to bridge generalized ergodic theory with the analysis of stochastic dynamical systems, opening the way to new applications in the study of stability and asymptotic behavior of random processes in non-compact spaces.

Key words: limit theorems, random walks, subadditive cocycle, ergodic spaces

Bibliography:

- L. Arnold, Random dynamical systems, Springer-Verlag, Berlin, 1998.
- P. Barrientos, D. Malicet, Mostly contracting random maps, preprint (2024), arXiv:2412.03729.
- M. I. Gordin, B. A. Lifšic, The central limit theorem for stationary Markov processes, Soviet Math. Dokl. 19 (1978), 392–394.
- Y. Kifer, Ergodic theory of random transformations, Birkhäuser Boston, Inc., Boston, MA, 1986.
- J. F. C. Kingman, Subadditive ergodic theory, Ann. Probability 1 (1973), 883–909.
- G. Łuczyńska, T. Szarek, Limit theorems for random walks on $\text{Homeo}(S^1)$, J. Stat. Phys. 187 (2022), Paper No. 7, 13 pp.
- D. Malice, Random walks on $\text{Homeo}(S^1)$, Comm. Math. Phys. 356 (2017), 1083–1116.
- E. Matias, Markovian random iterations of homeomorphisms of the circle, Ergodic Theory Dynam. Systems 42 (2022), 2935–2956.
- M. Maxwell, M. Woodroffe, Central limit theorems for additive functionals of Markov chains, Ann. Probab. 28 (2000), 713–724.
- S. Meyn, R. L. Tweedie, Markov chains and stochastic stability, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.
- W. Słomczyński, Continuous subadditive processes and formulae for Lyapunov characteristic exponents, Ann. Polon. Math. 61 (1995), 101–134.
- M. Viana, K. Oliveira, Foundations of ergodic theory, Cambridge University Press, Cambridge (2016).

Mgr Sandra Branicka

Academic supervisor: prof. dr hab. Tomasz Szemberg (IM UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Barbara Barańska (IM UKEN)

Fenomenologiczno-hermeneutyczna analiza analogii stosowanych w nauczaniu matematyki

Celem pracy jest wieloaspektowa analiza analogii, rozumianych w jednym z możliwych ujęć jako podobieństwo relacji między obiektami, wykorzystywanych w procesie nauczania matematyki. Motywacją do podjęcia tego tematu było zwrócenie uwagi przez dydaktyków na istotę kształtowania umiejętności dostrzegania i wykorzystywania analogii w procesie uczenia się matematyki. Badania prowadzone będą w paradygmacie fenomenologiczno-hermeneutycznym i będą miały charakter jakościowy. Obejmą analizę treści podręczników do matematyki, obserwacje lekcji oraz wywiady z nauczycielami i uczniami. Istotnym elementem projektu będzie analiza sposobu rozumienia tych samych analogii przez nauczycieli matematyki oraz ich uczniów, co pozwoli na uchwycenie ewentualnych różnic w interpretacji analogii w procesie nauczania i uczenia się, a także na identyfikację potencjalnych źródeł nieporozumień poznawczych. Celem badań jest identyfikacja analogii stosowanych jawnie i niejawnie, ocena ich zgodności ze współczesnymi teoriami analogii, określenie ich charakteru oraz analiza pełnionych przez nie funkcji dydaktycznych (m.in. rola heurystyczna i uzasadniająca). Analiza fenomenologiczna pozwoli na rekonstrukcję istoty badanych zjawisk w perspektywie ich przeżywania i doświadczania, natomiast komponent hermeneutyczny umożliwi interpretację tych znaczeń w kontekście szerszych uwarunkowań dydaktycznych, kulturowych i epistemologicznych, a także ich konsekwencji dla praktyki nauczania matematyki.

Słowa kluczowe: analogia, fenomenologia, hermeneutyka, dydaktyka matematyki

Phenomenological-hermeneutic analysis of analogies used in mathematics teaching

The purpose of the study is to conduct a multifaceted analysis of analogies, understood in one of the possible approaches as similarities between relations among objects, as used in the process of teaching mathematics. The motivation for undertaking this topic comes from mathematics education researchers' emphasis on the importance of developing the ability to recognize and use analogies in the process of learning mathematics. The research will be conducted within a phenomenological-hermeneutic paradigm and will be qualitative in nature. It will include an analysis of mathematics textbooks, classroom observations, and interviews with teachers and students. An important element of the project will be the analysis of how mathematics teachers and their students understand the same analogies, which will allow us to identify possible differences in the interpretation of analogies in the teaching and learning process, as well as to identify potential sources of cognitive misunderstandings. The aim of the research is to identify analogies used explicitly and implicitly, assess their compliance with contemporary theories of

analogy, determine their nature, and analyze their didactic functions. Phenomenological analysis will allow us to reconstruct the essence of the phenomena under study from the perspective of lived experience, while the hermeneutic component will enable the interpretation of these meanings in the context of broader didactic, cultural, and epistemological conditions, as well as their consequences for the practice of teaching mathematics.

Key words: analogy, phenomenology, hermeneutics, didactics of mathematics

Bibliography:

- Curtis, R. V. & Reigeluth, C. M. (1984). The use of analogies in written text. *Instructional Science*, 13(2), p. 99-117.
- Friesen, N., Henriksson, C., & Saevi, T. (2012). *Hermeneutic phenomenology in education: Method and Practice* (Vol. 4).
- Gentner, D. (1983). Structure-mapping: A theoretical framework for analogy. *Cognitive Science*, 7(2), 155–170.
- Glynn, S. M. (1994). *Teaching science with analogy: a strategy for teachers and textbook authors*. National Reading Research Center.
- Holyoak, K. J., & Thagard, P. (1995). *Mental leaps: Analogy in creative thought*. MIT Press.
- Thiele, R. B., & Treagust, D. F. (1994). The nature and extent of analogies in secondary chemistry textbooks. *Instructional Science*, 22(1), 61-74.

Mgr Sebastian Krupa

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Jacek Chmieliński (IM UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Beata Deręgowska (IM UKEN)

Przybliżone własności geometryczne przestrzeni Banacha

Tematykę przygotowywanej rozprawy można umieścić w analizie funkcjonalnej, a dokładniej w geometrii przestrzeni Banacha. Ścisła wypukłość jest ważną i długo badaną własnością przestrzeni unormowanych. Wiele wyników związanych z tą własnością zostało zebranych w [3, 4]. Zastosowania tych wyników można doszukiwać się np. w teorii aproksymacji. Chmieliński, Khurana i Sain w [1] zdefiniowali przybliżoną ścisłą wypukłość przestrzeni unormowanej następująco: przestrzeń X jest a -ściśle wypukła, gdy sfera jednostkowa nie zawiera odcinka o długości większej niż a , gdzie a jest liczbą z przedziału lewostronnie domkniętego od 0 do 2. Celem planowanych badań jest otrzymanie uogólnień twierdzeń znanych dla ścisłej wypukłości oraz sprawdzenie ich stosowalności w innych działach matematyki. W pierwszej części badań skupię się na otrzymaniu podstawowych własności związanych m.in. z zachowaniem a -ściśłej wypukłości w podprzestrzeniach i przestrzeniach izometrycznie izomorficznych, podaniu przykładów przestrzeni mających tą własność, sprawdzeniu zachowania tej własności w sumach prostych oraz wyznaczenia wartości a dla przestrzeni wielościennych. Następnie będę dążyć do otrzymania jak największej liczby warunków równoważnych, aby pogłębić rozumienie tej geometrycznej własności (również z perspektyw niegeometrycznych). Kolejnym krokiem będzie

próba otrzymania analogicznych wyników, które znane są dla ścisłej wypukłości m.in. możliwość przenormowania przestrzeni, jednoznaczność rozszerzanych funkcjonałów itp. Potem przyjrę się możliwości stosowania otrzymanych wyników w teorii aproksymacji i teorii punktu stałego. Równolegle do opisanych badań, podejmę próbę zdefiniowania przybliżonej refleksywności i sprawdzenia jej sensowności poprzez posiadanie podstawowych własności, analogicznych do tych, które znane są dla refleksywności.

Słowa kluczowe: przestrzeń unormowana, przestrzeń Banacha, przestrzeń refleksywna, przybliżona ścisła wypukłość

Approximate geometric properties of Banach spaces

The topic of the prepared dissertation can be placed in functional analysis, specifically in the geometry of Banach spaces. Strict convexity is an important and long-studied property of normed spaces. Many results related to this property have been collected in [3, 4]. Applications of these results can be found, for example, in approximation theory. Chmieliński, Khurana, and Sain in [1] defined the approximate strict convexity of a normed space as follows: the space X is a -strictly convex if the unit sphere does not contain a segment of length greater than a , where a is a number from the left-closed interval from 0 to 2. The goal of the planned research is to obtain generalizations of theorems known for strict convexity and to test their applicability in other areas of mathematics. In the first part of the research, I will focus on obtaining basic properties related to, among others, with the preservation of a -strict convexity in subspaces and isometrically isomorphic spaces, providing examples of spaces with this property, verifying the preservation of this property in direct sums, and determining the value of a for polyhedral spaces. Next, I will strive to obtain as many equivalent conditions as possible to deepen my understanding of this geometric property (also from non-geometric perspectives). The next step will be to attempt to obtain results analogous to those known for strict convexity, including the possibility of renorming spaces, the uniqueness of extended functionals, etc. I will then examine the possibilities of applying the obtained results to approximation theory and fixed-point theory. In parallel with the research described, I will attempt to define approximate reflexivity and verify its validity by possessing basic properties analogous to those known for reflexivity.

Key words: normed space, Banach space, reflexive space, approximate strict convexity

Bibliography:

- J. Chmieliński, D. Khurana, D. Sain, Approximate smoothness in normed linear spaces, Banach Journal of Mathematical Analysis 17, 41, 2023.
- M. M. Day, Reflexive Banach spaces not isomorphic to uniformly convex spaces, Bull. Amer. Math. Soc. 47, 313-317; MR 2, 221, 1941.
- V. Istrăţescu, Strict Convexity and Complex Strict Convexity: Theory and Applications, Routledge, 10.1201/9780203738146, 2017.
- R.E. Megginson, An Introduction to Banach Space Theory, Springer-Verlag, New York, 1998.

- N. Okicic, A. Rekić-Vuković, V. Pasić, A new characterization of strict convexity on normed linear spaces, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio A – Mathematica*, 76(1), 61-71, 2022.
- V. Raj, A. Eldred, A Characterization of Strictly Convex Spaces and Applications, *Journal of Optimization Theory and Applications*, 160, 703-710, 2014.
- D. Sain, K. Paul, K. Jha, Strictly convex space: Strong orthogonality and Conjugate Diameters, *Journal of Convex Analysis*, 22, 1215-1225, 2015.

Mgr Mateusz Kujawski

Academic supervisor: dr hab. prof. UW Maciej Borodzik (Uniwersytet Warszawski)

Auxiliary supervisor: dr hab. prof. UKEN Piotr Pokora (IM UKEN)

Egzotyczne dyfeomorfizmy 4-rozmaitości

Celem projektu jest zbadanie możliwości uogólnienia metod zaproponowanych przez Tadayukiego Watanabego w jego pracach nad egzotycznymi dyfeomorfizmami czterowymiarowej sfery. Watanabe wykazał niezerowość pierwszej grupy homotopii grupy dyfeomorfizmów S^4 ($\pi_1 \text{Diff}(S^4)$) konstruując wiązkę o włóknie D^4 nad S^2 , której gładka nietrywialność jest wykrywana przez czterowymiarową wersję niezmiennika Kontsevicha Z_k . Wynik ten ma fundamentalne znaczenie: rozwiązuje otwartą od lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku hipotezę Smale'a. Co więcej, wiązka Watanabego jest topologicznie trywialna -- stanowi przykład subtelnej różnicy między kategoriami gładką i topologiczną. Takie zjawiska, nazywane egzotycznymi, budzą szczególne zainteresowanie topologów niskowymiarowych. Teoria stworzona przez Watanabego jest zupełnie nowa, a jej potencjalne zastosowania jeszcze nie są wyczerpane. Projekt stawia pytanie, czy metody Watanabego mogą zostać zastosowane do szerszej klasy rozmaitości czterowymiarowych, w szczególności tych o skomplikowanych homologiach. Badanie to obejmuje dwa komplementarne kierunki. Pierwszym celem jest identyfikacja warunków koniecznych i wystarczających istnienia analogów niezmiennika Z_k dla ogólnych 4-rozmaitości oraz zrozumienie geometrycznych i topologicznych przeszkód dla takich konstrukcji. Kluczową rolę odgrywa tu badanie trzeciej kohomologii przestrzeni konfiguracji dwóch punktów oraz możliwość interpretacji odpowiednich klas kohomologii jako przeciągnięć formy objętości na sferze przez przekształcenie Gaussa. Istotnym jest również zrozumienie wiązki stycznej do danej rozmaitości. Drugi kierunek polega na skonstruowaniu wiązek Watanabego przez zastąpienie włókna D^4 inną rozmaitością. Konstrukcja Watanabego polega na przeprowadzeniu odpowiedniej chirurgii (wycięciu i wklejeniu w inny sposób) na zanurzonych w danej rozmaitości czterowymiarowych Splotach Boromoejskich, składających się ze sfer i okręgów. W tym wypadku kluczową rolę grają subtelności: działanie chirurgii na wiązkach normalnych do składowych splotów. Badanie zanurzeń powierzchni w 4-rozmaitości to bardzo aktywna w ostatnich latach gałąź topologii, w szczególności w kontekście różnic między kategorią gładką i topologiczną. Ostatecznym celem projektu jest połączenie tych dwóch kierunków: skonstruowanie wiązki (o jakichkolwiek bazie i włóknie), która będzie topologicznie trywialna, a jej gładka nietrywialność zostanie wykryta przez Z_k .

Słowa kluczowe: całka Kontsevicha, egzotyczna struktura, grupa dyfeomorfizmów

Exotic diffeomorphisms of 4-manifolds

The aim of this project is to investigate the possibility of extending the methods proposed by Tadayuki Watanabe in his work on exotic diffeomorphisms of the four-dimensional sphere. Watanabe proved the non-triviality of the first homotopy group of the diffeomorphism group of S^4 (that is, $\pi_1 \text{Diff}(S^4)$) by constructing a fiber bundle with fiber D^4 over S^2 , whose smooth non-triviality is detected by a four-dimensional version of the Kontsevich invariant Z_k . This result is of fundamental importance, as it resolves the Smale Conjecture, which had remained open since the 1960s. Moreover, Watanabe's bundle is topologically trivial, providing an example of a subtle distinction between the smooth and topological categories. Such phenomena, known as exotic, are of particular interest in low-dimensional topology. The theory developed by Watanabe is entirely new, and its potential applications have not yet been fully explored. The project asks whether Watanabe's methods can be applied to a broader class of four-dimensional manifolds, particularly those with more complicated homology. This investigation consists of two complementary directions. The first objective is to identify necessary and sufficient conditions for the existence of analogues of the invariant Z_k on general 4-manifolds and to understand the geometric and topological obstructions to such constructions. A central role is played by the study of the third cohomology of configuration spaces of two points and by the possibility of interpreting appropriate cohomology classes as pullbacks of the volume form on the sphere via the Gauss map. An important aspect of this direction is also a detailed understanding of the tangent bundle of the underlying manifold. The second direction consists of constructing Watanabe-type bundles by replacing the fiber D^4 with another manifold. Watanabe's construction relies on performing a suitable surgery (cutting and regluing in a different way) on four-dimensional Borromean links embedded in the given manifold, consisting of spheres and circles. In this setting, subtle features play a crucial role, in particular the effect of the surgery on the normal bundles of the link components. The study of embedded surfaces in four-manifolds has been a very active area of research in recent years, especially in the context of differences between the smooth and topological categories. The goal of the project is to combine these two directions by constructing a bundle (of any base and fiber) that is topologically trivial, while its smooth non-triviality is detected by the invariant Z_k .

Key words: Kontsevich integral, exotic structure, diffeomorphism group

Bibliography:

Allen Hatcher. A 50-year view of diffeomorphism groups.
<https://pi.math.cornell.edu/~hatcher/Papers/Diff%28M%292012.pdf>.

Danica Kosanović and Peter Teichner. A space level light bulb theorem in all dimensions, 2023.
<https://arxiv.org/abs/2105.13032>.

Jianfeng Lin and Yi Xie. Configuration of space integrals and formal smooth structures, 2023.
<https://arxiv.org/abs/2310.14156>.

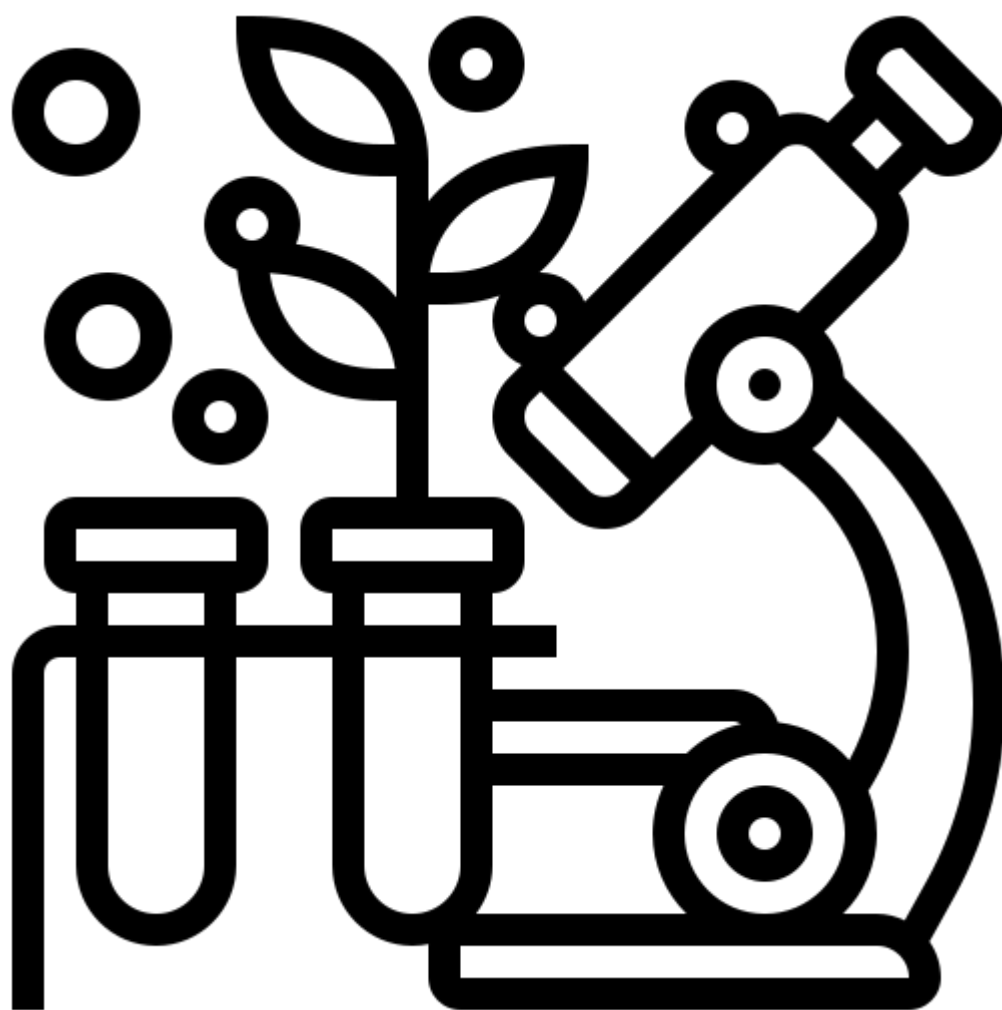
Tadayuki Watanabe. Some exotic nontrivial elements of the rational homotopy groups of $\text{Diff}(S^4)$, 2019. <https://arxiv.org/abs/1812.02448>.

Tadayuki Watanabe. Addendum to: Some exotic nontrivial elements of the rational homotopy groups of $\text{Diff}(S^4)$ (homological interpretation), 2023. <https://arxiv.org/abs/2109.01609>.

XV

Nauki biologiczne
Biological Sciences

Mechanizmy plastyczności aparatu fotosyntetycznego modelowego semihalofita *Mesembryanthemum crystallinum* L. w warunkach stresu osmotycznego

Zdolność roślin do adaptacji do dynamicznie zmieniających się warunków środowiskowych stanowi jeden z kluczowych czynników determinujących ich przeżycie, wzrost oraz produktywność. Szczególne znaczenie mają mechanizmy umożliwiające prawidłowe funkcjonowanie aparatu fotosyntetycznego w warunkach stresów abiotycznych, takich jak susza i zasolenie, których częstość oraz intensywność wzrastają w związku z postępującymi zmianami klimatu. *Mesembryanthemum crystallinum* L. jest rośliną semihalofityczną zdolną do przejściowego przestawienia fotosyntezy typu C3 na fotosyntezę typu CAM (ang. Crassulacean Acid Metabolism) w odpowiedzi na stres osmotyczny. Czyni ją to cennym organizmem modelowym w badaniach nad plastycznością aparatu fotosyntetycznego zależnego od warunków środowiskowych. Unikalną cechą tego gatunku jest fakultatywny i odwracalny charakter fotosyntezy CAM, umożliwiający analizę mechanizmów jej indukcji oraz wycofywania po ustąpieniu czynnika stresowego. Celem niniejszego projektu jest kompleksowa charakterystyka molekularnych, fizjologicznych i ultrastrukturalnych mechanizmów plastyczności aparatu fotosyntetycznego *M. crystallinum* w warunkach stresu osmotycznego wywołanego suszą i zasoleniem, a także w trakcie fazy regeneracji po ich wycofaniu. Badania obejmą analizę ekspresji genów kluczowych dla funkcjonowania fotosyntezy CAM i C3, w tym karboksylazy fosfoenolopirogronianowej (PEPC), kinazy PEPC (PEPCK), dwóch podjednostek karboksylazy rybulozo-1,5-bisfosforanowej (RubisCO), tj. dużej podjednostki (RbcL) oraz małej podjednostki (RbcS), a także aktywazy RubisCO. Poziom odpowiadających im białek zostanie określony metodą Western blot, co umożliwi ocenę regulacji potranslacyjnej badanych genów. Z kolei zastosowanie technik qPCR pozwoli na jednoczesną ocenę ich ekspresji na poziomie ilości odpowiadającego im transkryptu mRNA. Równolegle przeprowadzone zostaną oznaczenia biochemiczne wybranych metabolitów związanych z odpowiedzią stresową oraz funkcjonowaniem fotosyntezy CAM, takich jak prolina, Δ -jabłczan oraz dialdehyd malonowy, stanowiący wskaźnik stresu oksydacyjnego. Funkcjonalna ocena aparatu fotosyntetycznego zostanie wykonana z wykorzystaniem nieinwazyjnej analizy fluorescencji chlorofilu, pozwalającej na określenie wydajności fotochemicznej fotosystemu II. Uzupełnieniem badań będzie analiza ultrastruktury chloroplastów przy użyciu transmisyjnej mikroskopii elektronowej, umożliwiająca ocenę wpływu stresu osmotycznego oraz fazy regeneracji na organizację wewnętrzną organelli fotosyntetycznych. Uzyskane wyniki pozwolą na lepsze zrozumienie złożonych procesów regulujących przejściowy charakter fotosyntezy CAM oraz jej odwracalność na poziomie molekularnym, metabolicznym i strukturalnym. Realizacja badań przyczyni się do pogłębienia wiedzy na temat adaptacyjnych strategii roślin wobec stresów abiotycznych i może stanowić podstawę do opracowania innowacyjnych rozwiązań biotechnologicznych ukierunkowanych na zwiększanie odporności gatunków uprawnych na niekorzystne warunki środowiskowe.

Słowa kluczowe: fotosynteza CAM, *Mesembryanthemum crystallinum* L., stres osmotyczny, stres zasolenia, stres suszy, plastyczność fotosyntetyczna

Mechanisms of photosynthetic apparatus plasticity in the model semihalophyte *Mesembryanthemum crystallinum* L. under osmotic stress conditions

The ability of plants to adapt to dynamically changing environmental conditions is one of the key factors determining their survival, growth, and productivity. Of particular importance are mechanisms that enable the proper functioning of the photosynthetic apparatus under abiotic stress conditions, such as drought and salinity, the frequency and intensity of which are increasing as a result of ongoing climate change. *Mesembryanthemum crystallinum* L. is a semihalophytic plant capable of a transient shift from C3 photosynthesis to CAM photosynthesis (Crassulacean Acid Metabolism), making it a valuable model organism for studies on metabolic plasticity and environmentally regulated photosynthesis. A unique feature of this species is the facultative and reversible nature of CAM photosynthesis, which enables the investigation of mechanisms underlying its induction as well as its withdrawal following the removal of the stress factor. The aim of this project is a comprehensive characterization of the molecular, physiological, and structural mechanisms underlying the plasticity of the photosynthetic apparatus of *M. crystallinum* under osmotic stress induced by drought and salinity, as well as during the recovery phase following stress alleviation. The study will include analyses of the expression of genes that are key to CAM and C3 photosynthesis, including phosphoenolpyruvate carboxylase (PEPC), PEPC kinase (PEPCK), the two subunits of ribulose-1,5-bisphosphate carboxylase/oxygenase (RubisCO), namely the large subunit (RbcL) and the small subunit (RbcS), as well as RubisCO activase. The abundance of the corresponding proteins will be determined using Western blot analysis, enabling the assessment of post-translational regulation of the investigated enzymes. In parallel, selected metabolites associated with stress responses and CAM photosynthesis will be quantified, including proline, Δ -malate, and malondialdehyde, the latter serving as an indicator of oxidative stress. Functional assessment of the photosynthetic apparatus will be performed using non-invasive chlorophyll fluorescence analysis, allowing the determination of the photochemical efficiency of photosystem II. These analyses will be complemented by ultrastructural examination of chloroplasts using transmission electron microscopy, enabling evaluation of the effects of osmotic stress and subsequent recovery on the internal organization of photosynthetic organelles. The results obtained will contribute to a deeper understanding of the complex regulatory processes governing the transient nature of CAM photosynthesis and its reversibility at the molecular, metabolic, and structural levels. The project will advance knowledge of plant adaptive strategies to abiotic stresses and may provide a foundation for the development of innovative biotechnological approaches aimed at enhancing stress tolerance in crop species under unfavorable environmental conditions.

Key words: CAM photosynthesis, *Mesembryanthemum crystallinum* L., osmotic stress, salinity stress, drought stress, photosynthetic plasticity

Bibliography:

Davies, B.N., Griffiths, H., 2012. Competing carboxylases: circadian and metabolic regulation of RubisCO in C3 and CAM *Mesembryanthemum crystallinum* L. Plant, Cell & Environment 35, 1211–20.

- Guan, Q., Tan, B., Kelley, T.M., Tian, J., Chen, S., 2020. Physiological Changes in *Mesembryanthemum crystallinum* During the C3 to CAM Transition Induced by Salt Stress. *Front. Plant Sci.* 11
- Kocheva, K., Georgi, G., 2014. Changes in Foliar Proline Concentration of Osmotically Stressed Barley. *Zeitschrift für Naturforschung C*, 101–104.
- Kuźniak, E., Kornaś, A., Kaźmierczak, A., Rozpądek, P., Nosek, M., Kocurek, M., 2016. Photosynthesis-related characteristics of the midrib and the interveinal lamina in leaves of the C3 – CAM intermediate plant *Mesembryanthemum crystallinum*. *Annals of Botany* 117, 1141–1151.
- Muhammad, M., Waheed, A., Wahab, A., Majeed, M., Nazim, M., Liu, Y.H., Li, W.J., 2024. Soil salinity and drought tolerance: an evaluation of plant growth, productivity, microbial diversity, and amelioration strategies. *Plant Stress* 11, 100319.
- Nosek, M., Gawrońska, K., Rozpądek, P., Sujkowska-Rybkowska, M., Miszański, Z., Kornaś, A., 2021. At the edges of photosynthetic metabolic plasticity—on the rapidity and extent of changes accompanying salinity stress-induced CAM photosynthesis withdrawal. *International Journal of Molecular Sciences* 22, 8426.
- Nosek, M., Gawrońska, K., Rozpądek, P., Szechyńska-Hebda, M., Kornaś, A., Miszański, Z., 2018. changes in both gene expression and activity of antioxidative enzymes. *Journal of Plant Physiology* 229, 151–157
- Wang, Z., Zhong, R., Lai, C., Zeng, Z., Lian, Y., Bai, X., 2018. Climate change enhances the severity and variability of drought in the pearl river Basin in South China in the 21st century. *Agric. For. Meteorol.* 249, 149–162.
- Winter, K., 2019. Ecophysiology of constitutive and facultative CAM photosynthesis. *Journal of Experimental Botany* 70, 6495–6508.
- Winter, K., Holtum, J., 2007. Environment or development? Lifetime net CO₂ exchange and control of the expression of crassulacean acid metabolism in *Mesembryanthemum crystallinum*. *Plant Physiol* 14, 98–107.

Mgr Wilda Khafida

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Łukasz Binkowski (IBNoZ UKEN)

Reakcje mikro-sieci troficznych gleby na pozostałości po zużytych śrutach: zmiany wspólnot i implikacje dla funkcjonowania gleby

Zanieczyszczenie gleby spowodowane działalnością człowieka stało się powszechnie uznawanym problemem środowiskowym, z wieloma źródłami pierwiastków, takimi jak ścieki przemysłowe, odpady górnicze, pestycydy, a nawet pozostałości po aktywności łowieckiej i trzelectwie. Zarówno na suchych terenach, jak i podmokłych, aktywności związane ze strzelectwem i łowiectwem zostały uznane za istotne źródło zanieczyszczenia metalami, głównie ołowiem (Pb), antymonem (Sb) i arsenem (As), przy niższym stężeniu miedzi (Cu) i cynku (Zn) (Gerofke et al., 2018; Martin et al., 2017; Potysz et al., 2023; Potysz et al., 2025). Dodatkowo, obecne stosowanie śrutów na bazie żelaza (Fe) i wolframu (W), zwykle z niewielkimi dodatkami Cu, Fe i Ni jako alternatywy dla śrutów ołowianych, nadal wykazuje wysoką gęstość i potencjalnie może

wywoływać efekty toksyczne (Thomas, 2019; Hummel et al., 2023). W typowych warunkach glebowych Pb może ulegać wietrzeniu do bardziej mobilnych form (np. Pb^{2+} lub Pb^{4+}), które mogą wnikać do sieci troficznej poprzez rośliny lub organizmy glebowe (Ma et al., 2007; Sanderson et al., 2013; Vantelon et al., 2005). W systemach wodnych pociski ołowiane mogą ulegać utlenianiu, stając się biodostępne i mobilne w postaci wolnych jonów, co umożliwia ich transfer do środowiska (Potysz et al., 2023; Potysz et al., 2025). Gdy stężenia pierwiastków w glebie przekraczają próg tolerancji organizmów glebowych, wywierają one negatywny wpływ na te organizmy, modyfikując bioróżnorodność, strukturę wspólnot, strategie przetrwania i funkcje ekologiczne (Du et al., 2025). W sieciach troficznych gleby wyróżnia się trzy funkcjonalne grupy organizmów glebowych, które wchodzą w złożone interakcje, w tym mikro-sieci troficzne składające się z populacji bakterii i grzybów oraz przepływu składników odżywczych do fauny je konsumującej, transformatorów próchnicy oraz inżynierów ekosystemowych. Ich odpowiedź na zanieczyszczenia jest szczególnie istotna dla zdrowia ekosystemu (Mikola et al., 2002; Coleman, 2011). Wietrzenie pocisków i wymywanie pierwiastków mogą zwiększać biodostępność metali dla organizmów glebowych, a ponieważ mikro-sieci troficzne odgrywają kluczową rolę w dekompozycji, cyklu składników odżywczych i przepływie energii, biodostępność pierwiastków pochodzących z pozostałości pocisków/śrutów może wpływać na ich wspólnoty, a w konsekwencji – na funkcjonowanie całego ekosystemu. Dotychczasowe badania wykazały, że pierwiastki modyfikują aktywność i wzrost mikroorganizmów glebowych, jednak większość analiz koncentrowała się wyłącznie na społecznościach bakteryjnych (Lee et al., 2002; Crossman, 2024; Campillo-Cora et al., 2025). Większość istniejących badań skupiała się na pojedynczych pierwiastkach, a w niektórych przypadkach – tylko na jednym pierwiastku, przez co mniej odzwierciedlały złożoność warunków środowiskowych, gdyż śruty zazwyczaj zawierają wiele pierwiastków, często o nieujawnionym składzie. Ponadto, efekty ekotoksykologiczne śrutów na bazie Fe i W w organizmach glebowych pozostają nadal słabo poznane (Barker et al., 2021; Rodríguez-Seijo et al., 2024). Celem tego badania jest ocena wpływu pierwiastków pochodzących z różnych typów pozostałości śrutów na wspólnoty glebowe, w szczególności mikro-sieci troficzne (bakterie, grzyby oraz ich drapieżniki – protozoa i nicienie). Hipotezy badawcze są następujące: 1) Bioróżnorodność, skład i profil fizjologiczny mikro-sieci troficznych zmniejsza się wraz z pojawieniem się i wzrostem różnych pierwiastków, ich stężeń i kumulacji w skali czasowej. 2) Odporność i funkcjonalność tych wspólnot pod wpływem różnych pierwiastków, stężeń i kumulacji zależą od warunków środowiskowych (takich jak temperatura, pH, wilgotność gleby, zawartość materii organicznej i dostępność składników odżywczych). Badanie wypełnia lukę wiedzy dotyczącą reakcji mikro-sieci troficznych na zmienne pierwiastki, stężenia i kumulacje pochodzące z pozostałości śrutów (Pb, Fe, W i pierwiastki składowe), oferując kompleksowy obraz zakłóceń sieci troficznych gleby. Badania obejmują eksperymenty symulacyjne w laboratorium w celu zbadania: 1) Składu mikro-sieci troficznych w glebach niezakłóconych. 2) Składu pierwiastków oraz efektywności ich wietrzenia i wymywania z pozostałości śrutów. 3) Zmian mikro-sieci troficznych w glebie zasiedlonej pierwiastkami pochodzącymi ze śrutów Pb-, Fe- i W-bazowych oraz pierwiastków składowych (As, Cu, Sn, Zn) w skali czasowej. Oczekuje się, że badanie dostarczy wglądu w strukturę mikro-sieci troficznych w kontekście akumulacyjnego zanieczyszczenia.

Słowa kluczowe: funkcjonowanie ekosystemu, mikro-sieci troficzne, pozostałości śrutów, zdrowie gleby

Soil micro-food web responses to spent gunshot residues: community shifts and soil function implications

Soil contamination caused by human activities has become widely recognized as an environmental issue, with many sources of elements such as industrial discharge, mining waste, pesticides, even waste of shooting and hunting activities. In both dry and wetland, shooting and hunting activities have been recognized as a significant source of metal pollution, mainly lead (Pb), Antimony (Sb) and Arsenic (As), with lower concentration of Copper (Cu) and Zinc (Zn) (Gerofke et al., 2018; Martin et al., 2017; Potysz et al., 2023; Potysz et al., 2025). Additionally, the current use of iron (Fe) and tungsten (W) based, usually with minor constituents of Cu, Fe, Ni as alternatives to Pb-based shot, still indicated high density and potentially may pose toxic effects (Thomas, 2019; Hummel et al., 2023). Under typical soil conditions, Pb can be weathered into more mobile forms (e.g., Pb^{2+} or Pb^{4+}) which can enter food web via plants or soil organisms (Ma et al., 2007; Sanderson et al., 2013; Vantelon et al., 2005). In aquatic systems, Pb shots can be oxidized which can be bioavailable and mobile in their free ionic, thus can be transferred to the surrounding environment (Potysz et al., 2023; Potysz et al., 2025). When the levels of elements in soil exceed the threshold for soil organisms, they will negatively impact soil organisms, which in turn modify the diversity, community structure and their relationships, survival strategies and ecological functions (Du et al., 2025). There are three functional groups of soil organisms in soil food webs that interact in complex ways, including the micro-food webs consist of bacterial and fungal populations and movement of nutrients into fauna that feeding upon them, the litter transformers and the ecosystem engineers, making their response to contamination particularly important for ecosystem health (Mikola et al., 2002; Coleman, 2011). Shot weathering and elemental leaching may provide metal bioavailability that may be used by soil organisms, and since micro-food web communities play crucial roles in decomposition, nutrient cycling and energy transfer, bioavailability of elements derived from gunshot residues in soil food webs may affect their communities, afterward, the entire ecosystem functioning. Many studies show that elements modify the activity and growth of soil microorganisms, however the investigation has primarily targeted bacterial communities alone (Lee et al., 2002; Crossman, 2024; Campillo-Cora et al., 2025). Most existing research has focused on individual elements, and in some cases – only a single element, thereby less reflecting the complexity of environmental conditions, as shots typically contain multiple elements, and often undisclosed composition. Furthermore, the ecotoxicological effect of Fe- and W-based in the soil organisms also remains under investigation (Barker et al., 2021; Rodríguez-Seijo et al., 2024). This study aims to explore how elements derived from different types of gunshot residues affect the soil community, particularly the micro-food web communities (bacteria, fungi, and their predators - protozoa and nematodes). My hypotheses are: 1) Micro-food web communities' diversity, composition and physiological profile decrease with occurrence and increase of different elements, concentrations, and accumulations in temporal scale. 2) Their resilience and functionality under different elements, concentrations, and accumulations are affected by environmental conditions (such as temperature, pH, soil moisture, organic matter and nutrient availability). This study addresses a knowledge gap concerning the responses of micro-food web communities to varying elements, concentrations, and accumulations derived from spent gunshot (Pb, Fe and W, and constituent elements) for a comprehensive view of soil food webs

disruptions. The research will comprise laboratory-based simulation experiments to investigate 1) composition of micro-food web communities under undisturbed soils, 2) composition of elements, and its weathering and leaching efficiency from spent gunshot, 3) the shift of micro-food web communities under the soil assigned by Pb-, Fe- and W-based and constituent elements (As, Cu, Sn, Zn) from gunshot residues in temporal scale. The research is expected to provide insight into the micro-food web structure towards the accumulative contamination.

Key words: ecosystem functioning, micro-food web communities, spent shot, soil health

Bibliography:

- Barker, A. J., Clausen, J. L., Douglas, T. A., Bednar, A. J., Griggs, C. S., & Martin, W. A. (2021). Environmental impact of metals resulting from military training activities: A review. *Chemosphere*, 265, 129110. <https://doi.org/10.1016/j.chemosphere.2020.129110>
- Campillo-Cora, C., Rodríguez-Seijo, A., Pérez-Rodríguez, P., Fernández-Calviño, D., & Santás-Miguel, V. (2025). Effect of heavy metal pollution on soil microorganisms: Influence of soil physicochemical properties. A systematic review. *European Journal of Soil Biology*, 124, 103706. <https://doi.org/10.1016/j.ejsobi.2024.103706>
- Coleman, David. (2011). Understanding soil processes: One of the last frontiers in biological and ecological research. *Australasian Plant Pathology*. 40. 207-214. 10.1007/s13313-011-0041-2.
- Crossman, V. (2024). Impact of Heavy Metal Contamination on Soil Microbial Activity. *American Journal of Natural Sciences*, 5(3), 14–15. <https://doi.org/10.47672/ajns.2387>
- Du, Y., Yu, C., Sun, Z., Liu, Y., Liu, X., Feng, Y., Wang, H., Zhou, J., Li, X. (2025). Soil resource availability regulates the response of micro-food web multitrophic interactions to heavy metal contamination. *Environmental Research*, 273, 121222. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2025.121222>.
- Gerofke, A., Ulbig, E., Martin, A., Müller-Graf, C., Selhorst, T., Gremse, C., Spolders, M., Schafft, H., Heinemeyer, G., Greiner, M., Lahrssen-Wiederholt, M., & Hensel, A. (2018). Lead content in wild game shot with lead or non-lead ammunition – Does “state of the art consumer health protection” require non-lead ammunition? *PLOS ONE*, 13(7), e0200792. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0200792>.
- Hummel, C., Daudin, G., Gerzabek, M. H., Santner, J., Wenzel, W. W., & Oburger, E. (2023). Chemical imaging reveals environmental risk of minor tungsten and lead shotgun pellet constituents during weathering in soil. *Science of The Total Environment*, 882, 163554. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2023.163554>
- Lee, I.-S., Kim, O. K., Chang, Y.-Y., Bae, B., Kim, H. H., & Baek, K. H. (2002). Heavy metal concentrations and enzyme activities in soil from a contaminated Korean shooting range. *Journal of Bioscience and Bioengineering*, 94(5), 406–411. [https://doi.org/10.1016/S1389-1723\(02\)80217-1](https://doi.org/10.1016/S1389-1723(02)80217-1)
- Ma, L. Q., Hardison, D. W., Harris, W. G., Cao, X., & Zhou, Q. (2007). Effects of Soil Property and Soil Amendment on Weathering of Abraded Metallic Pb in Shooting Ranges. *Water, Air, and Soil Pollution*, 178(1–4), 297–307. <https://doi.org/10.1007/s11270-006-9198-7>

- Martin, A., Gremse, C., Selhorst, T., Bandick, N., Müller-Graf, C., Greiner, M., & Lahrssen Wiederholt, M. (2017). Hunting of roe deer and wild boar in Germany: Is non-lead ammunition suitable for hunting? *PLOS ONE*, 12(9), e0185029. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0185029>
- Mikola, J., Bardgett, R. D., & Hedlund, K. (2002). Biodiversity, ecosystem functioning and soil decomposer food webs. In M. Loreau, S. Naeem, & P. Inchausti (Eds), *Biodiversity and Ecosystem Functioning* (pp. 169–180). Oxford University Press Oxford. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198515708.003.0015>
- Potysz, A., Binkowski, Ł. J., Kierczak, J., & Rattner, B. A. (2023). Drivers of Pb, Sb and As release from spent gunshot in wetlands: Enhancement by organic matter and native microorganisms. *Science of The Total Environment*, 857, 159121. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2022.159121>
- Potysz, A., Binkowski, Ł. J., Kierczak, J., & Zaguła, G. (2025). Biogeochemical study of spent gunshot fate in the environment: Influence of aggressive bacterial strain. *Chemosphere*, 373, 144155. <https://doi.org/10.1016/j.chemosphere.2025.144155>
- Rodríguez-Seijo, A., Fernández-Calviño, D., Arias-Estévez, M., & Arenas-Lago, D. (2024). Effects of military training, warfare and civilian ammunition debris on the soil organisms: An ecotoxicological review. *Biology and Fertility of Soils*, 60(6), 813–844. <https://doi.org/10.1007/s00374-024-01835-8>
- Sanderson, P., Naidu, R., Bolan, N., & Bowman, M. (2013). Critical Review on Chemical Stabilization of Metal Contaminants in Shooting Range Soils. *ChemInform*, 44(39), chin.201339204. <https://doi.org/10.1002/chin.201339204>
- Thomas, V. G. (2019). Chemical compositional standards for non-lead hunting ammunition and fishing weights. *Ambio*, 48(9), 1072–1078. <https://doi.org/10.1007/s13280-018-1124-x>
- Vantelon, D., Lanzirotti, A., Scheinost, A. C., & Kretzschmar, R. (2005). Spatial Distribution and Speciation of Lead around Corroding Bullets in a Shooting Range Soil Studied by Micro-X-ray Fluorescence and Absorption Spectroscopy. *Environmental Science & Technology*, 39(13), 4808–4815. <https://doi.org/10.1021/es0482740>

Mgr Anna Ratajewicz

Academic supervisor: dr hab. Andrzej Górz (IBNoZ UKEN)

Academic supervisor: prof. dr hab. inż. Lenart-Boroń Anna (Uniwersytet Rolniczy w Krakowie)

Epizoiczne grzyby kolonizujące egzoskielety koprofagicznych chrząszczy z nadrodziny Scarabaeoidea – próba określenia ich znaczenia w ekosystemach lądowych

Owady obecnie uznawane są za największą pod względem liczebności grupę zwierząt bytujących na Ziemi. Na szczególną uwagę zasługują jednak chrząszcze koprofagiczne z nadrodziny Scarabaeoidea, które pełnią bardzo ważne funkcje w ekosystemach lądowych m.in. w redukcji masy odchodów zwierzęcych, w napowietrzaniu, spulchnianiu i mineralizacji gleby, a także

w ograniczeniu liczebności innych owadów pasożytniczych. Co ciekawe, zaobserwowano, iż egzoszkielety wspomnianej grupy chrząszczy kolonizowane są sezonowo przez specyficzny rodzaj epizoicznych grzybów, których zarodniki mogą ulegać naturalnej transmisji dzięki behawiorowi i wysokiej mobilności samego gospodarza. Projekt będzie realizowany w dwóch ośrodkach naukowo-badawczych. Prace terenowe odbędą się przy wykorzystaniu zaplecza Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej, natomiast analizy laboratoryjne, w tym zaawansowane badania mikrobiologiczne i genetyczne, zostaną przeprowadzone na Uniwersytecie Rolniczym im. Hugona Kołłątaja w Krakowie. Głównym miejscem badań będzie wieś Ożenna położona w Beskidzie Niskim na terenie Karpat Polskich. Czas trwania badań zaplanowano na trzy sezony (2026-2029). Analiza będzie przede wszystkim opierała się na ustawieniu pułapek entomologicznych wraz z przynętą – świeżymi odchodami, które zostaną umieszczone w strefie przejściowej między lasem a łąką, gdyż to właśnie w ekotonie zaobserwowano największe zróżnicowanie pod względem gatunkowym jak i liczebnościowym koprofagicznych chrząszczy. W późniejszym kroku zaplanowane jest również wykonanie kompleksowych analiz mikrobiologicznych obejmujących m.in. odłowienie chrząszczy, dokumentację fotograficzną przy użyciu zarówno mikroskopu skaningowego jak i stereoskopowego (Nikon MSZ800N) oraz ocenę morfologiczną epizoicznej mykobioty z wykorzystaniem błękitu bawełnianego i anilinowego. Badania genetyczne będą opierały się na ekstrakcji, amplifikacji specyficznych rejonów rybosomalnego DNA (zwłaszcza ITS, LSU, SSU, IGS) i sekwencjonowaniu, natomiast analizy filogenetyczne pozwolą na określenie ewolucyjnych zależności pomiędzy rozpatrywanymi szczepami grzybów. Ponadto uzyskane wyniki w pierwszej części badań będą mogły stanowić punkt wyjścia w wykazaniu przypuszczalnej roli epizoicznej mykobioty w środowisku przyrodniczym jak i w procesie biotransformacji zanieczyszczeń, będących coraz to poważniejszym czynnikiem zachwiania równowagi biologicznej w ekosystemach lądowych (hodowla mykologiczna z wykorzystaniem zarówno uniwersalnych jak i selektywnych podłoży hodowlanych o zdefiniowanym źródle węgla).

Słowa kluczowe: chrząszcze koprofagiczne, epizoiczne grzyby, grzyby drożdżopodobne, Karpaty, zanieczyszczenie środowiska

Epizoidic fungi colonizing the exoskeletons of coprophagous beetles from the superfamily Scarabaeoidea – an attempt to determine their importance in terrestrial ecosystems

Insects are currently considered the largest group of building animals on Earth. However special attention should be paid to coprophagous beetles from the Scarabaeoidea superfamily, which perform important functions in terrestrial ecosystems, including: reducing the mass of animal excrements, in aerating, loosening and mineralizing the soil and in reducing the number of other parasitic insects. Interestingly, it was observed that the exoskeletons of the mentioned groups of beetles are colonized seasonally by a specific type of epizoidic fungi, which the spores can be naturally transmitted thanks to the behavior and high mobility of the host itself. The project will be implemented in two scientific and research centers. Field work will be carried out using the facilities of the National Education Commission University, while laboratory analyses, such as advanced microbiological and genetic tests, will be carried out at the Hugo Kołłątaj University of Agriculture in Krakow. The main research site will be the village of Ożenna located in the Beskid Niski in the Polish Carpathians. The research period is planned to cover three seasons (2026-

2029). The analysis will be based primarily on setting entomological traps with bait – fresh excrements, which will be placed in the transition zone between the forest and meadow, because it is in the ecotone that the greatest diversity in terms of species and number of coprophagous beetles was observed. At a later stage, comprehensive microbiological analyzes are planned including, among others: catching the beetles, photographic documentation using a scanning and stereoscopic microscope (Nikon MSZ800N) and morphological assessment of epizoic fungi using cotton and aniline blue pigment. Genetic analyzes will be based on extractions, amplifications of specific regions of ribosomal DNA (especially ITS, LSU, SSU, IGS) and sequencing. Phylogenetic analyzes will allow for the determination of evolutionary relationships between the tested fungal strains. The results obtained from the first part of the research will be a starting point in demonstrating the probable role of epizoic mycobiota in the natural environment and in the process of biotransformations of pollutants, which are an increasingly serious factor in disturbing the biological balance in terrestrial ecosystems (mycological cultivation on universal and selective media containing a defined carbon source).

Key words: coprophagous beetles, epizoic fungi, yeast-like fungi, Carpathians, environmental pollution

Bibliography:

- Byk, A., Piętko, J. 2018. Dung beetles and their role in the nature.
- Calaça, F. J. S., Araújo, J. C., Silva-Neto, C. M., Xavier-Santos, S. 2023. Overview of the global research on dung-inhabiting fungi: trends, gaps, and biases. *Current Research in Environmental & Applied Mycology (Journal of Fungal Biology)*, 13(1), 277-298.
- Górz, A. 2019. *Dung Beetles of the Polish Carpathians*. Scientific Publishing House of the Pedagogical University of Kraków.
- Holter, P., Scholtz, C. H. 2007. What do dung beetles eat?. *Ecological Entomology*, 32(6), 690-697.
- Kamiński, M. J., Byk, A., Tykarski, P. 2015. Seasonal and diel activity of dung beetles (Coleoptera: Scarabaeoidea) attracted to European Bison dung in Białowieża primeval forest, Poland. *The Coleopterists Bulletin*, 69(1), 83-90.
- Krug, J. C., Benny, G. L., Keller, H. W. 2004. Coprophilous fungi. *Biodiversity of fungi: inventory and monitoring methods*, 467-500.
- Richardson, M. J. 2001. Diversity and occurrence of coprophilous fungi. *Mycological Research*, 105(4), 387-402.
- Shahabuddin, S., Manuwoto, S., Hidayat, P., Noerdjito, W. A., Schulze, C. H. 2017. The role of coprophagous beetles on dung decomposition and enhancement of soil fertility: Effect of body size, species diversity and biomass. *Jurnal Biologi Indonesia*, 5(2).

Mgr Karolina Różewicz

Academic supervisor: prof. dr hab. Krzysztof Tokarski (IBNoZ UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Michał Kiełbiński (Polska Akademia Nauk)

Wpływ izolacji stresu na plastyczność synaptyczną w przyśrodkowej korze przedczołowej (mPFC) u dorosłych szczurów.

Jednym z kluczowych czynników ryzyka rozwoju poważnych zaburzeń neuropsychiatrycznych, takich jak depresja, zaburzenia lękowe czy zespół stresu pourazowego (PTSD) jest stres, szczególnie w swojej przewlekłej formie. Odpowiedź organizmu na stres regulowana jest głównie przez oś podwzgórze–przysadka–nadnercza (HPA). Krótkotrwała aktywacja tego układu uruchamia mechanizmy adaptacyjne umożliwiające skuteczne radzenie sobie z wyzwaniami środowiskowymi. Natomiast długotrwała ekspozycja na stres prowadzi do przeciążenia i dezorganizacji procesów regulacyjnych, zaburzenia homeostazy oraz trwałych deficytów poznawczych i zaburzeń nastroju. Projekt badawczy opiera się na modelu stresu izolacji społecznej u dorosłych szczurów, który jest uznawany za etologicznie istotny i wiarygodny model długotrwałego stresu psychologicznego. Model ten wywołuje zmiany fizjologiczne i behawioralne zbliżone do obserwowanych w zaburzeniach lękowych i depresyjnych u ludzi. W przeciwieństwie do modeli stresu fizycznego, izolacja społeczna nie wiąże się z komponentą nocycyptywną, co pozwala ograniczyć wpływ zmiennych zakłócających i umożliwia bardziej precyzyjną analizę mechanizmów neurobiologicznych leżących u podstaw reakcji stresowej. Przewlekły stres izolacji społecznej istotnie wpływa na neuroplastyczność mózgu, prowadząc do zmian morfologicznych, funkcjonalnych i molekularnych, w tym obniżenia ekspresji genów związanych z plastycznością synaptyczną, takich jak BDNF, c-Fos czy Arc. Szczególnie wrażliwą strukturą na negatywne skutki przewlekłego stresu jest przyśrodkowa kora przedczołowa (mPFC), odpowiadająca za kontrolę funkcji wykonawczych, pamięć roboczą, podejmowanie decyzji oraz regulację emocji. Na poziomie komórkowym stres przewlekły zaburza funkcjonowanie neuronów glutaminergicznych mPFC, osłabia siłę transmisji synaptycznej, ogranicza zdolność do indukcji długotrwałego wzmocnienia synaptycznego (LTP) oraz prowadzi do przebudowy strukturalnej neuronów piramidalnych, obejmującej retrakcję dendrytów i utratę kolców synaptycznych. Zmiany te silnie korelują z występowaniem zachowań depresjopodobnych. Celem badań jest kompleksowa analiza zmian neuroplastyczności w mPFC w odpowiedzi na przewlekły stres izolacji społecznej. Projekt obejmuje ocenę transmisji synaptycznej metodą rejestracji lokalnych potencjałów polowych, analizę różnic płciowych w reakcji na stres oraz ocenę gęstości włókien dopaminergicznych i ekspresji transportera dopaminy (DAT) z wykorzystaniem metod immunohistochemicznych. Uzyskane wyniki pozwolą na lepsze zrozumienie molekularnych, strukturalnych i funkcjonalnych mechanizmów regulujących plastyczność synaptyczną w mPFC oraz będą stanowić podstawę do planowania dalszych badań i projektów grantowych.

Słowa kluczowe: mPFC, izolacja społeczna, neuroplastyczność, plastyczność synaptyczna, elektrofizjologia zewnątrzkomórkowa

Effects of social isolation stress on synaptic plasticity in the medial prefrontal cortex (mPFC) of adult rats.

One of the major risk factors for the emergence of severe neuropsychiatric disorders, such as depression, anxiety disorders, and post-traumatic stress disorder (PTSD), is stress, especially chronic stress. Primarily, the hypothalamic–pituitary–adrenal (HPA) axis regulates the physiological stress response. Adaptive mechanisms that facilitate effective coping with

environmental challenges are initiated by short-term activation of this system. However, prolonged exposure to stress results in dysregulation of regulatory processes, overload, and the emergence of persistent cognitive deficits and mood disturbances. The proposed research project is based on a social isolation stress model in adult rats, which is considered an ethologically relevant and reliable model of chronic psychological stress. This model induces long-lasting physiological and behavioural alterations resembling those observed in anxiety and depressive disorders in humans. In contrast to physical stress paradigms, social isolation constitutes a purely psychological stressor, allowing the exclusion of nociceptive components. This approach minimizes confounding variables, enabling a more precise investigation of neurobiological mechanisms underlying stress-related pathologies. Chronic social isolation stress has a profound impact on neuroplasticity, leading to morphological, functional, and molecular alterations, including reduced expression of genes associated with synaptic plasticity such as BDNF, c-Fos, and Arc. One of the brain structures particularly vulnerable to the adverse effects of chronic stress is the medial prefrontal cortex (mPFC), which plays a crucial role in executive functions, working memory, decision-making, and emotional regulation. Molecularly, chronic stress disrupts glutamatergic neuronal function in the mPFC, weakens synaptic transmission, impairs the induction of long-term potentiation (LTP)—a fundamental mechanism of learning and memory—and induces structural remodelling of pyramidal neurons, including dendritic retraction and dendritic spine loss. These changes strongly correlate with, and may causally contribute to, the development of depression-like behaviours. The aim of this study is to comprehensively analyse stress-induced alterations in neuroplasticity within the medial prefrontal cortex (mPFC) in response to chronic social isolation stress. The project involves assessing synaptic transmission using local field potential recordings, analysing sex-specific differences in stress responses, and evaluating dopaminergic fibre density along with dopamine transporter (DAT) expression using immunohistochemical methods. The results will provide insight into the molecular, structural, and functional mechanisms underlying synaptic plasticity in the mPFC, serving as a foundation for future research projects and grant applications.

Key words: mPFC, social isolation, neuroplasticity, synaptic plasticity, electrophysiology ex-vivo

Bibliography:

- Csikós, Vivien et al. "Social Isolation Induces Changes in the Monoaminergic Signalling in the Rat Medial Prefrontal Cortex." *Cells* vol. 13, 12 1043. 17 Jun. (2024), doi:10.3390/cells13121043
- Goldwater, D S et al. "Structural and functional alterations to rat medial prefrontal cortex following chronic restraint stress and recovery." *Neuroscience* vol. 164,2 (2009): 798-808. doi:10.1016/j.neuroscience.2009.08.053
- Herman, James P et al. "Regulation of the Hypothalamic-Pituitary-Adrenocortical Stress Response." *Comprehensive Physiology* vol. 6, 2 603-21. 15 Mar. (2016), doi:10.1002/cphy.c150015
- Lupien, Sonia J et al. "Effects of stress throughout the lifespan on the brain, behaviour and cognition." *Nature reviews. Neuroscience* vol. 10,6 (2009): 434-45. doi:10.1038/nrn2639

Willing, J, and J M Juraska. "The timing of neuronal loss across adolescence in the medial prefrontal cortex of male and female rats." *Neuroscience* vol. 301 (2015): 268-75. doi:10.1016/j.neuroscience.2015.05.073

Mgr Minh Tu To

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Beata Barabasz-Krasny (IBiNoZ UKEN)

Auxiliary supervisor: dr Anna Sołtys-Lelek (Ojcowski Park Narodowy)

Odporność ekosystemów leśnych na inwazję gatunków obcych w Ojcowskim Parku Narodowym

Inwazyjne gatunki obce (IAS) należą do głównych czynników globalnej utraty bioróżnorodności, obok zmian użytkowania gruntów, nadmiernej eksploatacji zasobów, zmian klimatu oraz zanieczyszczeń (IPBES, 2023; Bobułská i in., 2025). Działalność człowieka doprowadziła do introdukcji ponad 37 000 gatunków obcych, z czego około 3 500 uznawanych jest za inwazyjne (IPBES, 2023; Gentili i in., 2021). Ich oddziaływanie ekologiczne bywa rozległe i nieodwracalne, porównywalne z degradacją rodzimych siedlisk przyrodniczych (Perzanowska i in., 2019). W odpowiedzi na rosnącą skalę problemu, Polska wykazuje postęp we wdrażaniu regulacji prawnych dotyczących gatunków obcych, a działania związane z kontrolą i ograniczaniem ich ekspansji stanowią istotny element planów ochrony rezerwatów przyrody i parków narodowych (Butchart i in., 2010). Ojcowski Park Narodowy (OPN), to jeden z 23 parków narodowych w Polsce, który charakteryzuje się unikatową rzeźbą krasową, wysoką bioróżnorodnością oraz mozaikową strukturą zbiorowisk roślinnych (Klasa & Partyka, 2008). Pomimo licznych badań florystyczno-ekologicznych, nadal brakuje tu całościowej, przestrzennie jednoznacznej oceny rozmieszczenia inwazyjnych gatunków roślin, w odniesieniu do cech drzewostanów (Barabasz-Krasny i in., 2004; Moszkowicz, 2016; Sołtys-Lelek i in., 2016). Szczególnie ograniczona jest wiedza dotycząca stopnia opanowania przez gatunki inwazyjne różnych siedlisk leśnych OPN, klas wieku drzewostanu oraz stref ochrony ścisłej i częściowej. Celem niniejszej rozprawy doktorskiej będzie kompleksowa ocena stopnia neofityzacji lasów OPN, poprzez integrację badań terenowych z analizami przestrzennymi i statystycznymi. Badania umożliwią identyfikację głównych dróg wnikania obcych gatunków roślin do zbiorowisk leśnych oraz określenie kluczowych czynników środowiskowych i antropogenicznych wpływających na ich rozmieszczenie przestrzenne, ze szczególnym uwzględnieniem presji antropogenicznej, struktury drzewostanów oraz warunków siedliskowych. Uzyskane wyniki stanowiąc będą podstawę do planowania działań ochronnych, opracowania programów monitoringu oraz strategii zarządzania, ukierunkowanych na ograniczanie rozprzestrzeniania gatunków inwazyjnych i ochronę integralności ekosystemów leśnych tego obszaru chronionego.

Słowa kluczowe: inwazyjne gatunki roślin obcych, Ojcowski Park Narodowy, ekosystemy leśne, neofityzacja, rozmieszczenie przestrzenne

Resilience of forest ecosystems to the invasion of alien species in the Ojców National Park

Invasive alien species (IAS) are among the main drivers of global biodiversity loss, alongside land-use change, overexploitation of natural resources, climate change, and pollution (IPBES, 2023; Bobuřská et al., 2025). Human activities have led to the introduction of more than 37,000 alien species worldwide, of which approximately 3,500 are considered invasive (IPBES, 2023; Gentili et al., 2021). Their ecological impacts are often extensive and irreversible, comparable to the degradation of native habitats (Perzanowska et al., 2019). In response to the growing scale of the problem, Poland has demonstrated progress in implementing legal regulations concerning alien species, and actions aimed at controlling and limiting their spread constitute an important component of conservation plans for nature reserves and national parks (Butchart et al., 2010). Ojców National Park (ONP), one of the 23 national parks in Poland, is characterized by unique karst landforms, high biodiversity, and a mosaic structure of plant communities (Klasa & Partyka, 2008). Despite numerous floristic and ecological studies, a comprehensive and spatially explicit assessment of the distribution of invasive plant species in relation to forest stand characteristics is still lacking (Barabasz-Krasny et al., 2004; Moszkowicz, 2016; Sołtys-Lelek et al., 2016). In particular, knowledge remains limited regarding the degree of invasion across different forest habitat types, forest stand age classes, and zones of strict and partial protection within the park. The aim of this doctoral dissertation is to provide a comprehensive assessment of the degree of neophytization of forests in Ojców National Park through the integration of field surveys with spatial and statistical analyses. The research will enable the identification of major pathways of alien plant species entering forest communities and the determination of key environmental and anthropogenic factors influencing their spatial distribution, with particular emphasis on anthropogenic pressure, forest stand structure, and site conditions. The results will form a basis for planning conservation measures, developing monitoring programs, and designing management strategies aimed at limiting the spread of invasive species and preserving the integrity of forest ecosystems within this protected area.

Key words: invasive alien plant species, Ojców National Park, forest ecosystems, neophytization, spatial distribution

Bibliography:

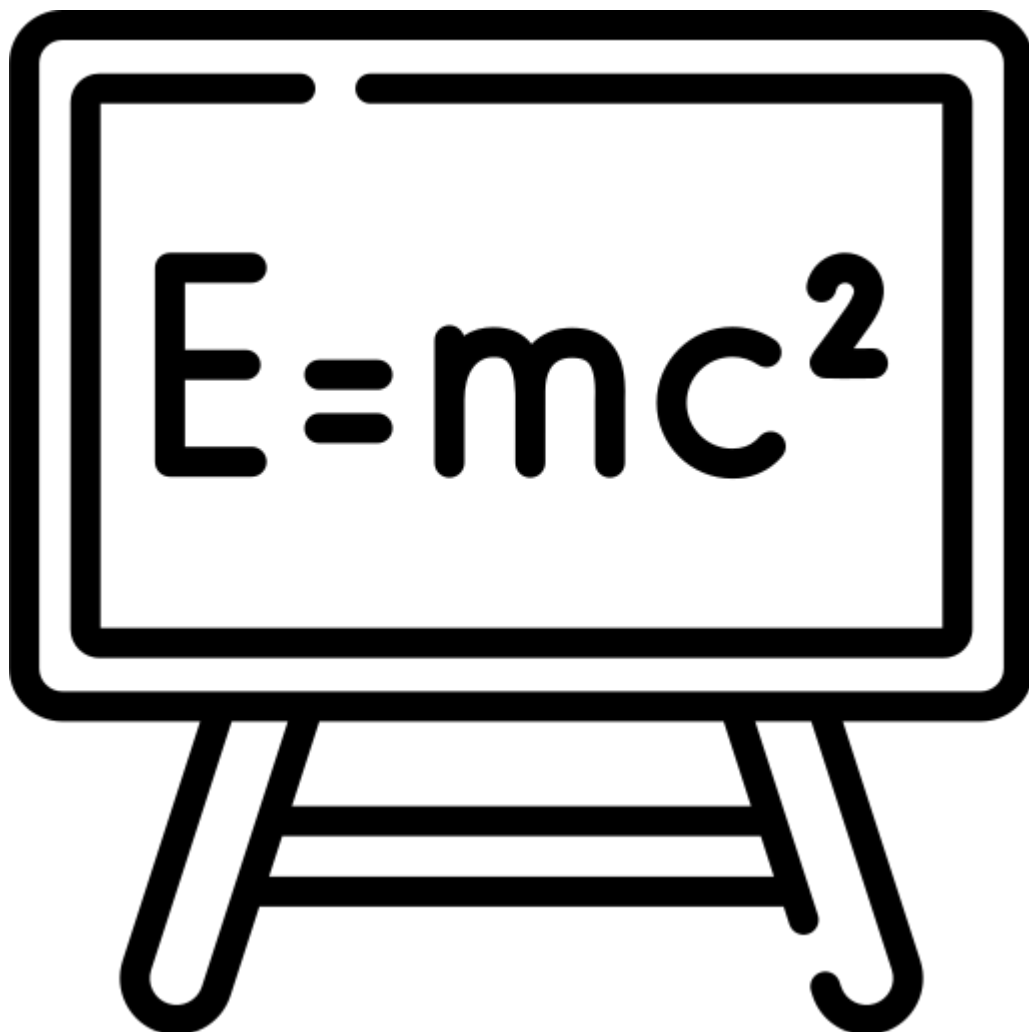
- Barabasz-Krasny, B., Sołtys, A., Popek, R. (2004). Trees and shrubs of alien origin in Ojców National Park. In: J. Partyka (ed.), Diversity and transformations of the natural and cultural environment of the Kraków-Częstochowa Upland, Vol. 2. Culture. Ojców: Ojców National Park, 187-190.
- Bobuřská, L., Demková, L., Pinčáková, G., Lošák, T. (2025). Alien plant invasion: are they strictly Nature's enemy and how can we use their supremacy? *Land*, 14(1), 107. <https://doi.org/10.3390/land14010107>
- Butchart, S.H., Walpole, M., Collen, B., Van Strien, A. et al. (2010). Global biodiversity: indicators of recent declines. *Science*, 328(5982), 1164-1168. <https://doi.org/10.1126/science.1187512>
- Gentili, R., Schaffner, U., Martinoli, A., Citterio, S. (2021). Invasive alien species and biodiversity: Impacts and management. *Biodiversity*, 22(1-2), 1-3. <https://doi.org/10.1080/14888386.2021.1929484>

- International Union for Conservation of Nature (IUCN), (2000). IUCN guidelines for the prevention of biodiversity loss caused by alien invasive species. IUCN Species Survival Commission, Invasive Species Specialist Group.
- IPBES (2023). Summary for Policymakers of the Thematic Assessment Report on Invasive Alien Species and their Control of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Roy, H. E., Pauchard, A., Stoett, P., Renard Truong, T., Bacher, S., Galil, B. S., Hulme, P. E., Ikeda, T., Sankaran, K. V., McGeoch, M. A., Meyerson, L. A., Nuñez, M. A., Ordonez, A., Rahlao, S. J., Schwindt, E., Seebens, H., Sheppard, A. W., and Vandvik, V. (eds.). IPBES secretariat, Bonn, Germany. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7430692>
- Klasa, A., Partyka, J. (eds.) (2008). Monografia Ojcowskiego Parku Narodowego. Ojców: Wyd. Ojcowski Park Narodowy, Muzeum im. prof. Władysława Szafera. [In Polish]
- Moszkowicz Ł. (2016). Distribution of vascular plant species in woodland patches of Ojców National Park (southern Poland) in relation to seed dispersal. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*, 85(1), 3484. <https://dx.doi.org/10.5586/asbp.3484>
- Perzanowska, J., Korzeniak, J., Chmura, D. (2019). Alien species as a potential threat for Natura 2000 habitats: a national survey. *PeerJ*, 7, e8032. <https://doi.org/10.7717/peerj.8032>
- Sołtys-Lelek, A., Barabasz-Krasny, B., Możdżeń, K. (2016). Synanthropization of riparian plant communities in the Ojców National Park (Southern Poland). *Biodiversity: Research and Conservation*, 44, 35-53. <https://doi.org/10.1515/biorc-2016-0020>
-

XVI

Nauki fizyczne

Physical Sciences

Korelacje kosmiczno-sejsmiczne: poszukiwanie mechanizmów fizycznych łączących promieniowanie kosmiczne i aktywność sejsmiczną

W pracy [1] stwierdzono istnienie istotnej statystycznie korelacji na poziomie 6σ pomiędzy zmianami częstości detekcji wtórnego promieniowania kosmicznego a globalną aktywnością sejsmiczną, przy czym zmiany w promieniowaniu kosmicznym wyprzedzają w czasie zmiany sejsmiczne. Zaobserwowane korelacje, oprócz charakteru prekursorowego względem trzęsień ziemi, wykazują również zmienność z okresem zbliżonym do cyklu słonecznego. Niniejsza praca ma na celu identyfikację mechanizmu fizycznego mogącego łączyć oba zjawiska przy zachowaniu obserwowanych własności tej korelacji. Dotychczasowe analizy globalnych katalogów trzęsień ziemi, w tym katalogu United States Geological Survey (USGS), wskazują na istnienie tygodniowej periodyczności aktywności sejsmicznej, która może być powiązana z opisanym efektem kosmiczno-sejsmicznym. W celu oceny jej istotności statystycznej katalog trzęsień ziemi poddano deklasteryzacji metodą nearest-neighbor [2], a następnie przeprowadzono testy statystyczne z wykorzystaniem infrastruktury obliczeniowej Cyfronet, które wykazały, że obserwowana tygodniowa periodyczność nie może być wynikiem losowych fluktuacji. W dalszych etapach badań planowana jest analiza danych dotyczących pola geomagnetycznego, zebranych przez detektory naziemne oraz satelitarne, danych dotyczących rezonansu Schumanna, danych jonosferycznych, a także danych grawimetrycznych z różnych dostępnych stacji. Celem będzie weryfikacja, czy w tych zbiorach występują periodyczne zmiany o cechach podobnych do obserwowanych w danych sejsmicznych, oraz zebranie informacji, które mogłyby dostarczyć wskazówek dotyczących mechanizmu fizycznego stojącego za obserwowanym efektem kosmiczno-sejsmicznym, a także umożliwić nałożenie ograniczeń na potencjalne hipotezy wyjaśniające. Analizowane będą zarówno hipotezy konwencjonalne, takie jak antropogeniczne wyjaśnienia periodyczności aktywności sejsmicznej oraz wpływ aktywności słonecznej na występowanie obserwowanych efektów [3], jak i — w przypadku braku ich potwierdzenia — hipotezy bardziej spekulatywne. Jedną z nich może być scenariusz, w którym efekt kosmiczno-sejsmiczny jest generowany przez strumień ciemnej materii o własnościach indukujących obserwowalne sygnały zarówno w danych dotyczących promieniowania kosmicznego, jak i w danych sejsmicznych w obszarach znajdujących się w stanie podwyższonej podatności na wystąpienie trzęsień ziemi. W takim scenariuszu uwzględnione zostaną ograniczenia astrofizyczne wynikające z dynamiki ciał niebieskich w Układzie Słonecznym oraz ograniczenia kosmologiczne [4], [5].

Słowa kluczowe: korelacje kosmiczno-sejsmiczne, promieniowanie kosmiczne, aktywność sejsmiczna

Cosmo–seismic correlations: searching for physical mechanisms linking cosmic rays and seismic activity

In study [1], a statistically significant correlation at the 6σ level was identified between variations in the detection rate of secondary cosmic rays and global seismic activity, with changes in cosmic rays preceding seismic variations. The observed correlations, in addition to exhibiting a precursor character with respect to earthquakes, also show variability with a period close to the solar cycle. The present work aims to identify a physical mechanism capable of linking both phenomena while preserving the observed properties of this correlation. Previous analyses of global earthquake catalogs, including the United States Geological Survey (USGS) catalog, indicate the existence of a weekly periodicity in seismic activity, which may be associated with the mentioned cosmo–seismic effect. In order to assess its statistical significance, the earthquake catalog was declustered using the nearest-neighbor method [2], and statistical tests were subsequently performed using the Cyfronet computing infrastructure, demonstrating that the observed weekly periodicity cannot be attributed to random fluctuations. In subsequent stages of the study, analyses are planned of data on the geomagnetic field collected by ground-based and satellite detectors, data on the Schumann resonance, ionospheric data, as well as gravimetric data from various available stations. The objective will be to verify whether periodic variations with characteristics similar to those observed in the seismic data are present in these datasets, and to gather information that may provide insight into the physical mechanism underlying the observed cosmic–seismic effect, as well as to impose constraints on potential explanatory hypotheses. Both conventional hypotheses, such as anthropogenic explanations for periodicity in seismic activity and impact of solar activity on the emergence of the observed effects [3], and— if these are not confirmed—more speculative hypotheses will be examined. One such possibility is a scenario in which the cosmo–seismic effect is generated by a flux of dark matter with properties capable of inducing observable signals both in cosmic radiation data and in seismic data in regions that are in a state of heightened susceptibility to earthquake occurrence. In such a scenario, astrophysical constraints arising from the dynamics of celestial bodies in the Solar System, as well as cosmological constraints, will be taken into account [4], [5].

Key words: cosmo–seismic correlations, cosmic rays, seismic activity

Bibliography:

- Homola, P., et al. (2023). Observation of large scale precursor correlations between cosmic rays and earthquakes with a periodicity similar to the solar cycle. *Journal of Atmospheric and Solar-Terrestrial Physics*, 247, 106068.
- Zaliapin, I., & Ben-Zion, Y. (2020). Earthquake declustering using the nearest-neighbor approach in space-time-magnitude domain. *Journal of Geophysical Research: Solid Earth*, 125, e2018JB017120.
- V. Yanchukovsky (2021). Solar activity and Earth seismicity. *Solar-Terrestrial Physics*, 7, 67–77.
- Zioutas, K., Anastassopoulos, V., Argiriou, A., Cantatore, G., Cetin, S. A., Gardikiotis, A., Hoffmann, D. H. H., Hofmann, S., Karuza, M., Kryemadhi, A., Maroudas, M., Matteson, E. L., Ozbozduman, K., Papaevangelou, T., Perryman, M., Semertzidis, Y. K., Tsagris, I., Tsagri, M., Tsiledakis, G., ... Valachovic, E. L. (2021). The Dark Universe Is Not Invisible. *Physical Sciences Forum*, 2(1), 10.

Kryemadhi, A., Maroudas, M., Mastronikolis, A., & Zioutas, K. (2023). Gravitational focusing effects on streaming dark matter as a new detection concept. *Physical Review D*, 108(12), 123043.

Mgr Miftahul Isty

Academic supervisor: dr hab. prof. UKEN Roman Rosiek (IF UKEN)

Badania efektywności modelowania i zastosowań rzeczywistości rozszerzonej (AR) w przezwyciężaniu trudności poznawczych w procesie nauczania elektromagnetyzmu

Rozprawa doktorska będzie podejmować problematykę trudności poznawczych oraz efektywności nauczania elektromagnetyzmu – jednego z najbardziej abstrakcyjnych działów fizyki szkolnej. Głównym celem badawczym jest ocena użyteczności zastosowań modelowania, łączącego klasyczny eksperyment fizyczny z zaawansowanymi symulacjami komputerowymi oraz wizualizacją pojęć np. pól przy użyciu rzeczywistości rozszerzonej (AR). Badania wpisują się w paradygmat dydaktyki opartej na dociekaniu naukowym (IBSE). Proces badawczy został podzielony na kilka etapów. Pierwszy stanowi systematyczny przegląd literatury oraz analiza bibliometryczna zasobów baz Web of Science i Scopus, mająca na celu określenie światowych trendów w badaniu percepcji zjawisk elektromagnetycznych wśród uczniów i studentów w ciągu ostatnich 10 lat. Na tej podstawie zostaną opracowane i dokonana ich walidacja, autorskie narzędzia diagnostyczne. Zasadnicza część badań zostanie zrealizowana w wybranych ośrodkach krajowych i zagranicznych wśród uczniów liceów oraz studentów. W metodologii przewidziano zastosowanie metod mieszanych, w tym technik okulograficznych (eyetracking), co pozwoli na analizę procesów uwagi i mechanizmów powstawania wyobrażeń mentalnych u badanych. Kluczowym aspektem pracy będzie analiza możliwości wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) w celu poprawy głębokiego zrozumienia zjawisk, wykraczającego poza samą sprawność operowania aparatem matematycznym. Efektem końcowym będzie sformułowanie autorskiego modelu dydaktycznego, opartego na aktywnej manipulacji modelem cyfrowym skorelowanym z rzeczywistością. Praca stanowi wkład w rozwój nowoczesnej edukacji STEM poprzez badanie roli wizualizacji zjawisk niewidocznych w budowaniu intuicji fizycznej i trwałej struktury wiedzy.

Słowa kluczowe: trudności poznawcze w fizyce, nauczanie elektromagnetyzmu, rzeczywistość rozszerzona w edukacji fizycznej, eyetracking w dydaktyce fizyki

Research on the effectiveness of modelling and augmented reality (AR) applications in overcoming cognitive difficulties in the teaching and learning of electromagnetism.

The doctoral dissertation will address the issue of cognitive difficulties and the effectiveness of teaching electromagnetism – one of the most abstract areas of school physics. The main research objective is to assess the usefulness of modelling applications that combine classic physical experiments with advanced computer simulations and the visualisation of concepts, e.g. fields,

using augmented reality (AR). The research is part of the inquiry-based science education (IBSE) paradigm. The research process has been divided into several stages. The first stage consists of a systematic review of the literature and a bibliometric analysis of the Web of Science and Scopus databases, aimed at identifying global trends in the study of the perception of electromagnetic phenomena among pupils and students over the last 10 years. On this basis, proprietary diagnostic tools will be developed and validated. The main part of the research will be carried out in selected national and international centres among high school and university students. The methodology provides for the use of mixed methods, including eye-tracking techniques, which will allow for the analysis of attention processes and the mechanisms of mental imagery formation in the subjects. A key aspect of the work will be to analyse the possibility of using information and communication technologies (ICT) to improve a deep understanding of phenomena, going beyond the mere ability to use mathematical apparatus. The end result will be the formulation of an original teaching model based on the active manipulation of a digital model correlated with reality. The work contributes to the development of modern STEM education by examining the role of visualising invisible phenomena in building physical intuition and a lasting knowledge structure.

Key words: cognitive difficulties in physics, teaching electromagnetism, augmented reality in physics education, eye tracking in physics teaching

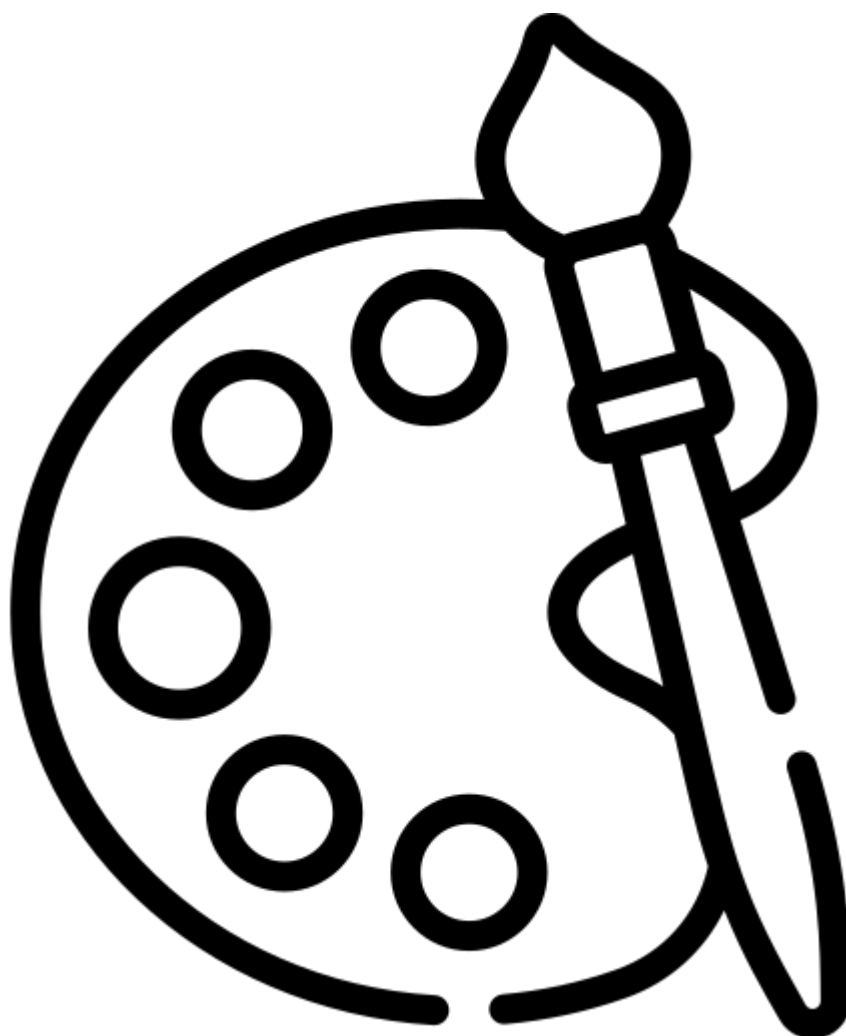
Bibliography:

- Campos, E., Hernandez, E., Barniol, P., & Zavala, G. (2021). Phenomenographic analysis and comparison of students' conceptual understanding of electric and magnetic fields and the principle of superposition. *Physical Review Physics Education Research*, 17(2), 020117. <https://doi.org/10.1103/PhysRevPhysEducRes.17.020117>
- Campos, E., Hernandez, E., Barniol, P., & Zavala, G. (2023). Analysis and comparison of students' conceptual understanding of symmetry arguments in Gauss's and Ampere's laws. *Physical Review Physics Education Research*, 19(1), 010103. <https://doi.org/10.1103/PhysRevPhysEducRes.19.010103>
- Edelsbrunner, P. A., Malone, S., Hofer, S. I., Küchemann, S., Kuhn, J., Schmid, R., Altmeyer, K., Brünken R & Lichtenberger, A. (2023). The relation of representational competence and conceptual knowledge in female and male undergraduates. *International Journal of STEM Education*, 10(1), 44. <https://doi.org/10.1186/s40594-023-00435-6>
- Hahn, L., Blaue, S. A., & Klein, P. (2024). A research-informed graphical tool to visually approach Gauss' and Stokes' theorems in vector calculus. *European Journal of Physics*, 45(2), 025706. <https://doi.org/10.1088/1361-6404/ad2390>
- Ivanjek, L., Morris, L., Schubatzky, T., Hopf, M., Burde, J. P., Haagen-Schützenhöfer, C., Dopatka, L., Spatz, V & Wilhelm, T. (2021). Development of a two-tier instrument on simple electric circuits. *Physical Review Physics Education Research*, 17(2), 020123. <https://doi.org/10.1103/PhysRevPhysEducRes.17.020123>
- Wheatley, C., Wells, J., Henderson, R., & Stewart, J. (2021). Applying module analysis to the Conceptual Survey of Electricity and Magnetism. *Physical Review Physics Education Research*, 17(1), 010102. <https://doi.org/10.1103/PhysRevPhysEducRes.17.010102>

XVII

Sztuki plastyczne

Fine Arts

Zaświaty: fotografia wobec obecności niewidzialnego

Projekt artystyczno-badawczy „Zaświaty: fotografia wobec obecności niewidzialnego” podejmuje refleksję nad relacją człowieka z doświadczeniami Zaświatów – przestrzeni afektywnej, symbolicznej i kulturowej, w której przejawia się to, co niewidzialne, a zarazem fundamentalne dla ludzkiej duchowości w obszarach metafizyki i eschatologii. Projekt ten jest kontynuacją moich ponad dwudziestoletnich działań twórczych, dotyczących szeroko pojętej manifestacji i materializacji duchowości w świecie widzialnym. Punktem odniesienia dla projektu jest ontologia archaiczna, charakterystyczna dla kultur tradycyjnych, w której świat widzialny i niewidzialny nie funkcjonują jako odrębne porządki, lecz tworzą relacyjną, współobecną całość. W takim ujęciu rytuały, obrazy, przedmioty i krajobraz posiadają realną sprawczość ontologiczną, a Zaświaty nie są domeną „poza światem”, lecz wymiarem stale obecnym w doświadczeniu jednostkowym i wspólnotowym. Temat pracy doktorskiej obejmuje rytuały przejścia, kontakt z przodkami, śmierć, pamięć, sny oraz ideę czasu cyrkularnego, rozumianego jako struktura porządkująca doświadczenie sacrum. Celem projektu jest zbadanie potencjału fotografii – medium z natury technicznego – do przekraczania funkcji dokumentu i tworzenia obrazów, które stają się korelatami przeżyć duchowych, wchodząc w obszar symbolu, metafory i niedomkniętego znaczenia. Interesuje mnie fotografia jako medium liminalne, które nie tylko rejestruje, lecz także uczestniczy w rytuałach i praktykach kontaktu z niewidzialnym, współtworząc je lub też zakłócając. W praktyce artystycznej połączę perspektywę antropologii wizualnej, antropologii obrazu Hansa Beltinga i Davida Freedberga, psychologii analitycznej Carla Gustawa Junga oraz teorii obrazu Georgesa Didi-Hubermana i Jamesa Hillmana, aby analizować obraz fotograficzny jako ślad obecności, nośnik afektu i formę poznania wykraczającą poza dyskurs racjonalny. Zasadniczym rezultatem projektu będzie realizacja cyklu fotograficznego i instalacji dźwiękowo-wizualnych powstających w dialogu z lokalnymi społecznościami w Meksyku, Afryce Zachodniej, Indonezji, Australii, Mjanmie i Polsce – miejscach, które znam ze swoich wcześniejszych działań artystycznych, gdzie rytuały kontaktu z przodkami oraz cykliczność życia i śmierci pozostają żywą praktyką. W ramach badań terenowych zastosuję metodę obserwacji uczestniczącej, wywiady oraz warsztaty fotograficzne, w których proces twórczy stanie się formą współuczestnictwa i wymiany. Interesuje mnie sytuacja, w której akt fotograficzny przekracza funkcję dokumentacyjną i uczestniczy w rytuale, stając się działaniem sprawczym, przekształcającym relacje między fotografem, uczestnikami i obrazem. Projekt rozwija koncepcję fotografii jako medium relacyjnego i rytualnego, które, podobnie jak mit czy sen, umożliwia wgląd w to, co nieświadome, a zarazem wspólnotowe i uniwersalne. Nowatorstwo przedsięwzięcia polega na przesunięciu fotografii z obszaru reprezentacji w stronę performatywnego uczestnictwa i doświadczenia. „Zaświaty” stanowią próbę wypracowania metodologii „fotografii jako badania” – łączącej praktykę artystyczną, refleksję teoretyczną i etykę relacji międzykulturowych. Projekt bada kompensacyjną i rytualną rolę sztuki w nowoczesnym, zsekularyzowanym świecie, w którym śmierć i duchowość są wypierane, a wraz z nimi zanikają rytuały integrujące doświadczenia straty i archetypy zbiorowej nieświadomości. Fotografia, traktowana jako medium obecności i pamięci może przywracać wymiar duchowy współczesnej wyobraźni, pełniąc

funkcję pomostu między tym, co widzialne i niewidzialne, indywidualne i wspólnotowe, żywe i umarte.

Słowa kluczowe: fotografia, sztuki wizualne, ontologia archaiczna, Zaświaty, duchowość, rytuał przejścia, przodkowie, antropologia wizualna, śmierć, Jung, Didi-Huberman, Hillman, czas cyrkularny, sacrum, obecność, niewidzialne

The otherworld: photography in the presence of the invisible

The artistic-research project “The Otherworld: Photography in the Presence of the Invisible” reflects on the relationship between human beings and the otherworld — an affective, symbolic and cultural space in which what is invisible yet fundamental to human spirituality, manifests itself in the realms of metaphysics and eschatology. The project continues my more than twenty years of creative practice concerned with the broadly understood manifestation and materialisation of the spiritual in the visible world. The point of reference for the project is archaic ontology, characteristic of traditional cultures, in which the visible and invisible worlds do not function as separate orders but form a relational, co-present whole. From this perspective, rituals, images, objects and landscapes possess real ontological agency, and the otherworld is not a domain “beyond the world” but a dimension constantly present in individual and communal experience. The subject of the doctoral research encompasses rites of passage, contact with ancestors, death, memory, dreams and the idea of circular time understood as a structure organising the experience of the sacred. The aim of the project is to examine the potential of photography — a medium that is inherently technical — to transcend the function of documentation and create images that become correlates of spiritual experience, entering the realm of symbol, metaphor and open-ended meaning. I am interested in photography as a liminal medium that not only records but also participates in rituals and practices of contact with the invisible, co-creating them or at times disrupting them. In my artistic practice I will combine the perspectives of visual anthropology, the anthropology of images as developed by Hans Belting and David Freedberg, the analytical psychology of Carl Gustav Jung and image theory by Georges Didi-Huberman and James Hillman, in order to analyse the photographic image as a trace of presence, a carrier of affect and a form of knowledge that exceeds rational discourse. The principal outcome of the project will be the creation of a photographic series and audiovisual installations developed in dialogue with local communities in Mexico, West Africa, Indonesia, Australia, Myanmar and Poland — places I know from my previous artistic work, where rituals of contact with ancestors and the cyclical nature of life and death remain living practices. As part of the field research I will employ participant observation, interviews and photographic workshops, in which the creative process becomes a form of co-participation and exchange. I am interested in situations in which the photographic act exceeds its documentary function and participates in ritual, becoming an agentive action that transforms relationships between the photographer, the participants, and the image. The project develops the concept of photography as a relational and ritual medium which, like myth or dream, enables insight into what is unconscious yet also communal and universal. The innovative character of the undertaking lies in shifting photography from the sphere of representation toward performative participation and experience. “The Otherworld” is an attempt to formulate a methodology of “photography as research” that combines artistic practice, theoretical reflection and an ethics of intercultural relations. The

project investigates the compensatory and ritual role of art in the modern, secularised world in which death and spirituality are repressed, and with them the rituals that integrate experiences of loss and the archetypes of the collective unconscious disappear. Photography, understood as a medium of presence and memory, can restore a spiritual dimension to contemporary imagination, functioning as a bridge between the visible and the invisible, the individual and the communal, the living and the dead.

Key words: photography, visual arts, archaic ontology, otherworld, spirituality, rite of passage, ancestors, visual anthropology, death, Jung, Didi-Huberman, Hillman, circular time, the sacred, presence, the invisible

Bibliography:

Azoulay A., *The Civil Contract of Photography*. New York: Zone Books, 2008.

Barthes R., *Światło obrazu*. Warszawa: Sic!, 1999.

Belting H., *An Anthropology of Images. Picture, Medium, Body*. Princeton–Oxford: Princeton University Press, 2011.

Descola P., *Beyond Nature and Culture*. Chicago: University of Chicago Press, 2013.

Didi-Huberman G., *Obrazy mimo wszystko*. Kraków: Universitas, 2006.

Eliade M., *Sacrum i profanum*. Warszawa: PIW, 1984.

Freedberg D., *The Power of Images. Studies in the History and Theory of Response*. Chicago–London: University of Chicago Press, 1989.

Geertz C., *Interpretacja kultur*. Warszawa: PWN, 2001.

Hillman J., *The Soul's Code. In Search of Character and Calling*. New York: Random House, 1996.

Jung C.G., *Psychologia a religia*. Warszawa: PWN, 1997.

Mitchell W.J.T., *Picture Theory. Essays on Verbal and Visual Representation*. Chicago: University of Chicago Press, 1994.

Pink S., *Doing Visual Ethnography*. London: SAGE Publications, 2013.

Sontag S., *On Photography*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1977.

Turner V., *Dramas, Fields, and Metaphors. Symbolic Action in Human Society*. Ithaca: Cornell University Press, 1974.

Turner V., *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine, 1969.

Viveiros de Castro E., *Cannibal Metaphysics*. Minneapolis: Univocal, 2014.

Migracja w praktyce eksperymentu wizualnego

Historia masowej migracji polskiego chłopstwa do Ameryki Południowej na przełomie XIX i XX wieku pozostaje niemal całkowicie nieobecna w polskiej pamięci zbiorowej – nie została wpisana w oficjalne narracje, jest pomijana w edukacji i praktycznie nie istnieje w polu sztuki. Między 1890 a 1914 rokiem ponad sto tysięcy Polaków – głównie chłopów z Galicji – wyruszyło do Ameryki Południowej w poszukiwaniu utopijnej „ziemi obiecanej” za oceanem. Uciekali przed biedą, bezrolnością i ciężarem zaborów. Władze brazylijskie, wspierane przez prywatnych agentów kolonizacyjnych, kusily emigrantów wizją własnych domów, żyznej ziemi i wolności. Rzeczywistość okazała się jednak znacznie bardziej skomplikowana i daleka od idyllicznych wyobrażeń. Celem mojej pracy teoretycznej jest zbadanie tematu migracji polskiego chłopstwa do Ameryki Południowej w aspekcie relacji pierwszych polskich osadników z rdzenną ludnością. W szczególności interesuje mnie zjawisko „Gorączki brazylijskiej”, czyli migracji polskich rodzin do stanu Parana w Brazylii oraz ich kontakt z plemieniem Kaingang. Studiowanie tej tematyki wiąże się z kwerendą przede wszystkim w dziedzinie antropologii, etnologii, socjologii, historii migracji. W mojej pracy artystycznej posłużę się filmowymi narzędziami tworząc esej dokumentalny, korelując proces badawczy ze zdjęciowym, wykorzystując materiały archiwalne oraz animowane. Eksperymentalny film będzie świadectwem audiowizualnym dla wypartej z głównych narracji kolonialnych historii, stanowiąc oryginalne archiwum afektu dla dramatycznego doświadczenia migracji oraz spotkania z Innym. Część praktyczna ściśle zazębia się z tu z warstwą teoretyczną, powstający film hybrydowy ma spełniać rolę zarówno narzędzia twórczego jak badawczego, wspierany krytyczną refleksją nad samym medium. Materiał wizualny oparty na doświadczeniu osobistym i badaniach terenowych staje się praktyką artystyczno-badawczą scalającą historię, antropologię, estetykę i etykę. Film eksperymentalny w kontekście mojej dysertacji, który łączy dokument, materiał archiwalny, inscenizacje oraz elementy animowane będzie działać jako narzędzie badawcze do przechowywania, rekonstruowania i transformowania zbiorowej pamięci.

Słowa kluczowe: migracja polskiego chłopstwa, Brazylia, archiwum afektu, relacje kolonialne, spotkanie z Innym, Kaingang, pamięć zbiorowa, antropologia wizualna, art.-based research, film eksperymentalny

Migration in the practice of visual experimentation

The story of the Polish peasantry's migration to South America at the turn of the 20th century remains virtually absent from Polish collective memory—it is not included in the public narrative, is omitted from education, and is essentially nonexistent in the field of art. Between 1890 and 1914, over 100,000 Poles—mostly peasants from Galicia—set sail for South America in search of a utopian “promised land” overseas. They fled poverty, landlessness, and the burden of partition. The Brazilian authorities, supported by private colonization agents, tempted emigrants with visions of their own homes, fertile land, and freedom. However, the reality proved much more complex and far from idyllic expectations. The aim of my theoretical work is to examine the

migration of Polish peasants to South America in the context of the first Polish settlers' relations with the indigenous population. I am particularly interested in the phenomenon of "Brazil Fever," the migration of Polish families to the state of Paraná in Brazil, and their contact with the Kaingang tribe. Studying this topic involves research primarily in the fields of anthropology, ethnology, sociology, and the history of migration. In my artistic work, I will employ the tools of film to create a documentary essay, correlating the research process with photography, utilizing archival and animated materials. The experimental film will be an audiovisual testimony to a history repressed from mainstream colonial narratives, constituting an original archive of affect for the dramatic experience of migration and encounters with the Other. The practical component closely intertwines with the theoretical layer; the resulting hybrid film is intended to serve as both a creative and research tool, supported by critical reflection on the medium itself. The visual material, based on personal experience and fieldwork, becomes an artistic and research practice that integrates history, anthropology, aesthetics, and ethics. In the context of my dissertation, the experimental film, which combines documentary, archival material, staged scenes, and animated elements, will function as a research tool for preserving, reconstructing, and transforming collective memory.

Key words: Polish peasant migration, Brazil, affect archive, colonial relations, encounter with the Other, Kaingang, collective memory, visual anthropology, art.-based research, experimental film

Bibliography:

Dygasiński, Antoni. Listy z Brazylii. Książka i Wiedza, 1953.

Graeber, David; Wengrow, David. Narodziny wszystkiego. Nowa historia ludzkości. Zysk i S-ka, 2022.

Gruszewski, Antoni. W kraju palm i słońca. Księgarnia J. Czerneckiego, 1915.

Janicki, Kamil. W chłopskiej chacie. Wydawnictwo Poznańskie, 2024.

Kruszewska, Joanna. Chłopki. Opowieść naszych babek. Marginesy, 2023.

McNiff, Shaun. Art-Based Research. Jessica Kingsley Publishers, 1998.

Nikielska-Sekuła, Karolina; Desille, Amandine. Visual Methodology in Migration Studies. Springer, 2021.

Pamiętniki migrantów. Ameryka Południowa. Instytut Gospodarstwa Społecznego, 1939.

Pink, Sarah. Doing Visual Ethnography. SAGE Publications, 2007.

Schneider, Arnd; Pasqualino, Catharina. Experimental Film and Anthropology. Routledge, 2014.

Siemiradzki, Józef. Szlakiem wychodźców. Biblioteka Dzieł Wyborowych, 1900.

Sullivan, Graeme. Art Practice as Research: Inquiry in the Visual Arts. SAGE Publications, 2004.

Wójcik, Władysław. Nie zabijaj Indianina, czyli rzecz o dwóch kulturach. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1974.

Zajda, Kazimiera (red.). Estetyka Indian Ameryki Południowej. Antologia. Universitas, 2007.

Praktyki Art-Based Research jako narzędzie badania strefy pośmiertnej ludowej eschatologii: dwuwarstwowy model zaświatów w Małopolsce (XIX–poł. XX w.) jako nowa perspektywa na ówczesną kulturę

Zasadniczym celem pracy jest stworzenie opisowo wizualnego, dwuwarstwowego modelu zaświatów dla Małopolski XIX– poł. XX w. Rozprawa ma na celu ukazać, że eschatologia ludowa to możliwy do odtworzenia system narracyjno-obrazowy skoncentrowany wokół współistnienia świata empirycznego i metafizycznego a „jako w niebie tak i na ziemi” to nie tylko formuła modlitwy, ale realna zasada porządkująca oddziaływanie na siebie życia i śmierci w ludowym światopoglądzie. Motyw eschatologiczny w etnografii ludowej małopolski jest dobrze udokumentowany, jednak pomimo dotychczasowych badań wciąż brakuje spójnego obrazu, który połączy dane rozproszone po archiwach, muzeach i śpiewnikach w czytelny model lokalnych zaświatów ludowej małopolski XIX– poł. XX w. Zależy mi na stworzeniu spójnego lokalnego obrazu zaświatów, uważam jednak, że w omawianej kulturze ludowej korelacja świata empirycznego i metafizycznego była tak silna, że aby zbudować spójny model należałoby uwzględnić jego dwuwarstwowość. Rozprawa proponuje więc nowe spojrzenie: analizę wierzeń ludowych z perspektywy komplementarnego postrzegania rzeczywistości w kategoriach świata empirycznego i metafizycznego. Przedmiotem badań będzie wizja współistnienia świata empirycznego i metafizycznego, odzwierciedlona w motywach eschatologicznych kultury ludowej małopolski w XIX–poł. XX w. na podstawie dwuwarstwowego modelu zaświatów. Obszar geograficzny badań obejmuje współczesny obszar etnograficznej małopolski a analizie poddane zostaną materiały obejmujące obiekty, teksty, podania i przekazy ustne z motywami eschatologicznymi z lat 1800–1939. Dla osiągnięcia założonego celu, w pracy zastosuję interdyscyplinarną metodologię łączącą ikonologię Erwina Panofsky’ego z metodologią *Art-Based Research*. Analizując pieśni i ikonografię metodą Panofsky’ego, uzupełnioną o podania i wywiady środowiskowe, wyłonię znaczenia do budowy wstępnego (dziurawego) modelu zaświatów. Zebrane dane połączę i przełożę na język wizualny, generując nową wiedzę w ramach ABR, co pozwoli na ponowne zaadaptowanie metody Panofskiego i uzupełnienie braków w modelu. Następnie przeanalizuję zwyczaje i wierzenia ludowe, aby wskazać punkty styku ze zbudowanym modelem tworząc jego drugą warstwę. W końcowej fazie narracja wizualno-opisowa oraz dziennik badawczy staną się materiałem źródłowym, odsłaniającym ukryte narracje i pokazującym, jak codzienność oraz wyobrażenie o zaświatach wpływały na siebie nawzajem. W ramach pracy artystycznej stworzę małe przedstawienia a także intermedialne obiekty, które posłużą jako narracja wizualna modelu a jednocześnie symbolicznie przedstawiające brak oczywistego podziału na sacrum i profanum. Zrealizuję przynajmniej 8 silikonowych odlewów ciała, na które przeniosę omawiane motywy eschatologiczne, posłużą one jako skrzydła tryptyku, nawiązując do ołtarzy szafiastych a jako podobrazia malarzkiego użyję den szaf, co nada obrazom, symboliczne, intymne znaczenie i zbuduje klamrę kompozycyjną pomiędzy ołtarzem szafiastym a wewnętrzną intymnością człowieka zgodnie z zasadą „jako w niebie tak i na ziemi”. Efektami pracy będzie cykl 16 obrazów wielkoformatowych w tym 4 tryptyki intermedialne łączące malarstwo z tatuażem na odlewach silikonowych skrzydeł bocznych, małe przedstawienia uzupełniające, ok. 90–100 które zaprezentuję na przynajmniej dwóch wystawach

indywidualnych. Pracy pisemnej, użyję do stworzenia artbooka prezentującego podwójny model zaświatów.

Słowa kluczowe: etnografia, zaświaty, Art-Based Research, ludowość, Małopolska, eschatologia

Art-Based Research Practices as a Tool for Examining the Afterlife in Folk Eschatology: A Two-Layered Model of the Otherworld in Lesser Poland (19th–Mid-20th Century) as a New Perspective on Culture of that time

The primary aim of this dissertation is to develop a descriptive and visual two-layered model of the otherworld in Lesser Poland in the 19th and mid-20th centuries. The thesis seeks to demonstrate that folk eschatology constitutes a reconstructable narrative–visual system centered on the coexistence of the empirical and metaphysical worlds, and that the principle “as above so below” is not merely a prayer formula but a real organizing rule governing the reciprocal influence of life and death within the folk worldview. Eschatological motifs in the folk ethnography of Lesser Poland are well documented, however, despite existing research, there is still a lack of a coherent image that would integrate data dispersed across archives, museums, and songbooks into a readable model of the local otherworld of folk Lesser Poland in the 19th and mid-20th centuries. While the goal of this dissertation is to construct such a coherent local image of the otherworld, it argues that the correlation between the empirical and metaphysical worlds in the examined folk culture was so strong that any consistent model must account for its two-layered structure. The dissertation therefore proposes a new perspective: an analysis of folk beliefs through the lens of a complementary perception of reality in terms of the empirical and metaphysical worlds. The subject of the research is the vision of the coexistence of the empirical and metaphysical worlds as reflected in eschatological motifs of the folk culture of Lesser Poland in the 19th and mid-20th centuries, examined through a two-layered model of the otherworld. The geographical scope of the study covers the contemporary area of ethnographic Lesser Poland. The analysis is based on materials dating from 1800 to 1939, including objects, texts, legends, and oral accounts containing eschatological motifs. To achieve the stated objectives, the dissertation employs an interdisciplinary methodology combining Erwin Panofsky’s iconological method with Art-Based Research. Through the analysis of songs and iconography using Panofsky’s method, supplemented by legends and contextual interviews, meanings will be identified that enable the construction of an initial (fragmentary) model of the otherworld. The collected data will then be synthesized and translated into a visual language, generating new knowledge within the framework of ABR, which will allow for a re-adaptation of Panofsky’s method and filling the gaps within the model. Subsequently, folk customs and beliefs will be analyzed in order to identify points of contact with the constructed model, forming its second layer. In the final phase, the visual–descriptive narrative and the research diary will become source material, revealing hidden narratives and demonstrating how everyday life and conceptions of the otherworld mutually influenced one another. As part of the artistic component of the project, I will create small-scale images as well as intermedial objects that will function as a visual narrative of the model while symbolically expressing the absence of a clear division between the sacred and the profane. I will create at least eight silicone body casts onto which the discussed eschatological motifs will be transferred, these will serve as the wings of triptychs, referencing to altarpieces. Backpanels of wardrobes will serve as painting surfaces,

lending the works symbolic and intimate significance and creating a compositional link between the inside of the wardrobe and the inner intimacy of the human body, in accordance with the principle “as above so below.” The outcomes of the project will include a cycle of sixteen large-format paintings, including four intermedial triptychs combining painting with tattooing on silicone cast side panels, as well as approximately 90–100 supplementary small-scale works, which will be presented in at least two solo exhibitions. The written dissertation will also serve as the basis for the creation of an art book presenting the two-layered model of the otherworld.

Key words: ethnography, otherworld, Art-Based Research, folk, Lesser Poland, eschatology

Bibliography:

Bohdan Baranowski, Pożegnanie z diabłem i czarownicą. Wierzenia ludowe, Wydawnictwo Replika, Poznań 2020

Kübler Daniel, Skończyła mi się droga : tradycje pogrzebowe i pasyjne województwa małopolskiego, Stowarzyszenie Folklorystyczne “Kuźnia”, Igołomia–Kraków 2024.

Lévi-Strauss Claude, Mit i znaczenie, tłum. Monika Eccles, Rafał Wiśniewski, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2023.

Moszyński Kazimierz, Ludy pasterskie: ich kultura materialna oraz podstawowe wiadomości o formach współżycia zbiorowego, o wiedzy, życiu religijnym i sztuce, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Kraków 1953.

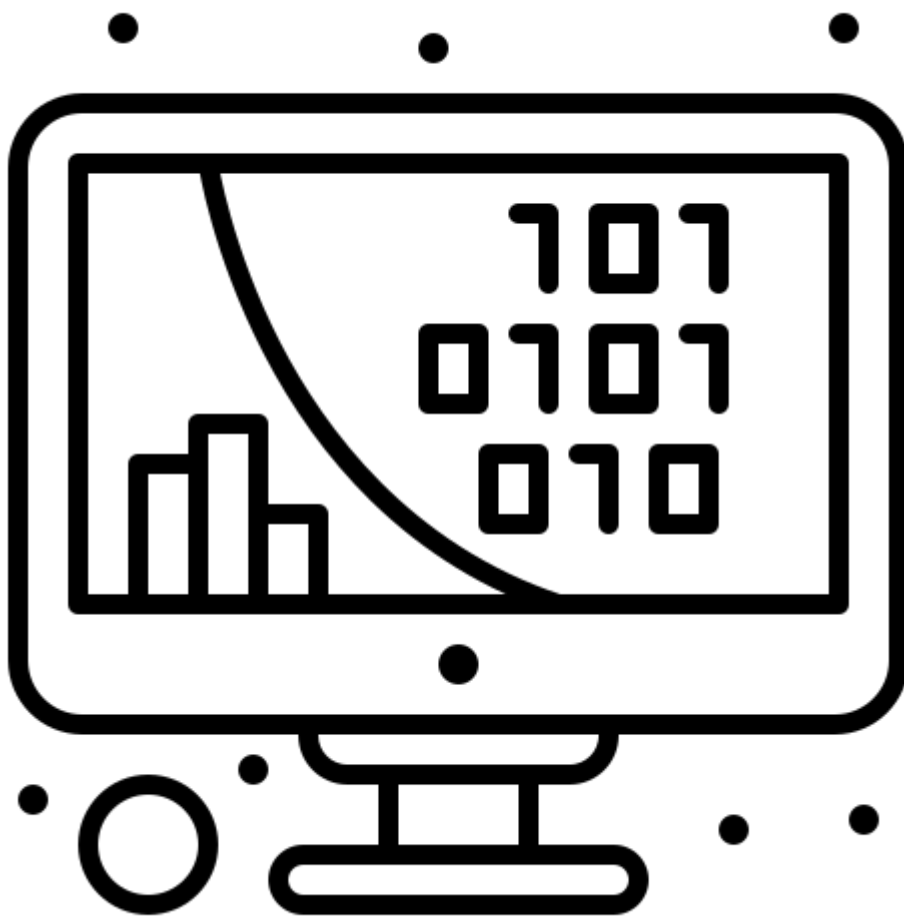
Platon, Państwo, przeł. Władysław Witwicki, Vis-a-Vis Etiuda, Warszawa 2023

Pokropek Marian, Fryś-Pietraszkowa Ewa, Kunczyńska-Iracka Anna, Sztuka ludowa w Polsce, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 1988.

Tomicka Joanna, Tomicki Ryszard, Drzewo życia: ludowa wizja świata i człowieka, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1975.

Udziela Seweryn (red.), Ziemia Biecka: lud polski w powiatach gorlickim i grybowskim, Sądecka Oficyna Wydawnicza Wojewódzkiego Ośrodka Kultury, Nowy Sącz 1994

PROGRAM PROGRAMME

4 LUTEGO 2026 (ŚRODA) / FEBRUARY 4, 2026 (WEDNESDAY)

11.45-12:00 Powitanie / Welcome (Rektor ds. Nauki; Dyrekcja Szkoły Doktorskiej; Samorząd)

Panel 1   Nauki o komunikacji społecznej i mediach / Communication and Media St.

12:00 – 12:15 mgr Piotr Bukański

12:15 – 12:30 mgr Eliza Gawrjolek

12:30 – 12:45 mgr Weronika Gorajczyk

12:45 – 12:50 Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 1

Panel 2   Nauki socjologiczne / Sociology

12:50 – 13:05 mgr Beata Gazda

13:05 – 13:20 mgr Paulina Kulik

13:20 – 13:35 mgr Paweł Szelegieniec

13:35 – 13:50 mgr Wilfred Wokorach

13:50 – 13:55 Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 2

Panel 3   Nauki prawne / Law

13:55 – 14:10 mgr Bartosz Łabuś

14:10 – 14:25 mgr Zuzanna Topyłto

14:25 – 14:40 mgr Michał Zbroja

14:40 – 14:45 Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 3

Panel 4   Nauki o sztuce / Arts Studies

14:45 – 15:00 mgr Anna Grąbczewska

15:00 – 15:15 mgr Weronika Ptak

15:15 – 15:30 mgr Agata Sztorc-Gromaszek

15:30 – 15:35 Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 4

Panel 5   Nauki biologiczne / Biological Sciences

15:35 – 15:50 mgr Karolina Chmura

15:50 – 16:05 mgr Wilda Khafida

16:05 – 16:20 mgr Anna Ratajewicz

16:20 – 16:35 mgr Karolina Różewicz

16:35 – 16:50 mgr Minh Tu To

16:50 – 16:55 Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 5

Panel 6	Filozofia / Philosophy
16:55 – 17:10	mgr Emilia Gałysz
17:10 – 17:25	mgr Soudabe Izadyari
17:25 – 17:40	mgr Łukasz Silski
17:40 – 17:45	Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 6

Panel 7	Nauki fizyczne / Physical Sciences
17:45 – 18:00	mgr Magdalena Bochnak
18:00 – 18:15	mgr Miftahul Isty
18:15 – 18:20	Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 7

---

5 LUTEGO 2026 (CZWARTEK) / FEBRUARY 5, 2026 (THURSDAY)

Panel 8	Literaturoznawstwo / Literary Studies
10:00 – 10:15	mgr Magdalena Bylica
10:15 – 10:30	mgr Paulina Feliksik
10:30 – 10:45	mgr Marcelina Koncewicz
10:45 – 11:00	mgr Anna Widomska-Cichoń
11:00 – 11:05	Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 8

Panel 9	Historia / History
11:05 – 11:20	mgr Natalia Kaszuba
11:20 – 11:35	mgr Marcin Musiał
11:35 – 11:50	mgr Paulina Weszka
11:50 – 12:05	mgr Amma Żalińska
12:05 – 12:10	Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 9

Panel 10	Geografia ... / Social and Economic Geography and Spatial Management
12:10 – 12:25	mgr Sebastian Kozubek
12:25 – 12:40	mgr Dominika Miara
12:40 – 12:55	mgr Krzysztof Stokłosa
12:55 – 13:00	Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 10

Panel 11	Psychologia / Psychology
13:00 – 13:15	mgr Maria Fanelak
13:15 – 13:30	mgr Karolina Master
13:30 – 13:45	mgr Sude Ozdemir
13:45 – 14:00	mgr Jakub Szykowski
14:00 – 14:05	Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 11

Panel 12	Matematyka / Mathematics
14:05 – 14:20	mgr Krzysztof Bac
14:20 – 14:35	mgr Sandra Branicka
14:35 – 14:50	mgr Sebastian Krupa
14:50 – 15:05	mgr Mateusz Kujawski
15:05 – 15:10	Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 12
Panel 13	Sztuki plastyczne ... / Fine Arts and Art Conservation
15:10 – 15:25	mgr Anita Andrzejewska
15:25 – 15:40	mgr Michał Mądracki
15:40 – 15:55	mgr Aleksandra Polak
15:55 – 16:00	Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 13
Panel 14	Nauki o polityce i administracji / Political Science and Public Administration
16:00 – 16:15	mgr Sabina Kozłowska
16:15 – 16:30	mgr Gabriela Kumorowska
16:30 – 16:45	mgr Beata Przybycień
16:45 – 16:50	Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 14
Panel 15	Pedagogika / Pedagogy
16:50 – 17:05	mgr Monika Janiszewska
17:05 – 17:20	mgr Magdalena Tomsia
17:20 – 17:35	mgr Katarzyna Stasicka
17:35 – 17:40	Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 15
Panel 16	Nauki o bezpieczeństwie / Security Studies
17:40 – 17:55	mgr Michał Frejlich
17:55 – 18:10	mgr Judyta Łuczkoś
18:10 – 18:25	mgr Joanna Pastuszek-Cybulska
18:25 – 18:30	Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 16
Panel 17	Językoznawstwo / Linguistics
18:30 – 18:45	mgr Nikola Rolewicz
18:45 – 19:00	mgr Yuliia Soloviova
19:00 – 19:15	mgr Natalia Szewczyk
19:15 – 19:20	Dyskusja / przerwa po Panelu / Discussion / break after the panel No. 17
19:20 – 19:30	Podsumowanie / zamknięcie obrad / Summary / closing of the meeting